Lubelskie
Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

ZAŁ. NR 1 DO UCHWAŁY NR XI/162/2015
SEJMIKU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO
Z DNIA 30 PAŹDZIERNIKA 2015 R.

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO
2015

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

Samorząd Województwa Lubelskiego

Biuro Planowania Przestrzennego w Lublinie

Dyrektor Waldemar Rudnicki
Henryk Szych w latach 2002 – 2014
Z-ca Dyrektora Dariusz Brzozowski

Departament Polityki Regionalnej UMWL

Dyrektor Bogdan Kawałko

Zespół projektu planu
Jacek Babuchowski, Dariusz Brzozowski, Emilia Niećko, Waldemar Rudnicki

Generalny projektant planu
Emilia Niećko

Zespoły branżowe

Sieć osadnicza
Krystyna Kuśmierz – koordynator, Magdalena Cichocka, Elżbieta Mazurek, Iwona Żybura

Społeczeństwo i infrastruktura społeczna
Lucjan Zieliński – koordynator, Sylwester Becz, Maria Brykowska, Anna Buczak, Aneta Gruszecka, Bogusława Iwaniuk, Janina Grząśko, Agnieszka Szewczyk

Środowisko przyrodnicze
Wiaczesław Michalczuk – koordynator, Anna Buczak, Marta Kielar, Inga Kulicka

Środowisko kulturowe
Krystyna Kuśmierz – koordynator, Iwona Żybura

Gospodarka
Jolanta Drzas – koordynator, przedsiębiorczość pozarolnicza: Maria Brykowska, Ewelina Turkiewicz-Rejmak, turystyka: Jadwiga Ćwik, Marta Kielar, rolnictwo: Janina Grząśko, gospodarcze wykorzystanie lasu: Inga Kulicka, gospodarka rybacka: Elżbieta Zalewska, Elżbieta Panasiuk

Infrastruktura techniczna
transport i komunikacja: Agata Kamińska, Witold Mielniczuk, Elżbieta Stefanowicz, infrastruktura komunalna: Elżbieta Łoś, energetyka: Sylwester Becz, Elżbieta Kasperska

Obronność i bezpieczeństwo publiczne
Elżbieta Zalewska – koordynator, Justyna Gorczyca

Opracowanie graficzne
Paweł Wójtowicz – koordynator, Zofia Audi, Marek Gontarz, Jacek Herc, Krzysztof Jóźwik, Artur Pietruczuk, Marek Trochimiuk, Wiesława Zdanowicz

Współpraca
Agata Golińska, Jacek Ostroga, Dorota Skwarek, Magdalena Zielińska

Wykaz użytych skrótów 4

I. WPROWADZENIE 5

1. Podstawy prawne 5

2. Funkcje i charakter Planu 5

3. Przesłanki zmiany PZPWL 2002 6

II. USTALENIA PODSTAWOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH 8

1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 8

2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 9

3. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do roku 2030) 11

III. UWARUNKOWANIA ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO 13

1. Województwo lubelskie w przestrzeni europejskiej 13

2. Uwarunkowania wewnętrzne 14

2.1. Osadnictwo 14
2.2. Społeczeństwo 15
2.3. Środowisko przyrodnicze 16
2.4. Środowisko kulturowe 20
2.5. Gospodarka 22
2.6. Infrastruktura techniczna 24
2.7. Obronność i bezpieczeństwo publiczne 28

3. Potencjały i bariery rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa . 29

3.1. Główne potencjały rozwojowe regionu 29
3.2. Bariery rozwoju 33

IV. ZAŁOŻENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA 35

1. Wizja rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego 35

2. Prognoza demograficzna 40

V. CELE I ZASADY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO 44

1. Cel wiodący 44

2. Zasady wiodące 44

VI. POLITYKA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA WOJEWÓDZTWA 46

1. Cele i zasady zagospodarowania przestrzennego 46

2. Kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego . 51

3. Kierunki rozwoju przestrzennego 53

3.1. Integracja województwa z przestrzenią krajową i europejską 53
3.2. Rozwój zagospodarowania przestrzennego województwa 55
3.2.1. Sieć osadnicza i infrastruktura społeczna 55
3.2.2. Środowisko przyrodnicze 60
3.2.3. Środowisko kulturowe 75
3.2.4. Gospodarka 82
3.2.4.1. Przedsiębiorczość pozarolnicza 83
3.2.4.2. Rolnictwo 85
3.2.4.3. Gospodarka rybacka 88
3.2.4.4. Gospodarcze wykorzystanie lasu 90

3.2.4.5. Turystyka 91
3.2.5. Infrastruktura techniczna 97
3.2.5.1. Transport 97
3.2.5.2. Energetyka 115
3.2.5.3. Teleinformatyka 123
3.2.5.4. Zaopatrzenie w wodę i odprowadzanie ścieków 123
3.2.5.5. Gospodarka odpadami 125
3.2.6. Obronność i bezpieczeństwo publiczne 128

VII. OBSZARY FUNKCJONALNE 136

1. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym 138
1.1. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Lubelski Obszar Metropolitalny 138
1.2. Wiejskie obszary funkcjonalne 139
1.3. Przygraniczny obszar funkcjonalny 141

2. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym 141
2.1. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych 141
2.2. Nadbużański obszar funkcjonalny 143
2.3. Obszar funkcjonalny Powiśle 144
2.4. Obszar funkcjonalny Polesie ze strefą oddziaływania Kanału Wieprz-Krzna 145
2.5. Obszar funkcjonalny rozwoju gospodarki żywnościowej (roślinnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej) 148
2.6. Obszar funkcjonalny gospodarki hodowlanej 149
2.7. Roztoczańsko-puszczański obszar funkcjonalny 150
2.8. Obszar funkcjonalny Dolny Wieprz 152
2.9. Łęczyńsko-chełmski okręg górniczo-energetyczny 153

3. Plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego – Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego 154
3.1. Uwarunkowania rozwoju zagospodarowania przestrzennego LOM 154
3.2. Wizja rozwoju LOM 156
3.3. Cele rozwoju i zasady zagospodarowania przestrzennego LOM 157
3.4. Struktura funkcjonalno-przestrzenna LOM 157
3.5. Rozwój przestrzenny LOM 158

VIII. ZADANIA I INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO 162

1. Budowa, rozbudowa i przebudowa dróg publicznych, dróg rowerowych oraz obiektów i urządzeń łączności publicznej 162

2. Budowa, rozbudowa i przebudowa linii kolejowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą 166

3. Budowa i rozbudowa przewodów i urządzeń służących do przesyłania lub dystrybucji płynów, gazów i energii elektrycznej wraz z infrastrukturą towarzyszącą 167

4. Budowa, rozbudowa i modernizacja publicznych urządzeń oczyszczania i odprowadzania ścieków oraz odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym ich składowania 168

5. Budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacja i utrzymywanie wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego 170

6. Ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego 178

7. Budowa, rozbudowa i modernizacja budynków dla urzędów organów władzy, administracji, a także publicznych obiektów ochrony zdrowia.....178

8. Budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów oraz urządzeń niezbędnych na potrzeby obronności państwa i ochrony granicy państwowej 179

9. Poszukiwanie, rozpoznawanie, wydobywanie złóż kopalin objętych własnością górniczą 180

IX. NARZĘDZIA WDRAŻANIA PLANU..... 181

1. Wnioski z Planu do gminnych dokumentów planistycznych 181

2. Rekomendacje do administracji rządowej 182

3. Rekomendacje do polityki przestrzennej sąsiednich regionów 183

3.1. Województwo mazowieckie..... 183
3.2. Województwo podkarpackie..... 185
3.3. Województwo podlaskie 187
3.4. Województwo świętokrzyskie 188

X. MONITORING REALIZACJI PLANU 191

XI. SPIS RYSUNKÓW 193

XII. OBSZARY OCHRONY PRZYRODY I KRAJOBRAZU 194

XIII. WYKAZ TERENÓW ZAMKNIĘTYCH W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM203

Wykaz użytych skrótów

DK – droga krajowa

GZWP – główny zbiornik wód podziemnych

KPZK 2030 – Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

LOM – Lubelski Obszar Metropolitalny

mpzp – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

OCK – obszar chronionego krajobrazu

PK – park krajobrazowy

PN – park narodowy

PZPLOM – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego

PZPWL – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

PZPWL 2002 – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego przyjęty przez Sejmik Województwa Lubelskiego Uchwałą Nr XLV/597/02 z dnia 29 lipca 2002 r.

RLM – równoważna liczba mieszkańców

SPG – system przyrodniczy gminy

SPM – system przyrodniczy miasta

SRWL – Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)

suikzp – studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

WDB – wartość dodana brutto

I. WPROWADZENIE

1. Podstawy prawne

Samorząd województwa prowadzi własną politykę przestrzenną w ramach kompetencji nadanych mu art. 14 ust. 1 pkt 7 *ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa*[1] oraz zgodnie z *ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*[2]. Wymóg uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa na szczeblu regionalnym wynika wprost z art. 38 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, który stanowi, że *organy samorządu województwa sporządzają plan zagospodarowania przestrzennego województwa*.

Wymogi prawne odnoszące się bezpośrednio do zakresu planu zagospodarowania przestrzennego województwa zawarte są również w innych przepisach, m. in. dotyczących ochrony wartości przestrzeni (w tym: przyrody, zabytków, krajobrazu), gospodarowania zasobami naturalnymi i nieruchomościami.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (PZPWL) sporządzony został w oparciu o analizy i studia prowadzone przez samorząd województwa lubelskiego. Prace studialne obejmowały diagnozę uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, szereg opracowań dotyczących zagadnień związanych z energetyką i odnawialnymi źródłami energii, turystyką, regionalnymi strefami przedsiębiorczości, komunikacją oraz urbanizacją lubelskiego obszaru metropolitalnego. Zgodnie z art. 39 ust. 6 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym PZPWL* zawiera, jako jego część, plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego – *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Wojewódzkiego* (*PZP LOM*).

2. Funkcje i charakter Planu

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego jest dokumentem o charakterze długookresowym, stanowiącym element krajowego systemu planowania przestrzennego. Określa on zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu oraz działania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych stanowiąc formalną i merytoryczną płaszczyznę odniesienia dla podejmowanych decyzji przestrzennych. Jest to dokument komplementarny i spójny ze *Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)*[3], stanowiący przestrzenne przełożenie określonych w niej celów i kierunków rozwoju województwa. *PZPWL* jest wyrazem polityki przestrzennej samorządu województwa. Przyjęte kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego stwarzają ogólne warunki dla realizacji zadań inwestycyjnych formułowanych w programach rozwoju.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pełni funkcje:

- koordynacyjno-regulacyjną w zakresie:
  - integrowania krajowej, regionalnej i lokalnej polityki przestrzennej (integracja pionowa),
  - integrowania działań wynikających ze strategii i programów sektorowych (integracja pozioma),
  - wskazania rozwiązań planistycznych zapewniających możliwość realizacji działań strategicznych niezbędnych do osiągnięciu celów rozwojowych województwa obejmujących:
    - kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej,
    - minimalizowanie kolizji i konfliktów przestrzennych,

[1] Dz. U. z 2015 r., poz. 1392
[2] Dz. U. z 2015 r., poz. 199 z późn, zm.
[3] Uchwała Nr XXXIV/559/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 24 czerwca 2013 r.

  - integrowanie działań służących wykorzystywaniu i wydobywaniu potencjałów oraz pokonywaniu barier rozwojowych w przestrzeni regionu, w szczególności w obszarach funkcjonalnych,
- kreacyjną w zakresie wizji rozwoju przestrzennego województwa,
- informacyjno-edukacyjną w zakresie wielowymiarowych uwarunkowań rozwoju województwa obejmujących przede wszystkim specyfikę przestrzeni województwa i relacje zewnętrzne,
- promocyjną w zakresie wskazywania optymalnych przestrzeni dla inicjatyw przedsiębiorczości ułatwiających lokalizację zamierzeń inwestycyjnych.

W ramach koordynacji krajowej, regionalnej i lokalnej polityki zagospodarowania przestrzennego określa się następujący sposób uwzględniania zapisów *PZPWL* w dokumentach planistycznych gmin:

- część obligatoryjna *PZPWL* – wiąże organy gmin i jest podstawą opiniowania i uzgodnień w zakresie zgodności z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego województwa, tj.: zasadami, kierunkami rozwoju, działaniami, przestrzennymi warunkami realizacji regionalnej polityki rozwoju, a także uwzględnienia wskazanych inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym,
- część rekomendacyjna *PZPWL* – wyraża preferencje w zakresie sposobu realizacji kierunków działań oraz wybranych rozwiązań przestrzennych dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie.

Część graficzna będąca integralną częścią *PZPWL*, ze względu na skalę opracowania, nie jest wiążąca w zakresie szczegółowej (terenowej) lokalizacji działań. W związku z tym oznaczenia rysunków *PZPWL* powinny być uszczegóławiane w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (suikzp) i w konsekwencji w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (mpzp). Wskazane na rysunkach *PZPWL* elementy o charakterze:

- punktowym – wskazują przybliżoną lokalizację;
- liniowym – określają lokalizację w zakresie kierunków i powiązań;
- obszarowym – wskazują:
  - tereny o ustalonych granicach, np. obszary szczególnego zagrożenia powodzią,
  - rejony występowania zjawisk (procesów) lub preferowane do realizacji działań w ramach określonych kierunków rozwoju, np. strefy suszy, obszary wskazane do lokalizacji wieloletnich wielkopowierzchniowych upraw roślin energetycznych,
  - tereny gmin (w granicach administracyjnych) jako obszary odniesienia dla uśrednionych wskaźników określających cechy przestrzeni lub adresatów ukierunkowanych działań, np. gminy priorytetowe w zakresie wprowadzania dolesień.

3. Przesłanki zmiany PZPWL 2002

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, przyjęty przez Sejmik Województwa Lubelskiego *Uchwałą Nr XLV/597/02* z dnia 29 lipca 2002 r., został sporządzony w oparciu o nieobowiązującą już *ustawę o zagospodarowaniu przestrzennym* z 1994 r., w innych niż obecnie uwarunkowaniach geopolitycznych, rozwojowych i instytucjonalnych planowania. Wprowadzone w latach 2009 – 2012 zmiany tego dokumentu obejmowały wprowadzenie do regionalnej polityki rozwoju przestrzennego indywidualnych przedsięwzięć, tj.: regionalnego portu lotniczego, elektrowni w gm. Puławy oraz ropociągu Brody – Płock.

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej uruchomione zostały nowe procesy i powstały dokumenty integrujące w wizji rozwoju wymiar przestrzenny i społeczno-gospodarczy, które wyznaczają kierunki zagospodarowania przestrzennego Europy, kraju i regionu. Nowa polityka spójności UE promuje spójność terytorialną, wskazując na specjalną rolę miast, geografii funkcjonalnej, obszarów o specyficznych problemach geograficznych i demograficznych oraz strategii makroregionalnych. Polityka spójności dostrzega rolę sieci współpracy na poziomie lokalnym pomiędzy partnerami z obszarów miejskich i wiejskich, jako narzędzia skutecznej realizacji *Strategii Europa 2020*. Jednym z ważniejszych elementów systemowych mających wpływ na realizację polityki regionalnej w perspektywie finansowej na lata 2014 – 2020 będzie zintegrowane podejście do zagadnień rozwojowych poprzez terytorializację działań mającą na celu zindywidualizowane

podejście do różnych typów terytoriów – obszarów funkcjonalnych – wyznaczanych na podstawie cech społeczno-gospodarczych i przestrzennych w ujęciu dynamicznym.

Okresowa ocena aktualności *PZPWL 2002* wykazała konieczność głębokiej aktualizacji, wskazując na zaistniałe zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym obszaru województwa, zmian w prawnych regulacjach zagospodarowania przestrzennego, potrzeby uzupełnienia ustaleń o nowe dokumenty wynikające z aktualnych uwarunkowań prawnych i programowych, jak również potrzebę zweryfikowania zapisów *PZPWL 2002* w zakresie zamieszczonych w nim inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

II. USTALENIA PODSTAWOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

1. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR) 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie[4]*,* wyznacza cele rozwoju regionalnego o wyraźnym terytorialnym zorientowaniu na politykę wobec obszarów wiejskich i miejskich. Adresatem przedsięwzięć rozwojowych są obszary funkcjonalne w kontekście wykorzystania ich potencjałów.

Celem strategicznym polityki regionalnej jest efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

Zgodnie z nowym paradygmatem polityki regionalnej, interwencja publiczna na rzecz realizacji celu strategicznego prowadzona będzie w wybranych obszarach geograficznych i w ujęciu tematycznym.

Cele szczegółowe *KSRR* do 2020 roku:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów.
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych.
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

Pierwszy cel polityki regionalnej koncentruje się na budowaniu mechanizmów dyfuzji procesów rozwojowych z biegunów wzrostu przy jednoczesnej budowie potencjału absorpcyjnego w innych obszarach. W odniesieniu do województwa lubelskiego oznacza to:

- wzmacnianie funkcji metropolitalnych Lublina w aspekcie gospodarczym (w tym tworzenia innowacji), edukacyjnym, naukowym, kultury w układach międzynarodowym i krajowym,
- tworzenie warunków dla dyfuzji procesów rozwojowych i ich absorpcji poza obszarem Lublina, głównie poprzez poprawę dostępności transportowej,
- kreowanie warunków dla lokalizacji inwestycji w miastach subregionalnych i lokalnych,
- wzmocnienie podstaw konkurencyjności województwa w oparciu rozwój kapitału ludzkiego i społecznego, wsparcie dla lokalizacji inwestycji rozwojowych, zwiększenie możliwości absorpcji rozwiązań innowacyjnych, zapewnienie stałych dostaw energii, w tym rozwój OZE, efektywne wykorzystanie energii oraz reagowanie na zmiany klimatyczne, wykorzystanie walorów środowiska naturalnego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.

Cel drugi dotyczy interwencji w obszarach charakteryzujących się najsłabszymi w skali kraju wskaźnikami gospodarczymi, społecznymi, instytucjonalnymi i wyposażenia infrastrukturalnego, zagrożonych marginalizacją. W odniesieniu do województwa lubelskiego oznacza to:

- wzmacnianie spójności w układzie krajowym,
- wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących rozwój,
- restrukturyzację i rewitalizację miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze,

[4] M. P. z 2011 r., nr 36, poz. 423

- przezwyciężanie niedogodności związanych z przygranicznym położeniem obszarów, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE,
- zwiększanie dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego na obszarach o najniższej dostępności.

Cel trzeci obejmuje kierunki działań polegające na: wzmocnieniu systemu koordynacji polityk i działań ukierunkowanych terytorialnie, wzmocnieniu wymiaru strategicznego polityki regionalnej, zwiększeniu efektywności mechanizmów wykonawczych, poprawie jakości planowania i zarządzania strategicznego. Kierunki działań dotyczą:

- wprowadzenia na poziomie krajowym i regionalnym jednolitego i spójnego systemu zarządzania rozwojem,
- zapewnienia koordynacji horyzontalnej i wieloszczeblowej działań rozwojowych na poziomie kraju i regionów,
- wzmocnienia potencjału administracji do zarządzania politykami publicznymi.

2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030)[5] jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Jego głównymi elementami są: uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie 20 lat, wizja przestrzennego zagospodarowania Polski w 2030 r., a także zasady i cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju wraz z przypisanymi im kierunkami działań. Dokument ten określa również typy, podmioty i wskazania wobec obszarów funkcjonalnych oraz system realizacji *KPZK 2030*. Zgodnie z wymogami ustawowymi plan zagospodarowania przestrzennego województwa winien uwzględniać ustalenia i zalecenia *KPZK 2030*.

Celem strategicznym *KPZK 2030* jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Cel strategiczny ma charakter kierunkowy i jest podstawą do formułowania 6 celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju i wytyczenia ścieżek ich osiągania w horyzoncie czasowym do roku 2030.

Cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030 są następujące:

1) Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.

   W odniesieniu do województwa lubelskiego oznacza to:
   - wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych Lublina i jego znaczenia w metropolii sieciowej,
   - intensyfikację powiązań funkcjonalnych Lublina z głównymi węzłami osadniczymi w układzie krajowym (Warszawa, Rzeszów, Kraków, Białystok) i międzynarodowym (Kijów, Lwów),
   - integrację obszaru funkcjonalnego Lublina.

2) Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

[5] M. P. z 2012 r. poz. 252

W odniesieniu do województwa lubelskiego oznacza to:
- rozwijanie powiązań funkcjonalnych, zwłaszcza pomiędzy regionami Polski Wschodniej,
- koncentrację urbanizacji w miastach subregionalnych: Biała Podlaska, Chełm, Puławy, Zamość oraz wskazanych do wzmacniania funkcji subregionalnych,
- zwiększanie produktywności działalności rolniczej i leśnictwa wspierającej rozwój wielofunkcyjności obszarów wiejskich,
- wspomaganie rozprzestrzeniania procesów rozwojowych na obszary otaczające główne ośrodki miejskie,
- restrukturyzację i rozwój nowych funkcji na obszarach peryferyjnych, tj. o niskim poziomie rozwoju i słabej dostępności do usług, a także restrukturyzację i rewitalizację obszarów zdegradowanych,
- wzmacnianie funkcji transgranicznych ośrodków subregionalnych (Biała Podlaska, Chełm, Zamość) i funkcji przygranicznych ośrodków lokalnych, rozwijanie współpracy pomiędzy miastami bliźniaczymi (Brześć – Terespol) oraz modernizację istniejących i budowę nowych przejść granicznych.

3) Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.

W odniesieniu do województwa lubelskiego oznacza to:
- modernizację linii kolejowych: nr 2, nr 7, nr 12, nr 26, nr 68 i nr 69,
- modernizację Linii Hutniczej Szerokotorowej (LHS),
- budowę autostrady A2,
- budowę dróg ekspresowych S17, S12 oraz S19,
- budowę systemów intermodalnych m.in. poprzez utworzenie sieci terminali dla transportu kombinowanego,
- budowę regionalnej sieci szerokopasmowej oraz regionalnej infrastruktury informacji przestrzennej
- rozwój połączeń drogowych i kolejowych między ośrodkami policentrycznej sieci miast w województwie i z miastami o podobnej randze w sąsiednich regionach.

4) Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

W odniesieniu do województwa lubelskiego oznacza to:
- integrację działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawy ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych,
- przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej,
- wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z Europejską Konwencją Krajobrazową,
- racjonalizację gospodarowania ograniczonymi zasobami wód powierzchniowych i podziemnych, w tym zapobieganie występowaniu deficytu wody na potrzeby ludności i rozwoju gospodarczego,
- osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód i związanych z nimi ekosystemów,
- zmniejszenie obciążenia środowiska emisjami zanieczyszczeń do wód, atmosfery i gleby,
- zabezpieczenie cennych gospodarczo złóż kopalin i zwiększenie wykorzystania surowców wtórnych.

5) Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.

W odniesieniu do województwa lubelskiego oznacza to:
- stworzenie warunków przestrzennych do produkcji energii z wykorzystaniem zasobów Lubelskiego Zagłębia Węglowego,
- zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych,
- zwiększenie możliwości wydobycia gazu ziemnego w województwie lubelskim, w tym ze złóż niekonwencjonalnych (gaz łupkowy),

- rozbudowę sieci elektroenergetycznych NN i WN, magistralnej sieci gazowej, infrastruktury przesyłu ropy naftowej,
- zapewnienie niekolizyjnego funkcjonowania oraz możliwości rozwoju obiektów i infrastruktury istotnych dla obronności państwa,
- zwiększenie odporności zagospodarowania przestrzennego na skutki ekstremalnych zjawisk naturalnych.

6) Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

W odniesieniu do poziomu regionalnego oznacza to:
- planowanie rozwoju miejskich obszarów funkcjonalnych w wymiarze ponadlokalnym,
- podporządkowanie kierunków rozwoju przestrzennego, określonym w *PZPWL* wiodącym zasadom zagospodarowania,
- nadrzędność ponadlokalnych zadań publicznych w kształtowaniu zagospodarowania przestrzennego,
- monitorowanie procesów przestrzennych w skali regionalnej.

3. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do roku 2030)

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)[6] (*SRWL*), stanowi podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję i cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji. Główne wyzwania dla regionu lubelskiego wynikają z „wielowymiarowej oceny różnorodnych cech regionu w ich dynamicznych przewidywanych zmianach. (…) Wynikają one zarówno z konieczności przezwyciężenia niekorzystnych cech regionu, jak i wykorzystania jego pozytywnych potencjałów".

W *SRWL* uznano, że do głównych ograniczeń rozwojowych należą:

1. Niekorzystna struktura społeczno-zawodowa z największym w Polsce udziale mało wydajnego rolnictwa, co jest trwałym podłożem najniższego w Polsce PKB na mieszkańca, a wraz z wątłą urbanizacją także powodem niedoborów wysokiej jakości miejsc pracy prowadzącym do nasilonej emigracji młodych, wykształconych osób.

2. Peryferyjne położenie w obszarze niskiego rozwoju przy jednoczesnym słabym skomunikowaniu z lepiej rozwiniętym otoczeniem krajowym i z zagranicą, jak również przy niewystarczającej infrastrukturze integrującej przestrzeń regionu.

Za najważniejsze potencjały województwa lubelskiego uznano:

1. Relatywnie duże znaczenie Lublina jako ośrodka akademickiego, naukowego i kulturalnego oraz głównego polskiego ośrodka w kontaktach ze wschodnimi sąsiadami, wzmacnianie potencjałem naukowym i akademickim, a także gospodarczym kilku innych ośrodków subregionalnych.

2. Względnie bogate wyposażenie w czynniki naturalne (zasoby energetyczne, przyrodnicze warunki dla rolnictwa, które jednak nie są w pełni gospodarczo wykorzystane), a także walory krajobrazu, które – wraz z dziedzictwem kulturowym – mogą służyć do rozwijania turystyki.

[6] Dz. Urz. Woj. Lub. z 2012, poz. 3595

W *SRWL* sformułowano następujące cele rozwoju województwa:

Cele strategiczne			
1. Wzmacnianie urbanizacji regionu	2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich	3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu	4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu
Cele operacyjne			
1.1. Rozwijanie funkcji metropolitalnych Lublina 1.2. Wspieranie ponadlokalnych funkcji miast 1.3. Poprawa skomunikowania Lublina z obszarami metropolitalnymi Polski i zagranicy	2.1. Poprawa warunków dla wzrostu konkurencyjności i towarowości gospodarstw 2.2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego 2.3. Wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi 2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich 2.5. Wyposażenie obszarów wiejskich w infrastrukturę transportową, komunalną i energetyczną	3.1. Wspieranie najbardziej perspektywicznych kierunków badań i ich komercjalizacji 3.2. Wspieranie kierunków kształcenia na poziomie wyższym szczególnie istotnych dla przyszłego rynku pracy regionu oraz mających unikatowe znaczenie w skali ponadregionalnej 3.3. Stworzenie systemu wsparcia naukowego, eksperckiego i wdrożeniowego na rzecz rozwoju wybranych sektorów gospodarki 3.4. Rozwijanie systemu kształcenia dostosowanego do specyfiki regionu 3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw 3.6. Rozwój społeczeństwa informacyjnego	4.1. Poprawa wewnętrznego skomunikowania regionu 4.2. Wspieranie włączenia społecznego 4.3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi współpracy wewnątrzregionalnej 4.4. Przełamywanie niekorzystnych efektów przygranicznego położenia regionu 4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego

Będąc głównym narzędziem kształtowania polityki regionalnej, *SRWL* wskazuje na konieczność wzmacniania i lepszego wykorzystania potencjałów rozwojowych tkwiących w regionie oraz skumulowanych w wyodrębniających się obszarach funkcjonalnych. Na potencjały te składają się zasoby występujące w sferze gospodarczej, społecznej i przestrzennej. Tym samym osiągnięcie spójności w rozwoju na poziomie regionalnym (spójność terytorialna) uzyskane zostanie poprzez rozwój zrównoważony i spójny gospodarczo, społecznie i ekologicznie.

III. UWARUNKOWANIA ROZWOJU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

1. Województwo lubelskie w przestrzeni europejskiej

Województwo lubelskie położone jest w centrum geograficznym Europy na pograniczu dwóch podstawowych jednostek fizycznogeograficznych: Europy Wschodniej i Europy Zachodniej. Wynikiem takiego położenia jest duże zróżnicowanie cech środowiska przyrodniczego przejawiające się głównie rozmaitością krajobrazów naturalnych i dużą różnorodnością biologiczną środowiska oraz przenikaniem się cech przewodnich wspomnianych dużych jednostek i przebiegiem na terenie województwa wielu granic naturalnych: geomorfologicznych, klimatycznych, hydrologicznych, geobotanicznych, przyrodniczo-leśnych, zoogeograficznych i glebowych.

Lubelszczyzna jest regionem przygranicznym, którego wschodnia granica jest zarówno granicą państwa, jak i granicą UE. Przebiegające przez region lubelski sieci transportowe mają znaczenie dla rozwoju kontynentu, łącząc Europę Zachodnią z Europą Wschodnią, a także azjatycką część Rosji i Chiny z Unią Europejską oraz kraje nadbałtyckie z krajami Półwyspu Bałkańskiego. Przez Lubelszczyznę przebiegają dwa transeuropejskie (kreteńsko-helsińskie) korytarze komunikacyjne (proces stanowienia korytarzy paneuropejskich uważa się za zakończony), tj.:

- paneuropejski korytarz nr II Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżnyj Nowgorod, który obejmuje:
  - w układzie drogowym – drogę krajową nr 2 w sieci dróg Europy oznaczoną nr E30 oraz trasę planowanej autostrady A2,
  - w układzie kolejowym – magistralną linię kolejową E20 i C-E20,

- korytarz dodatkowy Gdańsk – Warszawa – Lublin – Kowel/Lwów – Odessa/Bukareszt, który obejmuje:
  - w układzie drogowym – drogę krajową nr 17 oraz odcinek drogi nr 12,
  - w układzie kolejowym – linię kolejową nr 7.

W ramach nowej polityki transportowej UE w 2013 r. ustanowiono bazową sieć transportową TEN-T opartą na 9 głównych korytarzach, z których dwa przebiegają przez Polskę, w tym jeden przez obszar województwa lubelskiego.

Sieć bazową TEN-T w woj. lubelskim tworzą:
- w ramach głównego korytarza Morze Północne – Bałtyk:
  - linie kolejowe (towarowe) C-E20 – linie nr 2 i 12,
  - linia kolejowa (pasażerska) E20 – linia nr 2,
  - droga E30 – droga krajowa nr 2/autostrada A2,
  - przejścia graniczne z Białorusią: Kukuryki (drogowe), Terespol (kolejowe),
- poza korytarzem:
  - ciąg drogowy Warszawa – Lublin – Rzeszów, składający się z odcinków dróg krajowych nr 17/S17/E372 Warszawa – Lublin (na odc. Kurów – Lublin przebieg wspólny z drogą S12) i nr 19/S19 Lublin – Rzeszów.

Założeniem sieci bazowej jest przekształcenie i wzbogacenie połączenia wschód – zachód, usunięcie „wąskich gardeł", modernizacja infrastruktury i usprawnienie transgranicznej działalności przewozowej na potrzeby pasażerów i przedsiębiorstw.

Sieć bazową uzupełnia sieć kompleksowa TEN-T, w skład której w woj. lubelskim wchodzą:
- linia kolejowa nr 7/C28,
- linia kolejowa nr 12 (pasażerska),
- droga krajowa nr 17/S17/E372 na odcinku Lublin – Piaski – Hrebenne – granica państwa,
- droga krajowa nr 12/S12 na odcinku Radom – Puławy – Kurów i nr 12/S12/E373 na odcinku Piaski – Dorohusk – granica państwa,
- droga krajowa nr 19/S19 na odcinku od granicy z woj. mazowieckim – Międzyrzec Podlaski – Kock – Lubartów – Lublin,

- terminale kolejowo – drogowe: Małaszewicze/Terespol i Dorohusk/Okopy.

Celem sieci kompleksowej jest zagwarantowanie, aby do 2050 r. czas na dojazd z tej sieci nie był dłuższy niż 30 minut. Podróżowanie ma być łatwiejsze, bezpieczniejsze i szybsze, a zatłoczenie na drogach mniejsze.

We współczesnym świecie istotną rolę odgrywają metropolie, które skupiają większość impulsów rozwojowych, a dzięki systemowi powiązań z innymi metropoliami stają się głównymi motorami rozwoju gospodarek regionalnych. Lublin, będący funkcjonalnym obszarem miejskim (FUA) o znaczeniu transnarodowym, postrzegany jest jako istotny ośrodek w policentrycznej sieci miast w Europie.

Jednym z globalnych wyzwań jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. W ramach rozbudowy nowych połączeń infrastrukturalnych gospodarki paliwowej kluczowe znaczenie dla kraju, jak i województwa lubelskiego, będzie mieć planowane przedłużenie rurociągu naftowego Odessa – Brody do Płocka, stanowiącego element projektu Euroazjatyckiego Korytarza Transportu Ropy Naftowej. Zapewni on polskim rafineriom dostawy ropy naftowej pochodzącej z regionu Morza Kaspijskiego oraz umożliwi tranzyt ropy naftowej do Gdańska. W kontekście bezpieczeństwa energetycznego kraju istotne znaczenie mogą posiadać obecnie rozpoznawane zasoby gazu i ropy naftowej w łupkach dolnego paleozoiku.

Województwo lubelskie zajmuje znaczącą pozycję w systemie przyrodniczym zarówno Europy, jak i kraju, głównie z uwagi na przebieg na jego terenie ważnych powiązań ekologicznych, z których doliny rzeczne Wisły i Bugu, a także Roztocze z Puszczą Solską i Lasami Janowskimi, pełnią funkcję paneuropejskich korytarzy ekologicznych.

2. Uwarunkowania wewnętrzne

2.1. Osadnictwo

Województwo lubelskie jest jednym z najsłabiej zurbanizowanych województw w Polsce. Na jego strukturę administracyjną składa się:

- 213 gmin, w tym 20 gmin miejskich, 170 wiejskich i 23 miejsko-wiejskie;
- 20 powiatów, w tym 4 miasta na prawach powiatu tj.: Lublin – stolica województwa będąca największym ośrodkiem miejskim w Polsce wschodniej licząca 343,1 tys. mieszkańców i 3 miasta średniej wielkości o zbliżonej liczbie mieszkańców: Chełm (65,2 tys.), Zamość (64,1 tys.) oraz Biała Podlaska (57,6 tys.).

Struktura sieci miejskiej tworzona przez 43 miasta charakteryzuje się zdecydowaną przewagą ośrodków małych i średnich. Najliczniejszą grupę liczącą 33 miasta stanowią miasta małe (poniżej 20 tys. mieszkańców), a połowa z nich to miasta bardzo małe, których liczba mieszkańców nie przekracza 5 tys. Na tle kraju region cechuje najmniejsze zagęszczenie miast na 100 km^2. Rozmieszczenie ośrodków miejskich jest dość nierównomierne, przy czym ich gęstość maleje z zachodu na wschód.

Największe miasto regionu – Lublin jest centralnie usytuowane w województwie i położone przy głównych szlakach transportowych łączących region z ośrodkami wzrostu w kraju i Europie. Miasto wojewódzkie wraz ze Świdnikiem skupia na swym terenie główne funkcje sprzyjające rozwojowi: nauki, edukacji, kultury oraz gospodarki i innowacyjności, a także pełni rolę ośrodka stymulującego rozwój na poziomie zarówno regionalnym, jak i krajowym. Niektóre jego funkcje generują szerszy zasięg oddziaływania, co stanowi o krajowej randze tego bieguna wzrostu. Chaotyczny rozwój strefy podmiejskiej Lublina prowadzi do osłabienia zewnętrznej dostępności miasta (nieprzejezdność tras wjazdowych, wzrost czasu przejazdu), co w konsekwencji utrudnia powiązania gospodarcze i społeczne.

Rozmieszczenie największych miast w regionie, dla których zgodnie z krajową polityką kształtowania sieci osadniczej wskazuje się działania służące koncentrowaniu określonych funkcji o znaczeniu krajowym , regionalnym i subregionalnym, wpływa na zróżnicowany do nich dostęp z poszczególnych obszarów województwa lubelskiego. Przyjmując 40 min. jako maksymalny czas dojazdu, w którym mieszkańcy powinni mieć zagwarantowany dostęp usług publicznych wyższego rzędu (przede wszystkim specjalistycznych usług medycznych, usług ponadpodstawowych i wyższego

rzędu w zakresie edukacji, w tym wyższego szkolnictwa zawodowego, usług kultury wysokiej) oraz miejskich rynków pracy, wyodrębniają się obszary o utrudnionym dostępie do wskazanych funkcji. Obejmują one gminy położone poza przyjętymi strefami oddziaływania Lublina, Białej Podlaskiej, Chełma, Puław i Zamościa, tj. odpowiednio w:

- północno-zachodniej części województwa: Łuków, Stoczek Łukowski, Trzebieszów, Stanin, Wola Mysłowska, Kłoczew, Krzywda, Adamów, Serokomla, Wojcieszków, Ulan – Majorat,
- wschodniej części województwa: Sławatycze, Hanna, Włodawa, Wyryki, Stary Brus, Urszulin, Dębowa Kłoda, Sosnowica;
- południowej i południowo-zachodniej części województwa: Józefów nad Wisłą, Annopol, Gościeradów, Dzierzkowice, Urzędów, Trzydnik Duży, Szastarka, Potok Wielki, Modliborzyce, Szastarka, Batorz, Godziszów, Chrzanów, Janów Lubelski, Dzwola, Goraj, Frampol, Biłgoraj, Tereszpol, Aleksandrów, Potok Górny, Biszcza, Księżpol, Łukowa, Tarnogród, Obsza;
- południowo-wschodniej części województwa: Horodło, Hrubieszów, Mircze, Dołhobyczów.

Większość miast województwa wymaga przeprowadzenia, w różnej formie i stopniu, rewitalizacji. Do głównych problemów należą: dekapitalizacja struktury i substancji mieszkaniowej, niedoinwestowanie układu komunikacyjnego, niedobór infrastruktury technicznej i brak terenów uzbrojonych, niedorozwój systemu komunikacji publicznej. Zauważalne jest również zacieranie czytelnych granic struktur funkcjonalnych, co w znacznym stopniu negatywnie wpływa na jakość życia.

Rozmieszczenie wsi na obszarze województwa jest nierównomierne. Największe zaludnienie występuje w powiatach: lubelskim, świdnickim i puławskim. Zauważalny jest wzrost liczby mieszkańców wsi w sąsiedztwie aglomeracji i miast średnich, a ubytek w gminach monofunkcyjnych (rolniczych).

Sieć wiejskich jednostek osadniczych liczy 4 045 miejscowości. Składają się na nią głównie wsie o liczbie ludności od 100 do 500 mieszkańców. Wsie duże (powyżej 1000 mieszkańców) stanowią tylko 3% jednostek wiejskich. Największe ich skupienie występuje w powiatach: lubelskim, radzyńskim, ryckim, puławskim, biłgorajskim i zamojskim. Na rozwój tych miejscowości istotny wpływ miały zlokalizowane na ich terenie zakłady przemysłowe (odzieżowe, garbarskie, cukrownie, budowlane, związane z produkcją wyrobów drzewnych i artykułów spożywczych, przetwórstwa owoców i warzyw). Obecnie, rolniczym funkcjom wsi towarzyszą często inne: usługowe, administracyjne i gospodarcze (obsługa rolnictwa, lokalny przemysł). Ponadto niektóre pełnią funkcje turystyczne i rekreacyjne (np. Susiec, Janowiec, Okuninka, Firlej), a także funkcje związane z kultem religijnym (np. Radecznica, Kodeń, Chodel, Kryłów).

2.2. Społeczeństwo

W 2013 r. województwo lubelskie zamieszkiwało 2 156,2 tys. osób (o 15 700 osób mniej niż w roku 2011). Średnia gęstość zaludnienia wynosi 86 os./km^2, co w porównaniu do średniej krajowej (122 os./km^2) daje 12. pozycję. Mieszkańcy miast stanowią 46,6% liczby ludności regionu (w Polsce – 60,9%). Przyrost naturalny na 1 000 mieszkańców od 2001 r. przyjmuje wartość ujemną, a region należy, od lat, do obszarów o największej migracji zarobkowej. Prognoza demograficzna przewiduje do roku 2035 spadek ogólnej liczby ludności o ok. 285 tys.

Poziom jakości życia (przy zastosowaniu szerokiego spektrum wskaźników statystycznych i różnych metod pomiaru) określany jest w skali kraju jako niski. Decyduje o tym w głównej mierze trudna sytuacja materialna gospodarstw domowych, niskie dochody, których struktura wskazuje na socjalny charakter regionu oraz mały, nieatrakcyjny rynek pracy. Od początku przekształceń ustrojowych obserwuje się trwały dystans pomiędzy regionem a krajem w zakresie dochodów i wydatków. Wynikiem tego jest różnica na niekorzyść województwa w wyposażeniu gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania.

Rynek pracy województwa charakteryzuje się dość niskim wskaźnikiem zatrudnienia - 45,6% (w kraju 46,4%) i nieco wyższą niż średnia w kraju aktywnością zawodową - 57,1% (w kraju 56,3%). Struktura zatrudnienia w województwie lubelskim charakteryzuje się dominującym udziałem pracujących w sektorze rolniczym - 38,3% (w kraju 17%.), sektor przemysłowy zatrudnia 13% (w kraju 21%) pracujących, a sektor usług - 48,7% (w kraju 62%). Problemami społecznymi są: duża liczba gospodarstw rolnych o niskich dochodach oraz przeludnienie agrarne. Jest to związane z silnie

rozdrobnioną strukturą gospodarstw rolnych i brakiem miejsc pracy poza rolnictwem na obszarach wiejskich.

Pozytywnym zjawiskiem obserwowanym w ciągu lat 2002 – 2011 jest stały wzrost poziomu wykształcenia ludności. W województwie lubelskim funkcjonuje 20 uczelni wyższych, w tym 7 publicznych, na których studiuje ok. 99,7 tys. studentów, tj. 5,6% liczby wszystkich studiujących w szkołach wyższych w kraju. Pod względem wskaźnika liczby studentów na 10 tys. mieszkańców wynoszącego 424,7, region lubelski plasuje się na 7. miejscu w kraju. Liczba studiujących cudzoziemców w regionie wynosi 2,04 tys. osób, a na stanowiskach naukowo-dydaktycznych zatrudnionych jest 6,4 tys. osób. Lublin jako największy ośrodek akademicki Polski Wschodniej (10 uczelni wyższych) kształci około 90 tys. studentów. Uczelnie i ich oddziały znajdują się również w mniejszych ośrodkach, tj.: Zamościu, Chełmie, Białej Podlaskiej, Dęblinie, Puławach, a także Łukowie, Rykach, Tomaszowie Lubelskim, Leśnej Podlaskiej i Biłgoraju.

W ostatnich latach zanotowano poprawę warunków mieszkaniowych, czego dowodzą dodatnie wskaźniki: wzrostu zasobów mieszkaniowych, wzrostu standardu zamieszkiwania wyrażonego wyposażeniem mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne i średnią powierzchnią użytkową mieszkań. Niekorzystnie natomiast przedstawia się struktura wiekowa zasobów mieszkaniowych województwa. Utrzymuje się znaczna przewaga mieszkań wybudowanych w latach 1945-1988 w technologii wielkopłytowej o dużym stopniu zużycia.

Od roku 2005 wybudowano i zmodernizowano wiele obiektów sportowych. Nastąpił rozwój ośrodków sportów zimowych wyposażonych w wyciągi narciarskie i trasy zjazdowe. W latach 2006-2010 zmalała jednak ilość klubów i sekcji sportowych, jak również liczba osób ćwiczących w tych sekcjach (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba osób ćwiczących zmniejszyła się z 296 do 226, w kraju odnotowano mniejszy spadek – z 238 do 223 osób).

Poziom dostępności do podstawowych usług rynkowych w województwie na tle kraju przedstawia się niekorzystnie. Liczba podmiotów usług rynkowych w województwie w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców wynosiła 46 (w kraju 64), a liczba pracujących w usługach rynkowych w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców – 93 (kraj – 135). W ciągu lat 2002-2010 wzrosła w województwie liczba podmiotów świadczących usługi rynkowe. Niższy niż w kraju pozostaje jednak wciąż poziom nasycenia przestrzeni publicznej w infrastrukturę usługową, handlową, społeczną i telekomunikacyjną. Region charakteryzuje się znacznym przestrzennym zróżnicowaniem dostępności do usług wewnątrz województwa, wynikającym z rozkładu osadnictwa i dużej różnicy poziomu dochodów ludności. Od roku 2005 nastąpiła poprawa dostępności do placówek podstawowej opieki medycznej, m.in. poprzez wzrost ich liczby o 4% oraz wzrost liczby szpitali o 4 placówki, przy czym zmniejszyła się liczba placówek publicznych.

2.3. Środowisko przyrodnicze

Zasoby naturalne

Spośród występujących na terenie województwa lubelskiego zasobów naturalnych znaczenie strategiczne, zgodnie z polskim prawem, posiadają złoża kopalin, wody podziemne i powierzchniowe, lasy z wiodącą rolą lasów państwowych oraz zasoby przyrodnicze parków narodowych. Za najważniejsze spośród nich, z racji wielkości i jakości zasobów, a także rangi w skali kraju, traktuje się niektóre kopaliny, wody podziemne, lasy państwowe i zasoby parków narodowych. Oprócz nich na szczególną uwagę zasługują: zasoby gleb – ze względu na duży areał i wysoką jakość, naturalne surowce lecznicze – ze względu na duży potencjał do wykorzystania, odnawialne źródła energii – z uwagi na globalne wyzwania i zobowiązania międzynarodowe dotyczące ich wykorzystania, a także niezainwestowana przestrzeń krajobrazowa – ze względu na jej rosnącą wartość w warunkach kurczenia się jej zasobów w kraju.

Z kopalin wiodące znaczenie posiadają surowce energetyczne, głównie węgiel kamienny, którego zasoby stanowią 18,4% krajowych zasobów bilansowych (*Rys. 1. Udokumentowane złoża kopalin*). Udokumentowane zasoby konwencjonalnego gazu ziemnego stanowią tylko 2,4% zasobów krajowych, ale systematycznie dokumentuje się kolejne złoża, a od 2002 r. w wydobyciu tego surowca odnotowuje się tendencję wzrostową. Pewne nadzieje można wiązać z gazem ziemnym uwięzionym w sylurskich skałach łupkowych (są to tzw. złoża niekonwencjonalne). Ponadto, z surowców węglanowych rangę ponadregionalną posiadają: wapienie i margle dla przemysłu cementowego

(ich udokumentowane zasoby sięgają 27,2% zasobów krajowych), a z surowców ilastych – surowce ilaste ceramiki budowlanej (4,3% zasobów krajowych).

Z zasobów wodnych, na wyróżnienie, przede wszystkim ze względu na wysoką jakość, zasługują wody podziemne. Jakkolwiek ich zasoby można określić jako średnie, to walory użytkowe tych wód należą do najwyższych w kraju. Sprzyja to szczególnie rozwojowi przemysłu spożywczego i farmaceutycznego. Zasadnicze znaczenie w zaspokajaniu potrzeb wodnych regionu posiada zbiornik kredowy „Niecka Lubelska". Pozostałe główne zbiorniki wód podziemnych odgrywają mniejszą rolę ze względu na mniejszą powierzchnię i zasobność. Zbiorniki wód podziemnych są silnie zagrożone antropopresją (głównie zanieczyszczeniem) z uwagi na dużą przepuszczalność nadkładu i brak ich prawnej ochrony. Zasoby wód powierzchniowych są zdecydowanie mniejsze, przede wszystkim wskutek słabo rozwiniętej sieci rzecznej na znacznej części obszaru województwa i zmiennych składowych odpływu. Ich użyteczność pomniejsza wciąż utrzymujący się nadmierny poziom zanieczyszczenia.

Zasoby przyrodnicze parków narodowych (Poleskiego PN i Roztoczańskiego PN) ocenia się w porównaniu z zasobami innych parków w kraju jako znaczące, zwłaszcza w odniesieniu do roślin naczyniowych.

W województwie lubelskim występuje największa w kraju koncentracja gleb w najwyższych klasach bonitacyjnych (I-III) (*Rys. 6. Gospodarowanie zasobami naturalnymi – zasoby glebowe*). Najbardziej urodzajne gleby wytworzone z utworów lessowych i lessopodobnych, dominują na Wyżynach: Lubelskiej i Wołyńskiej. W sumie gleby w pierwszych trzech klasach, zarówno wytworzone z utworów lessowych, jak i utworów rzecznych, zajmują blisko 40% areału gleb w województwie. Zasoby gleb z roku na rok maleją, głównie z powodu urbanizacji terenów użytkowanych rolniczo oraz zalesień gruntów o niskiej przydatności rolniczej.

Istotnym potencjałem rozwojowym regionu są surowce lecznicze (głównie wody mineralne o cechach leczniczych), które w połączeniu z właściwościami leczniczymi klimatu, stwierdzonymi w wielu miejscach w województwie (głównie w strefie Doliny Bystrej i Doliny Tanwi), mogą i powinny stanowić podstawę rozwoju funkcji uzdrowiskowej.

Jeszcze większe możliwości wykorzystania stwarzają odnawialne źródła energii, zwłaszcza energia solarna (prawie całe województwo lubelskie znajduje się w obszarze uznawanym w Polsce za uprzywilejowany pod względem słonecznej potencjalnej energii użytecznej) i biomasa. Prognozowane zasoby energii wód termalnych są znaczące, ale wymagają dodatkowego rozpoznania w celu potwierdzenia opłacalności ich wykorzystania. Możliwa do wykorzystania jest również energia wiatru. Jednak rozwój energetyki wiatrowej musi uwzględniać ograniczenia, jakie stwarza polskie ustawodawstwo, a także wnioski wynikające z ocen oddziaływania na środowisko oraz protesty społeczne. Najlepsze warunki dla pozyskania energii wiatrowej występują w północno-zachodniej i zachodniej części województwa.

Zasoby hydroenergetyczne w województwie lubelskim nie są duże, jednak produkcja energii z wykorzystaniem wody może stanowić istotne źródło energii w skali lokalnej.

Niekonwencjonalnym zasobem przyrody jest przestrzeń krajobrazowa, pozbawiona zabudowy, względnie zagospodarowana, ale w sposób harmonijny i oszczędny. Województwo lubelskie posiada duże tego rodzaju zasoby (tereny zurbanizowane i zabudowane, w tym użytki rolne zabudowane, stanowią 5,8% powierzchni województwa, podczas gdy średnia dla kraju wynosi 6,5%). Najwyższą wartość posiadają krajobrazy zbliżone do naturalnych, które zachowały się na zabagnionych i w związku z tym trudno dostępnych terenach Polesia Zachodniego, Kotliny Sandomierskiej i Polesia Wołyńskiego. Największym zagrożeniem dla walorów przestrzeni krajobrazowej jest rozpraszanie zabudowy w terenach otwartych i urbanizacja terenów rolnych. O realności tego zagrożenia świadczy fakt, iż przeznaczanie terenów pod zainwestowanie w lokalnych dokumentach planistycznych znacznie przekracza faktyczne zapotrzebowanie wynikające ze wskaźników urbanistycznych i demograficznych.

Znaczenie zasobów leśnych regionu lubelskiego systematycznie rośnie, pomimo zbyt małej lesistości w szczególności centralnej części województwa lubelskiego, gdzie nie przekracza ona 10% i zbyt niskiej w stosunku do żyzności siedlisk produktywności lasów prywatnych. Na tym tle korzystnie wypadają lasy państwowe prowadzące kierunkową gospodarkę leśną.

Ochrona przyrody

Do głównych elementów systemu obszarów chronionych w województwie lubelskim (obejmujących 22,7% powierzchni województwa) istotnych dla kształtowania regionalnej struktury funkcjonalno-przestrzennej należą (*Rys. 2. Główne elementy systemu obszarów chronionych*):

- 2 parki narodowe – 18 247,2 ha, tj. 0,72% powierzchni województwa;
- 87 rezerwatów przyrody – 11 862,90 ha, tj. 0,47% powierzchni województwa;
- 17 parków krajobrazowych – 241 182,0 ha, tj. 9,6% powierzchni województwa;
- 17 obszarów chronionego krajobrazu – 301 970,8 ha, tj. 12,02% powierzchni województwa,
- 123 obszary Natura 2000 – 384 961,98 ha, tj. 15,3% powierzchni województwa.

Przed reformą administracyjną kraju w 1998 r. system ten był tworzony w granicach „małych województw" przede wszystkim poprzez ustanawianie wielkoprzestrzennych form ochrony przyrody takich jak parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Proces ten przebiegał w różnym tempie i według odmiennych koncepcji, w związku z czym granice części obszarów są zbieżne z dawnymi granicami administracyjnym województw.

W powierzchni obszarów chronionych w województwie lubelskim należy podkreślić duży udział lasów państwowych. Ochroną w formie parków krajobrazowych objęto 95,6 tys. ha gruntów Lasów Państwowych, co stanowi niemal 29% ogólnej powierzchni gruntów lasów państwowych w województwie.

Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, w celu ochrony walorów przyrodniczych o znaczeniu unijnym, wprowadzono nową formę ochrony przyrody w postaci sieci Natura 2000, obejmującej obszary specjalnej ochrony ptaków oraz specjalne obszary ochrony siedlisk i gatunków. Obszary specjalnej ochrony ptaków obejmują ochroną około 104 tys. ha gruntów Lasów Państwowych, tj. ok. 31% powierzchni lasów państwowych, natomiast ostoje siedliskowe ok. 66 tys. ha, co stanowi 20% powierzchni lasów państwowych.

Do najcenniejszych, pod względem przyrodniczym, obszarów województwa zaliczamy Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie, Doliny Wisły i Bugu (traktowane jako paneuropejskie korytarze ekologiczne), Roztocze, Puszczę Solską i Lasy Janowskie. Zaowocowało to nadaniem Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskiemu w 2002 r. statusu rezerwatu biosfery UNESCO o nazwie „Polesie Zachodnie", który w 2012 r. wszedł w skład trójpaństwowego Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie". Planuje się również utworzenie Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze", którego granice są obecnie przedmiotem weryfikacji.

Na terenie województwa występują obszary, tzw. ostoje przyrody, posiadające różny status ochrony, lecz charakteryzujące się trwałym nagromadzeniem gatunków zagrożonych i szczególnym znaczeniem dla zachowania różnorodności biologicznej. Powiązane są one strukturami pasmowymi, tzw. korytarzami ekologicznymi, stanowiącymi obszary przemieszczania się gatunków roślin i zwierząt (*Rys. 3. Powiązania przyrodnicze*). Wśród nich, ze względu na charakter powiązania oraz rodzaj gatunków migrujących, wyróżnia się korytarze leśne, dolinne, rzeczne i kserotermiczne. Przez obszar województwa lubelskiego przebiegają korytarze ekologiczne o istotnym znaczeniu dla krajowych i europejskich powiązań przyrodniczych. Należą do nich korytarze: leśne (Północno-Centralny, Południowo-Centralny, Wschodni, Południowy), dolinne (Doliny Wisły, Doliny Bugu, Doliny Wieprza, Doliny Krzny) i rzeczne (Wisły, Bugu, Dolnej Tanwi, Dolnej Krzny).

Odporność i zagrożenia środowiska

Środowisko przyrodnicze województwa lubelskiego jest generalnie mało odporne na zagrożenia naturalne i antropopresję. Przyczyną jest zarówno duża podatność większości elementów środowiska na przekształcenia, jak i struktura użytkowania przestrzeni województwa charakteryzująca się dominacją użytków rolnych i małą lesistością, co przekłada się na niską stabilność ogólną krajobrazu.

Najbardziej stabilnym i odpornym na antropopresję elementem środowiska jest atmosfera. Taka ocena wynika z rozległości terenów otwartych, pozbawionych większych przeszkód terenowych i w związku z tym dobrze przewietrzanych.

Również rzeźba terenów województwa jest na ogół mało wrażliwa na przekształcenia. Wyjątkiem są: niezalesione równiny piaszczyste, często zwydmione, poddawane silnej erozji

wietrznej, wysokofaliste wysoczyzny lessowe rozczłonkowane erozją wąwozową, a także narażone na osuwanie się mas ziemnych strefy krawędziowe w obrębie Wyżyny Lubelskiej i Roztocza, jak również zbocza dolin rzecznych narażone na podcinanie przez wody powodziowe. Silnie rozpowszechnione są procesy spłukiwania, ponieważ powstają już przy nachyleniu stoków powyżej 1%.

O ile pokrywa glebowa Lubelszczyzny jest najczęściej podatna na erozję wodną powierzchniową (co wynika z niskiego progu odporności), o tyle jej odporność na degradację chemiczną jest, w zależności od rodzaju skał glebotwórczych, bardzo zróżnicowana. I tak, wyżynna część województwa lubelskiego, w której dominują gleby lessowe i rędziny, tworzy jeden z największych w kraju płatów pokrywy glebowej odpornej na degradację chemiczną, podczas gdy gleby nizinnej części województwa, wytworzone z utworów polodowcowych, są w tym aspekcie bardziej zróżnicowane, choć z przewagą gleb bardzo słabo i słabo odpornych na tego rodzaju zagrożenie.

Podatność zbiorowisk leśnych na przekształcenia uzależniona jest od relacji pomiędzy składem gatunkowym drzewostanu, a siedliskiem. Najmniejszą odpornością odznaczają się siedliska wilgotne i bagienne, a największą siedliska grądowe. Uzyskanie zgodności składu gatunkowego istniejącego w danym miejscu drzewostanu z określonym dla tego miejsca właściwym składem gatunkowym (typem drzewostanu) jest podstawowym elementem budowania stabilności lasu. Udział lasów zgodnych z siedliskiem i częściowo zgodnym szacuje się na poziomie około 87% ogólnej powierzchni lasów państwowych. Postępująca przebudowa gatunkowa drzewostanów lasów państwowych na pozostałym ich obszarze stwarza szansę osiągnięcia pełnej stabilności lasów i podwyższenia ich różnorodności biologicznej.

W województwie lubelskim spośród elementów środowiska przyrodniczego najmniejszą odpornością na degradację odznacza się hydrosfera, w szczególności wody podziemne, zarówno płytkie, tworzące pierwszy poziom wodonośny (ze względu na duże rozprzestrzenienie przepuszczalnych utworów powierzchniowych), jak i nieco głębsze (czwartorzędowe, trzeciorzędowe i kredowe), stanowiące główny użytkowy poziom wodonośny. O na ogół małej jego odporności decydują różne czynniki: liczne wychodnie zawodnionej kredy, mała miąższość nadległych utworów porowych i silne uszczelnienie skał. Wszystko to sprawia, że na przeważającej części udokumentowanych tzw. Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) czas dotarcia zanieczyszczeń z powierzchni terenu do poziomów wodonośnych (tzw. pionowej migracji) nie przekracza 25 lat, a bardzo często nawet 5 lat. Stopień zagrożenia wód potęguje brak ochrony prawnej GZWP.

Spośród rzek najmniejszą odpornością na zanieczyszczenia, zwłaszcza obszarowe pochodzenia rolniczego, odznaczają się uregulowane, prowadzące niewielkie ilości wody i w znacznym stopniu pozbawione biologicznych buforów ochronnych dopływy Wisły, Bugu i Wieprza. Tego rodzaju rzek na Lubelszczyźnie jest większość, podobnie jak jezior, których na ogół mała odporność na degradację wynika najczęściej z ich płytkości i rolniczego charakteru ich zlewni. Ogólną naturalną odporność mokradeł określa się w skali kraju jako średnią.

Głównymi zagrożeniami naturalnymi w województwie lubelskim są: powodzie, susza i erozja wodna. Mniejsze zagrożenie stwarzają erozja wiatrowa oraz nawalne deszcze. Ocenia się, że obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi obejmują około 60 tys. ha (2,4% obszaru województwa). W 2010 r. obszary potencjalnego zagrożenia powodziowego (chronione wałami) stanowiły 26 400 ha. W północno-wschodniej części województwa występuje obszar silnie zagrożony suszą, utrudniającą zaopatrzenie w wodę rolnictwa i przemysłu oraz część obszarów cennych przyrodniczo. System nawodnień (system Kanału Wieprz-Krzna) wybudowany w celu przeciwdziałania temu zjawisku, w obecnym stanie technicznym nie spełnia oczekiwań. Wyżyna Lubelska zagrożona jest w znacznym stopniu erozją wodną powierzchniową i wąwozową oraz w mniejszym stopniu wietrzną. Erozją wodną powierzchniową zagrożone są głównie wyżyny: Lubelska i Wołyńska oraz Roztocze. Dotkliwe dla rolnictwa są skutki erozji wąwozowej, w skrajnych przypadkach redukują do zera możliwości uprawy. Tą formą erozji zagrożone jest 19,6% ogólnej powierzchni województwa lubelskiego.

Stan sanitarny środowiska

Na Lubelszczyźnie najbardziej uciążliwym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest transport, zdecydowanie mniejsza emisja pochodzi z zakładów przemysłowych i tzw. niskiej emisji. Udział województwa w globalnej emisji zanieczyszczeń w Polsce systematycznie spada w wyniku realizacji szeregu działań proekologicznych, polegających na wdrażaniu w produkcji przemysłowej urządzeń do redukcji zanieczyszczeń, zastępowaniu istniejących nowymi o wyższej sprawności, stosowaniu energooszczędnych technologii. Poprawie jakości powietrza sprzyja także sukcesywne wprowadzanie termomodernizacji budynków, a także wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w produkcji energii.

Wody znacznej części rzek Lubelszczyzny są w złym stanie sanitarnym, na co wpływ ma przede wszystkim gospodarka ściekowa. Choć do rzek zrzucane są niemal wyłącznie ścieki oczyszczone (w różnym stopniu), to o ich złym stanie decyduje w równej mierze niska zdolność do samooczyszczania. Dlatego najbardziej zagrożone zanieczyszczeniem są rzeki będące odbiornikami dużych ilości ścieków i odznaczające się małym przepływem. Istotne zagrożenie dla wód stanowią rozproszone punktowe źródła zanieczyszczeń, a zwłaszcza zanieczyszczenia obszarowe powstające na terenach użytkowanych rolniczo. Poważnym problemem jest niedobór kanalizacji sanitarnej na terenach wiejskich. Ścieki komunalne nie odprowadzone do kanalizacji są potencjalnym źródłem zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych.

Degradacja gleb przejawia się zmianami odczynu, materii organicznej, roztworów glebowych i kompleksu sorpcyjnego, a także – co w województwie lubelskim dla stanu sanitarnego gleb jest zagrożeniem narastającym – zmianami zawartości metali i węglowodorów. Źródłem zmian jest przede wszystkim komunikacja samochodowa.

Głównym źródłem hałasu jest ruch drogowy, co wynika z gwałtownego przyrostu liczby samochodów w ostatnich latach. Ponadto źródłem hałasu są również funkcjonujące lotniska w Dęblinie i w Świdniku. Na pogorszenie klimatu akustycznego najbardziej narażone są tereny zurbanizowane, które rozciągają się wzdłuż tras silnie obciążonych ruchem tranzytowym, bądź stanowią centra największych miast w regionie.

Promieniowanie elektromagnetyczne nie stanowi zagrożenia dla środowiska w województwie lubelskim. Pomimo ciągłego wzrostu liczby stacji bazowych, wartości natężenia PEM są na niskim poziomie.

2.4. Środowisko kulturowe

Dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny w dużym stopniu odzwierciedla jej położenie na pograniczu kulturowym, tj. w strefie przenikania się kultur wschodnio- i zachodniosłowiańskich. Od X w. w obszarze dzisiejszego województwa lubelskiego zaznaczają się etniczne i kulturowe wpływy wschodnie, głównie Rusi, wzmocnione w okresie Odrodzenia wzmożonym napływem osadników ormiańskich (świadectwem ich pobytu jest specyficzny styl w architekturze, głównie w Zamościu) i tatarskich (świadczą o tym ich cmentarze zwane mizarami). W XVI w. odnotowuje się również wzmożony napływ osadników niemieckich i żydowskich. Szczególnie wielowiekowa obecność tych drugich wniosła znaczący wkład do kultury regionu, obecnie przejawiający się głównie cmentarzami (m.in. w Hrubieszowie, Szczebrzeszynie, Józefowie, Biłgoraju, Międzyrzecu Podlaskim i Lublinie) oraz bożnicami.

Tereny między Wisłą a Bugiem, stanowiące dzisiejszą Lubelszczyznę , od średniowiecza były obszarem współistnienia wielu kultur, wyznań, języków, narodowości. Każda z grup wyznaniowych i narodowościowych pozostawiła tutaj mniej lub bardziej widoczne ślady swego pobytu, stwarzające specyficzny, wielobarwny krajobraz kulturowy. Zetknęły się tu: Słowiańszczyzna wschodnia i zachodnia, prawosławie i katolicyzm. Obok tych dwu wyznań chrześcijańskich z czasem w mapę religijną Lubelszczyzny wpisywali się wyznawcy judaizmu, protestanci, mahometanie, a także od 1596 r. grekokatolicy.

Zróżnicowanie religijne Lubelszczyzny było konsekwencją jej historycznych losów. W okresie piastowskim ziemie te były podzielone pomiędzy Ruś Halicko - Włodzimierską a Polskę i ostatecznie włączone pod jurysdykcję polską przez Kazimierza Wielkiego, czego efektem było ustanowienie chełmskiej diecezji rzymskokatolickiej ze stolicą w Chełmie w 1375 r. Po 1385 r. (podpisanie unii polsko-litewskiej w Krewię) Lubelszczyzna zalazła się w centrum dynastii Jagiellonów, co miało

bezpośredni wpływ na rozkwit kultury polskiej na tych ziemiach, połączony ze wzmożoną akcją osadniczą i lokacją nowych miast i wsi.

Dla podmiotowości ziem zachodniej części Lubelszczyzny rokiem przełomowym był rok 1474, w którym Kazimierz Jagiellończyk ustanowił województwo lubelskie. Było to pierwsze województwo w Koronie powstałe bez podstawy terytorialnej w postaci dawnego księstwa dzielnicowego i jednym z sześciu (obok ruskiego, bełskiego, sandomierskiego, podlaskiego i brzeskiego) wyodrębniających się w całości lub części na międzyrzeczu Wisły i Bugu.

Rozwojowi gospodarczemu i demograficznemu Lubelszczyzny sprzyjał okres tolerancji religijnej, ukształtowanej w ciągu XVI w. i potwierdzonej aktem konfederacji warszawskiej w 1573 r. W Polsce znaleźli wtedy schronienie Żydzi i innowiercy prześladowani w wielu krajach europejskich.

Wojny, brak reform i scentralizowanej władzy królewskiej w XVII i XVIII stuleciu spowodowały upadek państwa polskiego, a co za tym idzie regres w rozwoju Lubelszczyzny. Na jej tereny w epoce porozbiorowej nastąpił wzmożony napływ obcych urzędników z monarchii habsburskiej i imperium rosyjskiego. Rozwinęło się także wiejskie osadnictwo niemieckie wspierane przez władze carskie. Miało to bezpośredni związek z zamierzoną rusyfikacją lub germanizacją ziem polskich. Procesy te zostały zahamowane przez działania frontowe I wojny światowej, które doprowadziły do ogromnych zniszczeń i wyludnienia na omawianych terenach. Wpływ na to miały przede wszystkim wycofujące się wojska rosyjskie, które otrzymały rozkaz pozostawienia za sobą spalonej ziemi.

Odradzające się po 123 latach niewoli państwo polskie, w którego granicach znajdowała się Lubelszczyzna, było nadal państwem wielonarodowościowym. Niepodległość przyniosła dynamiczny rozwój wszystkich dziedzin polskiej kultury, także na Lubelszczyźnie. Jednakże zniszczenia II wojny światowej dotknęły dużą części dziedzictwa kulturowego, uderzając także w jego wielonarodowy charakter.

W województwie lubelskim na potencjał kulturowy składają się: zabytkowe zasoby urbanistyczne i ruralistyczne, unikalne zabytkowe obiekty architektury sakralnej i świeckiej, zespoły pałacowo-ogrodowe i dworskie, zabytki techniki i militarne, cmentarze różnych wyznań, miejsca kultu religijnego oraz stanowiska archeologiczne. W granicach województwa znajduje się 14 235[7] nieruchomych obiektów zabytkowych (4. miejsce w kraju). W rejestrze zabytków nieruchomych województwa lubelskiego figuruje 1 789[8] pozycji (*Rys. 9. Ochrona i kształtowanie tożsamości regionalnej – obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomych*). Wśród nich dominują obiekty sakralne (w tym przede wszystkim: zabytkowe kościoły rzymskokatolickie, cerkwie prawosławne i unickie, bożnice), mieszkalne (w tym głównie: domy, kamienice, chałupy wiejskie, pałace i dwory miejskie, plebanie, wikariaty i organistówki), a także cmentarze (w tym: cmentarze komunalne, wojenne, wyznaniowe, kwatery cmentarne, pojedyncze groby i mogiły). Jednym z najstarszych obiektów sakralno-obronnych jest romańska wieża w Stołpiu (gm. Chełm). Na dziedzictwo kulturowe składają się również zabytki archeologiczne, z których 161 umieszczono w wykazie zabytków archeologicznych województwa lubelskiego[9]. Spośród nich, 19 posiada rangę europejską, a 20 – rangę krajową.

Unikalnym zjawiskiem w skali kraju jest renesans lubelski – styl reprezentowany przez 64 obiekty, w tym w większości przez budowle sakralne[10]. Jest on unikalnym typem architektonicznym wykształconym na terenach województwa lubelskiego na przełomie XVI/XVII w. Łączy w sobie gotyk z elementami renesansu włoskiego i niderlandzkiego. Architektura ta rozprzestrzeniła się na terenach Polski Wschodniej, obejmując obok województwa lubelskiego, wschodnią część województwa podkarpackiego oraz Obwód Lwowski.

[7] Według Dokumentacji Ewidencyjnej w Zbiorach Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Zabytki Nieruchome (stan na 31.03.2014)
[8] Załącznik Nr 1 do Obwieszczenia Nr 1/2015 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 15 stycznia 2015 r. (Dz. Urz. Woj. Lubel. z 2015 r. poz. 195)
[9] Załącznik Nr 2 do Obwieszczenia Nr 1/2015 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie z dnia 15 stycznia 2015 r. (Dz. Urz. Woj. Lubel. z 2015 r. poz. 195)
[10] Katalog Zabytków Renesansu Lubelskiego (istniejących) Tom I – III. wyk. Zespół Dokumentacji Historycznej „Mansarda" , Opracowanie: Jadwiga Czerepińska, Lublin 2006.

Przestrzeń kulturowa przechowuje również pamięć starych podziałów terytorialnych, bitew i potyczek historycznych, a także dawnych szlaków komunikacyjnych: handlowych, kolejowych i wodnych. Spośród szlaków historycznych szczególne znaczenie posiadały szlaki handlowe: czarnomorsko-bałtycki szlak handlowy oraz szlaki łączące Małopolskę i Mazowsze z Litwą i Rusią.

Na terenie województwa lubelskiego za pomnik historii zostały uznane 4 obiekty: zespół urbanistyczny w Kazimierzu Dolnym, zespół pałacowo-parkowy w Kozłówce, historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny w Lublinie i historyczny zespół miasta w zasięgu obwarowań XIX wieku w Zamościu. Ponadto Stare Miasto w Zamościu zostało wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO, a 3 obiekty w Lublinie związane z zawarciem w 1569 r. Unii Polsko – Litewskiej (Kaplicę Trójcy Świętej na Zamku Lubelskim, Pomnik Unii Lubelskiej i Kościół pw. Św. Stanisława wraz z Klasztorem OO. Dominikanów) zostały wyróżnione przez Komisję Europejską tytułem Znaku Dziedzictwa Europejskiego.

W latach 2005 – 2012 w ochronie i wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego odnotowano wiele pozytywnych zmian. Na podkreślenie zasługują:

- wzmożone tempo prac związanych z rewaloryzacją zespołów zabytkowych,
- poprawa standardu funkcjonalnego i technicznego 1 117 zabytków nieruchomych, głównie obiektów sakralnych, pałaców, dworów, willi i kamienic,
- rozwój szlaków turystycznych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe regionu.

Po akcesji Polski do UE w kilku miastach przyśpieszono proces rewitalizacji substancji zabytkowej na skutek pozyskania przez samorządy funduszy unijnych przeznaczonych na ten cel. Z pomocy tej skorzystały m. in. samorządy miast: Janów Lubelski, Kazimierz Dolny, Lubartów, Międzyrzec Podlaski, Nałęczów, Szczebrzeszyn i Zamość.

Skutkiem postępującego procesu urbanizacji, wyludniania się dzielnic śródmiejskich, a także braku kompleksowych działań rewitalizacyjnych (które powinny być uwzględniane m. in. w mpzp), są często niekorzystne zmiany w krajobrazie kulturowym, w tym przede wszystkim w odniesieniu do struktury zabytkowej i zabudowy śródmiejskiej oraz stanu technicznego części obiektów zabytkowych. Szczególnym problemem jest dysharmonia wynikająca z braku powiązań obiektów nowoprojektowanych z obiektami zabytkowymi. Dotyczy to przede wszystkim obszarów podlegających silnej presji inwestycyjnej m. in. Podzamcza w Lublinie i otoczenia tzw. Górki Chełmskiej.

Ponadto zagrożeniem dla substancji zabytkowej miast jest ruch tranzytowy w szczególności w obrębie takich miast jak: Janów Lubelski, Łuków, Ryki, Opole Lubelskie, Annopol, Frampol. Innego typu problemem jest komasacja obszarów zacierająca historycznie ukształtowane rozłogi.

2.5. Gospodarka

Gospodarka w województwie lubelskim jest mało efektywna na tle krajowym i europejskim. Udział PKB na mieszkańca (wg parytetu siły nabywczej) w stosunku do wskaźnika dla UE kształtował się w 2010 r. na poziomie 42% (w Polsce 62%). Struktura tworzonej wartości brutto cechuje się dużym udziałem rolnictwa, usług nierynkowych oraz małym udziałem przemysłu i usług rynkowych. Wartość majątku trwałego w przeliczeniu na 1 mieszkańca Lubelszczyzny stanowi zaledwie 77% wartości krajowej, co świadczy o niedoinwestowaniu. Pod względem nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca w roku 2012 województwo uplasowało się na przedostatnim miejscu w kraju (74% wartości krajowej). Wydatki na działalność innowacyjną – pod względem wartości dają natomiast 11. miejsce w kraju. Wzrost dystansu do lepiej rozwiniętych regionów kraju potwierdzają wskaźniki badane od 2005 r.

Przedsiębiorczość pozarolnicza

Wskaźnik przedsiębiorczości w województwie lubelskim stanowi 74,3% wartości tego wskaźnika dla kraju. Największa koncentracja różnych form działalności gospodarczej występuje na terenie aglomeracji lubelskiej (Lublin i Świdnik wraz z otaczającymi je gminami); sięga ona 31,2% ogółu podmiotów. Centrami przedsiębiorczości są ponadto inne większe miasta regionu. Podwyższoną aktywnością gospodarczą odznaczają się również gminy położone wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych oraz rejony przejść granicznych.

Na obszarze województwa zdecydowanie przeważają firmy zajmujące się handlem i naprawami (29,6%). Inne formy przedsiębiorczości odgrywają wyraźnie mniejszą rolę. Są to: budownictwo (11,8%), przemysł (8,7%), transport i gospodarka magazynowa (6,9%), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (7,3%) oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna (5,9%). Przeważają przedsiębiorstwa małe, zatrudniające do 9 pracowników (95,7% ogółu). Przedsiębiorstw największych o liczbie pracowników przekraczającej 1 000 osób funkcjonuje zaledwie 33, z czego 19 (56%) zlokalizowanych jest w Lublinie. W 2012 r. spółki z udziałem kapitału zagranicznego stanowiły tylko 1,6% ich liczby w kraju. Liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego od 2005 r. powiększyła się o 43,8%, a tempo wzrostu było szybsze niż w kraju.

Gospodarkę województwa lubelskiego charakteryzuje niski poziom innowacyjności w odniesieniu do innych regionów kraju. Stosunkowo duży i w ostatnich latach mocno doinwestowany system badawczo-rozwojowy nie przekłada się na efektywną współpracę ośrodków badawczych z sektorem produkcyjnym. Poniżej oczekiwań pozostaje nadal ilość przedsiębiorstw wprowadzających innowacje i firm wysokiej technologii (stanowią zaledwie 1,7% ogółu przedsiębiorstw), jak również ilość zgłoszonych wynalazków i udzielonych patentów, pomimo iż pozycja województwa na tle innych regionów kraju mieści się w przedziale wartości przeciętnych. Pod względem liczby firm wprowadzających innowacje zajęło ono w 2012 r. 8. miejsce (35,1% firm wprowadziło innowacje w latach 2010 - 2012, w kraju 34,2%). Korzystnie również, w porównaniu z regionami Polski, kształtuje się liczba przedsiębiorstw (36,5% firm), które poniosły nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle w latach 2010 - 2012 (w kraju - 35,0%).

Udział województwa w krajowej produkcji przemysłowej wynosi niespełna 2,6%. Przemysł charakteryzuje się znacznym udziałem gałęzi tradycyjnych, o dużej pracochłonności i surowcochłonności. Największe znaczenie dla regionu posiada przemysł spożywczy, głównie z uwagi na koncentrację ponad 21,6% wszystkich zatrudnionych w przemyśle, oraz wysoki, prawie 26,7% udział w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem. Istotną rolę w gospodarce regionu, jak również w gospodarce kraju, odgrywa przemysł wydobywczy. Od roku 2005 nastąpiło znaczne zmniejszenie udziału sektora przemysłowego w gospodarce przy jednoczesnym wzroście usług rynkowych.

W latach 2007 – 2012 zanotowano wzrost aktywności samorządów w zakresie promocji walorów inwestycyjnych gmin. Liczba stref przedsiębiorczości zidentyfikowanych na podstawie badania ankietowego przeprowadzonego w 2012 r. wyniosła 221, zwiększając się o blisko 52% w stosunku do 2007 r.

Rolnictwo, Rybactwo i leśnictwo

Rolnictwo jest szczególnie istotnym sektorem w gospodarce województwa lubelskiego. Obszary wiejskie zajmują 96,1% całej powierzchni województwa i zamieszkuje je 53,8% ludności (w kraju 39,6%); w rolnictwie zatrudnionych jest 38,8% ogółu pracujących (w kraju 17,2%; w UE ok. 6%); a działalność rolniczą prowadzi 233,6 tys. gospodarstw, co stanowi 12,4% ich liczby w kraju. Województwo lubelskie jest jednym z ważniejszych obszarów żywicielskich w kraju z uwagi na korzystne warunki przyrodnicze, a przede wszystkim duże kompleksy bardzo dobrych i dobrych gleb występujących w środkowej i południowo-wschodniej części. Przestrzeń rolnicza jest jednak bardzo rozdrobniona; gospodarstwa o powierzchni poniżej 1 ha stanowią ponad 26%, a średnia wielkość gospodarstwa wynosi 7,54 ha. Obszary wiejskie charakteryzują się ponadto dużym rozproszeniem zabudowy, co wpływa niekorzystnie na możliwości lokalizacji wielu inwestycji infrastrukturalnych i gospodarczych. Niekorzystnie kształtuje się też średnie zatrudnienie w rolnictwie, które w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych wynosiło 21,7 osoby (w kraju – 15,6; w krajach UE – 7 osób).

Użytki rolne zajmują 70,4% ogólnej powierzchni województwa (w kraju 60,2%) z dominacją gruntów ornych, stanowiących 74,9% ich powierzchni oraz dużym udziałem trwałych użytków zielonych (18,6%). W uprawach przeważają zboża (78,4% ogólnej powierzchni zasiewów). Wartość produkcji towarowej na 1 ha UR w województwie jest niższa o 11,6% od średniej krajowej. Średni wskaźnik intensywności produkcji rolniczej jest nieco wyższy od krajowego, lecz dotyczy tylko produkcji roślinnej. Intensywność produkcji zwierzęcej jest znacznie niższa niż w kraju.

Zakłady przemysłu spożywczego stanowią 6,5% przedsiębiorstw branży spożywczej w Polsce. Region dostarcza m. in. ponad 15% krajowej produkcji cukru, 11,7% krajowej produkcji masła i 6% tłuszczów roślinnych. Istotnym czynnikiem rozwojowym w sektorze rolniczym jest

działalność uczelni wyższych i instytutów naukowych zajmujących się rozwojem innowacyjnej produkcji rolnej. Pozytywną tendencją jest wzrost świadomości gospodarczej i innowacyjnych metod produkcji w rolnictwie, przejawiający się w powstawaniu grup producenckich, klastrów i innych form działania zrzeszających rolników.

Grunty pod stawami stanowią 12,85% ich powierzchni w kraju, co pomimo przeciętnych w porównaniu do kraju warunków hydrograficznych, plasuje lubelskie na drugim miejscu. Największe powierzchnie stawów znajdują się w powiatach: parczewskim, zamojskim, lubartowskim, ryckim, tomaszowskim i opolskim. W województwie lubelskim funkcjonuje 6 zakładów przetwórstwa produktów rybołówstwa eksportujących na rynki UE.

Ze względu na intensywne wykorzystanie przestrzeni województwa przez gospodarkę rolną, region lubelski charakteryzuje się niskim stopniem lesistości – 23,1% powierzchni województwa wobec 29,35% w kraju. Zaobserwowano nieznaczne zwiększenie powierzchni leśnych o 0,7 pp. w ciągu 5 lat, ale dość znaczny przyrost zasobów surowca drzewnego na pniu. Znaczny wzrost zapasu surowca drzewnego na pniu to dobre perspektywy na rozwój usług w sektorze leśnictwa i zakładów przetwórstwa drzewnego, które mogą stanowić ważnych element gospodarki regionu.

Turystyka

Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe stanowi duży potencjał do rozwoju turystyki krajoznawczej, kulturowej, ekoturystyki, wypoczynkowej, pobytowej (w tym agroturystyki), uzdrowiskowej i relaksowej, jak również rekreacji aktywnej. Największą dynamiką rozwoju charakteryzuje się agroturystyka oraz turystyka aktywna. Utrzymuje się również duże zainteresowanie turystyką uzdrowiskową, choć przeważnie ograniczoną do rejonu Nałęczowa. W ostatnich latach zaobserwowano zwiększenie ruchu turystycznego o 22% i wzrost udzielanych noclegów o 30%. Nastąpił również wzrost liczby miejsc w hotelarstwie oraz ilości obiektów i miejsc w kwaterach agroturystycznych. Badania atrakcyjności turystycznej i tendencji rynkowych wskazują na istnienie podstaw do dalszego rozwoju branży turystycznej w regionie.

Zagospodarowanie turystyczne obszaru województwa jest jednak niewspółmierne do posiadanego potencjału. Największe miasta regionu oraz ośrodki wypoczynkowe charakteryzuje brak wystarczającej bazy wypoczynkowej, rekreacyjnej i rozrywkowej. Niedostateczna liczba obiektów rekreacyjnych i dużych kompleksów sportowych o znaczeniu ponadregionalnym uniemożliwia budowanie przewagi konkurencyjnej opartej na turystyce sportowej. Niedostateczne jest również zagospodarowanie turystyczne rzek, brakuje miejsc postojowych dla kajakarzy oraz odpowiednio przygotowanych pól biwakowych.

Problemy w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji związane są także z nagromadzeniem sytuacji konfliktowych między zagospodarowaniem i użytkowaniem turystycznym a ochroną wartości przyrodniczych i krajobrazowych. Za tereny przeinwestowane rekreacyjnie uznaje się zlewnie jezior: Białe Włodawskie, Uściwierz, Rotcze, Wytyckie, Łukcze, Zagłębocze, Krasne, Piaseczno, Tomaszne i Firlej. Innym problemem (bardziej charakterystycznym dla Roztocza i Puszczy Solskiej) jest wkraczanie zabudowy rekreacyjno-wypoczynkowej na tereny leśne i łąkowe. Obecnie za obszary kolizyjne można uznać okolice Krasnobrodu (Krasnobród, Szur, Kaczórki, Hutki), okolice Suśćca (Susiec, Rebizanty) i Górecko Kościelne. Zagrożenia wiążą się przede wszystkim z żywiołowym rozprzestrzenianiem się indywidualnego budownictwa letniskowego.

2.6. Infrastruktura techniczna

Transport

Województwo lubelskie położone jest w ciągu europejskich korytarzy transportowych sieci TEN-T. Przez północną część województwa przebiega paneuropejski (kreteńsko-helsiński) korytarz II Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżnyj Nowgorod. W 2013 r. na mocy *rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1315/2013* część tego korytarza położonego w granicach UE stała się fragmentem nowego korytarza sieci bazowej TEN-T Morze Północne – Bałtyk. W skład korytarza wchodzi droga E30 (droga krajowa nr 2, docelowo autostrada A2) oraz linie kolejowe nr 2/E20, C-E20 i nr 12/C-E20 (towarowa). Do sieci bazowej TEN-T, poza głównymi korytarzami, na mocy *rozporządzenia PE i Rady (UE) nr 1315/2013* zaliczono ciąg drogowy Warszawa – Lublin – Rzeszów, utworzony przez odcinki dróg krajowych nr 17/S17 i 19/S19. W sieci bazowej TEN-T

znajdują się przejścia graniczne na granicy z Białorusią: Kukuryki (drogowe) i Terespol (kolejowe). Uzupełnieniem sieci bazowej TEN-T jest sieć kompleksowa TEN-T**,** którą w woj. lubelskim tworzą odcinki dróg krajowych nr 12/S12, 17/S17, 19/S19 niewchodzące w skład sieci bazowej, linia kolejowa nr 7 Warszawa – Lublin – Dorohusk oraz linia kolejowa nr 12 Skierniewice – Łuków (pasażerska). Do sieci kompleksowej TEN-T włączono terminale kolejowo-drogowe: Małaszewicze/Terespol i Dorohusk/Okopy.

Cechą regionu jest słabość sieci komunikacyjnej, co wiąże się z niedostateczną ilością dróg szybkiego ruchu oraz niezadowalającym stanem technicznym istniejącej sieci drogowej. W świetle badań EuroRAP (Europejski Program Oceny Ryzyka na Drogach) drogi krajowe w województwie należą do najniebezpieczniejszych w kraju pod względem poziomu ryzyka indywidualnego, mierzonego koncentracją wypadków, tj. średniego ryzyka bycia śmiertelną lub ciężko ranną ofiarą wypadku. Istniejąca sieć dróg krajowych w znacznej części regionu zapewnia powiązania z układem krajowym, niemniej jednak niezbędne jest stworzenie we wschodniej części województwa sprawnej infrastruktury transportowej na kierunku północ – południe w układzie międzyregionalnym oraz wykształcenie sprawnych powiązań komunikacyjnych z Białorusią i Ukrainą.

Województwo lubelskie należy do regionów o najniższych wskaźnikach w kraju pod względem gęstości sieci kolejowej. Ograniczanie ilości obsługiwanych połączeń pasażerskich, oraz zmniejszenie długości całkowitej eksploatowanych linii kolejowych w województwie przekłada się na obniżenie zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej regionu. Największe znaczenie posiadają linie: obsługująca ruch międzynarodowy linia nr E20 Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa, nr 7 Warszawa – Lublin – Dorohusk – gr. państwa oraz regionalna linia nr 65 Hrubieszów Gr. – Sławków LHS (tzw. Linia Hutnicza Szerokotorowa).

Rosnący ruch tranzytowy i przebieg przez województwo korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim stwarzają przesłanki do rozwoju infrastruktury transportu intermodalnego. Poza linią kolejową nr 2/C-E20 z zespołem terminali przeładunkowych w Małaszewiczach i linią nr 12/C-E20 w rozwoju infrastruktury logistycznej, istotne znaczenie odgrywać powinna regionalna Linia Hutnicza Szerokotorowa (LHS), która umożliwia transport towarowy, w tym kombinowany bez konieczności przeładunku towarów na granicy.

Ważnym zagadnieniem w transporcie regionalnym jest obsługa komunikacją publiczną zarówno metropolii lubelskiej, jak i całego województwa w zakresie przewozów pasażerskich pomiędzy miastami oraz w obrębie poszczególnych miast. W systemie przewozów transportem publicznym kluczowe znaczenie posiada miasto Lublin z urbanizującymi się terenami przyległymi. Po uruchomieniu portu lotniczego Lublin (Świdnik) wzrosła rola Lublina, jako ważnego krajowego węzła komunikacyjnego w strukturze przewozów publicznych.

Infrastruktura transportowa stanowi jeden z głównych czynników rozwoju województwa lubelskiego, jednak zapewnienie pełnej dostępności i spójności przestrzennej wymaga działań przede wszystkim w zakresie zwiększenia nasycenia siecią komunikacyjną, poprawy stanu technicznego infrastruktury drogowej oraz wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań systemowych.

Energetyka

W obszarze województwa lubelskiego zlokalizowana jest jedna elektrociepłownia zawodowa, tj. PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S. A. - Oddział Elektrociepłownia Lublin Wrotków. Województwo jest zasilane w energię elektryczną poprzez przesył z krajowego systemu elektroenergetycznego sieciami najwyższych (NN) i wysokich napięć (WN). Stan tych sieci oraz stacji NN i WN jest dobry i zapewnia pełne pokrycie obecnego zapotrzebowania na energię elektryczną. Jednak 8 stacji WN/SN (Garbów, Kazimierz Dolny, Klementowice, Nałęczów, Annopol, Józefów, Ulhówek oraz Dziesiąta w Lublinie) zasilanych jest liniami 110 kV tylko z jednej strony; priorytetem w tej branży powinno być zapewnienie dwustronnego zasilania tych stacji.

Istniejąca sieć SN jest niedoinwestowana co powoduje duże straty przesyłowe i zwiększoną awaryjność. Przyłączenie nowych odbiorców zarówno w strefach podmiejskich jak i na terenach o dużym rozproszeniu odbiorców, związane jest z koniecznością budowy nowych sieci elektroenergetycznych oraz rozbudową i modernizacją istniejących co może wpłynąć na czas przyłączenia. Największe potrzeby w modernizacji sieci średniego i niskiego napięcia występują

w gminach: Chełm, Tomaszów Lubelski, Zamość, Krasnystaw, Biłgoraj, Hrubieszów, Włodawa, Kraśnik i Lubartów.

Obok nieodnawialnych zasobów surowców energetycznych województwo lubelskie posiada znaczne zasoby energii odnawialnej możliwe do wykorzystania. Największy potencjał energii odnawialnej związany jest z biomasą pochodzącą z rolnictwa, a także z energią słoneczną, która może się stać w przyszłości najważniejszym uzupełniającym źródłem energii. Istnieją potencjalne możliwości zwiększenia wykorzystania energii wiatrowej i wodnej.

Gaz wydobywany ze złóż zlokalizowanych na terenie województwa pokrywa w 10% obecne zapotrzebowanie regionu na gaz. Stan zaopatrzenia regionu w gaz sieciowy jest niezadowalający. Jedynie 39,8% mieszkańców województwa w 2012 r. korzystało z gazu ziemnego (w kraju 52,4%), a na wsi zaledwie 14,1% (w kraju - 21,7%). Słabo też zgazyfikowane są powiaty: włodawski, parczewski, hrubieszowski, bialski, lubartowski, radzyński, chełmski i janowski. Poza zasięgiem obsługi w 2012 r. pozostawało nadal 6 miast: Terespol, Tyszowce, Łaszczów, Ostrów Lubelski, Włodawa i Bychawa, przy czym do Włodawy i Bychawy sieć jest w fazie realizacji. Konieczna jest rozbudowa systemu gazowniczego do poziomu zapewniającego pokrycie potrzeb odbiorców.

Głównym źródłem produkcji energii cieplnej jest nadal węgiel spalany w urządzeniach o niskiej sprawności technicznej. W ostatnich latach wzrosła ilość zmodernizowanych kotłowni lokalnych opalanych olejem lekkim i ciężkim, gazem płynnym, a także biomasą i drewnem. Równocześnie zmalała liczba gospodarstw domowych używających gazu ziemnego do celów grzewczych. Notowany jest systematyczny spadek zużycia ciepła przez odbiorców zasilanych przez miejskie sieci ciepłownicze. Zużycie paliw opałowych i nośników energii (wg GUS) w 2012 r. w województwie przedstawiało się następująco:

- węgla kamiennego 2 118 tys. ton (2,8% zużycia krajowego), z tego 29% przez gospodarstwa domowe;
- lekkiego oleju opałowego 36 tys. ton (4% zużycia krajowego) z tego 14% przez gospodarstwa domowe;
- ciężkiego oleju opałowego 7 tys. ton (0,6% zużycia krajowego), głównie przez rolnictwo (57%);
- gazu ciekłego (bez pojazdów) 46 tys. ton (5,5% zużycia krajowego), z tego aż 78% przez gospodarstwa domowe.

Teleinformatyka

Od pierwszych lat XXI wieku obserwowane są dynamiczne zmiany tej dziedziny. Nastąpił znaczny wzrost osób korzystających z dostępu do Internetu sieciowego. Poziom rozwoju telekomunikacji przewodowej i szerokopasmowy dostęp do Internetu plasuje województwo na 12. miejscu w kraju. Najmniejsze nasycenie sieciami z dostępem do Internetu jest w północnej i wschodniej części województwa. Największe nasycenie łączami w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców notuje się w podregionie lubelskim, a w drugiej kolejności puławskim. Najmniejsza gęstość sieci nadal notowana jest w podregionie chełmsko-zamojskim. Od 2002 r. następuje sukcesywny spadek abonentów telefonii stacjonarnej na rzecz telefonii komórkowej. Różnorodność pakietu usług umożliwia dostęp do Internetu na terenach nie posiadających sieci światłowodowej. Najważniejszym zadaniem w przyszłości będzie pełne pokrycie obszaru województwa światłowodową infrastrukturą telekomunikacyjną, która swoim zasięgiem powinna objąć wszystkie miasta i siedziby gmin.

Zaopatrzenie w wodę i odprowadzanie ścieków

W województwie lubelskim podstawowym źródłem zaopatrzenia w wodę dla potrzeb socjalno-bytowych są wody podziemne. Z ogólnej wielkości zużycia wody w województwie 46,8% pochłania rolnictwo, 32,9% przemysł, natomiast pozostałą część, czyli 20,3% stanowi woda do celów komunalnych dostarczana do odbiorców siecią wodociągową (w skali ogólnokrajowej proporcje te wyglądają następująco: 74,5% - przemysł, 10,6% - rolnictwo, 14,9% - gospodarka komunalna).

Wskaźnik zwodociągowania województwa w 2012 r. wynosił 81,7%. Największe miasta województwa charakteryzują się wskaźnikiem na poziomie około 95%. W niektórych powiatach wyraźnie widoczna jest dysproporcja pomiędzy zwodociągowaniem miast i terenów wiejskich. W kilku gminach wskaźnik nie przekracza 10%. Wśród powiatów najniższe wskaźniki (poniżej 75,0%)

występują w: zamojskim (52,6%), chełmskim (69,5%), tomaszowskim (72,4%), lubelskim (73,4%), janowskim (73,6%) i radzyńskim (74,9%).

Województwo charakteryzuje się wciąż niskim wskaźnikiem skanalizowania (49,3%, przy średniej krajowej 64,3%), pomimo ciągłego inwestowania w zbiorcze systemy odprowadzania ścieków. Stan gospodarki ściekowej jest szczególnie niezadowalający na obszarach wiejskich, gdzie z kanalizacji korzysta tylko 17,0% ludności (przy średniej krajowej dla wsi 29,4%). Wszystkie miasta regionu posiadają sieci kanalizacyjne, z których w 2012 r. korzystało ok. 86,5% ludności (w kraju średnio w miastach 87,0%). Spośród 193 gmin województwa aż 43 (tj. 22% wszystkich) nie posiada scentralizowanych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych. Według szacunkowych danych GUS, z oczyszczalni ścieków w 2012 r. korzystało 54,9% ludności województwa lubelskiego, w tym w miastach - 94,5% mieszkańców (w kraju 91,7%), zaś na terenach wiejskich tylko 20,6% ludności (przy średniej krajowej na wsi 33,1%).

Ilość ścieków komunalnych i przemysłowych wymagających oczyszczenia odprowadzonych do środowiska w 2012 r. wyniosła 69,5 tys. m^3. Ogółem w 2012 r. eksploatowano 348 oczyszczalni ścieków, w tym w 279 obiektach komunalnych, o łącznej wielkości 2 264 tys. RLM, oczyszczono około 48,3 tys. m³ ścieków (na wsi 6,6 tys. m³), z czego aż 38,5 tys. m³ ścieków oczyszczono w 30 nowoczesnych obiektach z możliwością biologicznego usuwania związków azotu i fosforu. Najwięcej, bo 33,9 tys. m³ wód pościekowych, odprowadzono do rzeki Bystrzycy z obszaru aglomeracji lubelskiej poprzez oczyszczalnię Hajdów. Wszystkie miasta województwa posiadają oczyszczalnie mechaniczno-biologiczne. W 2011 r. eksploatowano na obszarze województwa 14 188 przydomowych oczyszczalni ścieków.

Gospodarka odpadami

Jednym z celów polityki ekologicznej państwa jest prawidłowa gospodarka odpadami. Traktowana jest ona jako system zapobiegania powstawaniu odpadów, odzysk surowców i ponowne wykorzystywanie, a także bezpieczne dla środowiska końcowe unieszkodliwianie odpadów, oparte na zintegrowanej sieci instalacji i urządzeń. Sektor gospodarki odpadami komunalnymi podlega ostatnio dynamicznym zmianom, jednak postęp w kierunku minimalizacji składowanych odpadów jest nadal zbyt niski. Pomimo stopniowej poprawy w zakresie rozwoju infrastruktury służącej właściwemu zagospodarowywaniu odpadów, w województwie brak jest wystarczającej ilości instalacji do ich odzysku i unieszkodliwiania, a ilość odpadów poddawanych procesom biologicznym w kompostowniach jest zbyt mała.

W województwie lubelskim w 2012 r. wytworzono ok. 570 tys. Mg odpadów komunalnych, z czego zebrano odpadów zmieszanych z gospodarstw domowych 222 tys. Mg (102,4 kg/mieszkańca, zaś w kraju średnio 158,4 kg/rok/mieszkańca). Odpady zebrane selektywnie stanowiły w 2012 r.10,4% ogółu zebranych odpadów (w kraju 10,5%). W 2011 r. funkcjonowały 22 sortownie, które przetworzyły 103 tys. Mg odpadów. Istniejące instalacje zagospodarowania odpadów ulegających biodegradacji (8 kompostowni) pozwoliły zagospodarować jedynie ok. 80 tys. Mg odpadów tego typu, co stanowi 36,7% ich szacowanej masy. Region nie posiada spalarni odpadów komunalnych. Wydzielane w sortowniach z odpadów frakcje palne współspalane są jako paliwo w Cementowni Rejowiec S.A. oraz na linii wypału klinkieru w zakładach CEMEX w Chełmie (w 2011 r. wykorzystano tam łącznie 318 tys. Mg odpadów).

Odpady przemysłowe, które powstały w sektorze gospodarczym w 2012 r., stanowiły ponad 90% wszystkich odpadów wytworzonych na terenie województwa. Ilość odpadów pochodzących z zakładów przemysłowych wyniosła 6 272 tys. Mg, z czego większość, bo 60%, stanowiły odpady mineralne z górnictwa (głównie Lubelski Węgiel „Bogdanka" S.A.). Udział odpadów składowanych w ilości odpadów wytworzonych wynosił w 2012 r. 35,4% (w kraju 21,9%), odzyskowi poddano 63,7% (w kraju 72,3%). Powierzchnia składowania odpadów przemysłowych w 2012 r. wynosiła 136,4 ha (w 2000 r. było to jeszcze 178,9 ha).

Odpady niebezpieczne wytworzone na obszarze województwa stanowiły zaledwie ok. 0,13% ogólnej masy odpadów przemysłowych. Największa ilość odpadów niebezpiecznych (ponad 53%) wytworzona została na terenie miasta Lublin. Zwiększona koncentracja odpadów niebezpiecznych występuje w powiatach: kraśnickim (12,1%), biłgorajskim (5,6%) oraz puławskim (5,3%).

W województwie wytworzono 2 145 Mg odpadów medycznych i weterynaryjnych, z czego unieszkodliwiono tylko 144 Mg odpadów medycznych i ok. 26 Mg odpadów weterynaryjnych, a pozostała ilość odpadów została skierowana do instalacji poza województwem. Brakuje sprawnego systemu gospodarowania odpadami medycznymi i weterynaryjnymi, w tym spalarni.

Na terenie województwa w 2011 r. funkcjonowało 36 stacji demontażu pojazdów wycofanych z eksploatacji. Szczególnie palącym problemem są duże ilości azbestu. Na terenie województwa znajduje się ok. 2,2 mln Mg azbestu (dane szacunkowe *wg Programu oczyszczania kraju z azbestu na lata 2009 - 2032),* co klasyfikuje je na 2. miejscu w kraju (po województwie mazowieckim), natomiast pod względem ilości azbestu przypadającego na mieszkańca województwo zajmuje 1. miejsce z ok. 1,02 Mg/osobę. Odpady azbestowe unieszkodliwiane są na 3 składowiskach: w Kraśniku (Piaski Zarzecze), w Poniatowej Wsi oraz w Srebrzyszczu koło Chełma. W 2011 r. zdeponowano tam łącznie 14,3 tys. Mg odpadów azbestowych.

Na obszarze województwa wg danych WIOŚ w 2012 r. eksploatowano 58 składowisk odpadów komunalnych o łącznej powierzchni 124 ha. Wśród nich, 52 składowiska spełniały wymagania techniczne.

2.7. Obronność i bezpieczeństwo publiczne

Obronność jest dziedziną bezpieczeństwa narodowego, stanowiącą sumę wszystkich cywilnych i wojskowych przedsięwzięć mających na celu zapobieganie i przeciwstawienie się wszelkim potencjalnym zagrożeniom bezpieczeństwa państwa, mogącym doprowadzić do kryzysu polityczno-militarnego. Województwo lubelskie zajmuje newralgiczne miejsce w dziedzinie obrony i bezpieczeństwa państwa ze względu na jego przygraniczne położenie przy wschodniej granicy państwowej z Białorusią i Ukrainą, wzdłuż granicznej rzeki Bug, która jest równocześnie wschodnią zewnętrzną granicą NATO i Unii Europejskiej.

Do głównych urządzeń infrastruktury obronności państwa w województwie lubelskim należą obiekty wojskowe wraz ze strefami ochronnymi, obiekty straży granicznej oraz niektóre tereny kolejowe będące w gestii PKP (tereny zamknięte). Wśród nich znajdują się obiekty, które stwarzają poważne ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym. W obszarze województwa znajdują się obszary pełniące szczególne funkcje z zakresu zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa państwa, w tym tereny o funkcjach specjalnych, tj.:

- poligon w Jagodnem (gm. Łuków),
- lotnisko wojskowe w Dęblinie,
- byłe lotnisko wojskowe w Białej Podlaskiej,
- placówki Straży Granicznej,
- lądowiska Straży Granicznej w Hrubieszowie i Zbereżu,
- przejścia graniczne,

oraz o funkcjach wynikających z realizacji zadań w ramach członkostwa Polski w NATO.

W regionie lubelskim funkcjonują przedsiębiorstwa o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym, m.in. jedyne w Polsce laboratorium 3. klasy bezpieczeństwa biologicznego w Ośrodku Diagnostyki i Zwalczania Zagrożeń Biologicznych Wojskowego Instytutu Higieny i Epidemiologii w Puławach.

Bezpieczeństwo publiczne to ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie i mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego.

Obszar województwa lubelskiego ze względu na położenie geograficzne i uwarunkowania naturalne należy do obszarów o bardzo dużym zagrożeniu skutkami powodzi. Występują tu zagrożenia powodzią opadową, roztopową i zatorową, co stwarza zagrożenie dla znacznych przestrzeni i ludności, powoduje niebezpieczeństwo strat materialnych, a w konsekwencji zagrożenia epizootyczne i epidemiologiczne. Zagrożenie powodziowe występujące na terenie województwa lubelskiego stwarzają w głównej mierze wody największych rzek regionu, tj. Wisły, Bugu i Wieprza oraz ich większe dopływy. Dodatkowym elementem wpływającym na zagrożenie jest fakt, iż na terenach zalewowych występuje duża ilość obiektów mieszkalnych oraz gospodarstw rolnych. Pewnym problemem jest niedostateczny stan techniczny części budowli hydrotechnicznych okresowo piętrzących wodę, tj. obwałowań przeciwpowodziowych rzek, natomiast wyjątkowo odczuwalny jest

brak dużych zbiorników retencyjnych o funkcji przeciwpowodziowej, suchych zbiorników i polderów przeciwpowodziowych, zły stan rowów melioracyjnych wywołany brakiem konserwacji i właściwej eksploatacji oraz niewłaściwa regulacja rzek.

Na terenach wyżynnych województwa lubelskiego występują zagrożenia powierzchniowymi ruchami masowymi, do których należą osuwiska, obrywy i spełzywania, a zwłaszcza procesy erozji wąwozowej. Do szczególnie zagrożonych obszarów zalicza się środkową i południową część województwa obejmującą powiaty: puławski, kraśnicki, janowski, biłgorajski, zamojski, lubelski, krasnostawski, tomaszowski, opolski, hrubieszowski, chełmski i łęczyński. Obszary te należy w pierwszej kolejności objąć realizacją zabezpieczeń poprzez zabiegi techniczne i biologiczne.

Warunki klimatyczne sprzyjają występowaniu suszy na znacznych obszarach województwa lubelskiego. Najbardziej narażona na nią jest północna i północno-wschodnia część województwa, najmniej zaś – Roztocze. Za rejony częstego występowania klimatycznych okresów skrajnie suchych należy uznać: Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie, Równinę Kodeńską, północną część Pagórów Chełmskich, Obniżenie Dubienki, wschodnią część Płaskowyżu Nałęczowskiego oraz Kotlinę Hrubieszowską. Rejonami częstego występowania okresów bardzo suchych i suchych jest Zaklęsłość Łomaska, Równina Parczewska, środkowa część Pradoliny Wieprza, Płaskowyż Nałęczowski oraz Padół Zamojski.

Do obszarów pilnie wymagających nawodnień zalicza się obszary użytków zielonych w powiatach: parczewskim, radzyńskim, tomaszowskim i włodawskim oraz niektóre tereny w okolicach Stoczka Łukowskiego, Lubartowa i Zamościa. Są to obszary szczególnie zagrożone suszą ze względu na silnie przepuszczalne gleby lub gęstą sieć odwodnieniową i brak retencji. Do obszarów sugerowanych do nawodnień zaliczono obszary pocięte dość gęstą siecią melioracyjną, na której istnieją lub planowane są do budowy urządzenia piętrzące (okolice Białej Podlaskiej, Chełma, Krasnegostawu i Opola Lubelskiego).

W województwie lubelskim występuje także zagrożenie pożarowe, zwłaszcza w dużych kompleksach leśnych. Do najbardziej zagrożonych należą nadleśnictwa: Łuków i Parczew, które posiadają I – najwyższą kategorię zagrożenia pożarowego. Pożarami zagrożone są także duże kompleksy torfowiskowe („Krowie Bagno", „Bagno Serebryskie", „Brzeźno", „Sobowice"). Pożary torfowisk są trudne do ugaszenia, a straty przyrodnicze z nich wynikające są nieodwracalne.

Na terenie województwa występują zakłady stwarzające zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, gdzie długość i szerokość skażeń wynosi od 0,24/0,07 km do 1,17/0,28 km.

3. Potencjały i bariery rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa

Na podstawie oceny uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych można stwierdzić, że województwo lubelskie dysponuje znaczącymi w skali kraju zasobami i potencjałami społeczno-ekonomicznymi. Stanowią one jego mocne strony i szanse rozwojowe. Pełne ich wykorzystanie stworzy nową jakość przestrzeni oraz przyczyni się także do przyśpieszenia procesów rozwojowych i restrukturyzacyjnych gospodarki regionalnej. Wykorzystywaniu potencjałów musi jednak towarzyszyć przezwyciężanie zarówno strukturalnych, jak i przestrzennych barier i ograniczeń dla rozwoju społeczno-gospodarczego, z równoczesnym poszanowaniem uwarunkowań przyrodniczych i zapewnieniem mieszkańcom bezpieczeństwa publicznego.

3.1. Główne potencjały rozwojowe regionu

Położenie na międzynarodowych korytarzach komunikacyjnych

Przebieg i przecinanie się na obszarze województwa lubelskiego ważnych szlaków transportowych zarówno drogowych, jak i kolejowych, stwarza potencjał dla rozwoju infrastruktury logistycznej. Od kwietnia 2010 r. funkcjonuje Centrum Logistyczne Małaszewicze z zespołem terminali przeładunkowych, usytuowane w ciągu linii kolejowej nr 2/E20, C-E20, w pobliżu drogi krajowej nr 2. Jest ono ważnym ogniwem krajowej sieci logistycznej. Sprzyjające warunki dla utworzenia terminali transportu intermodalnego lub regionalnych centrów logistycznych na bazie istniejącej infrastruktury przeładunkowej istnieją również w: Lublinie (atutem jest bliskość lotniska w Świdniku), Puławach,

Łukowie, Dorohusku, Chełmie, Hrubieszowie, Zamościu, Szczebrzeszynie i Hrebennem. Wynika to przede wszystkim z położenia tych ośrodków na kierunkach:

- europejskich korytarzy transportowych TEN-T, tj. paneuropejskiego korytarza II Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżnyj Nowgorod, którego częścią w obszarze UE jest nowy główny korytarz bazowej sieci transportowej TEN-T Morze Północne – Bałtyk oraz sieć bazowa poza korytarzem głównym i sieć kompleksowa (uzupełniająca) TEN-T;
- linii kolejowych nr 2/C-E20, 12/C-E20 oraz nr 7/C28 o znaczeniu europejskim;
- wskazywanego do odtworzenia połączenia kolejowego Warszawa – Lublin – Lwów poprzez przebudowę i dostosowanie linii kolejowych nr 7 i nr 69 do odpowiednich standardów prędkości;
- linii kolejowej nr 65 (Kowel, Włodzimierz Wołyński) granica państwa – Hrubieszów – Zamość – Sędziszów – Sławków) – Linia Hutnicza Szerokotorowa (LHS). Możliwe jest jej wykorzystanie do komunikacji towarowej i pasażerskiej, w tym do wdrożenia transkontynentalnych przewozów kontenerowych w relacji Azja – Europa, jako ważnego ogniwa w łańcuchu przewozów kombinowanych. W tym zakresie możliwa jest organizacja sieci terminali kolejowych obsługujących przewozy i przeładunki zarówno w handlu międzyregionalnym, jak i międzynarodowym (relacja Wschód – Zachód) oraz centrów logistycznych i terminali;
- szerokotorowej linii kolejowej nr 63 Dorohusk – Zawadówka Naftobaza, zwanej paliwową, która może być wykorzystywana do przewozów w relacjach kraje WNP – Polska, bez konieczności pokonywania problemu różnicy rozstawu torów.

Potencjał żywicielski

Województwo lubelskie posiada korzystne warunki glebowo–klimatyczne, które pozwalają na różnorodność upraw i rozwój praktycznie wszystkich kierunków produkcji rolnej, a także duży areał użytków rolnych. W ciągu wielu lat wykształciły się rejony specjalizacji produkcji roślinnej i zwierzęcej. Główny rejon produkcji żywności, określany „zagłębiem żywnościowym", specjalizuje się w uprawie: pszenicy, rzepaku, chmielu i buraków cukrowych; rejon nadwiślański - malin, truskawek, upraw sadowniczych oraz chmielu; rejon północny – w uprawie ziemniaków oraz hodowli bydła mlecznego i trzody chlewnej.

Duże znaczenie dla rozwoju potencjału żywicielskiego regionu ma przetwórstwo rolno-spożywcze. Lokalizacja branż przetwórstwa związana jest z rejonami specjalizacji produkcji rolnej.

Potencjałem województwa jest także możliwość rozwoju produkcji ekologicznej żywności odpowiadającej wszystkim wymaganiom międzynarodowym w tym zakresie. Udział regionu w liczbie przetwórni produktów rolnictwa ekologicznego w kraju stanowi 11,5% (36 przetwórni). Najwięcej przetwórni zlokalizowanych jest w Lublinie, Biłgoraju, Chełmie i Opolu Lubelskim. Pod względem liczby gospodarstw ekologicznych region zajmuje 5. miejsce w kraju. Rozwój potencjału, jakim jest rolnictwo ekologiczne, wspomagany jest przez zaplecze naukowo-badawcze regionu (Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Instytut Nauk Rolniczych w Zamościu). Dzięki niemu procesy produkcji żywności i inne technologie stosowane w rolnictwie mogą być innowacyjne i stale unowocześniane.

Czynnikiem sprzyjającym wzrostowi konkurencyjności gospodarki żywnościowej regionu jest tworzenie innowacyjnych przestrzeni gospodarczych w postaci klastrów. W skład klastra Dolina Ekologicznej Żywności wchodzą przetwórnie ekologicznej żywności, dostawcy ekologicznych produktów rolnych (głównie w powiatach - włodawskim, biłgorajskim, lubartowskim i bialskim), gospodarstwa eko-agroturystyczne, dostawcy usług certyfikacyjnych i badawczych (Lublin i Puławy), szkoły wyższe i instytuty naukowo-badawcze, organizacje działające na rzecz rozwoju wsi (ODR), a także organizacje popularyzujące zdrowy tryb życia.

Ważnym sektorem rolnictwa województwa lubelskiego jest gospodarka rybacka. Zajmuje ono drugie miejsce w kraju pod względem powierzchni gruntów pod stawami, która wynosi 9 803 ha. Największe powierzchnie użytkowanych stawów rybnych występują w powiatach: lubartowskim, ryckim, tomaszowskim, opolskim, zamojskim oraz parczewskim. Największe kompleksy stawów mające kilkaset hektarów powierzchni zlokalizowane są w zlewniach Tyśmienicy, Dolnego i Górnego Wieprza, Sołokiji oraz w systemie Kanału Wieprz – Krzna. Duże znaczenie dla rozwoju potencjału gospodarki rybackiej regionu mają istniejące zakłady przetwórstwa ryb.

Potencjał turystyczny

Lubelszczyzna jest regionem o znacznym i uznanym potencjale turystycznym. Jego wykorzystanie wymaga budowy kompleksowego programu i oferty turystycznej, poprawy infrastruktury obsługowej oraz akcji promujących produkty turystyczne skierowanych do odbiorców krajowych i zagranicznych. Na podstawie oceny stanu zagospodarowania, za główne potencjały rozwojowe turystyki uznano:

- dobrze zachowane różnorodne środowisko przyrodnicze, bogate zasoby przyrody ożywionej i nieożywionej, w tym zwłaszcza obszary i obiekty przyrodnicze objęte ochroną prawną;
- walory środowiska kulturowego;
- atrakcyjność krajobrazową i przyrodniczą środowiska dla przyjazdów turystycznych związanych z aktywną turystyką kwalifikowaną, ekoturystyką, agroturystyką i turystyką wypoczynkową;
- uznane walory bioklimatyczne, źródła wód mineralnych i rozwinięte lecznictwo uzdrowiskowe.

Krajobraz kulturowy województwa zaliczany jest w skali kraju do bogatych pod względem liczby i różnorodności obiektów zabytkowych. W obszarze województwa występują 53 obszary uznane za rejony o najwyższych walorach krajobrazu kulturowego w skali regionu. Świadectwem wyjątkowości dziedzictwa kulturowego regionu są:

- unikatowa wartość staromiejskiego miasta Zamościa wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO i uznanego za Pomnik Historii;
- układ urbanistyczny Kazimierza Dolnego, zespół pałacowo-parkowy w Kozłówce oraz historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny w Lublinie, uznane za Pomniki Historii o szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej;
- tytuł Znaku Dziedzictwa Europejskiego, który przyznano trzem obiektom w Lublinie, tj.: Kościołowi p. w. Św. Stanisława wraz z Klasztorem Dominikanów w Lublinie, Kaplicy Trójcy Świętej na Zamku Lubelskim, pomnikowi Unii Lubelskiej;
- wartościowe zabytki w skali europejskiej, krajowej i regionalnej, w tym zabytki sakralne świadczące m. in. o przenikaniu się kultur wschodu i zachodu;
- wielokulturowość dokumentowana przez ośrodki pątnicze trzech wyznań (katolickie, unickie i prawosławne) i obiekty również kilku innych.

Potencjał energetyczny

Województwo lubelskie ma znaczący w skali kraju potencjał energetyczny. Stanowią go przede wszystkim zasoby węgla kamiennego (zasoby bilansowe wynoszą 9 565.45 mln t, a zasoby przemysłowe 318.66 mln t), a także:

- gazu ziemnego, w tym potencjalne zasoby gazu łupkowego,
- odnawialnych źródeł energii (biomasa, wody termalne, energia słońca, energetyka wiatrowa oraz zasoby hydroenergetyczne).

W grupie nieodnawialnych surowców energetycznych udokumentowano znaczne zasoby węgla kamiennego (11 złóż), które są podstawą rozwoju Lubelskiego Zagłębia Węglowego (rejon Łęczna-Bogdanka). Złoża te stanowią ok. 18,4% zasobów krajowych.

Zasoby gazu ziemnego w regionie wynoszą 3 258,83 mln m^3 i stanowią 2,4% zasobów krajowych. W ostatnich latach wyraźnie wzrosła eksploatacja gazu ziemnego (wydobywany jest obecnie z 8 złóż). W obrębie województwa lubelskiego można się spodziewać zasobów gazu ziemnego w łupkach dolnego paleozoiku. Znaczenie ponadregionalne posiadają również złoża wapieni i margli dla przemysłu cementowego. Stanowią one 27,4% zasobów krajowych.

Jednym z obszarów specjalizacji gospodarczej województwa jest biogospodarka, z czym związany jest rozwój odnawialnych źródeł energii. Szacuje się, że dla województwa lubelskiego roczny potencjał energetyczny odpadów z rolnictwa wynosi blisko 1 mln ton, co stanowi równowartość ok. 15 mln GJ energii. Oszacowana w obszarze województwa rezerwa gruntów, które można wykorzystać do uprawy roślin energetycznych, bez uszczerbku dla gospodarki żywnościowej, wynosi ok. 208 tys. ha użytków rolnych, w tym ok. 170 tys. ha gruntów ornych. Największa koncentracja potencjalnych źródeł biomasy pochodzącej z rolnictwa występuje w północno-wschodniej i południowej części województwa. Wyróżniającym się w skali kraju

potencjałem energetycznym wynikającym z korzystnych warunków usłonecznienia jest energia solarna wykorzystywana obecnie głównie do celów grzewczych w gospodarstwach indywidualnych. Relatywnie mniejsze możliwości, ze względu na niezbyt sprzyjające uwarunkowania naturalne i antropogeniczne, dotyczą wykorzystania energii wiatrowej i wodnej. Nie w pełni rozpoznanym potencjałem energetycznym w regionie są wody termalne. Do obszarów preferowanych do rozwoju energetyki geotermalnej należą: Lublin, Puławy, Dęblin, Bełżyce, Stężyca, a także Zamość i Krasnobród. Naturalnym kierunkiem wykorzystania wód termalnych jest lecznictwo uzdrowiskowe. Badania wskazują, że obszarami perspektywicznymi dla rozwoju balneologii są rejony Nałęczowa i Krasnobrodu, a także Celejowa i Wólki Biskiej.

Potencjał naukowo-badawczy

Potencjał naukowo-badawczy województwa lubelskiego opiera się przede wszystkim na:

- bazie naukowo-badawczej uczelni wyższych, przede wszystkim w sferze nauk przyrodniczych, rolniczych, weterynaryjnych i medycznych, a także technicznych,
- zapleczu badawczo-wdrożeniowym przedsiębiorstw innowacyjnych (Puławy, Świdnik, Lublin, Bogdanka),
- parkach naukowo-technologicznych, parkach przemysłowych, centrach transferu technologii.

Obok wyżej wymienionych potencjałów szanse rozwoju gospodarczego upatruje się w zorganizowanych strukturach przestrzennych stanowiących ofertę dla inwestorów. Należą do nich przede wszystkim:

- istniejące podstrefy Specjalnych Stref Ekonomicznych: Mieleckiej SSE w Lublinie, Radzyniu Podlaskim, Zamościu, Lubartowie, Chełmie i Pawłowie (gm. Rejowiec Fabryczny), Starachowickiej SSE w Puławach oraz Tarnobrzeskiej SSE w Łazach k/Łukowa, Łukowie, Borownicy k/Janowa Lubelskiego, w mieście i gminie Tomaszów Lubelski, w Poniatowej (w ramach podstrefy Radom Tarnobrzeskiej SSE), Kraśniku, Rykach, Strzyżowie (gm. Horodło),
- planowane podstrefy Specjalnych Stref Ekonomicznych: Biała Podlaska, Biłgoraj, Dęblin, Świdnik i Rejowiec Fabryczny, Parczew, Międzyrzec Podlaski, Krasnystaw, Tyszowce, Sobieszyn w gminie Ułęż, Tarnawatka, Wólka Gołębska w gminie Puławy,
- wyznaczone w lokalnych dokumentach planistycznych i przygotowane do zainwestowania strefy usługowo-przemysłowe.

Potencjał metropolitalny

W polityce regionalnej szczególne znaczenie przypisuje się ośrodkom metropolitalnym jako generatorom rozwoju i transmisji innowacji. Lublin jest ośrodkiem koncentracji funkcji międzynarodowych w zakresie: kultury, edukacji i nauki, lecznictwa specjalistycznego, informatyki, administracji i obsługi biznesu, finansów, handlu i promocji. Rozwój funkcji obsługi biznesu, polegającej m. in. na zapewnieniu usług instytucji finansowo-bankowych, organizacji kongresów i targów, sprzyja lokowaniu inwestycji zagranicznych i akumulacji kapitału, a także kreuje Lublin na ważne centrum obsługi rynków wschodnich. Jest także ośrodkiem o największym potencjale rozwojowym we wschodniej Polsce. Z sąsiadującym Świdnikiem tworzy prawie 400-tysięczny rdzeń aglomeracji. Położenie w transeuropejskiej sieci transportowej oraz rozszerzające sieć połączeń lotnisko Lublin (Świdnik) sprzyjają rozwijaniu funkcji metropolitalnych miasta. Wokół Lublina obserwuje się narastanie procesów aglomeracyjnych, takich jak wzrost intensywnej zabudowy, duże zagęszczenie ludności przebywającej periodycznie na danym terenie (np. w ciągu dnia) lub stale oraz przepływy towarów i znaczną wymianę usług. Obszar oddziaływania aglomeracji lubelskiej swoim zasięgiem obejmuje większą część województwa, przy czym niektóre funkcje metropolitalne Lublina generują szerszy zasięg tej strefy.

Potencjałem regionu są także miasta: Biała Podlaska, Chełm, Puławy i Zamość. Pełnią rolę głównych ośrodków rozwojowych regionu, w tym naukowych i akademickich oraz cechują się znaczącymi zasobami bazy materiałowej, zwłaszcza w dziedzinie usług społecznych, relatywnie wysokim udziałem ludności z wyższym wykształceniem, znacznymi zasobami kadr kwalifikowanych i bogactwem obiektów dziedzictwa kulturowego.

3.2. Bariery rozwoju

Słaba dostępność komunikacyjna

Główną przyczyną słabej zewnętrznej dostępności komunikacyjnej regionu jest brak w pełni zrealizowanych dróg szybkiego ruchu. Staje się to czynnikiem opóźniającym procesy rozwojowe i obniżającym konkurencyjność województwa względem innych regionów w Polsce. Wykorzystywanie większości tras o podwyższonych parametrach (GP) zarówno dla transportu lokalnego, jak i tranzytowego pogarsza znacznie warunki ruchu – poziom swobody ruchu i bezpieczeństwo, co w sposób istotny wydłuża czas przejazdu i skutkuje wypadkami. Problemem jest niewystarczająca ilość węzłów drogowych, przejazdów (wiaduktów i estakad) i przejść wielopoziomowych, a także obwodnic drogowych. Największe problemy występują w dużych miastach – szczególnie w Lublinie oraz w miastach przy drogach obsługujących ruch graniczny (Chełm, Tomaszów Lubelski).

Ograniczeniem dostępności komunikacyjnej jest brak szybkiego transportu kolejowego i niewystarczający stopień integracji sieci kolejowej z układem drogowym. Dla wzrostu przewozów towarowych, w tym kombinowanych, konieczna jest nie tylko modernizacja linii i stacji manewrowych, ale przede wszystkim budowa terminali przeładunkowych powiązanych z infrastrukturą drogową.

Ograniczeniem w rozwoju transgranicznych powiązań transportowych z Ukrainą i Białorusią jest wciąż (mimo postępującej poprawy) nieodpowiedni stan infrastruktury obsługi ruchu granicznego oraz rzadka sieć przejść granicznych. Niezbędna jest przebudowa dróg dojazdowych do najważniejszych drogowych przejść granicznych w celu osiągnięcia nośności nawierzchni wymaganej w Unii Europejskiej dla ruchu ciężarowego – 115 kN/oś i budowa parkingów buforowych przed przejściami. Wskutek rzadkiej sieci przejść granicznych, a co za tym idzie dużych odległości pomiędzy nimi, następuje duża koncentracja ruchu na drogach prowadzących do przejść granicznych.

Zły stan techniczny dróg stanowi jedną z podstawowych barier rozwoju regionalnego. Znaczna część dróg nie jest przystosowana do systematycznie wzrastającego natężenia ruchu. W większości (poza odcinkami dróg krajowych nr 2, 12, 17, 19, 68) nawierzchnie dróg nie są przystosowane do przenoszenia ciężkiego ruchu samochodowego o nacisku 115 kN/oś. Dostępność komunikacyjną regionu ogranicza także niewystarczająca ilość przepraw mostowych na szlakach o znaczeniu międzyregionalnym na rzece Wiśle i międzynarodowym na rzece Bug.

Niewystarczająco sprawne są również systemy transportu zbiorowego w miastach, co jest efektem nieodpowiednich parametrów układów drogowo-ulicznych. Wyzwaniem dla rozwoju regionu jest zapewnienie sprawnego transport publicznego w obszarze LOM oraz na połączeniach pomiędzy poszczególnymi miastami województwa. Właściwą organizację publicznego transportu zbiorowego powinien ułatwić *Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w woj. lubelskim*, przyjęty w 2014 r.

Niedostatecznie rozwinięta sieć i niezadawalający stan infrastruktury technicznej

Poważnym zagrożeniem rozwoju jest stan techniczny sieci dystrybucyjnej energii elektrycznej zwiększający awaryjność dostaw energii. Stan techniczny istniejących linii 110 kV jest dobry jednak ich możliwości przesyłowe są ograniczone ponieważ zostały w większości przypadków zaprojektowane dla temperatury granicznej roboczej +40°C. W celu zabezpieczenia rosnącego zapotrzebowania na energie elektryczną, konieczna jest ich modernizacja lub przebudowa umożliwiająca pracę w wyższej temperaturze (+80°C). Ponadto osiem stacji 110 kV zasilanych jest liniami tylko z jednego kierunku. Czynnikiem ograniczającym rozwój jest również stan techniczny i funkcjonalny sieci średniego i niskiego napięcia, głównie na obszarach wiejskich. Stan sieci średniego napięcia ma znaczenie dla możliwości przyłączania energetyki rozproszonej opartej o odnawialne źródła energii. Istnieje potrzeba przebudowy i rozbudowy sieci dystrybucyjnych oraz przeprowadzenie sukcesywnej reelektryfikacji wielu obszarów wiejskich.

Niedoinwestowanie obszarów wiejskich w zakresie infrastruktury technicznej (brak zbiorowej kanalizacji sanitarnej) obniża jakość życia mieszkańców i atrakcyjność inwestycyjną oraz stanowi duże zagrożenie dla jakości wód podziemnych i powierzchniowych. Konieczne jest jak najszybsze wdrażanie programów sanitacji wsi i zlikwidowanie rażącej dysproporcji pomiędzy stopniem zaopatrzenia w wodę z wodociągów zbiorowych, a stopniem skanalizowania obszarów wiejskich.

Niekorzystne cechy strukturalne gospodarki regionu

Województwo lubelskie charakteryzuje się niższym niż średnio w kraju udziałem przemysłu i usług rynkowych oraz wyższym – rolnictwa i usług nierynkowych w tworzeniu WDB. Pomimo oferty przygotowanych organizacyjnie i infrastrukturalnie terenów inwestycyjnych, region nadal nie jest postrzegany jako atrakcyjny teren lokalizacji dużych przedsiębiorstw produkcyjnych, co wynika m. in. ze słabej dostępności komunikacyjnej i braku tradycji przemysłowych. Duży potencjał rozwojowy posiada tylko kilka zakładów: WSK PZL Świdnik S.A. w Świdniku; Zakłady Azotowe "Puławy" S.A.; Sipma S.A. w Lublinie; Fabryka Łożysk Tocznych Kraśnik S.A. GK w Kraśniku; Lubelski Węgiel Bogdanka S.A. GK w Puchaczowie.

Pomimo dużej powierzchni obszarów o wysokiej przydatności rolniczej rozwój wysokotowarowego rolnictwa hamowany jest przez utrwaloną, tradycyjną strukturę agrarną i powolnym tempem komasacji gruntów (aż 56,2% ogółu gospodarstw to gospodarstwa małe o powierzchni do 5,0 ha). Szacuje się, że gospodarstwa, z powodu złej organizacji przestrzennej, tracą 20,0 – 30,0% swojego dochodu i w związku z tym są mniej konkurencyjne w stosunku do dobrze zorganizowanych gospodarstw w kraju, a przede wszystkim w Unii Europejskiej.

Niekorzystne procesy demograficzne

Niekorzystne procesy demograficzne w województwie lubelskim odczuwalne są w układzie ponadregionalnym oraz pogłębiają wewnętrzne zróżnicowanie potencjału kapitału społecznego. Systematycznie pogarszające się wskaźniki demograficzne dotyczą przede wszystkim takich zjawisk jak: ujemny przyrost naturalny, starzenie się społeczeństwa, a także migracje zewnętrzne młodych i wykształconych mieszkańców województwa.

Utrudnienia w kształtowaniu ładu przestrzennego

Prawidłowy rozwój zagospodarowania uwarunkowany jest funkcjonowaniem sprawnego systemu planowania przestrzennego. Za główne przyczyny utrudniające realizację zasad kształtowania ładu przestrzennego powszechnie uznaje się:

- nieracjonalną gospodarkę przestrzenną samorządów lokalnych skutkującą rozpraszaniem zabudowy i nadmiarem niewykorzystywanych i niezagospodarowanych terenów przeznaczonych pod zabudowę,
- niezintegrowany system legislacyjny nieuwzględniający znaczenia planowania przestrzennego oraz zasady jego hierarchiczności i spójności w kształtowaniu zagospodarowania terenu oraz realizacji inwestycji,
- wprowadzenie instytucji specustaw, na podstawie których realizowane zamierzenia inwestycyjne nie muszą uwzględniać przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz ustaleń obowiązujących dokumentów planistycznych,
- wydawanie decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustalaniu lokalizacji inwestycji celu publicznego bez wymogu ich zgodności z ustaleniami dokumentów kierunkowych w sferze polityki przestrzennej, którymi są: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gmin oraz plan zagospodarowania przestrzennego województwa.

Wyrazem nieskuteczności systemu planowania przestrzennego oraz obowiązujących regulacji prawnych jest chaotyczna, żywiołowa urbanizacja stref podmiejskich prowadząca do degradacji i dewastacji krajobrazu oraz wzrostu kosztów budowy infrastruktury technicznej i komunikacyjnej. Działania mające na celu przywrócenie ładu przestrzennego powinny w pierwszej kolejności zapobiegać niekontrolowanym procesom suburbanizacyjnym i przeciwstawiać się nieracjonalnemu zagospodarowaniu terenów wzdłuż głównych ciągów transportowych.

IV. ZAŁOŻENIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA

1. Wizja rozwoju zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego

Lubelszczyzna jako region peryferyjny w przestrzeni krajowej i europejskiej o silnie zróżnicowanej dostępności wewnętrznej wymaga takiego kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej, która zapewni większą integrację przestrzenną i społeczno-gospodarczą w układzie krajowym i regionalnym. Podstawą rozwoju regionu będzie model polaryzacyjno-dyfuzyjny, w którym główne węzły i strefy rozwoju oddziaływać będą wyrównawczo na pozostałe obszary województwa.

Głównymi wyzwaniami rozwojowymi są:

- tworzenie konkurencyjnej przestrzeni społecznej i gospodarczej,
- wykorzystanie szans Lublina, jako ogniwa kształtującej się metropolii sieciowej,
- zwiększanie bezpieczeństwa klimatyczno-energetycznego i publicznego,
- odrobienie zaległości rozwojowych, w tym likwidacja dystansu infrastrukturalnego w stosunku do regionów wyżej rozwiniętych,
- zapewnienie dostępności zasobów naturalnych z zachowaniem równowagi ekologicznej,
- poprawa ładu przestrzennego i harmonizacja zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Konkurencyjna przestrzeń społeczna i gospodarcza

Podstawą wzmocnienia pozycji regionu i jego stabilizacji będzie trwały rozwój gospodarki. Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa będzie ukształtowana w sposób sprzyjający uzyskaniu spójności i kumulacji aktywności gospodarczej, w tym zwłaszcza innowacyjnej, w celu maksymalizacji efektu synergii (wartości dodanej), jak również efektywnego wykorzystania zasobów. Do obszarów kumulacji aktywności gospodarczej zaliczać się będą miejskie ośrodki osadnicze wraz z ich obszarami funkcjonalnymi, w tym zwłaszcza Lubelski Obszar Metropolitalny oraz strefy rozwoju położone przy głównych szlakach komunikacyjnych. Wśród obszarów kumulacji innowacyjnej aktywności gospodarczej szczególne miejsce zajmować będą tzw. lokomotywy rozwoju, wokół których koncentrować się będzie działalność o wysokim stopniu zaawansowania technologicznego. Rozwojowi województwa będzie służyło szersze wykorzystanie zasobów naturalnych, w tym zwłaszcza energetycznych. Przewiduje się, że region uzyska status znaczącego w kraju producenta energii.

Wykrystalizowanie i optymalne wykorzystanie policentrycznej struktury osadnictwa jest warunkiem poprawy konkurencyjności przestrzeni jak i jakości życia. Głównymi ośrodkami rozwoju społeczno-gospodarczego będą miasta – bieguny wzrostu. Ukształtuje się silny ośrodek metropolitalny, a jednostki osadnicze niższych szczebli ulegną wzmocnieniu. Tendencje wzrostowe stymulowane przez Lublin zaktywizują nie tylko przestrzeń aglomeracji lubelskiej, ale obejmować będą stopniowo obszar metropolitalny oraz pozostałą część regionu. W obrębie obszaru metropolitalnego kształtowane będą relacje służące poprawie jego struktury przestrzennej m. in. poprzez zrównoważenie promienistego układu drogowego układem obwodnicowym.

Status ośrodka regionalnego uzyskają miasta: Biała Podlaska, Chełm, Zamość i Puławy, zaś ośrodków subregionalnych miasta: Biłgoraj, Kraśnik, Łuków i Włodawa. Miasta te (obok Lublina), które wraz z ich obszarami funkcjonalnymi stanowić będą ogniwa koncentracji ludności, funkcji gospodarczych i społecznych. Miasta przygraniczne poprzez skuteczne wykorzystywanie renty położenia skupiać będą i przyciągać specjalistyczne funkcje związane z obsługą granicy i ruchu granicznego.

W miastach średnich i małych dojdzie do rozwijania funkcji głównie sektora publicznego oraz wyspecjalizowanych funkcji usługowych. Zasadniczym zadaniem tych ośrodków będzie obsługa terenów wiejskich, w tym m. in. w zakresie funkcji społecznych.

Przyjmuje się, że w perspektywie do 2030 r. struktura funkcjonalno-przestrzenna osadnictwa charakteryzować się będzie spójnością oraz różnorodnością powiązań. Największe miasta regionu uzyskają przewagę konkurencyjną jako bieguny wzrostu poprzez wyraźny wzrost aktywności i innowacyjności gospodarki. Zakłada się, że wysoka innowacyjność będzie udziałem nie tylko branż przemysłu należących do sektora wysokiej i średnio wysokiej techniki, lecz również sektora rolnictwa, przemysłu spożywczego, wydobywczego, budownictwa oraz usług. Znaczący będzie rozwój biogospodarki polegającej na konsolidacji sfery B+R z sektorem produkcyjnym. Znaczenie gospodarki surowcowej w eksporcie będzie maleć na rzecz produktów wysoko przetworzonych.

Symbolem przemian cywilizacyjnych określającym jakość życia jest rozwój sektora piątego, w tym zwłaszcza: ochrony zdrowia, edukacji, rekreacji i administracji publicznej. W obrębie tego sektora szczególne znaczenie dla gospodarki posiadają badania naukowe.

Na obszarach wiejskich w coraz większym stopniu rozwijać się będzie osadnictwo pozarolnicze skupiające ludność utrzymującą się z innych źródeł niż produkcja rolna. Odnowa wsi, w tym rozwój przestrzeni publicznych, rozbudowa infrastruktury wodno-ściekowej i przekształcenia funkcji zabudowy siedliskowej, poprawią jakość życia mieszkańców. Wykorzystanie potencjałów endogenicznych obszarów wiejskich, takich jak dziedzictwo kulturowe czy zasoby przyrodnicze, wzmocni rangę turystyczną regionu. Obszary wiejskie o strategicznej funkcji żywnościowej będą skuteczniej chronione poprzez planistyczne przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy.

Przemianom ulegnie również organizacja przestrzenna gospodarki. Wzrośnie znaczenie uwarunkowań ekologicznych zarówno w skali poszczególnych podmiotów gospodarczych, jak i rozwoju całego regionu. Szczególnie wzrośnie znaczenie jakości środowiska, ponieważ już obecnie dają o sobie znać negatywne zjawiska (wzrost kosztów, obniżona konkurencyjność i efektywność prowadzonej działalności gospodarczej) związane z wykorzystaniem do różnych celów gospodarczych tych samych elementów i fragmentów przestrzeni geograficznej.

W miarę zmieniających się i zróżnicowanych przestrzennie warunków dla rozwijania działalności inwestycyjnej na pierwszorzędnym znaczeniu zyskiwać będą czynniki lokalizacyjne obejmujące m. in. rentę położenia, jakość środowiska, ład przestrzenny i możliwości dalszego rozwoju.

W wyniku tych działań ośrodki miejskie staną się obszarami węzłowymi wpisującymi się w międzynarodową sieć współpracy gospodarczej, posiadającymi powiązania z głównymi ośrodkami gospodarczymi i naukowymi świata.

Położenie województwa na międzynarodowych szlakach transportowych zostanie zdyskontowane poprzez rozwój sieci multimodalnych i centrów logistycznych położnych na kierunkach: Biała Podlaska – Terespol, Zawadówka – Chełm – Dorohusk oraz wzdłuż LHS Szczebrzeszyn – Zamość – Hrubieszów. W ich sąsiedztwie powstaną strefy inwestycyjne o najwyższej atrakcyjności.

Lublin jako ogniwo kształtującej się metropolii sieciowej

Intensyfikacja powiązań funkcjonalnych w zakresie gospodarczym, społecznym, naukowym i kulturowym oraz transportowych między lubelskim ośrodkiem metropolitalnym, a innymi ogniwami krajowej metropolii sieciowej zapewni przyśpieszenie procesów rozwojowych i modernizacji regionu oraz zwiększenie stopnia integracji funkcjonalnej z pozostałą częścią kraju.

Lubelski Obszar Metropolitalny (LOM) tworzy w województwie lubelskim największą koncentrację procesów społecznych, gospodarczych i przestrzennych. Centralną strukturą LOM jest aglomeracja, której rdzeniem jest zespół miast: Lublin i Świdnik. Występuje tu największa koncentracja i rozwój kapitału społecznego, innowacyjnego i komunikacyjnego. Aglomeracja sukcesywnie rozszerzać się będzie o gminy podmiejskie. Równolegle postępować będzie rewitalizacja i restrukturyzacja funkcjonalna zdegradowanych dzielnic miejskich.

Wzrost rangi Lublina w skali europejskiej i krajowej opierać się będzie o rozwijane funkcje metropolitalne, do których należą zwłaszcza: akademicka, naukowo-badawcza, kulturowo-turystyczna, targowo-wystawiennicza, konferencyjno-kongresowa, obsługi biznesu i inne usługi wysoko wyspecjalizowane (np. usługi zdrowia) o randze krajowej i międzynarodowej. Wzrośnie jakość funkcjonowania instytucji i usług publicznych wyższego rzędu, wzmocnieniu i eksponowaniu ulegną funkcje symboliczne, a substancja zabytkowa miasta poddana zostanie rewitalizacji głównie na cele kulturalne i turystyczne. Nastąpi wzmocnienie i dywersyfikacja sfery gospodarczej poprzez tworzenie warunków dla lokalizacji inwestycji w sektorach o wysokiej wartości dodanej, a także dostosowanie struktur przestrzennych i funkcjonalnych do gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności. Struktura wewnętrzna LOM ulegnie przekształceniu w kierunku wzmocnienia ośrodków satelitarnych (Lubartów, Łęczna, Piaski, Bychawa, Bełżyce, Kurów) miasta metropolitalnego w układzie heksagonalnym. Sprzyjać to będzie bogatszej ofercie lokalizacyjnej podnoszącej szanse rozwoju różnych form przedsiębiorczości i efektywności działań w centrum, jak i na peryferiach obszaru metropolitalnego.

LOM jest jednocześnie obszarem koncentracji szczególnych działań ukierunkowanych na rozwiązywanie problemów wynikających z intensywnej urbanizacji charakterystycznej dla obszarów wokół dużych miast. Istotnym jego elementem będzie zielony pierścień (*Green Belt*) obejmujący tereny otwarte i ekologicznie aktywne (lasy, doliny rzeczne), który kanalizować będzie rozwój urbanizacji powstrzymując żywiołowe rozlewanie się zabudowy w obszarach podmiejskich. Funkcjami komplementarnymi pierścienia będą: ochrona i zwiększanie bazy terenów rekreacyjnych wokół miast oraz stabilizacja i rozwój gospodarki rolnej na tych terenach (zachowanie strefy żywicielskiej miasta).

Bezpieczeństwo klimatyczno-energetyczne i publiczne

W kontekście bezpieczeństwa klimatyczno-energetycznego adaptacja do zmian klimatu ma duże znaczenie zarówno dla zagwarantowania bezpieczeństwa i jakości życia, jak również w związku z zapewnieniem niezbędnych warunków funkcjonowania gospodarki. Działania adaptacyjne w tych sektorach będą miały charakter wielokierunkowy i obejmą:

- sektor gospodarki wodnej m. in. poprzez: zapewnienie infrastruktury służącej ochronie przed powodzią, zwiększenie zdolności retencyjnej środowiska i renaturalizację cieków wodnych, a także przywracanie i utrzymanie dobrego stanu wód;
- sektor energetyczny m. in. poprzez: przygotowanie systemu energetycznego do zmienionych warunków z uwzględnieniem szczytu zimowego i letniego zapotrzebowania na energię, wspieranie rozwoju energetyki opartej na OZE, projektowanie sieci dystrybucyjnych z uwzględnieniem ekstremalnych sytuacji pogodowych w celu ograniczenia ryzyka;
- działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej i gospodarki leśnej m. in. poprzez: zwiększanie lesistości (zarówno w wyniku sztucznych zalesień, jak i sukcesji naturalnych), zwiększanie zwartości kompleksów leśnych, stosowanie fitomelioracji w ochronie gleb przed erozją, rozwój infrastruktury wodno-melioracyjnej;
- gospodarkę przestrzenną i budownictwo m. in. poprzez: wprowadzenie ograniczeń i dodatkowych wymagań w zagospodarowaniu i zabudowie terenów zagrożonych powodzią, podtopieniami i osuwaniem się mas ziemnych.

Biorąc pod uwagę szczególną wrażliwość miast na skutki zmian klimatu i tym samym ich znaczenie w procesie adaptacji, w miejskiej polityce przestrzennej szczególne znaczenie mieć będą:

- zwiększanie powierzchni terenów zieleni i wód powierzchniowych oraz ochrona korytarzy wentylacyjnych;
- zarządzanie wodami opadowymi;
- rewitalizacja przyrodnicza, w tym przywracanie zdegradowanym terenom zieleni i zbiornikom wodnym ich pierwotnych funkcji, ze szczególnym uwzględnieniem małej retencji.

Rozwój zintegrowanego systemu ratownictwa będzie kluczowym narzędziem koordynacji działań obejmujących szybkie reagowanie na zaistniałe wypadki drogowe, katastrofy budowlane, pożary, katastrofy naturalne. Pozwoli on na spójną realizację działań ratowniczych w przypadku zagrożeń dla życia, zdrowia, mienia i środowiska. Sposób rozmieszczenia Szpitalnych Oddziałów Ratunkowych zapewni objęcie obszaru województwa zintegrowanym systemem ratownictwa medycznego.

Wdrażane plany zarządzania ryzykiem powodziowym stanowić będą podstawę prawidłowego zagospodarowywania obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. Zabudowa hydrotechniczna rzek będzie znacznie ograniczona, a zagospodarowanie dolin rzek będzie kształtowane w taki sposób, aby zwiększyć swobodne przepływy i rozlewanie się wód powodziowych, co obejmie także ochronę terenów zalewowych przed zabudową i zmiany kierunków użytkowania terenu. Zapewniona zostanie ciągłość systemu infrastruktury przeciwpowodziowej (głównie wały i poldery). Właściwie prowadzona regulacja stosunków wodnych znacząco przyczyni się do kompleksowej ochrony obszarów zainwestowanych oraz zmniejszenia ryzyka wystąpienia powodzi lub suszy na obszarach produkcji rolnej. Odpowiednie urządzenie przestrzeni, w tym przede wszystkim budowa sieci zbiorników retencyjnych o funkcji przeciwpożarowej sprzyjać będzie poprawie bezpieczeństwa w tym zakresie.

Odrobienie zaległości rozwojowych, w tym likwidacja dystansu infrastrukturalnego w stosunku do regionów wyżej rozwiniętych

Region lubelski znajduje się na drodze istotnych przemian obejmujących wzrost zaawansowania technologicznego i innowacyjności, zwiększenie konkurencyjności kapitału społecznego oraz działania na rzecz inteligentnej specjalizacji województwa w zakresie bio-gospodarki. Zidentyfikowane potencjały województwa (edukacyjny, naukowo-badawczy, zróżnicowana struktura funkcjonalno-przestrzenna, a także dostępność zasobów naturalnych) sprzyjać będą sukcesywnemu zmniejszaniu zaległości rozwojowych.

W tym kontekście najważniejsze jest poprawienie dostępności regionu. Poprzez integrację różnych elementów infrastruktury transportowej usprawni się funkcjonowanie systemu komunikacyjnego. Istotnym jego ogniwem jest lotnisko regionalne w Świdniku, które będzie rozwijać funkcje pasażerskie i towarowe. Zakończone inwestycje transportowe w obrębie sieci TEN-T, tj.: autostrada A2, drogi ekspresowe S12, S17 i S19, linie kolejowe nr 2/E20, C-E20, nr 12/C-E20 oraz nr 7/C28 w znaczący sposób podniosą sprawność tego systemu, co przejawiać się będzie funkcjonowaniem zewnętrznych połączeń drogowych i kolejowych łączących ze sobą ośrodki metropolitalne, wojewódzkie oraz ośrodki subregionalne położone w województwach ościennych. Na głównych szlakach komunikacyjnych, szczególnie w transporcie dalekobieżnym, postępować będzie rozwój multimodalnych łańcuchów logistycznych. Głównym ogniwem tego łańcucha będzie Eurocentrum Logistyczne w Małaszewiczach, jeden z największych „suchych portów" w Europie. Na rynku usług transportowo-spedycyjno-logistycznych na znaczeniu zyska zmodernizowana Linia Hutnicza Szerokotorowa, która umożliwiać będzie transport towarowy, w tym kombinowany w relacji Europy z krajami WNP i Dalekiego Wschodu. Dostępność regionu zwiększy się także dzięki poprawie jakości usług transportowych pod względem niezawodności, komfortu podróży, m. in. poprzez wprowadzenie europejskich inteligentnych systemów mobilności, w odniesieniu do transportu kolejowego, drogowego i lotniczego.

Przy głównych trasach drogowych i kolejowych oraz w rejonach przejść granicznych rozwijać się będzie infrastruktura przeładunkowa. Sieć ośrodków logistycznych obejmować będzie: Lublin, Świdnik, Dorohusk, Chełm, Puławy, Hrubieszów i Hrebenne, a także: Dęblin, Lubartów, Międzyrzec Podlaski i Łuków.

Nieodzownym elementem życia mieszkańców oraz sprawnego funkcjonowania i rozwoju gospodarki jest dostępność i jakość infrastruktury komunalnej, a także efektywny system odprowadzania i unieszkodliwiania produktów ubocznych z produkcji. Działania będą się koncentrowały na likwidowaniu dysproporcji w gęstości sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej oraz rozwoju zintegrowanej gospodarki odpadami uwzględniającej wymogi ochrony środowiska. Wskutek upowszechniania się technologii mało- i bezodpadowych, ilość wytwarzanych odpadów będzie maleć, a zastosowanie najnowocześniejszych technologii unieszkodliwiania zwiększy stopień utylizacji odpadów. Powszechną stanie się segregacja odpadów w gospodarstwach domowych oraz recykling opakowań i surowców wtórnych.

Ważnym czynnikiem decydującym o atrakcyjności regionu i jego poziomie cywilizacyjnym są warunki życia jego mieszkańców określone przez dostęp do usług publicznych, dotyczy to przede wszystkim: usług edukacyjnych, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury i rekreacji. Rozbudowa szeroko rozumianej infrastruktury społecznej umożliwi zmniejszenie dysproporcji w poziomie obsługi ludności między wsią i miastem. Spowoduje także wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego i socjalnego w regionie.

Telekomunikacja i informatyka będą czynnikami dynamizującymi rozwój gospodarczy regionu i procesy innowacyjne. Wielopoziomowa organizacja infrastruktury informacji przestrzennej pozwoli na szczegółowe monitorowanie procesów przestrzennych, co ułatwi podejmowanie decyzji lokalizacyjnych.

Dostępność zasobów naturalnych przy zachowaniu równowagi ekologicznej

Rozwój gospodarki regionu następować będzie zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, czemu sprzyjać będzie skuteczny system planowania przestrzennego zapobiegający powstawaniu konfliktów już w początkowym etapie planowania inwestycji. Kluczowe znaczenie przypisuje się racjonalnemu pozyskiwaniu strategicznych zasobów niezbędnych dla niezakłóconej egzystencji ludności oraz rozwoju gospodarczego regionu. Najważniejszym wyzwaniem jest zapewnienie odpowiedniej ilości wód podziemnych dla celów komunalnych oraz przemysłu spożywczego i farmaceutycznego. Będzie to możliwe w wyniku objęcia ochroną prawną Głównych Zbiorników Wód Podziemnych oraz ujęć wód podziemnych. Zapewnienie wód do innych celów gospodarczych oraz nawodnień w rolnictwie będzie wymagało istotnego zwiększenia retencjonowania wód powierzchniowych w wyniku realizacji zbiorników wodnych, a także mikroretencji obszarowej.

Gospodarka województwa lubelskiego opierać się będzie w znacznym stopniu na wykorzystaniu miejscowych surowców energetycznych, mających charakter strategiczny. Szczególne znaczenie będzie miał węgiel kamienny i węglowodory. Nieodnawialność zasobów kopalin wymusza potrzebę ich oszczędnego użytkowania oraz poszukiwania innych źródeł energii. Konieczne jest takie gospodarowanie przestrzenią, które będzie chronić ją przed zainwestowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwiać ewentualną eksploatację kopalin. W wyniku zwiększenia produkcji energii z odnawialnych źródeł zmniejszy się tempo wzrostu zużycia kopalnych surowców energetycznych.

Ważnym zadaniem jest zwiększanie zasobów leśnych w województwie, głównie poprzez zalesienia. Służyć one będą wykorzystaniu gospodarczemu, ale również ograniczeniu erozji gleb, zwiększeniu retencyjności środowiska, wzbogaceniu krajobrazu oraz poprawie ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych. Tereny leśne wzbogacają ofertę turystyczną w regionie. Ich wykorzystywanie powinno być dostosowane do pojemności ekosystemów leśnych.

Istotnym zasobem służącym podniesieniu atrakcyjności regionu jest przestrzeń krajobrazowa. Będzie ona oszczędnie wykorzystywana poprzez wprowadzenie zasady pierwszeństwa regeneracji (odnowy) już istniejącego zainwestowania przed zajmowaniem nowych terenów. Prowadzić to będzie do ograniczenia ekspansji zabudowy na tereny otwarte, w tym zwłaszcza cenne przyrodniczo.

Ład przestrzenny i harmonizacja zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego

Kompleksowa regionalna polityka rozwoju, w tym także polityka przestrzenna w odniesieniu do terenów urbanizujących się oraz koordynacja procesów urbanizacyjnych wspierająca realizację modelu „zwartego miasta" prowadzi do poprawy stanu zagospodarowania przestrzeni regionu. Efekty poprawy ładu przestrzennego, a tym samym procesu budowy atrakcyjnego i konkurencyjnego województwa wspierane będą także poprzez wzrost skutecznej ochrony interesu publicznego koniecznego dla podwyższenia standardów życia, rozwoju społecznego i gospodarczego, a także dostrzeżenie w planowaniu przestrzennym ekonomicznego znaczenia krajobrazu.

Zidentyfikowane w planie województwa obszary funkcjonalne, w tym problemowe, będą instrumentem, dzięki któremu rozwój terenów zostanie ukierunkowany na wykorzystanie wewnętrznych potencjałów i minimalizację konfliktów przestrzennych w spójności z zasadami ochrony środowiska.

Do obszarów strategicznych wyzwań, przed którymi stoi region, należą: kształtowanie porządku urbanistycznego w obszarach miejskich, a także opanowanie niekorzystnych skutków suburbanizacji i żywiołowego rozlewania się miast. Polityka miejska stanowić będzie część prowadzonej polityki rozwoju przestrzennego oraz społeczno-gospodarczego. Z uwagi na horyzontalny charakter tej polityki, będzie ona realizowana na wszystkich poziomach zarządzania: krajowym, regionalnym oraz lokalnym. Głównym zadaniem polityki miejskiej w zakresie zarządzania przestrzenią będzie podwyższanie atrakcyjności środowiska miejskiego we wszystkich jego komponentach w celu zapewnienia wysokiego standardu życia. Kształtowanie zrównoważonej

struktury przestrzennej miast polegać będzie przede wszystkim na zwiększeniu efektywności wykorzystywania terenów już zagospodarowanych oraz podwyższaniu jakości przestrzeni publicznych. Kompleksowe działania rewitalizacyjne obszarów zdegradowanych (poprzemysłowych, powojskowych, pokolejowych oraz staromiejskich terenów mieszkaniowych i „blokowisk") przyczynią się do poprawy jakości przestrzeni. Działania rewitalizacyjne pozwolą na skuteczne przeciwdziałanie pogłębianiu się różnic społeczno-gospodarczych występujących w obrębie miast.

Miasta regionu, a zwłaszcza ich śródmieścia, dzięki rewitalizacji tkanki mieszkaniowej i przestrzeni publicznych staną się konkurencyjnymi miejscami zamieszkania dla terenów podmiejskich. Efektem prowadzenia proekologicznej polityki w przestrzeni miejskiej będą tereny zieleni pełniące głównie funkcje osłony hydrologiczno-klimatycznej, zapewniające integrację przestrzeni miejskiej z otoczeniem przyrodniczym. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w miastach realizowana będzie polityka utrzymania i odnowy historycznie ukształtowanych układów urbanistycznych.

Sprawny system zarządzania przestrzenią obejmie także obszary wiejskie. Uznaje się je za coraz bardziej atrakcyjne miejsca zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej. Obszary wiejskie będą wykorzystywać własny potencjał rozwojowy. Na obszarach o wysokim potencjale produkcyjnym wzrośnie konkurencyjność rolnictwa oparta na zdolności koncentracji produkcji rolnej powiązanej z dostępnością i transferem usług. Urbanizacja wsi podlegać będzie regulacjom prawno-ekonomicznym wspomagającym osiągnięcie ładu przestrzennego, co będzie sprzyjać zróżnicowaniu przestrzennych układów i form osadnictwa wiejskiego. Polityka przestrzenna nakierowana będzie na skupianie osadnictwa wiejskiego z nawiązaniem do tradycyjnych układów ruralistycznych.

Krajobraz regionu będzie odpowiednio chroniony, kształtowany i promowany, dzięki czemu wzrośnie rozpoznawalność i atrakcyjność przestrzeni województwa. Zarządzanie krajobrazem będzie opierać się o zasady komplementarności aspektów środowiskowych, historyczno-konserwatorskich oraz estetycznych. Działania ochronne skoncentrowane będą na objęciu ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych. Ochroną objęte będą przestrzenie wyjątkowe o cechach symbolicznych, świadczących o tożsamości i rozpoznawalności miejsca w skali kraju i regionu. Chronione będą one przed chaotyczną zabudową, a nowe standardy architektoniczno-budowlane nawiązywać będą do tradycji miejsca i pozwolą na właściwe kształtowanie zainwestowania na tych terenach.

2. Prognoza demograficzna

Ludność – zaludnienie

Prognoza ludności na lata 2008-2035 opracowana przez GUS zakłada, że w roku 2035 liczba ludności województwa lubelskiego obniży się o 13% (t.j. o ok. 285 tys.) w stosunku do roku 2009 i będzie kształtowała się na poziomie 1 870 tys. osób. Taka sytuacja spowodowana będzie głównie przez ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji.

Do roku 2035 będziemy obserwować systematyczny spadek liczby ludności zarówno w miastach, jak i na wsi, z tym że ubytek liczby ludności miejskiej będzie większy. Liczebność ludności miejskiej w roku 2035 obniży się o ok. 16% w stosunku do 2009 r. i osiągnie wartość 840 tys. osób, natomiast liczba ludności wiejskiej w 2035 r. szacowana jest na 1 032 tys. osób, co stanowi ok. 10% spadek w porównaniu do 2009 r.

Obniżenie liczby ludności wpłynie na wskaźnik zaludnienia, który obniży się z 86 osób/km^2 w 2009 r. do 74,5 osoby/km^2 w 2035 r. Zmiany te będą miały różne odzwierciedlenie w zaludnieniu miast i wsi. Na terenach wiejskich wskaźnik zaludnienia obniży się z 48 osób/km^2 w 2009 r. do 43 osób/km^2 w roku 2035, natomiast w miastach ma wynosić 870 osób/km^2, przy 1042 osób/km^2 z 2009 r. Tak sytuacja wpłynie na obniżenie poziomu urbanizacji do 45% w 2035 r. z 46,5% w 2009 r.

Przyrost naturalny

Przyrost naturalny w województwie lubelskim od dłuższego czasu notuje wartości ujemne, a z prognozy demograficznej wynika, iż w kolejnych dekadach jego wartość będzie się nadal obniżać; w 2035 r. osiągnie poziom -5,9‰ (-10 943 osoby), przy -0,3‰ w 2009 r. W miastach przyrost naturalny w wyjściowym 2009 r. był dodatni i wynosił +1,6‰, natomiast prognozowany w 2035 r. przyjmie wartość ujemną i będzie kształtował się na poziomie -6,4‰ (-5 666 osób). Również na terenach wiejskich przyrost naturalny będzie ujemny. Jednak będzie on niższy niż w miastach i w 2035 r. osiągnie wartość -5,1‰ (-5 276 osób), przy -2,0‰ w 2009 r.

W roku 2009 w województwie współczynnik dzietności wynosił 1,4. Prognoza demograficzna w perspektywie do 2035 r. w wariancie optymistycznym zakłada wartość 1,6, a pesymistycznym 1,3. W obu przypadkach wartość współczynnika dzietności nie zbliży się do tej, która zapewniłaby prostą zastępowalność pokoleń, tj. 2,10 - 2,12 urodzeń na jedną kobietę.

Migracje

Mobilność przestrzenna ludności, jak i jej przyszłe zmiany są najtrudniejszą do przewidzenia kwestią, dlatego w prognozie demograficznej prezentowane są założenia dotyczące prognozy migracyjnej tylko do 2020 r. Ogólnie na terenie województwa lubelskiego notuje się ujemne saldo migracji, które według prognozy podlegać będzie różnym wahaniom. W roku 2009 saldo migracji kształtowało się na poziomie do 4 150 osób; w prognozie przewiduje się wzrost salda migracji w 2015 r. do poziomu 6 400 osób, a w 2020 r. spadek do poziomu 4 900 osób. Daje to wskaźnik – 2,30 na 1 000 osób.

Na terenach miejskich w roku 2009 saldo migracji wynosiło 4153 osoby. Zakłada się, że do roku 2015 nastąpi jego wzrost do 4 974 osób, a w 2020 r. zmniejszy się do poziomu 3 000 osób, co daje wskaźnik – 3,60 na 1 000 osób. Na terenach wiejskich na koniec 2009 r. wartość salda migracji wynosiła 668 osób. W prognozie do 2015 r. zakładany jest wzrost migracji do 1 620 osób, a w 2020 r. do poziomu 1 655 osób, co daje wskaźnik – 1,5 na 1 000 osób.

Migranci województwa lubelskiego kierować się będą w dalszym ciągu do województw: mazowieckiego, małopolskiego i śląskiego. W migracjach wewnątrzwojewódzkich nastąpi większy odpływ ludności wiejskiej do miast. Wśród osób migrujących nadal przeważać będą mężczyźni. Osoby w wieku mobilnym 18-44 lata stanowić będą około 60% ogółu migrantów.

W ostatnich latach można zaobserwować, że większość dużych miast ma saldo migracji niższe niż gminy bezpośrednio je otaczające. Tłumaczyć to należy rosnącą tendencją do przenoszenia się mieszkańców tych miast na obrzeża, a tym samym do tworzenia stref o charakterze podmiejskim (jest to tzw. zjawisko suburbanizacji). Na jej intensywność wpływa wielkość miasta centralnego oraz jego potencjał rozwojowy, czyli wielkość miasta centralnego określa zasięg wpływów (tj. im większe miasto tym większa strefa suburbanizacji).

Spadek prognozowanego do roku 2035 ujemnego salda migracji zagranicznych (większa liczba powrotów) jak i wewnętrznych spowodowany będzie głównie spodziewaną poprawą poziomu życia w Polsce, a jednocześnie wyczerpywaniem się potencjału emigracyjnego Polski (ujemny przyrost naturalny, zmniejszona liczba ludności w wieku mobilnym).

Struktura wieku i płci

Analiza struktury wieku ludności województwa lubelskiego zawarta w prognozie demograficznej do 2035 r., wskazuje, że pogłębiać się będzie obserwowany w ostatnich latach proces starzenia się społeczeństwa. Wskutek istniejącego i prognozowanego ujemnego przyrostu naturalnego liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym będzie systematycznie spadać i w roku 2035 osiągnie wartość 291 tys. osób, a więc o 130 tys. osób mniej niż w 2009 r. (tj. o 4%). Również liczba ludności w wieku produkcyjnym po roku 2009 będzie w kolejnych latach ulegać zmniejszeniu i w 2035 r. osiągnie wartość 1 058 tys., tj. o około 300 tys. mniej niż w 2009 r. (6,6%). Istotną sprawą jest zmniejszenie się w tej grupie ludności w wieku mobilnym (18 – 44 lata). O ile w 2009 r. liczba ludności w wieku mobilnym wynosiła 39,5% to w roku 2035 liczba ta stanowić będzie tylko 29,5% ogółu ludności. Zwiększy się natomiast o ponad 3% liczba osób w wieku niemobilnym. Kluczowym zadaniem dla samorządu województwa będzie aktywizacja osób w niemobilnym wieku produkcyjnym na rynku

pracy. Ludność tej grupy wiekowej będzie w kolejnych latach „zasilać" grupę ludności w wieku poprodukcyjnym powodując wzrost jej udziału w ogólnej liczbie ludności województwa. W 2035 r. w województwie lubelskim będzie zamieszkiwać około 525 tys. osób w wieku poprodukcyjnym, tj. około 150 tys. osób więcej niż w 2009 r. (10,6% więcej). Porównując prognozowaną strukturę wieku ludności w miastach i na wsi województwa lubelskiego należy stwierdzić, że bardziej niekorzystne zmiany będą zachodzić w miastach. Spadek ludności w wieku przedprodukcyjnym w miastach w 2035 r. będzie wynosił 3% w stosunku do roku 2009, zaś na terenach wiejskich 5%. Spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym analogicznie sięgnie w miastach 10,5%, a na terenach wiejskich 3%. Ludność w wieku poprodukcyjnym w miastach wzrośnie o 14%, a na terenach wiejskich o 8%. Można więc stwierdzić, iż nastąpi znaczne przesunięcie w proporcjach między liczbą osób w wieku poprodukcyjnym i produkcyjnym.

Zachodzące zmiany w strukturze wieku ludności województwa znajdują odbicie w tzw. współczynniku obciążenia ekonomicznego i wskaźniku starości, tj. wartościach, które bardzo wyraźnie ukazują postępujący proces starzenia się ludności województwa. I tak o ile współczynnik obciążenia ekonomicznego mówiący o ilości osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2009 r. wynosił 58,5, to w 2035 r. osiągnie wartość 76,9. Zmieni się również jego struktura. O ile w 2009 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 31 osób w wieku przedprodukcyjnym i 27,5 osób w wieku poprodukcyjnym, to w 2035 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadać będzie 27,5 osoby w wieku przedprodukcyjnym i 49,4 osoby w wieku poprodukcyjnym.

Wskaźnik starości mówiący o stosunku liczby ludności w wieku 65 lat i powyżej do liczby ludności w wieku poniżej 20 lat w 2009 r. wynosił 63, a w 2035 r. osiągnie wartość 71. Do bezpośrednich przyczyn starzenia się społeczeństwa w Polsce należą przede wszystkim: migracje ludności, umieralność i rodność, natomiast w zakresie ruchu naturalnego najważniejszy wpływ na poziom i dynamikę starzenia się społeczeństwa ma natężenie urodzeń. Uwidoczniony w prognozie trend starzenia się społeczeństwa województwa lubelskiego skutkować będzie wzrostem obciążenia ekonomicznego ludności, a w związku z tym – większymi wydatkami socjalnymi na różne usługi dla ludności wieku emerytalnego. Wyzwaniem dla władz województwa będzie uporanie się z jednym z największych problemów jakim jest niedostateczny dostęp ludzi starszych do opieki zdrowotnej.

Istotnym wskaźnikiem, mówiącym nam o możliwościach reprodukcyjnych mieszkańców danego obszaru jest struktura ludności według płci. Strukturę płci przedstawia się za pomocą wskaźnika feminizacji, który określa liczbę kobiet na 100 mężczyzn. W 2009 r. wskaźnik feminizacji dla województwa lubelskiego wynosił 107K/100M. W prognozie demograficznej na lata 2008 – 2035 dla województwa lubelskiego założono, że w 2035 r. wskaźnik feminizacji ulegnie niewielkiemu zmniejszeniu i wyniesie 106,1K/100M.

Wnioski

Odnotowane aktualnie zmiany demograficzne i prognozowane w kolejnych latach negatywne trendy w tym względzie stawiają przed władzami rządowymi i samorządowymi dwa szczególnie istotne wyzwania: malejąca liczba ludności oraz starzenie się społeczeństwa przy jednocześnie wydłużającej się długości życia.

Spadek ludności, szczególnie w miastach, niesie za sobą skutki dotyczące ich rozwoju i funkcjonowania, zwłaszcza w sferach: gospodarczej, społecznej, kulturowej i przestrzennej. Starzenie się społeczeństwa stawia bardzo konkretne wyzwania w kontekście budżetu, odpowiedniej organizacji usług publicznych, przestrzeni miejskiej, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu części osób starszych. Nie pozostaje to także bez wpływu na rynek pracy i potencjał gospodarczy.

W planowaniu zagospodarowania przestrzennego sytuacja demograficzna powinna znajdować wyraźne odzwierciedlenie w przeznaczaniu terenu pod określone funkcje i planowaniu inwestycyjnym. Niezbędne jest rozwijanie usług (opieka długoterminowa) dla osób starszych zarówno w ich domach, jak i w wyspecjalizowanych placówkach. Należy również prowadzić działania zmierzające do zwiększenia dostępności do usług opiekuńczo-wychowawczych dla najmłodszych dzieci.

Warunkiem skutecznego podjęcia ww. wyzwań powinno być kompleksowe i zintegrowane planowanie strategiczne. Oznacza to:

- uwzględnianie warunków i trendów demograficznych w każdym obszarze planowanych i podejmowanych działań, także w tworzeniu planów zagospodarowania przestrzennego,
- stworzenie kompleksowego, dostosowanego do lokalnych uwarunkowań i opartego o rzetelną diagnozę pomysłu na działania adaptacyjne (lub przeciwdziałające) koordynowane w skali całego obszaru funkcjonalnego miasta lub gminy.

V. CELE I ZASADY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

1. Cel wiodący

Generalne cele i priorytety rozwoju województwa lubelskiego są pochodną ustaleń *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* oraz *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)*. Uwarunkowania rozwoju oraz zarysowana wizja rozwoju województwa lubelskiego pozwalają na sformułowanie celów regionalnej polityki przestrzennej.

Wyzwaniem dla województwa lubelskiego jest potrzeba przyśpieszenia jego rozwoju w sytuacji złożonych uwarunkowań historycznych i geograficznych. Szczególnie niezbędne jest przezwyciężanie syndromu peryferyjności i zmiana wizerunku pasywnego regionu rolniczego na kreatywny i wielowymiarowy.

W *PZPWL* przyjęto układ celów obejmujący: cel wiodący i priorytety określające dążenia regionu do osiągnięcia wysokich standardów jakości życia oraz cele główne i szczegółowe mające charakter operacyjny w wyróżnionych sferach *PZPWL*.

W związku z powyższym, uznając w planie województwa konieczność dynamizacji rozwoju regionu oraz uwzględniając potrzebę kształtowania właściwych relacji na styku przestrzeni gospodarczej i ekologicznej za ***cel wiodący*** uznaje się ***zrównoważony rozwój przestrzenny regionu prowadzący do podniesienia konkurencyjności województwa i poprawy warunków życia***.

Priorytety rozwoju przestrzennego

1. Wzmacnianie zewnętrznych powiązań sieciowych oraz poprawa spójności wewnątrzregionalnej w układzie przestrzennym i społeczno-gospodarczym.
2. Wzrost konkurencyjności przestrzeni województwa pod względem atrakcyjności gospodarczej i warunków życia.

2. Zasady wiodące

Polityka zagospodarowania przestrzennego określona w *PZPWL* podporządkowana jest **ustrojowej zasadzie zrównoważonego rozwoju** rozumianego jako taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności oraz obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń. Zasada ta oraz wynikające z niej wiodące zasady rozwoju i planowania przestrzennego określone w dokumentach nadrzędnych i przepisach prawa obowiązują wszystkich użytkowników przestrzeni i są podstawą kształtowania ładu przestrzennego zapewniającego utrzymanie właściwych relacji estetycznych i funkcjonalnych zarówno pomiędzy różnymi sposobami zagospodarowania terenów zurbanizowanych, jak i w relacjach pomiędzy układem przyrodniczym i antropogenicznym. Wymaga to konsekwentnego harmonizowania zagospodarowania w układach regionalnych i lokalnych województwa.

Zasady wiodące

- zasada **racjonalności** – oznacza uwzględnienie korzyści społecznych, gospodarczych i przestrzennych w długim okresie czasu,
- zasada **oszczędnego gospodarowania terenami** – preferencji regeneracji (odnowy) obszarów zabudowy nad nowymi terenami inwestycyjnymi – oznacza intensyfikację procesów urbanizacyjnych na obszarach już zagospodarowanych, tak aby minimalizować ekspansję zabudowy na nowe tereny,
- zasada **przezorności ekologicznej** – oznacza stosowanie wszelkich możliwych środków zapobiegawczych w sytuacjach, gdy nie jest w pełni rozpoznany negatywny wpływ sposobu zagospodarowania na środowisko,
- zasada **kompensacji ekologicznej** – polega na takim zarządzaniu przestrzenią, aby zachować równowagę przyrodniczą i wyrównywać szkody w środowisku wynikające z rozwoju przestrzennego, wzrostu poziomu urbanizacji i inwestycji niezbędnych ze względów społeczno-gospodarczych, a pozbawionych alternatywy neutralnej przyrodniczo,
- zasada **minimalizowania kolizji i konfliktów przestrzennych** – polega na wyborze rozwiązań neutralnych przyrodniczo, a w przypadku ich braku rozwiązań najmniej kolizyjnych,
- zasada **partycypacji społecznej** – polega na wykorzystaniu aktywności środowisk posiadających zróżnicowane cele rozwoju dla określenia racjonalnych kierunków rozwoju przestrzennego.
- zasada **wieloszczeblowego zarządzania i integracji działań** – polega na podejmowaniu skoordynowanych działań i inwestycji prorozwojowych realizowanych przez różne podmioty w celu zapewnienia ich komplementarności.

VI. POLITYKA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA WOJEWÓDZTWA

1. Cele i zasady zagospodarowania przestrzennego

Cele główne wraz z towarzyszącymi im celami szczegółowymi, a także zasady zagospodarowania przestrzennego odnoszą się do rozwoju poszczególnych sfer i dziedzin zagospodarowania przestrzennego.

Osadnictwo i infrastruktura społeczna

Cel główny

1. Policentryczny rozwój sieci osadniczej.

Cele szczegółowe

a) Wzmocnienie funkcjonalne ośrodków miejskich, jako ogniw procesów dyfuzji aktywności społeczno-gospodarczej.
b) Wzmacnianie rozwoju funkcji metropolitalnych Lublina i obszaru aglomeracji.
c) Powstrzymanie żywiołowego rozlewania się miast.
d) Równomierny rozwój wielofunkcyjnych ośrodków lokalnych.
e) Koncentracja osadnictwa wiejskiego.
f) Poprawa dostępu do usług publicznych i infrastruktury społecznej.
g) Rozwój usług i sieci ośrodków pomocy społecznej wynikającej z rosnącej liczby seniorów.

Zasada ogólna

1. Dążenie do zwartości i wielofunkcyjności zabudowy terenów zabudowy (skupianie zabudowy i zapewnianie bliskiej dostępności podstawowych funkcji).

Zasady szczegółowe

a) Efektywne wykorzystywanie terenów przeznaczonych pod zabudowę minimalizujące jej ekspansję na tereny otwarte.
b) Harmonizowanie układów osadniczych z siecią ekologiczną.
c) Projektowanie wielofunkcyjnych jednostek urbanistycznych z zapewnieniem pełnej obsługi w infrastrukturę techniczną i społeczną.
d) Segregacja i strefowanie funkcji wykluczające prawdopodobieństwo wystąpienia kolizji.
e) Restytucja powierzchni biologicznie czynnych i włączanie ich w systemy zieleni miejskiej w projektach rewitalizacji terenów zdegradowanych.
f) Lokalizowanie szpitali na terenach o korzystnych warunkach sozologicznych.

Środowisko przyrodnicze

Cel główny

1. Wzbogacanie i racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi uwzględniające potrzeby przyszłych pokoleń.
2. Utrzymanie walorów środowiska przyrodniczego i krajobrazu.
3. Zintegrowana ochrona jakości środowiska życia człowieka.
4. Wzmocnienie stabilności środowiska przyrodniczego.

Cele szczegółowe

a) Zabezpieczenie potrzeb wodnych regionu.
b) Harmonijne zagospodarowanie przestrzeni krajobrazowej.
c) Powiększanie zasobów leśnych.
d) Ochrona i wykorzystanie naturalnych zasobów uzdrowiskowych.
e) Utrzymanie walorów obszarów wyróżniających się szczególnymi cechami przyrodniczymi i krajobrazowymi.
f) Integrowanie regionalnego systemu obszarów chronionych z systemami krajowymi i europejskimi.
g) Przywrócenie walorów przyrodniczych i krajobrazowych obszarom zdegradowanym i o zniekształconych stosunkach ekologicznych.

h) Zwiększenie odporności środowiska na antropopresję oraz poziomu bezpieczeństwa przed ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi.
i) Zapewnienie prawidłowego funkcjonowania ekosystemów w miastach.

Zasady ogólne

1. Dostosowanie zagospodarowania przestrzennego do cech naturalnych, predyspozycji, walorów i odporności środowiska na antropopresję.
2. Zapewnienie spójności i ciągłości przestrzeni przyrodniczej.

Zasady szczegółowe

a) Przeznaczanie wód podziemnych na cele komunalne (pitne) i dla gałęzi przemysłu wymagających wód szczególnie dobrej jakości (spożywczego i farmaceutycznego), a wód powierzchniowych na cele technologiczne w pozostałych gałęziach przemysłu, a także do nawodnień i na cele energetyczne.
b) Trwałe utrzymywanie terenów zalesionych w strefach wododziałowych i mokradeł sprzyjających retencjonowaniu wody w glebie.
c) Ochrona złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem utrudniającym w przyszłości podjęcie eksploatacji.
d) Ochrona przed fragmentacją zwartych kompleksów gleb o najwyższej przydatności w produkcji rolniczej.
e) Przeciwdziałanie fragmentacji środowiska prowadzącej do izolacji poszczególnych populacji.
f) Zachowywanie ciągłości morfologicznej rzek dla osiągnięcia ich dobrego stanu i potencjału dla potrzeb ichtiofauny.
g) Ochrona różnorodności biologicznej w użytkowanym rolniczo środowisku przyrodniczym.
h) Dostosowywanie zagospodarowania terenów do wymogów ochrony właściwości leczniczych klimatu na obszarach potencjalnych uzdrowisk.
i) Oszczędne wykorzystywanie otwartej przestrzeni na cele inwestycyjne.
j) Dbałość o integralność obszarów cennych przyrodniczo i ich łączność z innymi obszarami.
k) Zwiększanie przenikalności barier utrudniających migrację zwierząt.
l) Minimalizowanie kolizji inwestycji transportowych ze środowiskiem przyrodniczym, w tym w szczególności z siecią ekologiczną.
m) Przywracanie drożności dolinnym korytarzom ekologicznym.
n) Kompleksowa ochrona ekosystemów rzecznych przed degradacją obejmująca koryta rzek oraz obszary przyrzeczne z podziemnymi zasobami wód aluwialnych.
o) Komplementarne stosowanie działań ekologicznych i technicznych w podnoszeniu odporności środowiska na zagrożenia.
p) Preferowanie gospodarki niskoemisyjnej.
q) Zwiększanie zasobów wodnych i leśnych w sposób zapewniający ochronę siedlisk cennych przyrodniczo i walorów krajobrazowych.
r) Wzbogacanie przestrzeni zabudowanych i ciągów komunikacyjnych zielenią towarzyszącą, służącą zaspokajaniu instynktownych potrzeb ludzi żyjących w środowisku przekształconym antropomorficznie (zurbanizowanym).

Środowisko kulturowe

Cel główny

1. Wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi.

Cele szczegółowe

a) Identyfikacja, zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz różnorodności krajobrazu kulturowego.
b) Zachowanie przed zatarciem specyfiki kulturowej ukształtowanych historycznie struktur przestrzennych.
c) Zachowanie i wzbogacanie zasobów dóbr kultury współczesnej.
d) Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego.

Zasada ogólna

1. Integrowanie walorów kulturowych z przestrzenią społeczno-gospodarczą regionu.

Zasady szczegółowe:

a) Koordynacja ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego z polityką ochrony środowiska przyrodniczego i rozwoju turystyki.
b) Zintegrowane podejście do ochrony oraz wykorzystywania zasobów kulturowych w planowaniu przestrzennym.
c) Zachowywanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem.
d) Dążenie do redukowania kolizji krajobrazowych i estetycznych we wszelkich zmianach zagospodarowania.
e) Dbałość o estetykę i integralność wizualną zespołów zabudowy.
f) Promowanie wzorów architektury rodzimej w obszarach o wysokich walorach krajobrazowych.

Gospodarka

Cel główny

1. Zwiększenie konkurencyjności gospodarki województwa oraz poprawa jego atrakcyjności inwestycyjnej.

Cele szczegółowe

a) Rozwój potencjału społeczno-ekonomicznego węzłów i ośrodków gospodarczych.
b) Wykorzystywanie endogenicznych potencjałów i rozwój specjalizacji regionalnych .
c) Zrównoważone wykorzystanie potencjałów rozwojowych tkwiących w zagospodarowaniu przestrzennym i zasobach naturalnych przestrzeni województwa.
d) Dywersyfikacja działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.
e) Zwiększenie konkurencyjności gospodarki rybackiej opartej na wysokiej jakości produktach akwakultury.
f) Rozwój infrastruktury turystycznej.
g) Zapewnienie sprawnej obsługi komunikacyjnej obszarów i terenów rekreacyjnych.
h) Wzmocnienie oferty zatrudnienia i usług (publicznych i komercyjnych) w miastach z uwzględnieniem potrzeb obsługi okolicznych terenów wiejskich.

Zasada ogólna:

1. Równoważenie rozwoju gospodarczego poszczególnych części obszaru województwa.
2. Wzbogacanie funkcjonalne obszarów wiejskich.

Zasady szczegółowe:

a) Przeznaczanie gruntów najniższej jakości (kl. V, VI) pod zalesienia i do produkcji biomasy na cele energetyczne.
b) Użytkowanie gruntów rolnych w dostosowaniu do chłonności, odporności i sposobu funkcjonowania środowiska.
c) Stosowanie w kształtowaniu i użytkowaniu rolniczej przestrzeni produkcyjnej rozwiązań zawartych w *Kodeksie dobrej praktyki rolniczej.*
d) Uwzględnianie wielofunkcyjności terenów związanych z gospodarką rybacką (wędkarstwo, rekreacja, retencja).
e) Trwałość funkcji gospodarki stawowej w zagospodarowaniu przestrzennym.
f) Podnoszenie standardu zagospodarowania w obszarach rekreacyjnych w zakresie infrastruktury sozotechnicznej i wypoczynkowej.
g) Dostosowanie form zagospodarowania i intensywności użytkowania turystycznego do chłonności środowiska przyrodniczego.
h) Zapewnianie ogólnej dostępności stref przybrzeżnych użytkowanych rekreacyjnie naturalnych zbiorników wodnych.
i) Prowadzenie trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej.
j) Lokalizowanie obszarów aktywności gospodarczej w sposób minimalizujący naruszanie zasobów gruntów rolnych wysokiej klasy.

Infrastruktura techniczna

Transport

Cel główny

1. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu.

Cele szczegółowe

a) Stworzenie kluczowej infrastruktury umożliwiającej sprawne powiązania transportowe obszaru województwa z głównymi ośrodkami miejskimi w kraju i w Europie.
b) Poprawa wewnętrznych powiązań transportowych.
c) Wzrost roli transportu publicznego w obsłudze podróżnych.
d) Integracja różnych środków transportu w organizacji systemu przewozów.

Zasada ogólna

1. Optymalizacja sieci transportowej.

Zasady szczegółowe

a) Kształtowanie zagospodarowania sprzyjającego integrowaniu publicznego transportu miejskiego i pozamiejskiego.
b) Uwzględnianie potrzeb ruchu rowerowego i pieszego w planowaniu i projektowaniu układów komunikacyjnych.
c) Lokalizowanie elementów infrastruktury komunikacyjnej umożliwiające optymalną organizację usług transportowych.
d) Zapewnianie warunków przestrzennych niezbędnych dla budowy bezkolizyjnych skrzyżowań z linią kolejową przy lokalizacji ciągów komunikacyjnych lub przebudowy istniejących skrzyżowań jednopoziomowych.

Energetyka

Cel główny

2. Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego województwa.

Cele szczegółowe

a) Zaspokojenie zapotrzebowania odbiorców na media energetyczne.
b) Osiągnięcie stabilności dostaw energii.
c) Dywersyfikacja źródeł energii przy uwzględnieniu odnawialnych źródeł energii.

Zasada ogólna

2. Tworzenie układów przestrzennych sieci dystrybucyjnych sprzyjających rozwojowi społeczno-gospodarczemu.

Zasady szczegółowe:

a) Uwzględnianie warunków środowiskowych w lokalizowaniu urządzeń produkujących energię ze źródeł odnawialnych.
b) Wprowadzanie rozwiązań zmniejszających zużycie energii pierwotnej (surowce energetyczne) i finalnej (elektrycznej i cieplnej), a także strat w przesyle.
c) Wykorzystywanie istniejących korytarzy technicznych przy realizacji nowych linii.
d) Zmniejszenie uciążliwości energetyki dla środowiska.

Teleinformatyka

Cel główny

3. Powszechny dostęp do usług teleinformacyjnych.

Cele szczegółowe

a) Poprawa dostępności do szerokopasmowego Internetu.
b) Zapewnienie łączności telekomunikacyjnej w obszarze całego województwa.
c) Rozwój sieci punktów publicznego dostępu do Internetu (hot spot).

Zasada ogólna:

3. Optymalizacja rozmieszczenia infrastruktury telekomunikacyjnej.

Zasada szczegółowa:

a) Dbałość o walory krajobrazowe i unikanie kolizji z terenami zabudowy mieszkaniowej przy lokalizowaniu masztów telefonii komórkowej.

Gospodarka wodno-ściekowa

Cel główny

4. Wyposażenie jednostek osadniczych w kompleksowe systemy wodno-kanalizacyjne.

Cele szczegółowe

a) Ochrona obszarów zasobowych wód podziemnych oraz ujęć wody.
b) Uporządkowanie gospodarki ściekowej w pierwszej kolejności na obszarach wskazywanych do szczególnej ochrony wód.
c) Zapewnienie skutecznej ochrony terenów zurbanizowanych przed ściekami deszczowymi.
d) Zmniejszenie dysproporcji pomiędzy rozwojem sieci wodociągowych i sieci kanalizacyjnych.

Zasada ogólna

4. Zintegrowanie zarządzania poborem wody i odprowadzaniem ścieków w obrębie jednostek bilansowych zlewni.

Zasady szczegółowe

a) Równoległa realizacja sieci wodociągowej i sieci kanalizacyjnej na terenach zwartej zabudowy.
b) Stosowanie wodooszczędnych technologii.

Gospodarka odpadami

Cel główny

5. Wyposażenie obszaru województwa w niezbędną liczbę obiektów i instalacji do zagospodarowania odpadów komunalnych, przemysłowych i niebezpiecznych.

Cele szczegółowe

a) Optymalizacja zasięgów regionów obsługi systemem gospodarowania odpadami.
b) Zapobieganie degradacji środowiska poprzez zmniejszenie uciążliwości składowisk gminnych, w tym poprzez rekultywację zamkniętych obiektów.

Zasada ogólna

5. Kompleksowe i systemowe prowadzenie gospodarki odpadami.

Zasady szczegółowe

c) Lokalizowanie urządzeń i obiektów infrastruktury gospodarki odpadami w sposób bezpieczny dla środowiska człowieka i możliwie najmniej ingerujący w krajobraz.
d) Wykorzystywanie biomasy z odpadów do produkcji energii elektrycznej lub cieplnej.

Obronność i bezpieczeństwo publiczne

Cel główny

1. Zapewnienie warunków przestrzennych służących potrzebom obronnym państwa oraz ochronie ludności i jej mienia przed zagrożeniami naturalnymi i cywilizacyjnymi.

Cele szczegółowe

a) Zabezpieczenie możliwości funkcjonowania i rozwoju infrastruktury niezbędnej dla potrzeb obronności państwa.
b) Zwiększenie odporności zagospodarowania przestrzennego na skutki ekstremalnych zjawisk naturalnych.
c) Usprawnienie systemów bezpieczeństwa publicznego.
d) Zapobieganie i zminimalizowanie skutków poważnych awarii przemysłowych.

Zasady ogólne

1. Zapobieganie w zagospodarowaniu przestrzennym kolizjom funkcjonalnym tworzącym zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego.

Zasady szczegółowe

a) Zapewnianie bezpiecznego i bezkolizyjnego funkcjonowania terenów zamkniętych i obiektów wojskowych.
b) Uwzględnianie wymogów obronności w rozwoju elementów infrastruktury cywilnej, możliwej do wykorzystania w przypadku zagrożenia granic.
c) Wprowadzanie ograniczeń w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenu na obszarach zagrożonych powodzią.
d) Preferowanie możliwie najmniej inwazyjnych w środowisko rozwiązań przestrzennych służących ochronie przed powodzią.
e) Zachowanie drożności fluwialnej dolin dla zapewnienia naturalnego spływu wód wezbraniowych.
f) Kształtowanie układów infrastruktury zapewniających bezpieczny i sprawny przebieg działań ratowniczych.
g) Zapewnianie alternatywnych kierunków zaopatrzenia ludności i obiektów o znaczeniu strategicznym w nośniki energii i wodę.
h) Uwzględnianie w sposobie zagospodarowania możliwości wystąpienia zagrożeń na terenach wokół zakładów o zwiększonym ryzyku oraz zakładów o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej.

2. Kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego

W strukturze funkcjonalno-przestrzennej województwa lubelskiego wyróżnia się elementy węzłowe, liniowe, pasmowe oraz obszarowe (w granicach naturalnych) i strefowe (w granicach administracyjnych) cechujące się zróżnicowanym stopniem przenikania układów naturalnych i antropogenicznych (*Rys. 4. Struktura funkcjonalno-przestrzenna – Kierunki rozwoju przestrzennego*). Elementy węzłowe i liniowe wykazują znaczną trwałość, ponieważ z jednej strony są efektem długotrwałych procesów gospodarczych, z drugiej zaś są silnie uzależnione od warunków przyrodniczych, które wywierają zasadniczy wpływ na kierunki rozwoju przestrzennego regionu. Uwzględniając stan zagospodarowania, naturalny potencjał oraz potrzebę ukierunkowania działań dla rozwoju funkcji wiodących wyodrębnia się obszary:

- rozwoju i koncentracji funkcji społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania powiązań komunikacyjnych,
- nadrzędnej funkcji przyrodniczej,
- rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Jako elementy struktury właściwe dla rozwoju funkcji społeczno-gospodarczych oraz wzmacniania powiązań komunikacyjnych wskazuje się:

- tereny koncentracji aktywności społeczno-gospodarczej związane z podstawowymi elementami sieci osadniczej (miasta, miejscowości gminne) oraz innymi miejscowościami, w których zlokalizowane są duże zakłady przemysłowe, stanowiącymi ogniwa obsługi transportu lub posiadającymi zorganizowane tereny dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej,
- główne obszary rozwoju i krystalizowania przestrzeni społeczno-gospodarczej wokół największych miast województwa (Lublina i Świdnika, Białej Podlaskiej, Chełma, Puław, Zamościa),
- główne powiązania transportowe oparte o drogi krajowe i wojewódzkie oraz linie kolejowe.

Jako elementy o wiodącej funkcji przyrodniczej wyodrębnia się:

- główne ostoje przyrody (stanowiące obszary węzłowe regionalnej sieci ekologicznej) – miejsca o warunkach naturalnych, sprzyjających egzystencji gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem. Charakteryzują się one trwałym nagromadzeniem gatunków zagrożonych oraz najcenniejszych walorów przyrodniczych o różnym formalnym statusie ochronnym: parki narodowe, rezerwaty przyrody, części parków krajobrazowych, obszary Natura 2000 oraz stanowiące odrębną kategorię fragmenty kompleksów leśnych o charakterze lasów naturalnych,
- kluczowe w skali krajowej i regionalnej ekosystemy leśne cechujące się dużym stopniem naturalności,
- mające charakter pasmowy korytarze ekologiczne (dolinne, leśne i rzeczne) zapewniające łączność pomiędzy węzłami układu naturalnego.

Rolnicza przestrzeń produkcyjna obejmuje strefy o wyraźnie zróżnicowanym potencjale dla produkcji roślinnej i hodowlanej, wśród których wyróżnia się:

- strefę roślinnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej obejmującą podstrefy:
  - centralną (wyżynną) – charakteryzującą się dominującym udziałem gleb wysokich klas bonitacyjnych, który traktuje się jako strategiczny obszar żywicielski. Korzystne warunki glebowo-rolnicze oraz tradycje rolnicze decydują o lokalnych specjalizacjach produkcji rolnej, głównie roślinnej. Od południa graniczy z rozległymi kompleksami leśnymi Kotliny Sandomierskiej i Roztocza,
  - tarnogrodzką – płaskowyżową część Kotliny Sandomierskiej z przewagą gleb średniej jakości i warunkach klimatycznych sprzyjających uprawie tytoniu, zbóż, buraków cukrowych i rzepaku. Potencjał przyrodniczy (czyste środowisko i dobre gleby) tej strefy sprzyja rozwojowi produkcji ekologicznej żywności,
  - nadwiślańską (wieloletnich upraw ogrodniczych), w której dominuje specjalizacja gospodarstw w produkcji owoców miękkich i sadowniczych oraz w uprawie chmielu i tytoniu;
- strefę gospodarki hodowlanej obejmującą podstrefy:
  - polno-leśną w północno-zachodniej części regionu – charakteryzującą się mało korzystnymi warunkami przyrodniczymi dla rolnictwa. W środkowo-południowej części tej strefy występują dogodne warunki terenowe dla rozwoju gospodarki rybackiej, co przejawia się występowaniem dużych kompleksów stawowych;
  - mozaikową łąkowo-leśno-polną w północno-wschodniej części regionu o średnich i słabych glebach. Wyróżnia się bardzo wysokim udziałem użytków zielonych w strukturze użytków rolnych. Rozległe kompleksy łąkowo-pastwiskowe są podstawą rozwoju wysokotowarowych gospodarstw rolnych specjalizujących się w hodowli bydła. Część południowo-wschodnia tej podstrefy charakteryzuje się dużymi kompleksami leśnymi, dużą powierzchnią terenów bagiennych i torfowiskowych.

W *PZPWL* zakłada się harmonizowanie ukształtowanej dotychczas struktury zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów. W wyniku interakcji pomiędzy nimi, miejscami powstają kolizje przestrzenne, które wymagają działań mitygujących i minimalizujących ich skutki. Osłabione pasmowe struktury układu naturalnego wymagają wzmocnienia poprzez przywrócenie im ciągłości, natomiast rozwój układu antropogenicznego, w nawiązaniu do ustaleń *KPZK 2030* preferujących rozwój policentryczny, wymaga wzmacniania węzłów (ośrodków) aktywności społeczno-gospodarczej.

W układach struktury funkcjonalno-przestrzennej różnicuje się priorytety rozwojowe dla poszczególnych jej elementów. W związku z tym przyjmuje się zasadę nadrzędności działań służących utrzymaniu i wzmacnianiu ich funkcji podstawowych (wiodących) oraz preferencje rozwojowe, tj. w odniesieniu do:

- elementów węzłowych układu antropogenicznego – intensywny rozwój społeczno-gospodarczy z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania lokalnych systemów przyrodniczych decydujących o jakości przestrzeni zamieszkania, tj. odpowiednio w odniesieniu do:
  - podstawowych elementów sieci osadniczej – koncentracja urbanizacji (w tym rozwoju gospodarczego) i jej rozwój na terenach podmiejskich w zorganizowanych układach przestrzennych,
  - miejscowości stanowiących ogniwa obsługi transportu (Małaszewicze, Okopy, Zawada, Hrebenne, Zosin, Koroszczyn) – rozwój przestrzenny i infrastrukturalny w sąsiedztwie terenów zainwestowanych,
  - miejscowości z przygotowanymi terenami dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej (podstrefa Tarnobrzeskiej SSE Strzyżów gm. Horodło; o dużej koncentracji własności komunalnej i Skarbu Państwa: Leszkowice gm. Ostrówek, i Górka Lubartowska gm. Niedźwiada, Jarosławiec gm. Sitno, Zawadów gm. Puchaczów, Zaścianki gm. Międzyrzec Podlaski, Sobieszyn gm. Ułęż, Wólka Dobryńska gm. Zalesie, Koroszczyn i Małaszewicze Małe gm. Terespol; inne o powierzchni przekraczającej 100 ha: Kolonia Annobór gm. Lubartów, Woskrzenice Duże gm. Biała Podlaska, Borownica gm. Janów Lubelski) – koncentracja zainwestowania w wyznaczonych strefach aktywności gospodarczej,
  - istniejących dużych zakładów przemysłowych (Bogdanka) – preferowany rozwój zainwestowania przemysłowego w sąsiedztwie zakładu.

- elementów liniowych układu antropogenicznego – rozwój infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych, minimalizującej zagrożenia bezpieczeństwa publicznego oraz kolizje z elementami regionalnej sieci ekologicznej,
- elementów obszarowych układu naturalnego – podporządkowanie wszelkiej działalności utrzymaniu wartości przyrodniczych,
- elementów pasmowych układu naturalnego – podporządkowanie wszelkich działań utrzymaniu ciągłości powiązań ekologicznych,
- elementów strefowych, odpowiednio:
  - w obszarach rolniczych – zachowanie naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz zrównoważony rozwój gospodarki rolnej i funkcji towarzyszących,
  - w obszarach oddziaływania ośrodków miejskich – rozwój przestrzennych struktur gospodarczych oraz infrastruktury komunikacyjnej, komunalnej i społecznej służącej wzmacnianiu powiązań funkcjonalnych.

Specyfika zagospodarowania, potencjałów i problemów województwa stanowi podstawę identyfikacji obszarów funkcjonalnych. O ile do elementów układu antropogenicznego i układu naturalnego adresowane są zadania polityki przestrzennej służące zharmonizowanemu rozwojowi i zagospodarowaniu całego regionu, o tyle w stosunku do obszarów funkcjonalnych przyjmuje się podejście zintegrowane, ukierunkowane na wykorzystanie ich potencjałów bądź rozwiązywanie problemów.

3. Kierunki rozwoju przestrzennego

3.1. Integracja województwa z przestrzenią krajową i europejską

Integracja województwa z przestrzenią krajową i europejską wymaga wzmacniania powiązań funkcjonalnych, w tym zwłaszcza lubelskiego ośrodka metropolitalnego, z głównymi węzłami sieci osadniczej:

- w układzie krajowym, szczególnie z metropoliami: warszawską i krakowską oraz najbliższymi ośrodkami: Rzeszowem, Białymstokiem i Kielcami;
- w układzie międzynarodowym, przede wszystkim: Kijowem, Lwowem i Wilnem, a także miastami partnerskimi o zbliżonym potencjale m. in.: Debreczynem, Brześciem, Nancy, Lancaster.

Rozwijanie tych powiązań w układzie krajowym wiąże się z kształtowaniem metropolii sieciowej służącej podniesieniu konkurencyjności głównych polskich ośrodków miejskich, a w konsekwencji także i regionu. Jako główne płaszczyzny współpracy wskazuje się przede wszystkim: naukę i edukację, innowacyjność w gospodarce, B+R, kulturę.

Integracji województwa z sąsiednimi regionami, a także wzmocnieniu powiązań transeuropejskich zarówno na kierunku wschód – zachód, jak i północ – południe służą działania w zakresie rozwoju infrastruktury drogowej i kolejowej w głównych korytarzach transportowych. Osie podstawowych powiązań wyznaczają relacje:

- główne:
  - Gdańsk – Warszawa – Lublin – Kowel/Lwów – Odessa/Bukareszt (Via Intermare),
  - Berlin – Poznań – Warszawa – Biała Podlaska – Mińsk – Moskwa – Niżnyj Nowgorod,
  - kraje nadbałtyckie/Wilno – Białystok – Lublin – Rzeszów – Słowacja/Koszyce – Węgry/ Miskolc – Debreczyn;
- uzupełniające:
  - Piotrków Trybunalski – Radom – Puławy – Lublin – Chełm – Dorohusk – Kijów,
  - Kielce – Opatów – Kraśnik – Janów Lubelski – Zamość – Zosin – Łuck.

Ze względu na zwiększające się znaczenie rynków dalekowschodnich istotne jest zapewnienie możliwości lepszego wykorzystania potencjału związanego z linią kolejową nr 65 tj. LHS (Kowel, Włodzimierz Wołyński) – Hrubieszów – Zamość – Sędziszów – Sławków.

Sieć powiązań transportowych (kolejowych i drogowych) uzupełnia transport lotniczy. Połączenia lotnicze w transporcie osobowym i towarowym usprawniają dostęp do metropolii i ośrodków, zarówno krajowych, jak i europejskich. Sprzyja to wzmacnianiu istniejących oraz tworzeniu nowych relacji funkcjonalnych.

Jako kluczowe zadania w zakresie wzmacniania powiązań transgranicznych, rekomendowane w Strategii Współpracy Transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Wołyńskiego, Obwodu Lwowskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020 wskazuje się:

- budowę nowych międzynarodowych drogowych przejść granicznych „Kryłów-Krecziw", Gródek-Ambuków", „Zbereże-Adamczuki" na polsko-ukraińskiej granicy państwowej,
- przywrócenie bezpośredniego połączenia kolejowego pomiędzy Chełmem i Kowlem,
- budowę i modernizację sieci dróg dojazdowych do nowych międzynarodowych drogowych przejść granicznych Kryłów-Krecziw", „Gródek-Ambuków", „Zbereże-Adamczuki",
- utworzenie szybkiego połączenia kolejowego Lwów – Lublin –Zamość –Warszawa,
- budowę drugiego mostu na rzece Bug na międzynarodowym drogowym przejściu granicznym „Uściług-Zosin",
- budowę mostu na rzece granicznej Bug na przejściu granicznym Terespol – Brześć,
- rozbudowę drogi wojewódzkiej nr 812 Biała Podlaska - Wisznice - Włodawa – Chełm,
- rozbudowę drogi wojewódzkiej nr 811 Sarnaki - Konstantynów - Biała Podlaska,
- rozbudowę drogi wojewódzkiej nr 844 Chełm - Hrubieszów - Witków - Dołhobyczów - granica państwa,
- budowę mostu kolejowego na rzece Bug w Orchówku k/Włodawy oraz budowa linii kolejowej szerokotorowej relacji Orchówek k/Włodawy – Zawada, przez Chełm, Rejowiec Fabryczny i Krasnystaw,
- modernizację tras kolejowych na ukraińsko – polskim pograniczu, poprzez modernizację linii kolejowej na odcinku ok. 65 km i tym samym rewitalizację bezpośredniego połączenia kolejowego między Kowlem i Chełmem.

Dla integracji regionalnych sieci energetycznych z krajowymi zasadnicze znaczenie posiadać będą:

- budowa linii elektroenergetycznych 400 kV w powiązaniu z planowaną elektrownią w gminie Puławy
  i elektrownią w okolicach Łęcznej w relacjach: Puławy – Kozienice, Lublin – Chełm – Mokre – Jarosław,
- budowa gazociągu magistralnego: Hermanowice – Jarosław – Rozwadów – Końskowola – Wronów – Rembelszczyzna,
- rozbudowa infrastruktury przesyłowej i dystrybucyjnej uwzględniająca transport gazu łupkowego, w tym gazociągu magistralnego Tworzeń/Pogórska Wola – Rozwadów – Wronów – Gustorzyn – Reszki.

Poprawie dostępności i spójności całego obszaru województwa sprzyjać będzie także integrowanie międzyregionalnych sieci teleinformatycznych. Opierać się ono będzie przede wszystkim na realizacji powiązań światłowodowych jako elementów szkieletowych systemu na kierunkach: Siemiatycze (woj. podlaskie), Sandomierz (woj. świętokrzyskie) i Leżajsk (woj. podkarpackie).

Integracja regionu z przestrzenią krajową oraz europejską w wymiarze przyrodniczym i krajobrazowym wymaga podjęcia działań w ramach współpracy ponadregionalnej, a także międzynarodowej. Integracja ta sprzyjać będzie wykorzystaniu potencjału turystycznego, a działania realizowane w tym celu skupiać się będą na zagadnieniach związanych z:

- zagospodarowaniem turystycznym w obszarach Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie", TOCH „Przełom Bugu", TOCH „Roztocze" (projektowany Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Roztocze"),
- użytkowaniem zlewni i poprawy jakości wód rzeki Bug,
- funkcjonowaniem paneuropejskiego korytarza ekologicznego doliny Bugu,
- wprowadzaniem i realizacją działań ochronnych w obszarach Natura 2000 oraz planów ochrony dla parków krajobrazowych położonych na pograniczu województwa lubelskiego z województwami: podlaskim, mazowieckim, świętokrzyskim i podkarpackim.

3.2. Rozwój zagospodarowania przestrzennego województwa

W części określającej kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa wskazuje się:

- kierunki działań, traktowane jako skoordynowane pakiety przedsięwzięć niezbędnych do realizacji priorytetów i celów rozwojowych województwa (wiodącego i sferowych),
- działania, traktowane jako przedsięwzięcia wynikające z regionalnej polityki rozwoju uwzględniającej uwarunkowania wynikające z krajowej polityki rozwoju oraz wnioski i postulaty zgłoszone do *PZPWL*.

Dla określonych działań wskazuje się dokumenty powiązane / podstawę działania, jako identyfikację głównych dokumentów szczebla krajowego i regionalnego dotyczących aspektów realizacji przyjętych kierunków działań.

Dokument *PZPWL* jest komplementarny z *Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* oraz *Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030)*. W związku z tym jako dokumenty powiązane wskazuje się:

- strategie, programy i plany rozwojowe – sporządzane na poziomie krajowym i regionalnym,
- dokumentacje i ekspertyzy – sporządzane dla obszarów wymagających szczególnego zagospodarowania,
- akty prawne (przepisy wykonawcze) – w przypadku wskazania imiennych zadań lokalizowanych na terenie województwa lubelskiego.

PZPWL jako instrument kreowania regionalnej polityki zagospodarowania przestrzennego uwzględnia ustalenia określone w *PZPWL 2002* niezbędne dla zachowania ciągłości procesu planowania.

3.2.1. Sieć osadnicza i infrastruktura społeczna

System osadniczy stanowi bazę rozwoju infrastruktury społecznej oraz kształtowania przestrzeni gospodarczej. Formułowane w Planie kierunki działań w sferze osadnictwa i infrastruktury społecznej są adresowane i różnicowane z uwzględnieniem rangi poszczególnych jego ogniw. Wykrystalizowanie i optymalne wykorzystanie policentrycznej struktury osadnictwa będące warunkiem poprawy konkurencyjności przestrzeni oraz jakości życia wymaga kształtowania sieci osadniczej w czterech płaszczyznach (zgodnie z hierarchizacją *KPZK*):

- krajowej – ośrodki stanowiące węzłowe elementy struktury funkcjonalnej kraju,
- regionalnej – ośrodki wspomagające dystrybucję funkcji z poziomu krajowego na poziom regionalny i międzyregionalny,
- subregionalnej – ośrodki zapewniające wysoka jakość usług publicznych na poziomie subregionalnym i lokalnym,
- lokalnej – ośrodki pełniące funkcje zaspokajania potrzeb społeczności w wymiarze lokalnym.

Przedmiotem tej sfery zagospodarowania przestrzennego, jest kształtowanie warunków przestrzennych zmierzających do poprawy jakości życia mieszkańców zarówno miast, jaki i wsi. Działania w tym zakresie służą przede wszystkim poprawie warunków zamieszkania, wypoczynku oraz ułatwieniu dostępu do usług, szczególnie: edukacji, kultury i zdrowia. Rozwój przestrzenny, w tym zwłaszcza w zakresie transportu i teleinformatyki powinien zapewniać zwiększenie mobilności mieszkańców, co sprzyja wyrównywaniu szans na rynku pracy (*Rys. 5. System osadniczy – Infrastruktura społeczna i gospodarcza*).

Kierunek 1. Kształtowanie policentrycznej miejskiej sieci osadniczej	
Działanie	**Podstawa działania / Dokumenty powiązane**
1.1. Wzmacnianie potencjału miast z uwzględnieniem roli poszczególnych ośrodków w obsłudze regionu 1.2. Wspomaganie procesów dyfuzji aktywności społeczno-gospodarczej na obszar województwa poprzez wzmacnianie powiązań funkcjonalnych 1.3. Wspieranie rozwoju ośrodków o funkcjach wyspecjalizowanych 1.4. Uzupełnianie sieci miast	Dokumenty krajowe · KSRR 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie Dokumenty regionalne · Program rozwoju i rewitalizacji miast dla województwa lubelskiego
Kierunek 2. Kształtowanie wiejskiej sieci osadniczej	
2.1. Modernizacja, rozbudowa i rozwój infrastruktury oraz usług służących krystalizacji silnych ośrodków lokalnych obsługujących tereny wiejskie 2.2. Odnowa wsi poprzez realizację atrakcyjnych przestrzeni publicznych z wykorzystaniem lokalnych usług 2.3. Wspieranie rozwoju specjalistycznych funkcji ośrodków wiejskich w oparciu o lokalne zasoby	Dokumenty krajowe · KSRR 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie Dokumenty regionalne · Program Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Województwa Lubelskiego
Kierunek 3. Kształtowanie zagospodarowania na terenach podmiejskich	
3.1. Porządkowanie obszarów objętych procesami suburbanizacyjnymi poprzez regulacje planistyczne kształtujące układy osadnicze 3.2. Włączanie podmiejskich (urbanizujących się) jednostek osadniczych w miejskie systemy infrastruktury 3.3. Objęcie podmiejskich (urbanizujących się) jednostek osadniczych zintegrowanym systemem transportu publicznego 3.4. Kształtowanie zielonych pierścieni (*Green Belts*)	Dokumenty krajowe · KSRR 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie
Kierunek 4. Rewitalizacja[11] zdegradowanych obszarów miast	
4.1. Rewitalizacja blokowisk 4.2. Rewitalizacja zdegradowanych śródmieść i wielofunkcyjnych przedwojennych obszarów zabudowy miejskiej 4.3. Rewitalizacja terenów poprzemysłowych[12], powojskowych[13] i pokolejowych[14] 4.4. Rewitalizacja miejskich terenów zieleni oraz dolin rzecznych	Dokumenty krajowe · KSRR 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie Dokumenty regionalne · Program rozwoju i rewitalizacji miast dla województwa lubelskiego

[11] Rewitalizacja - zespół działań planistycznych i urbanistycznych, których celem jest społeczne, architektoniczne i ekonomiczne ożywienie części jednostki osadniczej będącej w stanie kryzysu wynikającego z czynników ekonomicznych i społecznych.
[12] Tereny poprzemysłowe - to obszary, które przestały być miejscem produkcji przemysłowej lub przestały pełnić funkcje pomocnicze dla tej produkcji w obrębie zakładów przemysłowych (np. magazynowo-składowe, transportowe, administracyjne), łącznie z obszarami niedokończonych inwestycji przemysłowych. Zasadniczym kryterium wyróżniania terenów poprzemysłowych jest więc znaczące przerwanie ciągłości wykorzystania terenów dla celów produkcyjnych i związanych z nimi bezpośrednio funkcji pomocniczych w ramach zakładów przemysłowych. W szerszym ujęciu tereny poprzemysłowe obejmują także obszary zdegradowane przez działalność przemysłową.
[13] Tereny powojskowe – obszary, które przestały być miejscem przebywania wojska lub przestały pełnić dla niego funkcje pomocnicze (np. magazynowo-składowe, transportowe, administracyjne).
[14] Tereny pokolejowe – obszary, które przestały pełnić funkcje związane z zarządzaniem, eksploatacją i utrzymaniem linii kolejowych.

Kierunek 5. Kształtowanie przyjaznej przestrzeni życia	
Działanie	**Podstawa działania / Dokumenty powiązane**
5.1. Zwiększanie mobilności mieszkańców województwa 5.2. Rozwój zespołów rekreacyjno-sportowych i terenów zieleni urządzonej 5.3. Rozbudowa bazy i infrastruktury placówek edukacyjnych 5.4. Rozwój infrastruktury uczelni wyższych 5.5. Rozbudowa bazy usług medycznych oraz stacjonarnych ośrodków opieki społecznej 5.6. Rozbudowa infrastruktury lecznictwa uzdrowiskowego 5.7. Rozwój ośrodków kultury o znaczeniu ponadregionalnym 5.8. Rozwój instytucji kulturotwórczych poprzez uzupełnienie i rozbudowę sieci placówek kultury na poziomie lokalnym 5.9. Dostosowanie istniejących zasobów mieszkaniowych do współczesnych standardów jakości i energochłonności.	Dokumenty krajowe · Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Polska 2030 · Strategia Rozwoju Kraju 2020 · Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie · Strategia Rozwoju Polski Wschodniej do roku 2020 · Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 · Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 r. · Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015 Dokumenty regionalne · Regionalna polityka miejska · Koncepcja Programowo-Przestrzenna Rozwoju Turystyki i Rekreacji · Plan Marketingu Turystyki w woj. lubelskim · Strategia Samorządu Województwa Lubelskiego dla podległych podmiotów leczniczych na lata 2012 – 2016 · Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 · Wieloletni Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Lubelskiego

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) W ramach policentrycznej struktury systemu osadniczego, zgodnie z KPZK 2030 podstawowe elementy miejskiej struktury osadniczej województwa stanowią:
   - ośrodek metropolitalny wskazany do wzmacniania funkcji międzynarodowych i krajowych: Lublin,
   - ośrodki subregionalne: Biała Podlaska, Chełm, Puławy i Zamość,
   - ośrodki lokalne:
     - współuczestniczący w rozwoju funkcji metropolitalnych: Świdnik,
     - pełniące ważną rolę w zakresie funkcji sektora publicznego: Biłgoraj, Hrubieszów, Janów Lubelski, Krasnystaw, Kraśnik, Lubartów, Łęczna, Łuków, Międzyrzec Podlaski, Opole Lubelskie, Parczew, Radzyń Podlaski, Ryki, Tomaszów Lubelski, Włodawa,
   - pozostałe miasta
     - wspomagające dyfuzję potencjału metropolitalnego: Piaski, Bychawa, Bełżyce,
     - wskazane do wzmacniania krajowych i regionalnych funkcji specjalistycznych: Kazimierz Dolny, Zwierzyniec, Nałęczów, Krasnobród, Dęblin, Szczebrzeszyn, Terespol, Poniatowa, Rejowiec Fabryczny,
     - koncentracji funkcji podstawowych i rozwoju ponadlokalnych funkcji specjalistycznych: Annopol, Józefów nad Wisłą, Kock, Modliborzyce, Ostrów Lubelski, Stoczek Łukowski, Łaszczów, Tyszowce, Tarnogród, Frampol.

2) Wiejską strukturę osadniczą tworzą:
   - miejscowości gminne jako lokalne ośrodki obsługi,
   - miejscowości sołeckie jako elementarne ośrodki obsługi,

Spośród nich wyróżnia się ośrodki wzmacniania i rozwoju funkcji specjalistycznych, w szczególności:

- związanych z działalnością kulturową: Janów Podlaski, Hola (gm. Stary Brus), Wojciechów, Chodlik (gm. Karczmiska), Janowiec, Nadrzecze (gm. Biłgoraj), Leśna Podlaska, Kodeń, Wąwolnica, Gardzienice (gm. Piaski),
- związanych z funkcją uzdrowiskową: Celejów (gm. Wąwolnica) – Witoszyn (gm. Kazimierz Dln.), Osuchy (gm. Łukowa), Biszcza-Żary (gm. Biszcza),
- związanych z przygranicznym położeniem: Małaszewicze (gm. Terespol), Dorohusk, Hrebenne (gm. Lubycza Król.), Sławatycze, Zosin (gm. Horodło), Dołhobyczów.

3) Jako ośrodki priorytetowe rozwoju usług medycznych wskazuje się:
   - w zakresie lecznictwa klinicznego i wyspecjalizowanych usług medycznych – Lublin, Łęczna, Zamość, Nałęczów, Biała Podlaska (medycyna sportowa),
   - w zakresie bazy sanatoryjnej leczenia chorób społecznych i rehabilitacji – Poniatowa, Adampol,
   - w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego – Nałęczów, Krasnobród.

4) W miejscowościach uzdrowiskowych i turystycznych należy zapewnić odpowiednią jakość i ilość terenów zieleni urządzonej.

5) Jako ośrodki priorytetowe w zakresie rozwoju funkcji kultury wskazuje się ośrodki o ugruntowanym znaczeniu i tradycjach kulturotwórczych. Dotyczy to przede wszystkim: Lublina, Kazimierza Dolnego, Janowca, Zamościa, Włodawy, Gardzienic, Puław, Zwierzyńca, Nałęczowa, Chełma, Poniatowej, Nadrzecza.

6) Przestrzenie publiczne traktuje się jako organiczną część ośrodków osadniczych, stanowiącą podstawowy element integrujący układy urbanistyczne lub ruralistyczne. W kształtowaniu przestrzeni publicznych, w sporządzanych lokalnych dokumentach planistycznych, należy zapewnić im wysoką jakość funkcjonalną i estetyczną z jednoczesną ochroną historycznych walorów miejsca.

   Przy planowaniu terenów mieszkaniowych, usługowych i innych należy zapewnić ochronę ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, pasaży handlowych, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.).

7) Podniesienie konkurencyjności miast wymaga ich integracji funkcjonalnej (kompleksowego rozwoju) poprzez:
   - koncentrowanie uciążliwej lub wysokospecjalistycznej aktywności gospodarczej w wyodrębnionych strefach umożliwiających kształtowanie powiązań pomiędzy sferą produkcyjną a bazą badawczo-rozwojową, z dążeniem do równoważenia rozmieszczenia miejsc pracy w strukturze miasta,
   - kształtowanie atrakcyjnych terenów inwestycyjnych umożliwiających osiąganie wysokich standardów zagospodarowania,
   - zachowanie historycznych założeń, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych,
   - restrukturyzację i planowanie zagospodarowania w sposób zapobiegający powstawaniu środowiskowych kolizji funkcjonalnych,
   - rewitalizację lub wymianę zdegradowanych fragmentów tkanki miejskiej,
   - uzupełnianie jednolitych funkcjonalnie obszarów miast niekolizyjnymi funkcjami uzupełniającymi, z dążeniem do wykształcania układu wielofunkcyjnych struktur miejskich, o skali wyznaczanej zasięgiem dojścia pieszego.

8) Krystalizowanie struktury osadnictwa wiejskiego i wydobycie niewykorzystanych potencjałów terenów wiejskich wymaga:
   - porządkowania struktur przestrzennych (ruralistycznych i urbanistycznych), szczególnie w obszarach funkcjonalnych miast, możliwie z zachowaniem skali i form zabudowy charakterystycznych dla terenów wiejskich,

- zapewnienia dostępności do ośrodków obsługi skupiających funkcje usługowe (ośrodki gminne, ośrodki powiatowe),
- przywrócenia i usprawnienia powiązań komunikacyjnych miejscowości wiejskich z ośrodkami lokalnymi i ponadlokalnymi (w tym transportu zbiorowego),
- zachowania dziedzictwa kulturowego z jego wykorzystaniem w rozwoju turystyki,
- zwiększenia udziału funkcji pozarolniczych (rozwój wielofunkcyjny) w kształtowaniu osadnictwa wiejskiego,
- rozbudowy infrastruktury technicznej, zwłaszcza sanitarnej i utylizacji odpadów,
- poprawy stanu technicznego infrastruktury elektroenergetycznej i stabilności zaopatrzenia w energię, z wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych.

9) Plan wskazuje zielone pierścienie (*Green Belts*) wokół aglomeracji lubelskiej, ośrodków subregionalnych. Poza stabilizującym wpływem na środowiskowe warunki życia w mieście, obszarom tym przypisuje się funkcje:
   - ochrony struktury ekologicznej z pozostałościami przyrody zbliżonej do naturalnej i osobliwościami przyrodniczo-krajobrazowymi,
   - ochrony struktury przestrzennej przed semiurbanizacją i chaotyczną urbanizacją, tj. zarówno terenów otwartych niezabudowanych, jak i krajobrazów mozaikowych (drobnoskalowych) z typowym dla terenów podmiejskich dużym zróżnicowaniem fitosocjologicznym zbiorowisk zastępczych i nierzadko o znaczących walorach florystycznych,
   - buforową, osłabiającą presję miasta na tereny wiejskie,
   - wypoczynku codziennego i świątecznego dla mieszkańców miast.

   Granice zielonych pierścieni wskazuje się do uszczegółowienia w lokalnych dokumentach planistycznych.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) W ramach kształtowania policentrycznej sieci miast rekomenduje się:
   - przywracanie lub nadanie praw miejskich miejscowościom, w szczególności takim jak: Bełżec, Janów Podlaski, Kodeń, Kurów, Piszczac, Siedliszcze, Sławatycze, Urzędów, Werbkowice, Lubycza Królewska.
   - wzmacnianie i rozwój funkcji regionalnych w istniejących ośrodkach subregionalnych tj.: Białej Podlaskiej, Chełmie, Puławach i Zamościu.
   - wzmacnianie i rozwój funkcji subregionalnych w ośrodkach lokalnych położonych na obszarach o utrudnionym dostępie do usług, w tym publicznych wyższego rzędu (przede wszystkim specjalistycznych usług medycznych, usług ponadpodstawowych i wyższego rzędu w zakresie edukacji w tym wyższego szkolnictwa zawodowego, usług kultury wysokiej) oraz rynku pracy, tj. odpowiednio:
     - Biłgoraju, Janowie Lubelskim, Kraśniku – dla obsługi zachodniej i południowo-zachodniej części województwa,
     - Łukowie – dla obsługi północno-zachodniej części województwa,
     - Włodawie – dla obsługi wschodniej części województwa,
     - Hrubieszowie – dla obsługi południowo-wschodniej części województwa.

2) W zależności od rangi ośrodka wskazuje się preferencje lokalizacji następujących funkcji wzmacniających te ośrodki oraz zapewniających właściwą obsługę mieszkańców regionu:
   - w ośrodku krajowym: szkolnictwa wyższego, działalności naukowo-badawczej, kultury, sztuki i oświaty wyższego rzędu, obsługi biznesu i turystyki międzynarodowej, specjalistycznych usług medycznych, działalności kongresowo-wystawienniczej, przemysłu wysokiej techniki,
   - w ośrodkach subregionalnych wskazanych do wzmacniania funkcji regionalnych: szkolnictwa wyższego, działalności naukowo-badawczej, kultury, sztuki i oświaty, usług medycznych, przemysłu wysokiej techniki, obsługi biznesu,
   - w ośrodkach lokalnych wskazanych do wzmacniania funkcji subregionalnych: usług ponadpodstawowych i wyższego rzędu w zakresie edukacji, usług medycznych, kultury

oraz wyższego szkolnictwa zawodowego, parków naukowo-technologicznych, przedsiębiorczości,

- w powiatowych ośrodkach lokalnych: usług ponadpodstawowych w zakresie sądownictwa, lecznictwa, szkolnictwa średniego, bezpieczeństwa publicznego a także obsługi biznesu z jednoczesnym rozwojem działalności gospodarczej na rzecz obsługi terenów wiejskich,
- w miejskich i gminnych ośrodkach lokalnych: usług podstawowych w zakresie administracji, porządku publicznego i bezpieczeństwa, telekomunikacji, ochrony zdrowia ludzi i zwierząt, kultury, oświaty i wychowania, handlu i gastronomii, a także inne usługi i drobna przedsiębiorczość,
- w wiejskich jednostkach osadniczych: usługi elementarne.

3) W ramach kształtowania struktury ośrodków rekomenduje się koncentrowanie infrastruktury szkolnictwa wyższego w campusach uniwersyteckich.

4) Uznaje się za celowe wskazywanie w dokumentach planistycznych szczebla lokalnego obiektów dziedzictwa kulturowego, które mogą być wykorzystane jako placówki instytucji kultury.

5) W gminnych dokumentach planistycznych należy zapewnić terenowe możliwości kompleksowego rozwoju usług ochrony zdrowia i opieki społecznej.

6) Kształtowanie placówek edukacyjnych jako przestrzeni kompleksowych (dydaktyczna, sportowa, kulturalna).

7) Przy restrukturyzacji funkcjonalnej terenów zainwestowanych należy w pierwszej kolejności przeznaczać niewykorzystane obiekty na usługi ogólnodostępne służące celom publicznym oraz uzupełnianiu bazy infrastruktury społecznej.

3.2.2. Środowisko przyrodnicze

Ze względu na konieczność precyzyjnej identyfikacji kierunków zagospodarowania przestrzennego, w części *Rozwój zagospodarowania przestrzennego województwa* odnoszącej się do sfery przyrodniczej wyodrębnia się następujące grupy zagadnień:

- gospodarowanie zasobami naturalnymi,
- ochrona przyrody i kształtowanie środowiska,
- odporność środowiska,
- poprawa jakości środowiska.

Gospodarowanie zasobami naturalnymi

Zasoby środowiska naturalnego stanowią dobro narodowe. W związku z tym wymagane jest oszczędne wykorzystywanie tych zasobów w celu zapewniania ich przyszłym pokoleniom w myśl zasady zrównoważonego rozwoju oraz w interesie dobra wspólnego. Racjonalne korzystanie z zasobów środowiska może zapewnić stały i zrównoważony rozwój gospodarczy i zwiększyć poziom życia ludności (*Rys. 6. Środowisko przyrodnicze – Gospodarowanie zasobami naturalnymi*).

Główne zasoby naturalne obejmują: zasoby wód śródlądowych (podziemnych i powierzchniowych), złoża kopalin, zasoby glebowe, lasy wszystkich form własności, zasoby uzdrowiskowe, zasoby przyrodnicze parków narodowych oraz przestrzeń krajobrazową. Spośród strategicznych zasobów naturalnych określonych w *ustawie z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju*, na terenie województwa lubelskiego występują:

- wody podziemne i wody powierzchniowe,
- lasy państwowe,
- złoża kopalin objęte własnością górniczą,
- zasoby przyrodnicze parków narodowych.

Działanie	Podstawa działania / Dokumenty powiązane
Kierunek 1. Racjonalne gospodarowanie ograniczonymi zasobami wód śródlądowych (powierzchniowych i podziemnych)	
1.1. Zabezpieczenie zasobów wód podziemnych udokumentowanych w GZWP przed degradacją ilościową i jakościową 1.2. Ochrona zasobów wód podziemnych w obszarach alimentacyjnych ujęć wód 1.3. Ochrona planistyczna projektowanych obszarów ochronnych zlewni rzek (tzw. zlewni chronionych) 1.4. Ochrona planistyczna zlewni jezior (tzw. ekologicznych obszarów ochronnych wokół jezior)	Dokumenty krajowe · Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły Dokumenty regionalne · Dokumentacje hydrogeologiczne dla ujęć wód podziemnych lub dokumentacje hydrologiczne, hydrograficzne i geomorfologiczne dla ujęć wód powierzchniowych · dokumentacje hydrogeologiczne określające warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych głównych zbiorników wód podziemnych · Program gospodarki wodnej województwa lubelskiego
Kierunek 2. Gospodarowanie złożami kopalin	
2.1. Ochrona obszarów występowania udokumentowanych złóż surowców przed zainwestowaniem uniemożliwiającym podjęcie eksploatacji 2.2. Ochrona obszarów występowania wstępnie rozpoznanych złóż surowców cennych gospodarczo jako potencjalnych obszarów koncesyjnych	Dokumenty krajowe · Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce (PIG) · Zasoby perspektywiczne kopalin w Polsce, (PIG-PIB) · Plany eksploatacji złóż poszczególnych kopalin
Kierunek 3. Gospodarowanie zasobami glebowymi i leśnymi	
3.1. Ograniczanie przeznaczania na cele nierolnicze obszarów użytkowanych rolniczo o wysokich walorach przyrodniczych 3.2. Zachowanie integralności głównych kompleksów leśnych 3.3. Ochrona walorów przyrodniczych lasów wszelkiej własności 3.4. Zalesienia gruntów marginalnych z uwzględnieniem ich walorów przyrodniczych 3.5. Zakładanie plantacji drzew szybko rosnących 3.6. Opracowywanie uproszczonych planów urządzenia lasów	Dokumenty krajowe · Polityka Leśna Państwa · Krajowy Program Zwiększania Lesistości (aktualizacja 2003 r.) · Ochrona i zrównoważone użytkowanie lasów naturalnych i seminaturalnych w Europie Centralnej i Wschodniej – projekt zrealizowany w ramach Programu Europy IUCN dla potrzeb Komisji Europejskiej Dokumenty regionalne · Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa · Plany urządzenia lasów w Nadleśnictwach · Uproszczone plany urządzenia lasów prywatnych
Kierunek 4. Gospodarowanie zasobami uzdrowiskowymi	
4.1. Przystosowanie zagospodarowania istniejących uzdrowisk umożliwiające zachowanie i poprawę walorów uzdrowiskowych 4.2. Ochrona zasobów uzdrowiskowych w potencjalnych uzdrowiskach bądź obszarach ochrony uzdrowiskowej	Dokumenty regionalne · Statut uzdrowiska Nałęczów · Statut uzdrowiska Krasnobród
Kierunek 5. Gospodarowanie zasobami przyrodniczymi parków narodowych	
5.1. Zwiększenie zasobów przyrodniczych Poleskiego Parku Narodowego 5.2. Poprawa funkcjonowania ekosystemów Roztoczańskiego Parku Narodowego	Dokumenty regionalne · Plan ochrony Poleskiego Parku Narodowego · Plan ochrony Roztoczańskiego Parku Narodowego

Kierunek 6. Gospodarowanie w przestrzeni krajobrazowej	
Działanie	**Podstawa działania / Dokumenty powiązane**
6.1. Ochrona otwartych i niezainwestowanych terenów o walorach turystycznych i wypoczynkowych	-
6.2. Ochrona tożsamości krajobrazów unikalnych w skali kraju (tzw. krajobrazów priorytetowych)	

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Do czasu objęcia ochroną prawną, w celu ochrony zasobów wód podziemnych wskazuje się projektowane obszary ochronne GZWP, których granice i sposoby zagospodarowania określone zostały w dokumentacjach hydrogeologicznych zbiorników nr: 405, 406, 407, 222, 223, 224, 425, 428. W projektowanych obszarach ochronnych GZWP wyklucza się realizację przedsięwzięć wpływających negatywnie na stan jakościowy i ilościowy wód podziemnych. W celu ochrony obszarów bardzo wrażliwych na zanieczyszczenia (o dużej przepuszczalności) oraz obszarów wokół dużych ujęć wód podziemnych w obrębie projektowanych obszarów ochronnych GZWP wyodrębnia się obszary szczególnej ochrony oraz obszary bardzo podatne i podatne na zagrożenia (*Rys. 6. Środowisko przyrodnicze – Gospodarowanie zasobami naturalnymi*).

2) Dla zachowania walorów hydrograficznych zlewni (nierzadko o dużym znaczeniu dla rekreacji), w celu ochrony ilościowej i jakościowej zasobów wodnych ustanawia się, jako formę planistycznej ochrony hydrosfery, projektowane obszary ochronne zlewni wód powierzchniowych (tzw. projektowane zlewnie chronione) na terenach:
   - wyznaczonych do ujmowania wody przeznaczonej dla zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia,
   - części wód przeznaczonych do celów rekreacyjnych,
   - wyznaczonych jako wrażliwe na substancje biogenne (wytwarzane przez źródła komunalne oraz rolnictwo).

   Do ochrony planistycznej wskazuje się następujące zlewnie:
   - zlewnia górnej Wyżnicy – powyżej OSM w Kraśniku: Kraśnik, Szastarka, Zakrzówek,
   - zlewnia górnej i środkowej Urzędówki (to jest obszaru ujęć w Kraśniku) – powyżej do Urzędowa: Kraśnik, m. Kraśnik, Zakrzówek, Strzyżewice, Urzędów, Borzechów,
   - zlewnia górnej Chodelki – do Komaszyc: Wilkołaz, Borzechów, Niedrzwica Duża, m. Bełżyce, Bełżyce, Chodel, Urzędów, Opole Lubelskie, Poniatowa, m. Poniatowa,
   - zlewnia górnej Poniatówki – Poniatowa, m. Poniatowa, Bełżyce,
   - zlewnia górnej Kraczewianki – Poniatowa, m. Poniatowa,
   - zlewnia górnej Jaworzanki – Karczmiska, Kazimierz Dolny, Wilków,
   - zlewnia Bystrej – Konopnica, Wojciechów, m. Bełżyce, Bełżyce, Poniatowa, Jastków, Garbów, Nałęczów, m. Nałęczów, Wąwolnica, Karczmiska, Kurów, Końskowola, Kazimierz Dolny, m. Kazimierz Dolny,
   - zlewnia Grodarza – Karczmiska, Kazimierz Dolny, m. Kazimierz Dolny,
   - zlewnia Potoku Wrzelowieckiego – Józefów nad Wisłą, Opole Lubelskie, Łaziska,
   - zlewnia górnej i środkowej Czechówki – m. Lublin, Konopnica, Jastków,
   - zlewnia Ciemięgi – Konopnica, Wojciechów, Nałęczów, Jastków, Garbów, Niemce, Wólka,
   - zlewnia górnej Mininy – do stawów Samoklęskach: Spiczyn, Lubartów, Niemce, Jastków, Kamionka, Garbów,
   - zlewnia górnej Mełgiewki (Stawka) – do ujęcia wody w Krępcu: Świdnik, Głusk, Mełgiew, Piaski, Jabłonna,
   - zlewnia Sierotki (lewobocznego dopływu Giełczwi) – tj. obszaru zasilającego kompleks stawów w Piaskach: m. Piaski, Piaski, Jabłonna, Krzczonów,

- zlewnia górnej i środkowej Czerniejówki – do ujęcia wody Dziesiąta: Krzczonów, Bychawa, Jabłonna, Piaski, Głusk, Świdnik, Lublin,
- zlewnia górnej i środkowej Bystrzycy wraz z Zalewem Zemborzyckim – do mostu kolejowego w dzielnicy Wrotków w Lublinie: Batorz, Szastarka, Kraśnik, Zakrzówek, Wilkołaz, Zakrzew, Krzczonów, Wysokie, Bychawa, m. Bychawa, Jabłonna, Strzyżewice, Niedrzwica Duża, Lublin, Głusk, Konopnica,
- zlewnia Krężniczanki – Wilkołaz, Borzechów, Strzyżewice, Niedrzwica Duża, Głusk, Lublin, Bełżyce, m. Bełżyce, Wojciechów, Konopnica,
- zlewnia górnej i środkowej Giełczwi – do Gardzienic: Wysokie, Krzczonów, Fajsławice, Rybczewice, Żółkiewka, Jabłonna,
- zlewnia Sanny do Zaklikowa: Batorz, Godziszów, Modliborzyce, Szastarka, Potok Wielki, Trzydnik Duży,
- zlewnia Bukowej: m. Frampol, Frampol, Goraj, Chrzanów, Dzwola, Godziszów, Janów Lubelski, m. Janów Lubelski, Modliborzyce, Biłgoraj,
- zlewnia górnej i środkowej Białej Łady - Godziszów, Chrzanów, Turobin, Goraj, Frampol, m. Biłgoraj, Biłgoraj,
- zlewnia Czarnej Łady – m. Biłgoraj, Biłgoraj, Księżpol, Tereszpol, Aleksandrów, Józefów,
- zlewnia prawostronnych dopływów górnej Tanwi do ujścia Szumu – Lubycza Królewska, Bełżec, Tomaszów Lub., Susiec, Krasnobród, Józefów, m. Józefów, Obsza, Łukowa, Zwierzyniec, Tereszpol, Aleksandrów,
- transgraniczna zlewnia górnej i środkowej Sołokii – (z wyłączeniem rejonu Tomaszowa Lubelskiego) Tomaszów Lubelski, Jarczów, Bełżec, Lubycza Królewska,
- transgraniczna zlewnia Rzeczycy – Jarczów i Ulhówek,
- zlewnia górnego Wieprza – Tomaszów Lub., Tarnawatka, Krynice, Łabunie, Susuec, Krasnobród, m. Krasnobród, Adamów, Zwierzyniec, m. Zwierzyniec, Tereszpol, Józefów, Radecznica, Szczebrzeszyn, m. Szczebrzeszyn, Zamość, Sułów, Nielisz, Turobin,
- zlewnia górnej Łabuńki – Komarów Osada, Łabunie, Krynice, Adamów, Zwierzyniec, Szczebrzeszyn, Zamość, m. Zamość,
- zlewnia Wolicy – Izbica, Stary Zamość, Skierbieszów, Sitno, Miączyn, Grabowiec, Uchanie, Wojsławice, Trzeszczany, Kraśniczyn, Krasnystaw,
- zlewnia Wojsławki – Uchanie, Żmudź, Wojsławice, Leśniowice, Grabowiec, Siennica Różana, Kraśniczyn, Skierbieszów, Izbica, Krasnystaw, m. Krasnystaw,
- zlewnia górnej Uherki – Chełm, m. Chełm, Rejowiec,
- zlewnia Garki – Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, m. Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze, Wierzbica, Sawin,
- zlewnia Gdolanki – Kamień, Dorohusk, Chełm, Ruda-Huta,
- zlewnia Kanału Świerżowskiego – Kamień, Dorohusk, Ruda-Huta,.
- zlewnia Włodawki – Sawin, Hańsk, Wola Uhruska, Urszulin, Stary Brus, Wyryki, m. Włodawa, Włodawa,
- zlewnia górnej Tyśmienicy – Sosnowica, Uścimów, , Ostrów Lub, m. Ostrów Lub, Parczew, Dębowa Kłoda, Siemień, Niedźwiada,
- zlewnia Bobrówki – Ludwin, Uścimów, Sosnowica, Urszulin,
- zlewnia górnej Piwonii – Puchaczów, Cyców, Ludwin, Urszulin, Sosnowica, Stary Brus,
- zlewnia górnej Białki – Komarówka Podlaska, Drelów, Wohyń, Kąkolewnica Wsch., Radzyń Podlaski,
- zlewnia Rudki – m. Biała Podlaska, Biała Podlaska, Łomazy, Drelów, Komarówka Podlaska,
- zlewnia Klukówki – m. Biała Podlaska, Biała Podlaska, Rokitno, Leśna Podlaska, Konstantynów, Janów Podlaski,
- zlewnia Świdra – Łuków, Stoczek Łukowski, m. Stoczek Łukowski, Wola Mysłowska, Stanin,
- zlewnia Wilgi – Krzywda, Kłoczew, Wola Mysłowska.

Gospodarowanie na terenie zlewni chronionych powinno uwzględniać:

- ochronę mokradeł, w tym dolin rzecznych oraz pozadolinnych podmokłości, bagien i torfowisk przed odwodnieniem,
- ochronę meandrujących odcinków rzek przed regulacją,
- konieczność uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej,
- eliminację ognisk zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych,
- wykluczenie lokalizacji przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko i przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, które mogą spowodować nieosiągnięcie celów środowiskowych zawartych w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza,
- racjonalne stosowanie nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin.

3) Ze względu na duże znaczenie źródeł i wód podziemnych w zasilaniu rzek ustanawia się ochronę planistyczną i sposób zagospodarowania terenów źródliskowych obejmujące:
   - bezwzględne zachowanie istniejącej szaty roślinnej,
   - wprowadzanie zalesień i zakrzewień na gruntach ornych w bezpośrednim otoczeniu źródlisk pozbawionych osłony biologicznej,
   - zachowanie naturalnego ukształtowania nisz źródliskowych,
   - ograniczanie poboru wód podziemnych w celu przeciwdziałania obniżenia zwierciadła wód podziemnych w sąsiedztwie źródła,
   - dbałość o stan sanitarny otoczenia źródła,
   - ustanawianie ochrony indywidualnej (użytki ekologiczne, pomniki przyrody) najcenniejszych krenologicznie i krajobrazowo źródeł.

   Jako główne rejony źródliskowe o znaczeniu regionalnym wskazuje się:
   - Roztocze,
   - Wyżynę Lubelską, w tym zwłaszcza: Działy Grabowieckie, Płaskowyż Nałęczowski i Wyniosłość Giełczewską.

   W przypadku ujmowania wód źródlanych dla celów pitnych wskazuje się obowiązek wyznaczenia w lokalnych dokumentach planistycznych stref ochronnych źródeł i ustanowienia wymagań w zagospodarowaniu, w tym w szczególności zakazów:
   - wprowadzania ścieków do wód lub do gruntu,
   - prowadzenia upraw wymagających intensywnego stosowania środków ochrony roślin,
   - lokalizowania zakładów przemysłowych oraz ferm chowu lub hodowli zwierząt,
   - lokalizowania magazynów produktów ropopochodnych oraz innych substancji niebezpiecznych,
   - lokalizowania cmentarzy oraz grzebowisk zwierząt.

4) Za główny obszar kształtowania retencji uznaje się obszar oddziaływania Kanału Wieprz-Krzna. Strategiczne znaczenie przypisuje się projektowanemu zbiornikowi „Oleśniki" zlokalizowanego na rzece Wieprz w gminach Fajsławice, Rejowiec Fabryczny, Łopiennik Górny, Krasnystaw oraz mieście Krasnystaw, dla którego wskazuje się funkcje:
   - zasilania systemu Kanału Wieprz-Krzna,
   - zabezpieczenia rezerw wody dla potrzeb elektrowni zawodowej w gm. Łęczna,
   - zaopatrzenia w wodę LOM,
   - turystyczną,
   - przeciwpowodziową.

5) W celu ochrony jakości wód cieków i zbiorników wodnych wyodrębnia się ekologiczne obszary funkcjonalne na obszarach skupionej i rozproszonej zabudowy nie objętych sanitacją w ramach realizacji KPOŚK. Jako priorytetowe uznaje się tereny o dominującej zabudowie rozproszonej

na obszarach szczególnej ochrony wód podziemnych oraz na obszarach bardzo podatnych i podatnych na zagrożenia w projektowanych strefach ochronnych GZWP.

6) W celu zabezpieczenia jakości wód płynących wprowadza się ochronę naturalnej obudowy biologicznej (tj. roślinności przywodnej) wszystkich rzek w województwie i kształtowanie biologicznych buforów w postaci pasów ochronnych. Szczególną ochroną w tym zakresie obejmuje się zbiorowiska łęgowe.

7) W celu zabezpieczenia jakości wód stojących wprowadza się ekologiczne obszary ochronne w granicach jcwp wokół następujących jezior: Firlej – Kunów, Zagłębocze, Krasne – Krzczeń, Uścimowskie, Kleszczów – Miejskie – Gumienek – Czarne Uścimowskie – Uścimowiec – Maśluchowskie, Sumin – Rotcze, Uściwierz – Bikcze – Nadrybie – Piaseczno – Uściwierzek – Ciesacin – Karaśne – Łukie – Cycowe, Gumienko – Moszne, Czarne – Białe Włodawskie, Glinki, Wytyckie – Długie – Płotycze – Karaśne k/Urszulina, Bialskie – Białe Sosnowickie – Czarne Sosnowickie Białka, Rogóźno, Łukcze – Łukietek. Jako priorytetowe działanie w tych obszarach, szczególnie istotne w przypadku jezior intensywnie wykorzystywanych rekreacyjnie, uznaje się sanitację i rewaloryzację pobrzeży jezior.

8) W celu zwiększania zasobów wodnych ustala się obowiązek uwzględniania retencjonowania wody deszczowej w planach obszarów funkcjonalnych miast.

9) Za kopaliny strategiczne uznaje się kopaliny, które mają szczególne znaczenie dla gospodarki Państwa. Należą do nich surowce energetyczne (węgiel kamienny, ropa naftowa, gaz ziemny) oraz wapienie i margle dla przemysłu cementowego.

10) W celu zapewnienia trwałości zasobów leśnych istotnych dla zasilania systemu przyrodniczego województwa wyróżnia się lasy ekologicznie ważne. Za takie uznaje się ekosystemy leśne, które:
    - reprezentują na obszarze Polski spectrum zmienności krajobrazów roślinnych Europy,
    - są szczególnie reprezentatywne dla krajobrazowej struktury roślinności w kraju,
    - zachowały naturalne lub zbliżone do naturalnego charakter i warunki do naturalizacji,
    - odgrywają szczególnie istotną rolę w funkcjonowaniu środowiska,
    - stanowią ostoję dla wielu gatunków, w tym zwłaszcza rodzimych.

    W województwie lubelskim obejmują one obszary leśne o wysokich walorach przyrodniczych, w szczególności:
    - lasy nadrzeczne w dolinach Wisły, Wieprza i Bugu,
    - nizinne lasy grądowe reprezentowane przez odmianę wołyńską grądu subkontynentalnego występujące na Roztoczu.

    Za leśne ekosystemy kluczowe w skali krajowej i regionalnej uznaje się:
    - lasy iglaste Kotliny Sandomierskiej (Lasy Janowskie, Puszcza Solska),
    - kompleksy leśno-bagienne Polesia (Lasy Żalińskie, Lasy Czułczyckie i Lasy Sobiborskie), Puszcza Solska i Lasy Janowskie z torfowiskami wysokimi i przejściowymi,
    - lasy Roztocza Środkowego i Wschodniego,
    - lasy grądowe Wyżyny Lubelskiej: Krzczonowskie, Kraśnickie, Gościeradowskie, Wrzelowieckie I Skierbieszowskie,
    - wielogatunkowe Lasy Strzeleckie i Mirczańskie,
    - nizinne lasy mieszane i iglaste: Kozłowieckie, Parczewskie, Radzyńskie, Łukowskie, Międzyrzeckie, Chotyłowskie, Włodawskie i Sieniawskie, Adamowskie i Czemiernickie.

    Za główne kompleksy leśne wymagające szczególnej ochrony integralności wskazuje się Lasy: Łukowskie, Międzyrzeckie, Bialskopodlaskie, Parczewskie, Włodawskie, Sobiborskie, Rokitno, Radzyńskie, Gułowskie, Żyrzyńskie, Kozłowieckie, Strzeleckie, Roztocza Środkowego, Puszcza Solska, Janowskie, Gościeradowskie.

    W celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania ekosystemów leśnych ustala się wyznaczanie w gminnych dokumentach planistycznych stref ochrony warunków siedliskowych lasu (otulin),

których zadaniem jest wykluczanie zagospodarowania mogącego mieć negatywny wpływ na gatunki wnętrza lasu oraz ekoton.

Jako obszar promocji trwale zrównoważonej gospodarki leśnej wskazuje się Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Janowskie". Łączy on gospodarcze wykorzystanie lasu z ochroną jego wszelkich walorów przyrodniczych, w oparciu o jednolity dla wszystkich leśnych kompleksów promocyjnych w kraju program gospodarczo-ochronny.

11) Granice stref ochrony uzdrowiskowej wyznaczone w celu ochrony czynników leczniczych, naturalnych surowców leczniczych oraz walorów środowiska i urządzeń uzdrowiskowych, powinny być trwałe i warunkować kierunki rozwoju przestrzennego gmin uzdrowiskowych.

Rozwój zagospodarowania w uzdrowiskach Nałęczów i Krasnobród podporządkowuje się wymogom zapewniającym funkcjonowanie uzdrowisk i reżimom obowiązującym w strefach „A", „B" i „C". Jako priorytetowe w tym zakresie traktuje się:

- poprawę warunków akustycznych poprzez realizację obwodnic dla ruchu tranzytowego,
- optymalne wykorzystywanie lokalnych zasobów surowców leczniczych,
- ochronę terenów otwartych przed zabudową na kierunkach przewietrzania i zasilania przyrodniczego uzdrowisk.

12) Za potencjalne uzdrowiska bądź obszary ochrony uzdrowiskowej uznaje się miejscowości: Celejów – Witoszyn, Biszcza-Żary i Osuchy, Janów Lubelski. Dla zachowania walorów uzdrowiskowych tych miejscowości uznaje się za niezbędne wyznaczenie w lokalnych dokumentach planistycznych dla wszystkich tych ośrodków stref ochrony uzdrowiskowej „B" i „C" wraz z określeniem dla nich zasad zagospodarowania, umożliwiających zapewnienie standardów określonych w przepisach szczególnych.

13) Przy realizacji wszelkiego rodzaju inwestycji należy uwzględniać ich wizualne oddziaływanie na krajobraz. Szczególną ochroną obejmuje się najcenniejsze walory krajobrazowe w postaci tzw. krajobrazów priorytetowych. Należą do nich krajobrazy:

- zalewowych den dolin
  - równin zalewowych – łęgowe: dolin Wisły, Bugu, dolnego Wieprza (Kock – Dęblin) i środkowej Tanwi,
  - równin zalewowych – łąkowe i torfowiskowe: Dolina Chodelki (Chodlik – Żmijowiska – Kosiorów); Chełmskie Torfowiska Węglanowe (dolin w obrębie Obniżenia Dubienki i Pagórów Chełmskich),
- lessowe eoliczne:
  - silnie rozcięte – polno-leśne: zachodnia część Płaskowyżu Nałęczowskiego (rejon Parchatki w gm. Kazimierz Dln.), wschodnia część Roztocza Zachodniego – Piekiełko, zachodnia część Działów Grabowieckich, północnaj strefa krawędziowa Wzniesień Urzędowskich,
  - słabo rozcięte – kulturowe tradycyjne osadnictwa wiejskiego (z historycznie ukształtowanymi wstęgowymi rozłogami pól): zachodnia część Roztocza Zachodniego, północna część Roztocza Środkowego, środkowa i zachodnia część Płaskowyżu Nałęczowskiego, Grzęda Sokalska, Grzęda Horodelska,
- teras nadzalewowych akumulacyjnych:
  - równin terasowych – leśno-bagienne o charakterze puszczańskim: Równiny Biłgorajskiej (Puszcza Solska i Lasy Janowskie),
  - równin terasowych i równin bagiennych – łąkowe, leśne i torfowiskowe: Zaklęsłość Łomaska (Żelizna – Ossowa) i północno-wschodnia część Zaklęsłości Sosnowickiej (Mosty – Zahajki),
  - staroglacjalnych (pojeziernych) równin terasowych i równin bagiennych –zachodnia część Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego (Krowie Bagno), południowo-zachodnia część Zaklęsłości Sosnowickiej,
- węglanowe:
  - izolowanych połogich wzniesień – Pagóry Chełmskie,

  - płaskowyży falistych – południowa strefa krawędziowa Roztocza Zachodniego, południowa strefa krawędziowa Wzniesień Urzędowskich,
  - zwartych masywów ze skałkami – Roztocze Wschodnie, południowa część Roztocza Środkowego,
- przełomowych dolin rzecznych: Małopolski Przełom Wisły (Janowiec – Kazimierz Dln. – Puławy), Łęczyński Przełom Wieprza (Milejów – Łęczna – Zawieprzyce), Izbicki Przełom Wieprza (Izbica), Przełom Wieprza między Zwierzyńcem a Szczebrzeszynem, Podlaski Przełom Bugu, Przełom Bugu przez Grzędę Horodelską oraz Przełom Huczwy przez Grzędę Sokalską, przełomowe odcinki dolin południowej strefy krawędziowej Roztocza.

14) Za elementy ekspozycji krajobrazowej wskazane do zachowania i ochrony planistycznej uznaje się:
    - elementy ekspozycji czynnej*:* punkty widokowe, ciągi widokowe, osie widokowe, powiązania widokowe;
    - elementy ekspozycji biernej*:* panoramy, panoramy miast i miejscowości, strefy ekspozycji widokowej obiektów, zespołów i elementów rzeźby terenu, ekspozycje wnętrz krajobrazowych, dominanty naturalne i urbanistyczne, otwarcia widokowe.

    Powyższe elementy powinny być wyodrębniane w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin wraz z ustaleniem warunków ich ochrony.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Za najbardziej odpowiednie siedliska dla zakładania plantacji drzew szybko rosnących wskazuje się grunty porolne na terenach płaskich lub lekko falistych wytworzone z utworów polodowcowych (północna i południowa część regionu).

2) Ze względu na potrzebę kształtowania spójności przestrzeni przyrodniczej Roztoczańskiego Parku Narodowego, a także dla zapewnienia możliwości rozwoju linii LHS i związanej z nią infrastruktury, uznaje się za celowe przełożenie odcinka linii poza granice Parku.

3) Dla potrzeb lepszego gospodarowania zasobami przyrodniczymi parków narodowych uznaje się za zasadny docelowy wykup wszystkich gruntów prywatnych leżących w granicach parków narodowych na zasadach pierwokupu przez dyrekcje parków.

4) Z uwagi na ochronę unikalnego w skali kraju krajobrazu kulturowego, w ramach gospodarki rolnej postuluje się zachowanie historycznie ukształtowanych wstęgowych rozłogów pól w obszarach o pofałdowanej rzeźbie terenu, z ich przeznaczeniem pod uprawy ekologiczne.

5) W ramach prowadzenia racjonalnej gospodarki zalesieniowej i zadrzewieniowej, dostosowanej do specyfiki regionu, rekomenduje się:
    - uwzględnianie zalesiania gleb nieprzydatnych dla rolnictwa w części północnej (nizinnej)
    - wprowadzenie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych na obszarach o wysokiej jakości użytków rolnych w środkowej (wyżynnej) części regionu.

Ochrona przyrody i kształtowanie środowiska

Jednym z podstawowych elementów struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa jest przestrzeń o nadrzędnej funkcji przyrodniczej, na którą składają się struktury węzłowe, pasmowe i obszarowe. Właściwe funkcjonowanie tych struktur decydujących o jakości środowiska życia człowieka wymaga, z jednej strony integracji systemów obszarów chronionych służącej zapewnieniu ciągłości i spójności przestrzeni przyrodniczej, z drugiej zaś harmonizacji rozwoju społeczno-gospodarczego i infrastruktury z przestrzenią przyrodniczą (*Rys. 7. Środowisko przyrodnicze – Ochrona przyrody*).

Harmonizacja zadań inwestycyjnych z siecią ekologiczną powinna polegać, w głównej mierze, na stosowaniu rozwiązań technicznych zapewniających utrzymanie drożności korytarzy ekologicznych lub rekompensowaniu utraty fragmentów korytarzy ekologicznych poprzez odtwarzanie ich w innym

miejscu w nawiązaniu do sieci ekologicznej w przypadku gdy uniknięcie kolizji jest niemożliwe (*Rys. 8. Środowisko przyrodnicze – Kształtowanie środowiska*).

Kierunek 1. Ochrona i kształtowanie Krajowego Systemu Obszarów Chronionych	
Działanie	**Podstawa działania / Dokumenty powiązane**
1.1. Kształtowanie zagospodarowania terenów w obszarach chronionych w dostosowaniu do przedmiotu ochrony wartości przyrodniczych i krajobrazowych 1.2. Dostosowanie granic istniejących obszarów chronionych do rzeczywistych walorów przyrodniczo-krajobrazowych 1.3. Ochrona walorów przyrodniczo-krajobrazowych i zapewnienie ciągłości przestrzennej systemu obszarów chronionych	Dokumenty krajowe · Docelowa sieć krajowego systemu obszarów chronionych (KSOCh) z uwzględnieniem łączących je korytarzy ekologicznych (2002) Dokumenty regionalne · Plany ochrony parków narodowych · Plany ochrony parków krajobrazowych · Rozporządzenia Wojewody Lubelskiego w spr. PK i OCK · Dokumentacje przyrodnicze rezerwatów przyrody
Kierunek 2. Zapewnienie spójności i ciągłości przestrzeni przyrodniczej	
2.1. Zachowywanie integralności ekologicznych obszarów węzłowych i zapewnianie drożności korytarzy ekologicznych w ramach regionalnej sieci ekologicznej 2.2. Kształtowanie Systemów Przyrodniczych Miast i Systemów Przyrodniczych Gmin w sposób zapewniający ich spójność z regionalną siecią ekologiczną 2.3. Zwiększanie lesistości na kierunkach leśnych powiązań ekologicznych 2.4. Kształtowanie transgranicznych obszarów chronionych	Dokumenty krajowe · Wniosek nominacyjny do UNESCO w sprawie utworzenia Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze” · Porozumienie Wigierskie (1992) · Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce. ZBS PAN, 2005 · Krajowa strategia ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej · Krajowy Program Zwiększania Lesistości Dokumenty regionalne · POŚWL na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019 · Strategia Zrównoważonego Rozwoju Polesia Zachodniego 2013 (2003)
Kierunek 3. Ochrona walorów przyrody ożywionej	
3.1. Ochrona ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej 3.2. Ochrona najcenniejszych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego	Dokumenty regionalne · Programy ochrony przyrody dla nadleśnictw
Kierunek 4. Ochrona przyrody nieożywionej	
4.1. Utworzenie geoparków 4.2. Objęcie ochroną prawną najcenniejszych walorów przyrody nieożywionej	Dokumenty krajowe · Centralny Rejestr Geostanowisk Polski (PIG) Dokumenty regionalne · dokumentacje sporządzone dla projektów geoparków: „Kamienny Las na Roztoczu” (2011), „Małopolski Przełom Wisły” (2012)

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Do obszarów ochrony przyrody i krajobrazu (rozdz. XII) w ramach systemu obszarów chronionych
w województwie lubelskim (*Rys. 7. Środowisko przyrodnicze – Ochrona przyrody*), istotnych dla zagospodarowania przestrzennego, należą:
   - parki narodowe,
   - rezerwaty przyrody,
   - parki krajobrazowe,
   - obszary chronionego krajobrazu,
   - obszary Natura 2000.

2) Uwzględniając obszary ochrony przyrody i krajobrazu identyfikuje się elementy pełniące funkcję obszarów węzłowych (ostoje przyrody) lub powiązań przyrodniczych (korytarze ekologiczne) stanowiących regionalną sieć ekologiczną, tj.:
   - obszary węzłowe – główne ostoje przyrody (tereny charakteryzujące się trwałym nagromadzeniem gatunków zagrożonych, istotne dla zachowania różnorodności biologicznej), których funkcjonowanie wymaga zachowania łączności,
   - korytarze ekologiczne (rzeczne, dolinne, leśne, kserotermiczne) – tereny powiązań pomiędzy obszarami węzłowymi wymagające zachowania i kształtowania drożności ekologiczno-przestrzennej.

   Ze względu na znaczenie powiązań przyrodniczych zidentyfikowanych na terenie województwa wyróżnia się korytarze ekologiczne o znaczeniu ponadregionalnym oraz korytarze ekologiczne o znaczeniu regionalnym.

   W kształtowaniu zagospodarowania na terenach korytarzy ekologicznych uznaje się za niezbędne:
   - zapewnienie odpowiedniej infrastruktury umożliwiającej migrację zwierząt (np. mosty ekologiczne, przepusty, estakady itp.) w przypadku konieczności sytuowania nasypów ziemnych poprzecznie do osi korytarza,
   - kształtowanie naturalnych alternatywnych sposobów łączności ekologicznej (obejść ekologicznych) w przypadku niemożliwości utrzymania naturalnych powiązań bądź realizacji odpowiednich rozwiązań technicznych,
   - utrzymywanie przestrzeni wolnej od zabudowy,
   - stosowanie przepławek lub innych rozwiązań zapewniających zachowanie wymaganej drożności dla gatunków ryb, dla których wyznaczono korytarz rzeczny, w tym w szczególności dla ryb dwuśrodowiskowych,
   - kształtowanie pasmowych struktur przyrodniczych (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych),
   - zwiększanie ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienia,
   - restytucję użytków zielonych kosztem gruntów ornych w korytarzach dolinnych,
   - odbudowę stosunków hydrologicznych.

   Określone w *PZPWL* korytarze ekologiczne wskazuje się do uszczegółowienia granic, w lokalnych dokumentach planistycznych, właściwe dla odpowiedniej skali planistycznej oraz dostosowanie struktur krajobrazu tworzących obszar korytarza ekologicznego do wymagań bytowych i migracyjnych grup gatunków chronionych o określonych potrzebach terytorialnych.

3) Systemy Przyrodnicze Miast (SPM) i Systemy Przyrodnicze Gmin (SPG) powinny być wzajemnie spójne i uwzględniać elementy regionalnej sieci ekologicznej.

4) W ramach kształtowania międzynarodowych struktur przestrzennych służących harmonizowaniu działalności społeczno-gospodarczej człowieka z walorami przyrody i krajobrazu wskazuje się:
   - Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Polesie Zachodnie”,
   - projektowany Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Roztocze”,
   - Dolinę Bugu z Transgranicznym Obszarem Chronionym „Przełom Bugu”.

   W obszarze istniejącego i planowanego rezerwatu biosfery, wskazuje się różnicowanie rozwoju zagospodarowania w dostosowaniu do funkcji określonych stref:
   - strefa rdzenna (centralna) – (parki narodowe, rezerwaty przyrody) – ochrona ścisła, z zakazem wszelkiej działalności gospodarczej, udostępniana tylko do badań naukowych, dostępna w ograniczonym stopniu dla zwiedzających,
   - strefa buforowa (parki krajobrazowe) – dopuszczalna działalność gospodarcza zharmonizowana z przyrodą i krajobrazem (nadrzędna funkcja przyrodnicza i krajobrazowa),
   - strefa tranzytowa (przejściowa) – działalność gospodarcza na zasadach zrównoważonego rozwoju.

5) W obszarze województwa lubelskiego wskazuje się planowane geoparki: „Kamienny Las na Roztoczu" i „Małopolski Przełom Wisły", jako obszary:
   - ochrony dziedzictwa geologicznego poprzez efektywne zabezpieczanie stanowisk, szeroką promocję nauk geologicznych oraz propagowanie ich funkcji edukacyjnych i turystycznych,
   - bezkonfliktowego wykorzystywania naturalnych walorów obszaru w lokalnej polityce zrównoważonego rozwoju społecznego i ekonomicznego.

   Dla ochrony dziedzictwa geologicznego i racjonalnego nim gospodarowania niezbędne jest:
   - wprowadzenie ochrony przed zmianą sposobu użytkowania obszarów naturalnych i sztucznych odsłonięć geologicznych (w tym tworzenie stanowisk dokumentacyjnych),
   - przystosowanie walorów geologicznych i geomorfologicznych do celów turystycznych (ścieżki dydaktyczne, punkty geologiczne – informujące o budowie geologicznej obszaru).

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Uznaje się za celową weryfikację aktualnie obowiązujących przepisów w PK i OCK uwzględniającą:
   - dostosowanie przepisów do celów i przedmiotów ochrony,
   - stan zagospodarowania przestrzennego,
   - stan zachowania walorów przyrodniczych i krajobrazowych,
   - indywidualną ocenę przedsięwzięć gospodarczych pod kątem ich wpływu na przestrzeń przyrodniczo-krajobrazową,
   - wskazania dotyczące sposobów rekultywacji terenów poeksploatacyjnych w dostosowaniu do cech chronionej przestrzeni,

2) Biorąc pod uwagę stan zagospodarowania przestrzennego i zachowania walorów krajobrazowych rekomenduje się uszczegółowienie granic PK i OCK, a także ich weryfikację w uzasadnionych przypadkach tj. przede wszystkim:
   - Skierbieszowskiego Parku Krajobrazowego,
   - Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego,
   - Obszaru Chronionego Krajobrazu Pradolina Wieprza,
   - Chełmskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu,
   - Łukowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

3) Wskazane w PZPWL projektowane powiększenie Poleskiego PN stanowią obszary o zidentyfikowanych (w planie ochrony parku narodowego, dokumentacjach przyrodniczych, inwentaryzacjach przyrodniczych gmin, programach ochrony przyrody dla nadleśnictw) wysokich walorach przyrodniczych rekomendowanych do objęcia ochroną rezerwatową zgodnie z przepisami ustawy o ochronie przyrody. W odniesieniu do tych terenów ochrona planistyczna oznacza zachowanie ich struktury ekologicznej. Organem właściwym do oceny aktualności walorów przyrodniczych jest RDOŚ.

4) Wskazane w lokalnych dokumentach planistycznych tereny projektowanych parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu rekomenduje się do objęcia strefowaniem pod kątem intensywności i rodzaju zagospodarowania. Ze względu na charakter tych obszarów obejmujących cenne walory przyrodnicze i krajobrazowe stanowiące potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji wskazuje się potrzebę identyfikacji:
   - strefy obejmującej najcenniejsze walory przyrody ożywionej i nieożywionej wymagające szczególnej ochrony i minimalizowania ingerencji człowieka, ograniczonej do rozwoju infrastruktury turystycznej służącej bezpośredniemu udostępnianiu walorów, np. wiaty, ścieżki dydaktyczne itp.,
   - strefy buforowej obejmującej obszary o stosunkowo niewielkim przekształceniu antropogenicznym i wysokiej aktywności biologicznej, wykorzystywane głównie w gospodarce rolnej i leśnej; obszary te wskazuje się do rozwoju infrastruktury i usług w zakresie turystyki i rekreacji,
   - strefy gospodarczo-mieszkaniowej obejmującej obszary rozwoju osadnictwa w nawiązaniu do istniejących układów zabudowy.

5) Projektowane w *PZPWL 2002* obszary chronione rekomenduje się do oceny możliwości i celowości objęcia formą ochrony przyrody na podstawie ustawy o ochronie przyrody w ramach audytu krajobrazowego województwa.

6) Uwzględniając obserwowane skutki eksploatacji wskazuje się złoża surowców, których eksploatacja może istotnie, negatywnie oddziaływać na podstawowy przedmiot ochrony i nieodwracalną utratę walorów obszarów chronionych. W związku z tym rekomenduje się wyłączenie z eksploatacji złoża surowców mineralnych:
   - złoże surowców ilastych ceramiki budowlanej „Flisy" ze względu na położenie w PK „Lasy Janowskie",
   - złoże surowca ilastego do produkcji kruszywa lekkiego „Brzeziny" ze względu na położenie w Skierbieszowskim PK,
   - złoże piasków i żwirów „Karczunek" ze względu na położenie w otulinie Poleskiego PN,
   - złoże surowca ilastego do produkcji kruszywa lekkiego „Wierzchoniów" ze względu na położenie w Kazimierskim PK.

7) Obszary charakteryzujące się trwałym nagromadzeniem najcenniejszych walorów przyrodniczych (biocentra) w obrębie ostoi przyrody zaleca się objąć ochroną prawną w formie: rezerwatów przyrody, użytków ekologicznych, lasów ochronnych.

8) W kształtowaniu jak najlepszych warunków życia mieszkańców miast, na bazie pierwotnych uwarunkowań przyrodniczych, wpływających na tożsamość przyrodniczą, krajobrazową i kulturową miast, niezbędne jest wyodrębnianie w strukturach przestrzennych miast, tzw. Systemów Przyrodniczych Miast (SPM). Traktuje się je jako spójną przestrzennie, wyodrębniającą się w obszarze zurbanizowanym sieć terenów o nadrzędnych funkcjach przyrodniczych (hydrologicznych, biologicznych i klimatycznych, w tym przewietrzających) oraz podporządkowanych im innych funkcjach (np. wypoczynkowej, estetycznej, mieszkaniowej o ekstensywnym zagospodarowaniu), stabilizującą i zasilającą przyrodę w mieście.

   W ramach kształtowania SPM, w dokumentach planistycznych szczebla lokalnego należy:
   - zidentyfikować elementy systemu, które wymagają ochrony;
   - określić newralgiczne, najczęściej zdegradowane ogniwa systemu i kierunki ich rewaloryzacji ekologicznej;
   - ustalić optimum powierzchniowe SPM w granicach miasta;
   - określić sposób użytkowania terenów znajdujących się w granicach SPM i w jego bezpośrednim otoczeniu;
   - uwzględnić warunki zewnętrzne niezbędne do prawidłowego funkcjonowania systemu.

Odporność środowiska

Przewidywany wzrost częstości występowania oraz natężenia ekstremalnych zjawisk naturalnych wymaga podjęcia działań zaradczych. Identyfikacja skali potencjalnych zagrożeń umożliwia zawczasu wprowadzenie odpowiednich rozwiązań minimalizujących straty.

Identyfikacja najcenniejszych oraz najbardziej zagrożonych degradacją zasobów województwa, umożliwia określenie kierunków ich ochrony oraz racjonalnego zagospodarowania. Analiza uwarunkowań przyrodniczych i krajobrazowych przestrzeni zapewnia dostosowanie sposobu zagospodarowania do predyspozycji, odporności środowiska i umożliwia optymalne wykorzystanie jego zasobów. Do najbardziej wrażliwych na degradację elementów struktury krajobrazu, oprócz mokradeł, należą doliny rzeczne i pobrzeża zbiorników wodnych.

Kierunek 1. Zwiększanie odporności środowiska na zagrożenia naturalne (ekstremalne)	
Działanie	**Podstawa działania / Dokumenty powiązane**
1.1. Zwiększanie stopnia retencyjności zlewni w celu przeciwdziałania zagrożeniu powodziowemu 1.2. Przeciwdziałanie aktywizacji ruchów masowych ziemi 1.3. Zwiększenie stopnia retencyjności środowiska w celu przeciwdziałania suszy 1.4. Przeciwdziałanie erozji wodnej i wietrznej 1.5. Podnoszenie odporności środowiska na obszarach o zachwianej równowadze przyrodniczej poprzez renaturalizację	Dokumenty krajowe · Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły · Koncepcje ochrony p-powodziowej dla dolin: Wisły, Wyżnicy · Studia dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi · Krajowy program zwiększania lesistości · Projekt małej retencji nizinnej · Projekt „Zwiększanie możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałanie powodzi i suszy w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych” Dokumenty regionalne · Program gospodarki wodnej województwa lubelskiego · Program małej retencji wodnej dla województwa lubelskiego · Rejestr terenów zagrożonych ruchami masowymi ziemi prowadzonym przez starostę · Program ochrony przed suszą w województwie lubelskim · Koncepcja programowo–przestrzenną dla przedsięwzięcia inwestycyjnego, pn. Odbudowa systemu kanału Wieprz – Krzna

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Za podstawowe przedsięwzięcia służące poprawie stopnia retencyjności zlewni (przeciwdziałanie okresowym nadwyżkom lub niedoborom wody) uznaje się:
   - zalesianie stref wododziałowych w celu zwiększania stopnia odpływu podziemnego,
   - budowę zbiornika dużej retencji „Oleśniki” (m. Krasnystaw, gminy: Krasnystaw, Łopiennik Górny, Trawniki, Rejowiec Fabr.),
   - budowę zbiorników małej retencji,
   - poprawę rozrządu wody w obszarze Polesia poprzez modernizację systemu Kanału Wieprz-Krzna,
   - budowę suchych zbiorników i realizację polderów,
   - ochronę i rewitalizację struktur przestrzennych odpowiadających za mikroretencję obszarową,
   - ochronę i restytucję obszarów mokradłowych.

   Jako priorytetowe w zakresie renaturalizacji wskazuje się rzeki: odcinek rz. Pasternik, Syroczanka, Kosarzewka, odcinek rz. Bystra, Podlipie, Bukowa, Por, Sanna, Urzędówka, Karasiówka, Wyżnica, Jędrzejówka, Czerwonka, Ciek Struga, Bystrzyca Duża, Stanówka, Czarna, odcinek rz. Świder i Świder Południowy, Krzna Południowa, odcinek rz. Okrzejka, Bystrzyca Mała, Krzna Północna, Struga Cisownik, Jankówka, Bylina oraz tereny zmeliorowane w zlewni Uchańki.

2) W kształtowaniu zagospodarowania terenów narażonych na aktywizację ruchów masowych ziemi w lokalnych dokumentach planistycznych należy uwzględnić:
   - ochronę i wprowadzanie zadrzewień, zakrzewień i zadarnień służących biologicznemu stabilizowaniu terenów osuwiskowych,
   - ochronę przed zabudową stref krawędziowych i nadkrawędziowych.

3) Przeciwdziałanie erozji wodnej i wietrznej polega głównie na wprowadzaniu zalesień i zadrzewień oraz trwałych użytków zielonych.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) W ramach kształtowania odporności środowiska wskazuje się:
   - do ochrony i działań stabilizacyjnych:

- doliny rzeczne mało przekształcone i naturalne, doliny zmeliorowane i z częściowo uregulowanymi rzekami, ale o zachowanych walorach przyrodniczo-krajobrazowych,
- mało przekształcone i naturalne pobrzeża zbiorników wodnych,
- struktury krajobrazowe odpowiedzialne za mikroretencję, w tym obszary mokradłowe,

- do renaturalizacji - niewłaściwie funkcjonujące struktury przyrodnicze odpowiadające za retencję obszarową, w tym zwłaszcza zmeliorowane łąki i torfowiska,
- do wzbogacenia przyrodniczego drogą fitomelioracji - monokultury rolnicze.

Jakość środowiska

W celu uzyskania dobrego stanu środowiska, co odpowiada osiągnięciu odpowiednich wskaźników jego jakości, wskazuje się działania i zadania ukierunkowane na poprawę stanu czystości powietrza i wód, zmniejszenie uciążliwości hałasu (głównie komunikacyjnego), a także przywrócenie właściwego stanu środowiska na terenach zdegradowanych. Działania skupiają się również na ograniczaniu negatywnego wpływu gospodarki rolnej na stan środowiska na terenach wrażliwych i narażonych na oddziaływanie azotu ze źródeł rolniczych (spływy obszarowe).

Kierunek 1. Poprawa warunków aerosanitarnych	
Działanie	**Podstawa działania / Dokumenty powiązane**
1.1. Rozwój scentralizowanych systemów ciepłowniczych	Dokumenty krajowe · Krajowy program ochrony powietrza Dokumenty regionalne · Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019 · Program ochrony powietrza dla strefy lubelskiej · Program ochrony powietrza dla strefy - Aglomeracja Lubelska
Kierunek 2. Poprawa warunków hydrosanitarnych	
2.1. Realizacja systemów oczyszczania ścieków 2.2. Stosowanie rozwiązań technicznych ograniczających zanieczyszczenia pochodzące z funkcjonujących i nieczynnych składowisk 2.3. Zakładanie buforów biologicznych ograniczających spływy zanieczyszczeń pochodzenia rolniczego 2.4. Ograniczanie odpływu związków azotu ze źródeł rolniczych do wód gruntowych	Dokumenty krajowe · Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych · Rozporządzenia Dyrektora RZGW w sprawie określenia wód powierzchniowych i podziemnych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć na terenie województwa lubelskiego · Rozporządzenia Dyrektora RZGW w sprawie wprowadzenia programów działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych dla obszarów szczególnie narażonych Dokumenty regionalne · Program gospodarki wodnej województwa lubelskiego · Plan gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego · Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019
Kierunek 3. Poprawa klimatu akustycznego i ograniczanie oddziaływania pól elektromagnetycznych	
3.1. Realizacja obwodnic miejscowości z przekroczonymi normami hałasu 3.2. Stosowanie rozwiązań biologicznych i technicznych ograniczających uciążliwość hałasu 3.3. Stosowanie rozwiązań przestrzennych zapobiegających oddziaływaniu pól elektromagnetycznych	Dokumenty regionalne · Program ochrony środowiska przed hałasem dla województwa lubelskiego dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż odcinków dróg · Program ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Lublin

Kierunek 4. Rewaloryzacja obszarów o zdegradowanym środowisku przyrodniczym	
Działanie	**Podstawa działania / Dokumenty powiązane**
4.1. Rewaloryzacja zdegradowanych elementów systemów przyrodniczych 4.2. Rekultywacja obszarów zdegradowanych	Dokumenty regionalne · Program gospodarki wodnej województwa lubelskiego · Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) W planowaniu zagospodarowania obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia związkami azotu pochodzącymi ze źródeł rolniczych (OSN) wskazuje się obowiązek stosowania odpowiednich rozwiązań technicznych zapobiegających temu zjawisku oraz eliminowania potencjalnych ognisk zanieczyszczeń. Jako priorytetowe w tym zakresie wskazuje się gminy, na terenie których wyznaczone zostały OSN, tj.: Komarówka Podlaska, Wohyń, Głusk, Chełm i Żmudź.

2) Rewaloryzacja zdegradowanych elementów systemów przyrodniczych obejmuje w pierwszym rzędzie zdegradowane doliny rzeczne i pobrzeża jezior.

   Rewaloryzacja dolin rzecznych oznacza:

   - sukcesywną likwidację zabudowy substandardowej znajdującej się na terenach zalewowych,
   - możliwie pełny odzysk powierzchni biologicznie czynnej poprzez eliminowanie funkcji terenów pod sztuczną nawierzchnią (placów, składów, targowisk itp.),
   - likwidowanie niekontrolowanych punktów zrzutu ścieków,
   - rekultywację (bądź usunięcie) skażonych toksycznie gleb łąkowych,
   - likwidację śmietnisk, wysypisk, gnojowisk, gruzowisk, złomowisk,
   - odtwarzanie nadrzecznych zadrzewień i zakrzewień (łęgów).

   Do rewaloryzacji wskazuje się, jako priorytetowe, zdegradowane odcinki dolin rzecznych w miastach: Lublin, Łuków, Międzyrzec Podlaski, Radzyń Podlaski, Biała Podlaska, Parczew, Lubartów, Opole Lubelskie, Bełżec, Bychawa, Kraśnik, Janów Lubelski, Krasnystaw, Zamość, Chełm, Tomaszów Lubelski, Hrubieszów, Biłgoraj, a także wąskie i gęsto obudowane doliny rzeczne w obszarze Wyżyny Lubelskiej.

   Rewaloryzacja pobrzeży zbiorników wodnych polega na:

   - realizacji infrastruktury technicznej służącej ochronie środowiska (np. sieci kanalizacyjnej),
   - realizacji infrastruktury rekreacyjnej, dostosowanej do pojemności turystycznej obiektu,
   - sukcesywnej likwidacji zabudowy letniskowej znajdującej się w strefie ochronnej zbiornika wodnego,
   - likwidacji infrastruktury prowizorycznej zagrażającej życiu lub zdrowiu użytkowników,
   - likwidacji „dzikich" kąpielisk,
   - likwidacji „dzikich" wysypisk,
   - usunięcie infrastruktury urządzeń turystycznych zagrażających cennym ekosystemom (ułatwiających penetrację siedlisk wrażliwych, zagrażających stanowiskom gatunków zagrożonych),
   - kształtowaniu stref buforowych (ekotonalnych), spowalniających procesy eutrofizacji.

   Do rewaloryzacji wskazuje się, jako priorytetowe, intensywnie zagospodarowane rekreacyjnie pobrzeża jezior na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim oraz pobrzeża jezior Firlej i Kunów.

3) Ze względu na skalę zjawiska wskazuje się typy obszarów zdegradowanych wymagających podjęcia prac rekultywacyjnych i rewitalizacyjnych. Należą do nich: obszary szkód górniczych, wyrobiska poeksploatacyjne, nieczynne składowiska odpadów, zwałowiska skały płonej, tereny poprzemysłowe. Identyfikacja oraz kierunki i sposób zagospodarowania tych terenów powinny zostać wskazane w dokumentach planistycznych szczebla lokalnego.

4) W ramach kształtowania zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie linii kolejowych wskazuje się rozwiązania sprzyjające minimalizowaniu kolizji przestrzennych, tj.:
   - nie lokalizowanie funkcji wrażliwych na uciążliwości hałasu,
   - stosowanie pasów zieleni izolacyjnej.

5) W ramach przeciwdziałania uciążliwościom akustycznym generowanym przez ruch komunikacyjny wskazuje się nie lokalizowanie (w lokalnych dokumentach planistycznych) funkcji wrażliwych na uciążliwości hałasu na terenach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie głównych drogowych powiązań transportowych. Zgodnie z *Programem ochrony środowiska przed hałasem dla województwa lubelskiego dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż odcinków dróg* do obszarów, na których występują przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku należą:
   - w sąsiedztwie dróg krajowych (o nr 2, 12, 17, 19, 48, 63, 74 i 82) – gminy: Annopol, Biała Podlaska, Dęblin, Fajsławice, Firlej, Garbów, Głusk, Hrubieszów, Izbica, Janów Lubelski, Jastków, Kock, Konopnica, Końskowola, Krasnystaw, Kraśnik, Kurów, Lubartów, Łabunie, Łęczna, Łuków, Międzyrzec Podlaski, Niedrzwica Duża, Niemce, Puławy, Piaski, Ryki, Stary Zamość, Strzyżewice, Tomaszów Lubelski, Trawniki, Trzydnik Duży, Wilkołaz, Wólka, Zamość, Żyrzyn,
   - w sąsiedztwie dróg wojewódzkich (nr 833, 801, 824, 830, 835) – gminy: Biłgoraj, Głusk, Janów Lubelski, Jastków, Końskowola, Kraśnik, Księżpol, Nałęczów, Puławy, Żyrzyn.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Na terenach szczególnie wrażliwych na oddziaływanie hałasu (np. dzielnice sanatoryjne, ostoje ptasie wykorzystywane turystycznie itp.) uznaje się za celowe ustanawianie stref ciszy.

3.2.3. Środowisko kulturowe

Działania w zakresie środowiska kulturowego określają kierunki utrwalania tożsamości regionalnej, kreowania wizerunku województwa, a także służą lepszemu wykorzystaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym przede wszystkim turystyki. Wykorzystywanie obiektów dziedzictwa kulturowego w działalności społeczno-kulturalnej sprzyja zachowaniu ich należytego stanu technicznego. Obok zadań konserwatorskich, związanych z ochroną i opieką nad zabytkami szczególną uwagę zwraca się na identyfikowanie struktur przestrzennych wyróżniających walory województwa lubelskiego w zakresie wielokulturowości, indywidualności architektury, historycznych układów urbanistycznych, unikatowego krajobrazu wiejskiego, śladów wydarzeń historycznych. Przejawia się to organizacją przestrzenną krajobrazów kulturowych w postaci m. in. tematycznych pasm kulturowych i proponowanych parków kulturowych.

Dziedzictwo kulturowe

Podstawowym działaniem w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest ochrona wszystkich zabytków, których wartość określona jest poprzez: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, wskazanie do utworzenia parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Rolą Planu jest dbałość o zachowanie jego ciągłości poprzez ochronę krajobrazu zabytkowego i krajobrazów kulturowych tradycyjnych, oraz rewitalizację i wykorzystanie obiektów i przestrzeni w rozwoju rekreacji, turystyki i działalności kulturalnej. Istotnym z punktu widzenia zachowania oryginalności dziedzictwa jest uwzględnianie obiektów zabytkowych i ich otoczenia w postępującym procesie urbanizacji, który w dotychczasowej formie często zniekształca przestrzeń kulturową.

Polityka regionalna w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego przejawia się z jednej strony w kompleksowym podejściu do dziedzictwa kulturowego, z drugiej zaś w eksponowaniu w zagospodarowaniu wyróżniających się historycznie przestrzeni kulturowych (*Rys. 9. Dziedzictwo kulturowe – Ochrona i kształtowanie tożsamości regionalnej*).

Kierunek 1. Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym, europejskim i krajowym	
Działanie	**Podstawa działania / Dokumenty powiązane**
1.1. Wykorzystywanie obiektów i kształtowanie zagospodarowania przestrzeni kulturowych odpowiednio do ich statusu (światowego, europejskiego, krajowego) 1.2. Włączenie obiektów o wysokich wartościach kulturowych w system ochrony światowego i krajowego dziedzictwa	<u>Dokumenty międzynarodowe</u> · Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO · Znak Dziedzictwa Europejskiego (ZDE) <u>Dokumenty krajowe</u> · Rozporządzenia Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej w sprawie uznania za Pomnik Historii · Zarządzenia Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej w sprawie uznania za Pomnik Historii
Kierunek 2. Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi	
2.1. Rewaloryzacja[15] oraz rewitalizacja układów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych 2.2. Rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych 2.3. Ochrona przed zabudową i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych 2.4. Uczytelnianie reliktów zabytków archeologicznych	<u>Dokumenty regionalne</u> · Rejestr zabytków nieruchomych województwa lubelskiego (A) · Rejestr zabytków archeologicznych województwa lubelskiego (C) · Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie lubelskim
Kierunek 3. Ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego	
3.1. Wspieranie tworzenia parków kulturowych (PKult.) 3.2. Zachowanie i konserwacja zieleni komponowanej 3.3. Ochrona panoram w celu zachowania historycznych sylwet obiektów i zespołów urbanistycznych 3.4. Ochrona zagrożonych zanikiem tożsamości historycznie ukształtowanych krajobrazów rolniczych 3.5. Ochrona i odtwarzanie historycznych przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym 3.6. Tworzenie szlaków kulturowych	<u>Dokumenty regionalne</u> · Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie lubelskim · Program Szlak Zabytków Kultury Pogranicza · Program Regionalny Szlak Renesansu Lubelskiego · Delimitacja P.Kult. do PZPWL, Tom I-III, Opracowanie zespołowe Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Lublinie

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) W odniesieniu do obiektów i przestrzeni publicznych o wybitnych walorach kulturowych wskazuje się obowiązek dostosowania użytkowania oraz zagospodarowania otoczenia zapewniających ich zachowanie, eksponowanie i udostępnianie odpowiednio do statusu (światowego, europejskiego, krajowego). Należą do nich obiekty:
   - wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO - Stare Miasto w Zamościu,
   - uznane za Pomniki Historii - Kazimierz Dolny, Zamość (historyczny zespół miasta w zasięgu obwarowań XIX wieku), Kozłówka (zespół pałacowo-parkowy), Lublin (historyczny zespół architektoniczno-urbanistyczny),
   - którym przyznano Znak Dziedzictwa Europejskiego (ZDE) - Kościół p. w. Św. Stanisława wraz z Klasztorem Dominikanów w Lublinie, Kaplica Trójcy Świętej na Zamku Lubelskim, pomnik Unii Lubelskiej,

[15] Rewaloryzacja – działania mające na celu przywrócenie wartości użytkowych i ekspozycję dziedzictwa kulturowego zarówno zabytków architektury, jaki i zespołów urbanistycznych (w tym zabiegi oczyszczania, rekompozycji, reintegracji czy odbudowy).

- proponowane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO - Kaplica Trójcy Świętej na Zamku Lubelskim, Szlak Jagielloński („Via Jagiellonica"),
- proponowane do uznania za Pomnik Historii - Chełmskie Podziemia Kredowe, grupa drewnianych cerkwi greckokatolickich (Budynin, Bełżec, Chłopiatyn, Dłużniów, Hrebenne, Jarczów, Korczmin, Myców i Liski), grupa kościołów w typie renesansu lubelskiego (Kazimierz Dolny – kościół farny, Uchanie, Turobin), „Ogród Narodowych Pamiątek" (zespół pałacowo–parkowy) w Puławach, stadnina koni arabskich w Janowie Podlaskim, zespół przestrzenny Zwierzyńca (w przypadku odstąpienia od uznania za pomnik historii układu przestrzennego w Zwierzyńcu postuluje się utworzenie parku kulturowego), teren byłego Obozu Zagłady na Majdanku w Lublinie.

2) W ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego wskazuje się:
   - ośrodki koncentracji obiektów zabytkowych (powyżej 5 wpisów do rejestru zabytków); należą do nich: Lublin, Zamość, Kazimierz Dln., Biała Podlaska, Hrubieszów, Nałęczów, Chełm, Puławy, Krasnystaw, Biłgoraj, Włodawa, Łęczna, Szczebrzeszyn, Tomaszów Lub., Tarnogród, Międzyrzec Podl., Kraśnik, Parczew, Bychawa, Janów Lub., Janów Podl., Kobylany, Końskowola, Lubartów, Łuków, Zwierzyniec,
   - pasma kulturowe, traktowane jako wielkoprzestrzenne struktury wyznaczone na obszarach koncentracji potencjału kulturowego pozwalającego na ukierunkowanie rozwoju turystyki i zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej:
     - pasmo Jana III Sobieskiego, obejmujące miasta i gminy posiadające dziedzictwo związane z patronem (miasta: Łęczna, Krasnystaw, Piaski, Rejowiec Fabryczny, Szczebrzeszyn, Zwierzyniec, Krasnobród, Tomaszów Lubelski oraz gminy: Spiczyn, Ludwin, Łęczna, Wólka, Mełgiew, Milejów, Głusk, Piaski, Trawniki, Fajsławice, Krzczonów, Rybczewice, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, Krasnystaw, Gorzków, Wysokie, Żółkiewka, Rudnik, Izbica, Nielisz, Stary Zamość, Zamość, Szczebrzeszyn, Zwierzyniec, Adamów, Krasnobród, Tarnawatka, Rachanie, Tomaszów Lubelski, Bełżec, Lubycza Królewska),
     - pasmo nadwiślańskie na odcinku od Sandomierza (woj. świętokrzyskie) do Stężycy, wyznaczone w obszarze nasyconym różnymi obiektami zabytkowymi i związanymi z wydarzeniami ważnymi w historii Polski, obejmujące z terenu woj. lubelskiego gminy: Annopol, Józefów n/Wisłą, Opole Lubelskie, Łaziska, Karczmiska, Wilków, Janowiec, Kazimierz Dolny, Nałęczów, Wąwolnica, Końskowola, Puławy, Dęblin, Stężyca. Znajdują się w nim obszary o wysokich walorach krajobrazu kulturowego w regionie: Pomnik historii Kazimierz Dolny i planowany do utworzenia pomnik historii Ogród pamiątek w Puławach, a także rekomendowane do utworzenia parki kulturowe (7),
     - pasmo pogranicza kulturowego wyznaczone przez obiekty sakralne 3 religii, tj.: chrześcijaństwa (greckokatolickie, rzymsko-katolickie, prawosławne), judaizmu i islamu, rozciągające się od Haczowa (woj. podkarpackie) po Drohiczyn (woj. podlaskie). Pasmo pogranicza kulturowego obejmuje powiaty: Chełm, Biała Podlaska, Zamość, bialski, włodawski, chełmski, hrubieszowski, tomaszowski oraz gminy: Kąkolewnica Wschodnia, Komarówka Podlaska, Wohyń, Milanów, Jabłoń, Podedwórze, Parczew, Dębowa Kłoda, Sosnowica, Uścimów, Ostrów Lubelski, Ludwin, Cyców, Siennica Różana, Kraśniczyn, Krasnystaw, Łopiennik Górny, Skierbieszów, Grabowiec, Miączyn, Komarów Osada, Łabunie, Sitno, Zamość, Stary Zamość, Nielisz, Szczebrzeszyn, Radecznica, Zwierzyniec, Adamów, Krasnobród, Frampol, Biłgoraj, Tereszpol, Aleksandrów, Józefów, Potok Górny, Biszcza, Księżpol, Łukowa, Obsza, Tarnogród, Chrzanów, Dzwola, Janów Lubelski
     - roztoczańsko-puszczańskie pasmo osadnictwa leśnego dla którego typowe są wsie rozproszone, o nieregularnym układzie pól, obejmujące gminy: Dzwola, Janów Lubelski, Potok Wielki, Modliborzyce, Łukowa, Susiec, Biłgoraj, Frampol, Tereszpol, Krasnobród, Zwierzyniec i Józefów,
     - pasmo nadwieprzańskie obejmujące obszary doliny rzeki rozciągające się od Kocka do Dęblina, obejmujące gminy: Ryki, Nowodwór, Adamów, Serokomla, Kock, Firlej, Ostrówek, Michów, Jeziorzany, Ułęż, Baranów, Żyrzyn, Borki, Czemierniki. Ważniejsze zabytki: pozostałości twierdzy Iwangorod, dawna cerkiew greckokatolicka (Dęblin), pałace: Bentkowskiego (Ułęż), Mniszchów (Dęblin), Tarnowskich (Sobieszyn),

Jabłonowskich (Kock), kościoły (Bobrowniki, Dęblin, Kock, Żabianka) oraz miejsca pamięci,

- rekomendowane parki kulturowe,
- regiony architektoniczne, jako obszary utrzymania różnorodności kulturowej odzwierciedlającej się w układach przestrzennych, budownictwie oraz ludowej tradycji wskazuje się regiony architektoniczne tj.:
  - podlaski (występujący na Polesiu Lubelskim, Podlasiu i niewielkiej części Mazowsza),
  - lubelsko-nadwiślański (występujący wąskim pasem wzdłuż Wisły od ujścia Sanu do Puław),
  - urzędowski (występujący w wąskim pasie łuku od Puław do Bychawy, z Urzędowem jako punktem centralnym),
  - biłgorajski (obejmujący obszar powiatu biłgorajskiego i skrawek powiatu zamojskiego).
- szlaki kulturowe o znaczeniu międzynarodowym, tj.: Europejska Droga Kulturowa (Via Regia), Szlak Jagielloński (Via Jagiellonica), Szlak Kupiecki (Via Mercatoria) wskazane do rozwoju infrastruktury turystycznej.

3) Wśród działań ukierunkowanych na zachowanie wartości obiektów dziedzictwa kulturowego jako priorytetowe uznaje się:
   - rewaloryzację oraz rewitalizację układów i zespołów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych, w tym przede wszystkim w ośrodkach: Biała Podlaska, Chełm, Czemierniki, Frampol, Hrubieszów, Janowiec, Janów Podlaski, Jeziorzany, Kazimierz Dolny, Kock, Krasnystaw, Końskowola, Kraśnik, Lubartów, Lublin, Łęczna, Międzyrzec Podlaski, Modliborzyce, Opole Lubelskie, Parczew, Puławy, Radzyń Podlaski, Szczebrzeszyn, Tomaszów Lubelski, Urzędów, Wąwolnica, Włodawa, Wojsławice, Wożuczyn, Zamość, Górecko Kościelne gm. Józefów, Ludwinów gm. Leśna Podlaska, Sobieszyn (gm. Ułęż), Sosnowica, Woroniec (gm. Biała Podlaska), Wygoda gm. Janów Podlaski, Zwierzyniec, Łuszków (gm. Horodło), Pańków (gm. Tarnawatka),
   - restaurowanie zespołów rezydencjonalnych, w tym przede wszystkim w ośrodkach: Puławy, Dęblin, Zamość, Klemensów, Radzyń Podlaski, Kozłówka, Kock, Jabłoń, Łabunie, Lubartów, Opole Lubelskie, Nałęczów, Żyrzyn, Kośmin, a także rekonstrukcja zabudowań Pałacu Stanisława Nowakowskiego na terenie parku (pałacowego) Rożnówka,
   - rewaloryzowanie obiektów techniki, w tym przemysłowych, tj. przede wszystkim: Browar Karola Vettera w Lublinie przy ul. Bernardyńskiej, Fabryka Wódek Rektyfikacji Lubelskiej w Lublinie przy ul. Spółdzielczej 6; Zespół Cementowni ,,Firley'' w Rejowcu; cukrownia ,,Strzyżów'' w Strzyżowie; cukrownia ,,Wożuczyn" w Wożuczynie; cukrownia „Garbów" w Garbowie, browar w Zwierzyńcu; pozostałości ujęcia wody dla zespołu pałacowego w Puławach; Chełmskie Podziemia Kredowe; wieże ciśnień w Białej Podlaskiej, Chełmie, Zamościu i Krasnobrodzie; Nałęczowska Kolej Dojazdowa (Nadwiślańska Kolejka Wąskotorowa),
   - restaurowanie[16] i zabezpieczanie zespołów zamkowych, dworskich, pałacowo-obronnych, przede wszystkim w takich ośrodkach jak: Janowiec, Krupe (gm. Krasnystaw), Biała Podlaska, Lublin, Kazimierz Dolny, Kodeń, Czemierniki, Janów Podlaski, Kryłów (gm. Mircze), Babin (gm. Bełżyce), Bronice (gm. Nałęczów), Matczyn (gm. Bełżyce), Kamień Puławski gm. Łaziska, Mełgiew-Podzamcze, fortalicji w Sielcu (gm. Leśniowice) oraz twierdz w: Dęblinie i Zamościu, a także pierścienia umocnień Twierdzy Brzeskiej,
   - ratowanie obiektów sakralnego budownictwa drewnianego, tj. przede wszystkim:
     - kościołów m. in. w miejscowościach: Tarnogród, Borów, Bukowina, Stoczek Łukowski (obecnie w Jedlance), Wojciechów, Annopol, Rzeczyca Ziemiańska, Dzierzkowice, Rzeczyca Księża, Żabianka, Stanin, Czułczyce, Trzebieszów, Duba, Zagórze, Ulan Majorat, Turobin, Łomazy, Łuków, Zofibór, Czernięcin, Kołczyn, Huszcza, Nielisz, Hann (kaplica cmentarna), Firlej, Piszczac, Malowa Góra (kaplica cmentarna), Czeberaki, Żelizna, Nałęczów (kapl.), Hutków, Wola Gałęzowska, Janów Podlaski - Zaborek, Dobryń Duży, Kłodnica Dolna, Gilów, Maciejów Stary, Jastków, Aleksandrów, Bondyrz,

[16] Restauracja (dot. architektury) – zespół działań zmierzających do przywrócenia uszkodzonej lub zmienionej budowli jej dawniejszej formy architektonicznej, wartości artystycznej i użytkowej.

Podhorce, Honiatycze, Wirkowice, Tomaszów Lubelski, Ostrówki, Chłaniów, Targowisko, Górecko Kościelne, Wereszczyn, Olchowiec, Płonka, Boża Wola, Kawęczyn, Rossosz, Swory, Kraczewice, Krynice, Polubicze, Tworyczów, Chrzanów, Kolembrody, Pilaszkowice, Bukowina, Tuczępy, Różaniec, Borowica, Moniatycze, Żerniki,

- cerkwi m. in. w miejscowościach: Hrebenne, Tarnoszyn (ob. w Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie), Zubowice, Liski, Chłopiatyn, Dłużniów, Budynin, Wierzbica, Siedliska, Korczmin, Terebin, Szpikołosy, Myców, Sulimów, Wyżłów, Cicibór Duży, Horostyta, Witoróż, Żeszczynka, Witulin, Żmudź, Depułtycze, Pniówno, Łosiniec, Świerszczów, Strzyżów, Śniatycze, Bezwola, Białka (z Horodyszcza), Rudno, Przegaliny Duże, Łukowce (ob. Zakępiu), Hola, Dokudów, Hanna, Kodeniec, Kościeniewicze, Jarczów, Ortel Królewski, Kostomłoty, Paszenki, Bukowice, Hruda, Turkowice, Wiszniów, Lipiny Górne, Werbkowice, Potoczek, Niewirków, Gdeszyn, Szewnia Dolna, Majdan Stary, Dobratycze, Jabłeczna (2 kaplice), Horbów,

- ochronę i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych:
  - Pomniki Zagłady, m. in.: Pomnik Męczeństwa na Majdanku, Muzeum Byłego Obozu Zagłady w Sobiborze, były Obóz Zagłady w Bełżcu,
  - obozy zagłady, m. in.: żołnierzy Armii Krajowej w Nowinach (gm. Susiec) i Skrobowie (gm. Lubartów) oraz obóz ofiar NKWD i UB w Krzesimowie (gm. Mełgiew),
  - obozy pracy przymusowej, m. in.: w Poniatowej, Trawnikach, Kazimierzu Dolnym i Janowie Lubelskim,
  - miejsca ważniejszych bitew historycznych, m. in. w miejscowościach: Giełczew, Samoklęski, Jastków, Kamionka, Urzędów, okolice Kraśnika, Janów Lubelski, Oszczów, Cyców, Komarów, Jarczów, okolice Tarnawatki, Stoczek Łukowski, Talczyna, Lublin, Tomaszów Lubelski, Jacnia, Suchowola, Zaboreczno, Krasnystaw, Kock, Krynice, Wojda, Józefów, Mircze, Majdan Sitaniecki, Żyrzyn, Kośmin, Róże, Osuchy, Rąblów, Lubartów oraz na terenach Porytowego Wzgórza, Lasów Janowskich, Lasów Parczewskich,
  - Plac Śmierci (*Umschlagplatz*) przy ul. Turystycznej w Lublinie (miejsce wywozu Żydów do obozów śmierci),

- uczytelnianie reliktów i zagospodarowanie zabytków archeologicznych, m. in.:
  - średniowieczne założenie miejskie Lublina,
  - średniowieczne założenia w: Wąwolnicy i Chełmie (Górka Chełmska, Chełmskie Podziemia Kredowe),
  - grodzisko i cmentarzysko w Gródku n/Bugiem,
  - cmentarzyska w: Karmanowicach i Lublinie - Sławinek,
  - sieć cmentarzysk kurhanowych Hubinek (gm. Ulhówek) – Wierszczyca (gm. Jarczów),
  - grodziska w: Czermnie, Guciowie, Sąsiadce, Posadowie, Horodle, Busównie, Horodyszczu, Gęsi, Dobryniu Dużym, Niewęgłoszu, Chodliku, Żmijowiskach, Strzyżewie i Leszczynie,
  - osada w Masłomęczu.

4) W celu podkreślenia tradycji i tożsamości regionalnej wskazuje się eksponowanie:

- obiektów w typie *renesansu lubelskiego*, występujących w miejscowościach: Bełżyce, Bobrowniki, Czemierniki, Czerniejów, Dąbrowica, Dys, Gardzienice I, Gołąb, Janowiec, Kazimierz Dolny, Kock, Kodeń, Końskowola, Krasienin, Krzczonów, Lublin, Łęczna, Markuszów, Modliborzyce, Opole Lubelskie, Radzyń Podlaski, Rybitwy, Szczebrzeszyn, Turobin, Uchanie, Wąwolnica, Wilkołaz Drugi, Wilków, Zamość[17],
- sanktuariów i miejsc pielgrzymkowych m. in. w miejscowościach: Leśna Podlaska, Pratulin, Kostomłoty, Kodeń, Jabłeczna, Wąwolnica, Radecznica, Krasnobród, Łuków, Wola Gułowska, Parczew, Ostrów Lubelski, Orchówek, Lublin, Chełm, Urzędów, Janów Lubelski, Zamość, Górecko Kościelne, Tomaszów Lubelski, Kryłów, Kazimierz Dolny,
- zespołu dziedzictwa kulturowego i zabytków stanowiących układ przestrzenny zespołu pałacowo-zdrojowego w Nałęczowie,

[17] Katalog Zabytków Renesansu Lubelskiego (istniejących) Tom I – III. wyk. Zespół Dokumentacji Historycznej „Mansarda" , Opracowanie: Jadwiga Czerepińska, Lublin 2006.

- obiektów sakralnych o wysokich walorach artystycznych m. in.: kościół parafialny w Momotach Górnych (gm. Janów Lubelski).

5) W zakresie kształtowania krajobrazu kulturowego uznaje się za niezbędne:
   - kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa,
   - utrzymanie regionalno-historycznej skali i struktury jednostek osadniczych,
   - skupianie zabudowy na zasadzie dogęszczania istniejącej struktury jednostek osadniczych, przy kontynuowaniu historycznego układu i charakteru,
   - ograniczanie realizacji napowietrznych linii energetycznych w otoczeniu obiektów i zespołów zabytkowych na rzecz sieci podziemnych,
   - stosowanie form zabudowy nawiązujących do tradycyjnego budownictwa,
   - utrzymanie obiektów małej architektury współtworzących walory krajobrazu kulturowego,
   - ochronę ciągów alejowych wzdłuż dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych**.**

6) Dla obiektów i zespołów zabytkowych ustala się:
   - zachowanie zabytków z wyeksponowaniem ich wartości wraz z ich najbliższym otoczeniem w celu zachowania tożsamości kulturowej miejsca,
   - zagwarantowanie ochrony krajobrazowej, historycznych sylwet przestrzennych i osi widokowych, a także ekspozycji oraz obserwacji archeologicznej.

7) W odniesieniu do zabytkowych układów urbanistycznych ustala się:
   - zachowanie i uczytelnianie historycznych układów i funkcji rynków oraz sieci ulicznej,
   - zachowanie lub odtwarzanie historycznego ukształtowania terenu zabytkowego zespołu miejskiego (w tym cech obronności) i układu komunikacyjnego,
   - zachowanie lub odtwarzanie elementów układów zieleni komponowanej,
   - zachowanie powiązań przestrzenno-funkcjonalnych elementów zespołów urbanistycznych,
   - ochronę sylwet miast poprzez prawidłowe zagospodarowanie stref ekspozycji zespołów urbanistycznych,
   - kształtowanie uzupełniającej zabudowy w dostosowaniu do założeń historycznych,
   - uporządkowanie ruchu kołowego uwzględniające potrzeby ograniczania uciążliwości komunikacji i likwidowania kolizji przestrzennych.

8) W odniesieniu do zabytkowych ukształtowanych układów ruralistycznych przyjmuje się:
   - ochronę układów zabudowy, dróg i placów oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabudowy,
   - utrzymywanie historycznej parcelacji,
   - przeznaczanie pod zabudowę nowych terenów w kontynuacji historycznych siedlisk,
   - ochrona wartościowej tradycyjnej zabudowy.

9) W celu zachowania unikalnych i zagrożonych w skali kraju i regionu krajobrazów wyodrębnia się następujące strefy ochrony planistycznej fizjonomii krajobrazu kulturowego:
   - krajobraz łąkowy w strefie doliny Chodelki ze śladami kultury wczesnośredniowiecznej (gm. Karczmiska, gm. Wilków),
   - krajobraz wstążeczkowy pól uprawnych (Roztocze Zachodnie, gm.: Batorz, Goraj, Radecznica, Chrzanów, Turobin).

10) Za elementy ekspozycji krajobrazów kulturowych wskazane do zachowania uznaje się:
   - elementy ekspozycji czynnej: punkty widokowe, ciągi widokowe, osie widokowe, powiązania widokowe,
   - elementy ekspozycji biernej: panoramy, strefy ekspozycji widokowej zabytkowych obiektów i zespołów urbanistycznych (otuliny krajobrazowe), ekspozycje wnętrz krajobrazowych, dominanty architektoniczne, otwarcia widokowe.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Uznaje się za celowe wykorzystanie zasobów kulturowych dla potrzeb turystyki poprzez:
   - włączenie do programów rozwoju turystyki: obiektów muzealnych, dawnych budowli obronnych, dawnych zespołów rezydencjonalnych, zespołów sakralnych, zabytków techniki

(m. in. wiatraków, młynów i kolejek wąskotorowych: hrubieszowskiej, janowskiej i nałęczowskiej), budynków użyteczności publicznej,
- zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych lub tras rowerowych historycznych szlaków handlowych,
- wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury.

2) Ze względu na walory kompozycyjne historycznie ukształtowanych przestrzeni uznaje się za celowe kształtowanie panoram miast w sposób zapewniający ochronę sylwet zabytkowych zespołów urbanistycznych.

3) Obszary o szczególnej wartości kulturowej rekomenduje się do utworzenia parku kulturowego, które zgodnie z *KPZK 2030*, należy traktować jako obszary funkcjonalne ochrony krajobrazów kulturowych. Wymagane jest uszczegółowienie ich granic w lokalnych dokumentach planistycznych, tj.: planach obszarów funkcjonalnych i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

   Rekomendowane parki kulturowe obejmuje się ochroną planistyczną polegającą przede wszystkim na ochronie funkcjonalnej i kompozycyjnej zabudowy (w tym historycznej linii zabudowy) oraz zakazie lokalizacji obiektów budowlanych negatywnie oddziaływujących na krajobraz (np. elektrowni wiatrowych).

   Rekomendowane parki kulturowe (PKult.) obejmują[18]: Archeologiczny PKult. Dolnej Chodelki (gm. Karczmiska, gm. Łaziska, gm. Wilków, gm. Opole Lubelskie); Archeologiczny PKult. Grzędy Sokalskiej (gm. Tomaszów Lubelski, gm. Jarczów, gm. Ulhówek); Bialskopodlaski PKult. (m. i gm. Biała Podlaska); Chełmski PKult. (m. i gm. Chełm); Chodelski PKult. (gm. Chodel); Czemiernicki PKult. (gm. Czemierniki); Horodyski PKult. (gm. Wisznice); Hrubieszowski PKult. (gm. Hrubieszów); Jabłoński PKult. (gm. Jabłoń); Kodeński PKult. (gm. Kodeń); Kozłowiecki PKult. (gm. Kamionka); Lubartowski PKult. (m. Lubartów, gm. Serniki); Lubelski PKult. – Południowy (m. Lublin); Łęczyński PKult. (m. i gm. Łęczna); Międzyrzecki PKult. (m. Międzyrzec Podlaski); Modliborzycki PKult. (gm. Modliborzyce); Mysłowski PKult. (gm. Wola Mysłowska); Nałęczowski PKult. (gm. Wąwolnica, m. i gm. Nałęczów); Okrzejski PKult. (gm. Kłoczew, gm. Krzywda); Opolski PKult. (m. i gm. Opole Lubelskie); Pawłowski PKult. (gm. Rejowiec Fabryczny); PKult. Doliny Środkowej Wisły (m. Dęblin, gm. Stężyca, m. gm. Puławy); PKult. Dolnego Wieprza (gm. Jeziorzany, gm. Baranów, gm. Ułęż); PKult. Florianka (gm. Józefów); PKult. Hola (gm. Stary Brus); PKult. Horostyta (gm. Dębowa Kłoda, gm. Wyryki, gm. Stary Brus); PKult. Jabłeczna (gm. Sławatycze); PKult. Kocka (m. i gm. Kock); PKult. Leśna Podlaska (gm. Leśna Podlaska); PKult. Łabunie (gm. Łabunie); PKult. Przełomu Środkowej Wisły – Południowy (gm. Łaziska, gm. Józefów); PKult. Przełomu Środkowej Wisły – Północny (gm. Wilków, m. i gm. Kazimierz Dolny, gm. Janowiec); PKult. Rejowiec (gm. Rejowiec); PKult. Renesansowego Założenia Lokacyjnego Zamościa (m. Zamość); PKult. Siedliszcze (gm. Siedliszcze); PKult. Stare Miasto (m. Lublin); PKult. Stołpie (gm. Chełm, gm. Rejowiec); PKult. Środkowej Bystrzycy i Kosarzewki (m. i gm. Bychawa, gm. Strzyżewice, gm. Zakrzew, gm. Zakrzówek); PKult. Umocnień Twierdzy Brzeskiej (gm. Terespol, gm. Zalesie); Podlaski PKult. (gm. Janów Podlaski); Południoworoztoczański PKult. (gm. Lubycza Królewska); Radzyński PKult. (m. Radzyń Podlaski); Roztoczański PKult. (gm. Adamów [pow. zamojski], gm. Zwierzyniec); Różański PKult. (gm. Włodawa); Sawiński PKult. (gm. Sawin); Sosnowicki PKult. (gm. Sosnowica); Studziański PKult. (gm. Łomazy, gm. Piszczac, gm. Biała Podlaska); Suchowolski PKult. (gm. Wohyń, gm. Siemień); Tyszowiecki PKult. (gm. Tyszowce, gm. Werbkowice); Urzędowski PKult. (gm. Urzędów); Włodawski PKult. (m.gm. Włodawa); Wohyński PKult. (gm. Wohyń); Wojsławicki PKult. (gm. Wojsławice); Wrzelowiecki PKult. (gm. Opole Lubelskie); Wyrycki PKult. (gm. Wyryki); Zawieprzycki PKult. (gm. Spiczyn); Żółkiewski PKult. (gm. Gorzków, gm. Krasnystaw).

4) W celu podkreślenia bogactwa kultury lokalnej rekomenduje się jej eksponowanie poprzez:
   - wspieranie rozwoju sieci muzeów i skansenów,

[18] według opracowania pt. Delimitacja Parków Kulturowych do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (ROBiDZ, 2006)

- wspieranie twórczości ludowej, a także ośrodków rzemiosła ludowego poprzez tworzenie izb regionalnych,
- objęcie ochroną wszelkich przejawów działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwałych tradycji, obrzędów, stroju ludowego oraz wspieranie współczesnych form kontynuacji tradycji lokalnych.

Dobra kultury współczesnej

Uznaje się za celowe objęcie ochroną „młodego" dziedzictwa kulturowego, np. architektury i twórczości okresu powojennego oraz układów urbanistycznych okresu modernizmu.

Plan wskazuje dobra kultury współczesnej o charakterze regionalnym i zakłada:

- ciągłość prac obejmujących aktualizację listy dóbr kultury współczesnej o znaczeniu regionalnym,
- formułowanie zakresu ochrony oraz identyfikację granic dóbr kultury współczesnej w gminnych dokumentach planistycznych (najbardziej efektywnym sposobem ochrony dóbr kultury są ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego).

Kierunek 1. Ochrona dóbr kultury współczesnej

Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Ochrona przed deformacją układów urbanistycznych	-
1.2. Ochrona przed zmianą formy i kompozycji architektonicznej obiektów	
1.3. Ochrona i rewitalizacja przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym	

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Obiekty i założenia o szczególnej wartości kulturowej uznane za dobra kultury współczesnej o znaczeniu regionalnym, rekomenduje się do objęcia ochroną planistyczną polegającą przede wszystkim na:
   - ochronie wartości obiektów i założeń urbanistycznych,
   - rewitalizacji założeń urbanistycznych i krajobrazowych.

   Katalog dóbr kultury współczesnej o znaczeniu regionalnym ma charakter otwarty i obejmuje m. in.:
   - założenia urbanistyczne: Os. Krasińskiego w Lublinie, Os. Piastowskie w Lublinie, Os. Prusa w Lublinie, Os. Konopnickiej w Lublinie, Os. Sienkiewicza w Lublinie, Dzielnica Uniwersytecka w Lublinie, socrealistyczne założenie urbanistyczne w Kraśniku Fabrycznym, Os. im. Jana Zamoyskiego w Zamościu,
   - budynki: Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji przy Al. Zygmuntowskich nr 4 w Lublinie, budynek Wydziału Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu Przyrodniczego przy ul. Akademickiej 12 w Lublinie, kościół w Gorajcu, Centrum Kultury Filmowej w Zamościu, kościół pw. św. Michała Archanioła w Zamościu, Dom Dziecka przy ul. Źródlanej 1 w Zamościu,
   - pomnik na terenie byłego hitlerowskiego Obozu Zagłady w Bełżcu,
   - park rekreacji Zoom Natury w Janowie Lubelskim.

3.2.4. Gospodarka

Rozwój gospodarki w kształtowanej strukturze funkcjonalno-przestrzennej regionu wymaga uwzględnienia relacji pomiędzy wszystkimi elementami zagospodarowania przestrzennego. Pozwala to na minimalizację kosztów związanych z dostępem do poszczególnych dóbr i usług rynkowych, racjonalizację kosztów ich wytwarzania oraz lepsze wykorzystanie potencjałów endogenicznych, w tym zasobów naturalnych.

Rozwój zagospodarowania w sferze gospodarczej zakłada utrzymanie, restrukturyzację, rewitalizację, modernizację lub tworzenie nowych elementów zagospodarowania w następujących sektorach:

- przedsiębiorczości pozarolniczej obejmującej: przemysł, usługi rynkowe, działalność badawczo-rozwojową oraz infrastrukturę ekonomiczną,
- gospodarki rolnej wraz z usługami wspomagającymi rolnictwo oraz przedsiębiorczość pozarolnicza wspomagająca wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich,
- gospodarki rybackiej,
- gospodarczego wykorzystania lasu,
- turystyki.

3.2.4.1. Przedsiębiorczość pozarolnicza

O rozwoju gospodarczym regionu i jego konkurencyjności decyduje przede wszystkim poziom rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej, w tym zwłaszcza najbardziej zaawansowanych technologicznie i organizacyjnie segmentów przemysłu i usług oraz organizacja przestrzenna lokalizacji skupisk tych sektorów działalności. Ważnym elementem poprawy efektywności zagospodarowania województwa będzie racjonalne wykorzystanie terenów częściowo zainwestowanych i typu *brownfield* umożliwiając ich przekształcenie w nowoczesne strefy inwestycyjne oraz tworzenie nowych terenów inwestycyjnych w węzłach i pasmach rozwoju.

Wskazane w *Planie* działania służą kształtowaniu układów przestrzennych umożliwiających funkcjonowanie struktur klastrowych sprzyjających aktywizacji przedsiębiorczości, w tym tworzenie sieci współpracy nauki z przemysłem, rozwój biogospodarki oraz wspieranie rozwoju instytucji otoczenia biznesu (*Rys. 5. System osadniczy – Infrastruktura społeczna i gospodarcza*).

Kierunek 1. Rozwój infrastruktury badawczo-rozwojowej integrującej naukę ze sferą gospodarczą	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Rozbudowa zaplecza badawczo-rozwojowego przedsiębiorstw 1.2. Rozwój infrastruktury sektora badawczo-rozwojowego[19]	Dokumenty krajowe · Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” · Program Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 r. · Polska Mapa Drogowa Infrastruktury Badawczej Dokumenty regionalne · Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku
Kierunek 2. Kształtowanie struktur przestrzennych służących rozwojowi przedsiębiorczości pozarolniczej	
2.1. Rozwój przestrzenny i efektywne zagospodarowanie podstref Specjalnych Stref Ekonomicznych oraz innych stref o specjalnych warunkach inwestowania 2.2. Efektywne wykorzystanie terenów częściowo zainwestowanych oraz typu *brownfield* 2.3. Rozwój przestrzenny i efektywne zagospodarowanie terenów inwestycyjnych predestynowanych do lokalizacji przemysłu i usług	Dokumenty krajowe · Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”

[19] Sektor badawczo-rozwojowy obejmuje: zaplecza B+R wyższych uczelni, jednostki badawczo-rozwojowe (instytuty naukowo-badawcze, ośrodki badawczo-rozwojowe), placówki PAN (instytuty i zakłady naukowe), ośrodki innowacji (centra transferu technologii, inkubatory technologiczne, akademickie inkubatory przedsiębiorczości, parki naukowo-technologiczne).

Kierunek 3. Restrukturyzacja ośrodków gospodarczych	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
3.1. Wspieranie rozwoju przemysłów wysokiej techniki 3.2. Dywersyfikacja branżowa przemysłu 3.3. Wspomaganie utrzymania i rozwoju funkcji przemysłowej małych miast	Dokumenty krajowe · Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” · Program Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 r. Dokumenty regionalne · Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku
Kierunek 4. Rozwój ośrodków i centrów usługowych	
4.1. Rozwój usług wyspecjalizowanych w oparciu o lokalne zasoby i potencjały rozwojowe 4.2. Rozwój przestrzenny i zwiększenie potencjału instytucji otoczenia biznesu	Dokumenty krajowe · Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” · Program Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 r. Dokumenty regionalne · Regionalna Strategia Innowacji do 2020 roku

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Za ośrodki predestynowane do rozwoju infrastruktury wspomagania gospodarki opartej na wiedzy i rozwoju inteligentnych specjalizacji regionu uznaje się: aglomerację lubelską, ośrodki subregionalne, ośrodki lokalne wskazane do rozwoju funkcji subregionalnych.

2) Jako główne ośrodki koncentracji przemysłu w obszarze województwa wskazuje się:
   - aglomerację lubelską,
   - miasta: Biała Podlaska, Chełm, Puławy, Zamość, Biłgoraj, Kraśnik, Łuków, Lubartów, Łęczna, Ryki, Janów Lubelski, Radzyń Podlaski, Krasnystaw, Tomaszów Lubelski, Parczew, Międzyrzec Podlaski, Stoczek Łukowski, Rejowiec Fabryczny, Bychawa, Bełżyce, Dęblin, Poniatowa.

3) Za podstawowe strefy rozwoju gospodarczego wskazuje się:
   - obszary atrakcyjne inwestycyjnie dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej obejmujące tereny podmiejskie na kierunkach głównych powiązań transportowych,
   - tereny rozwoju zagłębia węglowego, w tym miasta: Chełm, Rejowiec Fabryczny, Łęczna i Ostrów Lubelski oraz gminy wiejskie: Łęczna, Puchaczów, Cyców, Siedliszcze, Rejowiec Fabryczny, Rejowiec, Sawin, Wierzbica, Ostrów Lubelski, Ludwin, Uścimów, Sosnowica, Urszulin i Chełm.

4) Za główne ogniwa organizacji przestrzeni gospodarczej uznaje się:
   - strefy o specjalnych warunkach inwestowania:
     - istniejące podstrefy SSE: Mieleckiej SSE (Lublin, Chełm, Radzyń Podlaski, Zamość, Lubartów); Starachowickiej SSE (Puławy); Tarnobrzeskiej SSE (Łazy k/Łukowa, Łuków, Borownica k/Janowa Lubelskiego, miasto i gmina Tomaszów Lubelski, Ryki, Poniatowa, Kraśnik, Strzyżów gm. Horodło)
     - planowane podstrefy SSE: miasta – Lublin, Świdnik, Dęblin, Biała Podlaska, Międzyrzec Podlaski, Parczew, Rejowiec Fabryczny, Krasnystaw, Biłgoraj, gminy - Ułęż, Tyszowce, Tarnawatka, Rejowiec Fabryczny,
     - parki przemysłowe: Regionalny Park Przemysłowy Świdnik, Puławski Park Przemysłowy,
     - Wolny Obszar Celny w Małaszewiczach,
   - główne strefy przedsiębiorczości:
     - tereny inwestycyjne dla lokalizacji branż przemysłu i usług uwarunkowanych sąsiedztwem infrastruktury transportowej i logistycznej w obszarze: gmin - Chełm, Rejowiec, Dorohusk, Włodawa, Zamość, Szczebrzeszyn, Terespol, Zalesie, Niemce, Piaski, Żyrzyn, Puławy, Lubartów, Lubycza Królewska (w Lubyczy Królewskiej

i w sąsiedztwie przejścia graniczonego w Hrebennem), miast - Biała Podlaska, Łuków, Lublin, Świdnik, Międzyrzec Podlaski, Lubartów, Biłgoraj, Dęblin, Puławy, Hrubieszów, Chełm, Zamość;

- o dużej koncentracji własności komunalnej i Skarbu Państwa: Leszkowice (gm. Ostrówek) i Górka Lubartowska (gm. Niedźwiada), Jarosławiec (gm. Sitno), Zawadów (gm. Puchaczów), Zaścianki (gm. Międzyrzec Podlaski), Sobieszyn (gm. Ułęż), Biała Podlaska (lotnisko), Lublin (Zadębie, Felin) i Koroszczyn,
- inne o powierzchni przekraczającej 100 ha: Kolonia Annobór (gm. Lubartów), Woskrzenice Duże (gm. Biała Podlaska), Świdnik, Parczew, Borownica (gm. Janów Lubelski),
- inne o powierzchni przekraczającej 50 ha: Lublin, m. Terespol, gm. Rejowiec Fabryczny (Pawłów), m. Biała Podlaska, gm. Biała Podlaska (Sławacinek Stary, Cicibór Duży), m. Kock (Kock Rolny), m. i gm. Szczebrzeszyn (Niedzielska – Kolonia, obręb Bodaczów), Ostrów Lubelski (ul. Lubartowska), gm. Leśniowice (Horodysko – pod usługi turystyczne), gm. Biłgoraj (Gromada), m. Krasnystaw, gm. Krasnystaw (Siennica Nadolna, Wincentów, Krupiec) m. Puławy, m. Poniatowa, m. Radzyń Podlaski, gm. Lubartów (Nowodwór), gm. Terespol (Kobylany), m. Biłgoraj, gm. Niemce (Niemce/Leonów – w pobliżu linii kolejowej), gm. Zalesie (Wólka Dobryńska), Końskowola.

5) Jako ogniwa uzupełniające przestrzeni gospodarczej traktuje się wielofunkcyjne obszary śródmiejskie predestynowane do rozwoju nieuciążliwych, zróżnicowanych form aktywności gospodarczej o małej skali, w tym aktywności rzemieślniczej, skierowanej na zaspokajanie potrzeb mieszkańców.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) W ramach restrukturyzacji ośrodków gospodarczych zaleca się:
   - wspieranie rozwoju przemysłów wysokiej techniki w miastach: Lublin, Świdnik, Lubartów, Łęczna, Puławy, Łuków, Ryki, Dęblin, Poniatowa, Kraśnik, Janów Lubelski, Biała Podlaska, Radzyń Podlaski, Krasnystaw**,** Chełm, Zamość, Tomaszów Lubelski, Biłgoraj,
   - dywersyfikację branżową przemysłu w ośrodkach dużego udziału gałęzi przemysłu tradycyjnego (spożywczej, drzewnej i meblarskiej): Kraśnik, Łuków, Opole Lubelskie, Poniatowa, Ryki, Hrubieszów, Krasnystaw, Parczew,
   - wspomaganie rozwoju funkcji przemysłowej małych miast: Stoczek Łukowski, Rejowiec Fabryczny, Bychawa, Bełżyce, Annopol, Tarnogród, Łaszczów, Piaski,
   - tworzenie oferty przestrzennej dla rozwoju drobnej przedsiębiorczości w ramach wzbogacania struktur osadnictwa o bliskie miejsca pracy i poprawę dostępności usług.

3.2.4.2. Rolnictwo

Rozwój rolnictwa powinien łączyć tradycyjne, przyjazne środowisku formy gospodarowania z nowymi innowacyjnymi metodami wykorzystania zasobów naturalnych. Podstawowe działania kieruje się na poprawę struktury przestrzennej gospodarstw rolnych w województwie lubelskim. Działania te, wraz z ochroną zwartych kompleksów bardzo dobrych gleb będą miały szczególne znaczenie w strefie wyżyn lessowych, traktowanych jako strategiczny obszar żywicielski o znaczeniu krajowym. Innym ważnym aspektem kształtowania terenów wiejskich jest ich wzbogacanie funkcjonalne z zachowaniem obecnych kierunków rozwoju specjalizacji rolnej w poszczególnych rejonach województwa (*Rys. 10. Gospodarka – Rolnictwo i leśnictwo*).

Działanie	Dokumenty powiązane / Podstawa działania
Kierunek 1. Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej	
1.1. Prowadzenie działań przeciwerozyjnych 1.2. Poprawa struktury obszarowej gospodarstw poprzez prowadzenie prac scaleniowo–wymiennych 1.3. Melioracje użytków rolnych na obszarach wymagających regulacji stosunków wodnych 1.4. Modernizacja systemu Kanału Wieprz-Krzna 1.5. Budowa małych zbiorników wodnych dla potrzeb gospodarki rolnej 1.6. Fitomelioracje terenów użytkowanych rolniczo (monokultur rolniczych)	Dokumenty krajowe · Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 · MasterPlan dla obszaru dorzecza Wisły Dokumenty regionalne · Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012 – 2015 z perspektywą do roku 2019 · Program zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich województwa lubelskiego · Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubelskiego na lata 2014-2029 · Rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz-Krzna · Aktualizacja programu rozwoju małej retencji dla województwa lubelskiego · Program gospodarki wodnej województwa lubelskiego
Kierunek 2. Rozwój rolnictwa na obszarach o szczególnych warunkach gospodarowania	
2.1. Dostosowanie użytkowania gruntów do przyrodniczych warunków produkcji rolnej na obszarach ONW 2.2. Wspieranie rolnictwa o intensywności zharmonizowanej z wartościami przyrodniczymi i wrażliwością środowiska 2.3. Wspieranie rozwoju gospodarstw ekologicznych	Dokumenty krajowe · Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 · Program rolnośrodowiskowy 2007-2013 · Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 – 2020 Dokumenty regionalne · Program zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich województwa lubelskiego
Kierunek 3. Wzmacnianie zaplecza rozwoju nowoczesnego rolnictwa	
3.1. Rozwój bazy magazynowo-przechowalniczej i przetwórczej służącej wzmacnianiu specjalizacji rolniczych w regionie oraz zapewniającej zagospodarowanie lokalnych płodów rolnych 3.2. Budowa bazy dla hurtowych rynków rolnych	Dokumenty krajowe · KSRR 2010 - 2020 · Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 Dokumenty regionalne · Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku · Program zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich województwa lubelskiego
Kierunek 4. Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich	
4.1. Zapewnienie przestrzennych możliwości funkcjonowania i rozwoju zakładów usługowo–produkcyjnych w działalnościach pozarolniczych 4.2. Rozwój gospodarstw agroturystycznych	Dokumenty krajowe · KSRR 2010-2020 · Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 · Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 – 2020 Dokumenty regionalne · Program zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich województwa lubelskiego

Kierunek 5. Rozwój rolnictwa ukierunkowanego na produkcję biomasy dla celów energetycznych	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
5.1. Rozwój gospodarstw specjalizujących się w produkcji biomasy na cele energetyczne 5.2. Wykorzystanie gruntów rolnych pod uprawę wieloletnich celowych roślin energetycznych	Dokumenty krajowe · KSRR 2010-2020 · Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 · Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 – 2020 Dokumenty regionalne · Program zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich województwa lubelskiego

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Kierunki rozwoju produkcji rolnej dostosowuje się do potencjału klimatyczno-glebowego województwa. W oparciu o jakość rolniczej przestrzeni, tradycje kultury rolnej i wartości przyrodnicze wyodrębnia się obszary rolnicze predestynowane do kierunkowego rozwoju, tj:
   - roślinnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej obejmujący podobszary:
     - centralny (wyżynny) – strategiczny obszar żywicielski obejmujący strefę wyżynną województwa, wskazany do wysokotowarowej produkcji rolnej i wymagający szczególnej ochrony gleb dla celów roślinnej produkcji rolnej,
     - nadwiślański – obejmuje tereny nadwiślańskie, na których dominuje specjalizacja gospodarstw w produkcji owoców miękkich i sadowniczych,
     - tarnogrodzki – obejmuje tereny, na których występują sprzyjające warunki klimatyczne i glebowe do uprawy roślin przemysłowych,
   - gospodarki hodowlanej obejmujący podobszary:
     - polno-leśny – obejmuje tereny w północno-zachodniej części regionu charakteryzującą się mało korzystnymi warunkami przyrodniczymi dla roślinnej produkcji rolniczej; w południowej części obszaru występują dogodne warunki dla rozwoju gospodarki rybackiej,
     - mozaikowy łąkowo-leśno-polny – obejmuje tereny w północno-wschodniej części regionu o średnich i słabych glebach i wysokim udziale użytków zielonych w strukturze użytków rolnych; rozległe kompleksy łąkowo-pastwiskowe są podstawą rozwoju wysokotowarowych gospodarstw rolnych specjalizujących się w hodowli bydła i trzody chlewnej.

2) Jako priorytetowe w zakresie prowadzenia działań przeciwerozyjnych wskazuje się gminy: Batorz, Chrzanów, Frampol, Godziszów, Goraj, Kazimierz Dolny, Krasiczyn, Krzczonów, Łopiennik Górny, Radecznica, Rybczewice, Tarnawatka, Wojsławice.

3) Do obszarów priorytetowych pod względem budowy oraz rozbudowy i modernizacji urządzeń melioracyjnych, obejmujących obiekty o powierzchni co najmniej 500 ha, zalicza się gminy: Dębowa Kłoda, Jabłoń, Milanów, Podedwórze, Parczew, Siemień, Sosnowica, Ostrów Lubelski, Uścimów, Serniki, Ludwin, Niedźwiada, Międzyrzec Podlaski, Kąkolewnica, Stanin, Łuków, Trzebieszów, Trzeszczany, Sułów, Nielisz, m. Szczebrzeszyn.

4) Jako priorytetowe w zakresie wdrażania działań służących zwiększaniu efektywności produkcyjnej gospodarstw rolnych, w tym poprzez transformację użytkowania gruntów rolnych wskazuje się gminy na terenie powiatów: bialskiego, łukowskiego, parczewskiego i włodawskiego, położone w obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW).

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Fitomelioracje terenów użytkowanych rolniczo, jako narzędzie służące poprawie odporności agroekosystemów, preferuje się na ubogich przyrodniczo obszarach (monokulturach rolniczych) centralnej i zachodniej części Wyżyny Lubelskiej.

2) W celu wzbogacenia działalności gospodarczej na obszarach wiejskich poprzez wykorzystywanie potencjału glebowo-klimatycznego, kulturowego i przyrodniczo-krajobrazowego rekomenduje się intensyfikację rozwoju gospodarstw:
   - agroturystycznych głównie na obszarze: Roztocza, Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, rejonów nadwiślańskiego i nadbużańskiego,
   - agroleśnych głównie na Polesiu Zachodnim oraz Roztoczu i w Kotlinie Sandomierskiej.

3) Do prowadzenia prac scaleniowo-wymiennych, poprawiających strukturę przestrzenną gospodarstw rolnych, rekomenduje się obszary wysokotowarowej produkcji rolnej o niskich lub umiarkowanych walorach przyrodniczych, w których zidentyfikowany obszar wymagający scaleń przekracza 50% powierzchni gminy. Należą do nich przede wszystkim: Tuczna, Łomazy, Drelów, Kąkolewnica Wschodnia, Międzyrzec Podlaski, Serniki, Stoczek Łukowski, Wola Mysłowska, Adamów (pow. łukowski), Józefów n/Wisłą, Janów Lubelski, Potok Górny, Tarnogród, Obsza, Łukowa, Aleksandrów, Dzwola, Godziszów.

3.2.4.3. Gospodarka rybacka

Rozwój gospodarki rybackiej w województwie lubelskim opiera się na utrzymaniu produkcji w istniejących stawach hodowlanych, modernizacji, odbudowie i budowie nowych stawów oraz budowie obiektów małej retencji z funkcją hodowli ryb. Istotnym kierunkiem rozwoju tego sektora gospodarki jest wzmocnienie sektora przetwórstwa rybnego poprzez modernizację i rozbudowę istniejących i budowę nowych zakładów przetwórczych, a także rozwój zaplecza naukowego i naukowo-doświadczalnego.

Na obszarach cennych przyrodniczo kształtowanie gospodarki rybackiej w rzekach, jeziorach i stawach polegać będzie przede wszystkim na prowadzeniu gospodarki rybackiej dostosowanej do funkcjonowania naturalnych ekosystemów wodnych oraz na zapewnieniu w skali dorzeczy warunków dla występowania i swobodnej migracji rodzimych gatunków ryb.

Kierunek 1. Rozwój terenów i urządzeń gospodarki rybackiej	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Utrzymanie funkcji produkcyjnej w istniejących obiektach stawowych 1.2. Budowa, modernizacja i odbudowa stawów 1.3. Budowa obiektów małej retencji z funkcją hodowli ryb	Dokumenty krajowe · Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020 Dokumenty regionalne · Programu ochrony przed suszą w województwie lubelskim · Aktualizacja programu małej retencji dla nowego woj. lubelskiego · Aneks do Aktualizacji Programu małej retencji dla nowego województwa lubelskiego · Program gospodarki wodnej woj. lubelskiego · Gospodarka Rybacka w Województwie Lubelskim. Opracowanie Studialne
Kierunek 2. Rozwój przetwórstwa ryb i produktów rybołówstwa	
2.1. Modernizacja i rozbudowa istniejących zakładów przetwórczych 2.2. Budowa zakładów przetwórstwa rybnego	Dokumenty krajowe · Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) W ramach rozwoju gospodarki rybackiej uznaje się za niezbędne:
   - utrzymanie w użytkowaniu istniejących obiektów stawowych:
     - powiat bialski – gminy: Rokitno (stawy Cieleśnica), Zalesie (stawy Mokrany Stare), Biała Podlaska (stawy Białka).

- powiat biłgorajski – gminy: Aleksandrów (stawy Aleksandrów), m. Biłgoraj (stawy Rożnówka), Łukowa (stawy Chmielek);
- powiat hrubieszowski – gmina Trzeszczany (stawy: Nieledew, Zaborce), gmina Werbkowice (Stawy Turkowice, Stawy Wronowice);
- powiat janowski – gminy: Janów Lubelski (staw Momoty), Modliborzyce (stawy : Świdry I Pieńki, Wierzchowiska, Stojeszyn Wieś) ;
- powiat kraśnicki – gminy: Dzierzkowice (stawy: Dzierzkowice – Wola, Krzywie) Gościeradów (stawy: Wólka Szczecka, Kolonia Liśnik Duży);
- powiat lubartowski – gminy: Jeziorzany (stawy: Przytoczno I, Kawęczyn, Przytoczno II) , Kock (stawy Kock), Ostrówek (stawy Dębica), Michów (stawy Lipniak), Kamionka (stawy : Samoklęski, Wólka Krasienińska), Lubartów (stawy: Stary Tartak, Wzory, Stróżek), Ostrów Lubelski (stawy Ostrów Lubelski – Wielki Bagien), Uścimów (stawy: Jedlanka, Krasne, Drozdówka I);
- powiat lubelski – gminy: Borzechów (Stawy Pałacowe Kłonica Dolna), Niedrzwica Duża (stawy: Stawy Niedrzwica Kościelna, Stawy Radawczyk, Stawy Krężnica Jara, Stawy Niedrzwica Kościelna RSP), Strzyżewice (Stawy Strzyżewice), Bychawa (stawy: Stawy Bychawa- Podzamcze, Stawy Podzamcze), Głusk (Stawy Szpital im. Prof. M. Kaczyńskiego), Garbów (stawy: Stawy Garbów I i II, Stawy Garbów-Przybysławice);
- powiat łukowski – gminy: Wola Mysłowska (Stawy Jarczew), Stanin (Stawy Jeleniec), Krzywda (Stawy Radoryż), Wojcieszków (Stawy Burzec), Adamów (stawy pod nazwą Stawy), Serokomla (Stawy Bielany);
- powiat opolski – gminy: Wilków (stawy Polanówka), Poniatowa (stawy Poniatowa Wieś), Opole Lubelskie (stawy: Stawy Pustelnia, Grabówka, Ruda Godowska, Wrzelowiec, Kluczkowice, Trzebiesza, Pustelnia, Opole Lubelskie, Kalinka, Jankowa, Skoków, Górna Owczarnia, Kulig), Chodel (staw Chodel), Józefów (staw Mazanów);
- powiat parczewski – gminy: Siemień (Kompleks Stawowy Bobowiska, Stawy P.P Serwy, Stawy P.K.Kozaczuk)), Parczew (Kompleks Stawowy Komarne, Kompleks Stawy Tyśmienica, Kompleks Stawowy Prokop) , Sosnowica (Kompleks Stawowy Sosnowica II, Kompleks Stawy- Leśne);
- powiat puławskim – gminy: Baranów (stawy: Dębczyna, Baranów), Kazimierz Dolny (stawy Witoszyn), Wąwolnica (stawy Iłki), Kurów (stawy: Garbów I, Garbów II), Nałęczów (staw Czesławice), Żyrzyn (stawy: Żyrzyn, Osiny);
- powiat radzyński – gminy: Borki (staw Borki), Czemierniki (stawy: Czemierniki II, Skruda);
- powiat rycki – gminy: Kłoczew (stawy: Jagodne, Kłoczew), Nowodwór (stawy Grabowce Dolne), Ryki (stawy: Okrąglica, Stawy Ryki, Chrustne);
- powiat świdnicki – gminy: Rybczewice (stawy: Staw Rybczewice, Staw Pilaszkowice), Piaski (stawy: Stawy ob. Piaski, Stawy Siedliszki);
- powiat tomaszowski – gminy: Tomaszów Lubelski (stawy: Łaszczówka, Ruda Wołoska Łaszczówka), Krynice (stawy Źwiartów), Tarnawatka (stawy Tarnawatka), m. Tomaszów Lubelski (stawy Rogoźno), Łaszczów(stawy: Zimno, Nadolce), Lubycza Królewska (stawy: Zatyle, Wierzbica, Hrebenne, Ruda Żurawicka);
- powiat zamojski – gminy: Zamość (stawy: Pniówek, T0pornica, Łapiguz), Zwierzyniec (Stawy Echo), Łabunie (stawy: Haś, Blonka), Komarów Osada(staw Dub), Krasnobród (staw Oleander), Grabowiec (stawy: Siedlisko, Rogów, Tuczępy, Ornatowice);

- modernizację i odbudowę obiektów stawowych (ochronę terenów ogroblowanych przed zmianą ich przeznaczenia na cele inne, niż zbiorniki wodne):
  - powiat bialski – gmina Biała Podlaska (stawy Grabarka);
  - powiat chełmski – gminy: Rejowiec Fabryczny (Stawy Kanie), m. Rejowiec Fabryczny (Stawy Marynin), Żmudź (Stawy Leszczany);
  - powiat hrubieszowski – gmina Werbkowice (Stawy Turkowice, Stawy Wronowice);
  - powiat krasnostawski – gminy: Krasnystaw (Stawy PSO Białka), Kraśniczyn (Stawy Gończa D.O.S.P), Siennica Różana (Stawy Zagroda RSP);
  - powiat kraśnicki – gmina Dzierzkowice (Stawy Dzierzkowice Wola, Krzywie), gmina Kraśnik, (Stawy Stróża, Stawy Ośrodek Wyżnica), gmina Urzędów(Stawy Kozarów);

- powiat lubartowski – gminy: Kamionka (Stawy Rybne Samoklęski), gmina Michów (Stawy Rybne Lipnik), gmina Ostrów Lubelski (Staw Rybny Kolechowice)
- powiat łukowski – gmina Serokomla (Staw Rybny Szamotka, Torfisko, Staw Rybny Wyspowy);
- powiat janowski – gmina Potok Wielki (stawy : Gałczyn Dolny, Gałczyn Średni, Staw Habuda, Gałczyn Górny, Smuga 2, Smuga 1, Lasek Maliński, Dubis Maliński, Kutyły 2, Kutyły 1, Staw Rybny Zero, Roczniak 2, Roczniak 1, Staw Rybny Zbiornik, Klin, Zarybkowy 1, Zarybkowy 2, Staw Szeroka, Krzywa, Lasek Osowski, Załamany, Nowy, Dubis Stary, Dubis Nowy, Wał, Średniak, Górny 1, Hołys, Syrokówka 2, Syrokówka 1, Stara Pachlówka, Połamana Pachlówka, Grzęzawa, Szwedówka 2, Czerwonka, Kurlej, Czarne Bagno, Kruk, Cegielnia);
- powiat puławski – gminy: Baranów (Stawy Baranów), Żyrzyn;
- powiat parczewski – gminy: Siemień (Kompleks Stawowy Siemień), Sosnowica (Kompleks Stawowy Sosnowica I, Stawy Rybne Górki, Kompleks Stawowy Libiszów I),Dębowa Kłoda(Obręb Libiszów kpl.II);
- powiat radzyński – gmina Wohyń (Stawy Pszonka, Suchowola);
- powiat rycki – gmina Ułęż (stawy: Ułęż, Sarny, Sobieszyn, Podlodów, Podlodówka, Korzeniów);
- powiat włodawski – gminy: Stary Brus (Stawy Stary Brus, Stawy Hola), Włodawa (Stawy Adamki).

- budowę obiektów stawowych:
  - powiat bialski – gmina Zalesie (Stawy Mokrany Stare);
  - powiat biłgorajski – gm. Obsza (Staw rybny Olechowiec);
  - powiat chełmski – gmina Dorohusk (Stawy Dorohusk), gmina Chełm (Staw w m. Żółtańce);
  - powiat kraśnicki – gmina Szastarka (Staw Rybny w m. Polichna Czwarta), gm. Trzydnik Duży (Stawy Oblęcin);
  - powiat lubartowski – gmina Ostrów Lubelski (Staw Rybny Ostrów Lubelski – Rolny).

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Rekomenduje się lokalizowanie zakładów przetwórstwa produktów rybołówstwa na terenach kształtujących się obszarów specjalizacji w zakresie gospodarki rybackiej.

2) Dalszy rozwój przetwórstwa produktów rybołówstwa rekomenduje się w miejscowościach: Hrubieszów, Mircze, Kurów, Wólka Złojecka (gm. Nielisz), Biała Podlaska, Chełm, Lublin, Kock.

3.2.4.4. Gospodarcze wykorzystanie lasu

Gospodarkę leśną prowadzi się według planu urządzenia lasu lub uproszczonego planu urządzenia lasu z uwzględnieniem: zachowania lasów i korzystnego ich wpływu na poszczególne elementy środowiska, ochrony lasów, ochrony gleb i terenów szczególnie narażonych na zanieczyszczenie lub uszkodzenie oraz o specjalnym znaczeniu społecznym, ochrony wód powierzchniowych i głębinowych, retencji zlewni, produkcji (na zasadzie racjonalnej gospodarki) drewna oraz surowców i produktów ubocznego użytkowania lasów.

Z gospodarczego punktu widzenia, najważniejszą funkcją lasu jest produkcja leśna mająca na celu takie zarządzanie zasobami leśnymi, które umożliwi osiągnięcie maksymalnej produkcji drewna i produktów niedrzewnych przy zachowaniu odnawialności zasobów. W tym względzie, zasadnicze znaczenie mają lasy, w których prowadzona jest zrównoważona gospodarka leśna, które mogą w znacznym stopniu zabezpieczyć potrzeby przemysłu drzewnego. Szczególną postacią lasów gospodarczych mogą stać się plantacje leśne o funkcji wąskoprodukcyjnej.

Potencjalne szanse rozwoju posiada kolejny system użytkowania lasu, tj. agroleśnictwo, rozwijające się na styku leśnictwa i rolnictwa. Polega on na takim wykorzystaniu komplementarnych współzależności pomiędzy lasem, uprawami rolnymi i hodowlą, aby produkcyjność i stabilność całego systemu była większa niż każdego z tych komponentów z osobna (*Rys. 10. Gospodarka – Rolnictwo i leśnictwo*).

Kierunek 1. Rozwój przetwórstwa opartego o zasoby leśne	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Utrzymanie i modernizacja zakładów przemysłu drzewnego 1.2. Rozwój bazy infrastrukturalnej służącej ubocznej produkcji leśnej	Dokumenty krajowe · Polityka Leśna Państwa · Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa Dokumenty regionalne · Plany urządzenia lasów · Uproszczone planu urządzenia lasów

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Jako obszary wskazane do rozwoju przetwórstwa drzewnego i papierniczego uznaje się:
   - tereny charakteryzujące się dużą lesistością i koncentracją podmiotów gospodarczych zajmujących się przetwórstwem drzewnym:
     - w południowej i południowo-zachodniej części województwa obejmujące powiaty: tomaszowski, biłgorajski, janowski, zamojski oraz kraśnicki,
     - w północnej i północno-zachodniej części województwa obejmujące powiaty: radzyński, bialski, łukowski, puławski, lubartowski i rycki,
     - w zachodniej części województwa obejmujący powiat opolski,
     - we wschodniej części województwa obejmujące powiaty: włodawski i parczewski,
   - gminy o dużej koncentracji zakładów zajmujących się przeróbką drewna (tartaki) tj: Adamów, Aleksandrów, Biała Podlaska, Biłgoraj, Dzwola, Janów Lubelski, Józefów, Kamień, Krasnobród, Księżpol, Kurów, Lubycza Królewska, Łuków, Niedrzwica Duża, Puławy, Sitno, Sosnowica, Susiec, Tereszpol, Tomaszów Lubelski, Zalesie, Zamość, Zwierzyniec.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Uznaje się za celowe kształtowanie zwartych kompleksów nowych zalesień dla celów produkcyjnych poprzez tworzenie zbiorowiska leśnego o minimalnej powierzchni 5 ha i szerokości co najmniej 200 m.

2) Rozwój agroleśnictwa mającego na celu m. in. przeciwdziałanie utracie żyzności gleb i ich ochronę przed erozją, a także dostarczanie surowców leśnych, powinien być preferowany na obszarach o zrównoważonej polno-leśno-łąkowej strukturze ekologicznej i na najbardziej erodowanych obszarach Wyżyny Lubelskiej.

3) Wskazuje się bieżącą aktualizację uproszczonych planów urządzenia lasu w celu uporządkowanie gospodarki leśnej na gruntach prywatnych.

4) Wskazuje się objęcie priorytetem prac scaleniowo-wymiennych zwartych obszarów leśnych o dużym rozdrobnieniu różnych form własności celem poprawy efektywności gospodarowania.

3.2.4.5. Turystyka

PZPWL zakłada rozwój różnych form turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i kulturowych oraz zagospodarowania turystycznego. Stymulowanie rozwoju turystyki ma na celu z jednej strony odciążenie terenów przeinwestowanych turystycznie, a z drugiej wykreowanie nowych obszarów turystycznych (*Rys. 11. Gospodarka – Turystyka*). Wysokie walory krajobrazowe obszarów leśnych Lubelszczyzny wpływają na rozwój edukacji przyrodniczo-leśnej oraz turystyki wykorzystującej kompleksy leśne. Udostępnienie dla edukacji i turystyki obszarów leśnych jest jednym z ważniejszych zadań Lasów Państwowych mających na celu upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o środowisku leśnym i zrównoważonej gospodarce leśnej. Cele te są realizowane m. in. poprzez urządzanie szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych, ścieżek rowerowych, tras biegowych oraz obiektów turystycznych, np. parkingi i zadaszenia. Impulsów rozwojowych wymagają:

- turystyka uzdrowiskowa i relaksacyjna na obszarach o wstępnie zidentyfikowanych walorach leczniczych,

- turystyka przyrodniczo-krajoznawcza wykorzystująca walory przyrody nieożywionej w projektowanych geoparkach,
- turystyka etnograficzna na obszarach o dobrze zachowanych materialnych śladach kultury ludowej,
- turystyka leśna jako odrębny kierunek kreowania obszarów turystycznych.

Ważne dla rozwoju tych i wszystkich pozostałych form turystyki jest modernizacja i rozbudowa bazy turystycznej dostosowanej do typu, intensywności ruchu turystycznego oraz wrażliwości środowiska. Obok działań o charakterze infrastrukturalnym istotne znaczenie dla rozwoju turystyki w województwie ma kreowanie i rozwój konkurencyjnych produktów turystycznych, a w szczególności:

- wspieranie procesów powstawania regionalnych i lokalnych produktów turystycznych,
- stymulowanie innowacyjności w obszarze marketingu produktów turystycznych,
- rozbudowa i rozwój zintegrowanego systemu informacji turystycznej,
- stworzenie systemu monitorowania i dostosowywania produktów turystycznych do potrzeb rynku.

Coraz bardziej atrakcyjną alternatywą dla zorganizowanego wypoczynku staje się agroturystyka stanowiąca istotny element wzbogacenia funkcjonalnego obszarów wiejskich.

Kierunek 1. Wzbogacanie atrakcyjności obszarów turystycznych	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1 Rewaloryzacja oraz zapewnienie ekspozycyjności zabytkowych obiektów architektonicznych, techniki, militarnych, archeologicznych oraz zespołów urbanistycznych 1.2 Budowa i rozbudowa zbiorników wodnych o funkcji rekreacyjnej 1.3 Ochrona istniejących i kształtowanie nowych terenów zieleni (parki zdrojowe, edukacyjne, rozrywki itp.) 1.4 Rozwój regionalnej bazy obsługi ruchu turystycznego 1.5 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej	Dokumenty krajowe · Strategia Rozwoju Kraju 2020 · Kierunki rozwoju turystyki Dokumenty regionalne · Program gospodarki wodnej woj. lubelskiego · Plan Marketingu Turystyki w woj. Lubelskim · Program rozwoju i rewitalizacji miast dla woj. Lubelskiego · Program małej retencji dla nowego województwa lubelskiego · Koncepcja Programowo-Przestrzenna Rozwoju Turystyki i Rekreacji
Kierunek 2. Udostępnianie obszarów o walorach turystycznych	
4.1. Rozbudowa infrastruktury szlaków turystycznych w dostosowaniu do rangi szlaku, potrzeb użytkowników i rodzaju ruchu turystycznego (piesze, rowerowe, samochodowe, żeglugowe, kajakowe, kolejowe, konne, narciarskie itp.) 4.2. Rozwój obiektów zaplecza technicznego (parkingi, miejsca postojowe) 4.3. Tworzenie turystycznych szlaków tematycznych wykorzystujących przyrodnicze, kulturowe i historyczne walory województwa 4.4. Urządzanie punktów widokowych 4.5. Urządzenie turystycznych przejść granicznych	Dokumenty międzynarodowe · Uzgodnienia i rekomendacje Polsko-Ukraińskiej Międzyrządowej Komisji Koordynacyjnej ds. Współpracy Transgranicznej Dokumenty krajowe · Strategia Rozwoju Kraju 2020 · Kierunki rozwoju turystyki do roku 2015 Dokumenty regionalne · Koncepcja Programowo-Przestrzenna Rozwoju Turystyki i Rekreacji · Plan Marketingu Turystyki w woj. lubelskim · Program rozwoju i rewitalizacji miast dla woj. lubelskiego · Studium Programowo-Przestrzennego Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Ze względu na wrażliwość, walory turystyczne środowiska i rangę ochrony ustala się kierunki turystycznego wykorzystania obszarów objętych ochroną prawną lub wskazanych do objęcia taką ochroną:

- obszary rozwoju ekoturystyki: Poleski PN, Roztoczański PN - wytyczenie nowych ścieżek przyrodniczych zgodnie z Planem Ochrony PN, rezerwaty przyrody, Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Janowskie"; tereny o wybitnych walorach przyrodniczych obejmujące obszary ochrony ścisłej w obrębie parków narodowych wyklucza się z penetracji turystycznej,
- obszary rozwoju rekreacji wypoczynkowej i turystyki krajoznawczej obejmujące:
  - obszary chronionego krajobrazu z uwzględnieniem czynnej ochrony ekosystemów służącej podnoszeniu walorów turystycznych,
  - planowane w lokalnych dokumentach planistycznych (mpzp, suikzp) obszary chronionego krajobrazu z uwzględnieniem ograniczania działań wpływających negatywnie na przedmiot ochrony,
- obszary zrównoważonego rozwoju turystyki krajoznawczej i wypoczynkowej obejmujące:
  - parki krajobrazowe na zasadach określonych w planach ochrony parków,
  - planowane w lokalnych dokumentach planistycznych (mpzp, suikzp) parki krajobrazowe z uwzględnieniem ograniczania działań wpływających negatywnie na przedmiot ochrony,
  - ostoje ptasie sieci Natura 2000 z zakazem realizacji inwestycji lub działań mogących negatywnie oddziaływać na walory przyrodnicze,
- obszary rozwoju turystyki krajoznawczej z wykluczeniem turystyki wypoczynkowej obejmujące:
  - tereny parków narodowych oraz rezerwaty przyrody podlegające ochronie częściowej udostępniane na zasadach określonych w planach ochrony poszczególnych form ochrony przyrody,
  - ostoje siedliskowe sieci Natura 2000 zgodnie z planami działań ochronnych.

2) Ze względu na kierunki napływu turystów, natężenie i rodzaj ruchu turystycznego wskazuje się rozwój infrastruktury turystycznej i służącej ochronie walorów turystycznych w ośrodkach i strefach turystycznych:

- w zakresie turystyki uzdrowiskowej:
  - istniejące uzdrowiska – Nałęczów, Krasnobród,
  - potencjalne uzdrowiska na obszarach o wstępnie rozpoznanych walorach uzdrowiskowych w gminach: Wąwolnica, Kazimierz Dln., Biszcza, Łukowa, Janów Lubelski,
- w zakresie turystyki krajoznawczo-poznawczej:
  - ośrodki turystyki krajoznawczo-kulturowej: Zamość, Lublin, Kazimierz Dolny, Kozłówka, Nałęczów, Janowiec, Puławy, Dęblin, Lubartów, Chełm, Janów Podlaski, Biała Podlaska, Radzyń Podlaski, Międzyrzec Podlaski, Wola Okrzejska, Opole Lubelskie, Kock, Kodeń, Romanów, Jabłoń, Krasnystaw, Kraśnik, , Włodawa, Gardzienice, Nadrzecze k/Biłgoraja, Biłgoraj, Janów Lubelski, Zwierzyniec, Józefów, Krasnobród, Hrubieszów, Tomaszów Lubelski,
  - ośrodki etnograficzne (szczególnie w zakresie infrastruktury służącej zachowaniu i ekspozycji kultury ludowej, wspieraniu zanikających rzemiosł): Wojciechów, Urzędów, Hola, Łążek Garncarski, Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie, Krzczonów, Niedrzwica Kościelna, Kocudza, Lubartów,
  - strefy dziedzictwa kulturowego: Pogranicza Kulturowego, koncentracji zabytków archeologicznych,
- w zakresie turystyki wypoczynkowej:
  - strefy o walorach wypoczynkowych znaczących w skali kraju: Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie (Hanna, gmina i miasto Włodawa, Wyryki, Stary Brus, Sosnowica, Dębowa Kłoda, Ostrów Lubelski, Uścimów, Ludwin, Cyców, Urszulin, Hańsk, Wola Uhruska), Roztocze Środkowe (gmina i miasto Tomaszów Lubelski, Susiec, Krasnobród, Józefów, Zwierzyniec, Tereszpol, Szczebrzeszyn, Adamów), obszar trójkąta Kazimierz Dln. – Puławy – Nałęczów (Janowiec, gmina i miasto Kazimierz Dolny, Końskowola, Kurów, Nałęczów, gmina i miasto Puławy, Wąwolnica i Wojciechów),
  - ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe: Janów Lubelski, Nielisz, Krasnobród, Zwierzyniec, Susiec, Majdan Sopocki, Okuninka, Sosnowica, Uścimów, Piaseczno, Rogóźno, Ostrów Lubelski, Wola Uhruska, Starosiele, Józefów n. Wisłą, Stężyca, Stoczek Łukowski,

Łuków, Józefów, Cacanin k/Frampola, Firlej, Międzyrzec Podlaski, Biłgoraj, Kraśnik (Budzyń), Chodel, Kluczkowice, Białka k/Parczewa, Janowice, Biszcza-Żary,

- w zakresie turystyki kwalifikowanej:
  - wodnej - szlaki kajakowe (rzeki: Wisła, Bug, Krzna, Wieprz, Bystrzyca, Tyśmienica, Sanna, Bukowa, Tanew, Uherka, Włodawka, Chodelka, Kurówka), kąpieliska, ośrodki żeglarstwa i przystanie (większe jeziora Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego poza PPN, żwirownia w Międzyrzecu Podlaskim, jeziora Firlej i Kunów, Zalew Zemborzycki, zbiornik Nielisz, stawy w Poniatowej, Opolu Lubelskim i Kluczkowicach, projektowany zbiornik Oleśniki, rz. Wisła - Puławy, Kazimierz Dolny, Janowiec, Dęblin, Piotrawin, Józefów n. Wisła),
  - narciarskiej - ośrodki sportów zimowych (Krasnobród, Justynówka k. Tomaszowa Lubelskiego, Kazimierz Dolny, Rąblów i Celejów w gm. Wąwolnica, Parchatka w gm. Kazimierz Dolny, Jacnia w gm. Adamów, Szopowe w gm. Józefów, Bobliwo w gm. Izbica, Batorz, Chrzanów, Sulów w gm. Zakrzówek, Kobylany w gm. Terespol, Kumowa Dolina k/Chełma oraz Lublin i Międzyrzec Podlaski), szlaki narciarskie (rejon: Polesie Zachodnie, Roztocze, Lasy Janowskie, rejon Skierbieszowski, dolina Wieprza, Gorajca i Tanwi; trasy: „Szlak Krawędziowy" ze Zwierzyńca do Suśca, Szastarka – Bełżec, Tomaszów Lub. – Turkowice, Tomaszów Lub. – Bidaczów),
  - konnej - szlaki konne (Poleski Szlak Konny, szlak konny „Cwał" w Lasach Janowskich, Ułański Szlak Konny i Roztoczański Szlak Konny po Roztoczu Środkowym, Szlak konny „Stępa" po Roztoczu Zachodnim, szlaki konne po Roztoczu), szlak konny przebiegający przez tereny gmin: Janowiec, Kazimierz Dolny, Markuszów, Baranów, Kurów, Wąwolnica, Puławy, Żyrzyn oraz Końskowola; ośrodki jeździeckie/stadniny (pow. bialski: Bubel Łukowiska, Czosnówka, Janów Podlaski, Konstantynów, Kostomłoty, Woskrzenice Duże, Woskrzenice Małe, Wygoda, pow. biłgorajski: Dyle, pow. chełmski: Sawin, Bukowa Mała, Jagodne, Janów, Kamień, Natalin, pow. hrubieszowski: Hrubieszów, Obrowiec, pow. Janowski: Janów Lubelski, pow. krasnostawski: Białka, pow. kraśnicki: Ostrów Kolonia, pow. lubelski: Bychawa, Dębina, Jakubowice Konińskie, Lublin, Nasutów, Piotrawin, Piotrkówek, Pólko, Pszczela Wola, Stoczek, pow. Łęczyński: Kaniwola, Wólka Cycowska, pow. łukowski: Rogale, Turze Rogi, pow. opolski: Kraczewice Rządowe, Górna Owczarnia, Poniatowa, Uściąż, pow. parczewski: Makoszka, pow. puławski: Kębło, Łąki, Rzeczyca, Sadłowice, Wylągi, pow. radzyński: Główne, pow. rycki: Dęblin, pow. świdnicki: Kalinówka, Świdnik, pow. tomaszowski: Dąbrowa Tomaszowska, Rabinówka, pow. włodawski: Okuninka, Wola Wereszczyńska, pow. zamojski: Horyszów Kolonia, Krasnobród, Płoskie, Wólka Wieprzecka). Obszary predestynowane do rozwoju turystyki konnej (Roztocze, Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie, Polesie, Lasy Janowskie, Lasy Łukowskie i Radzyńskie),
  - rowerowej - szlaki rowerowe: rangi międzynarodowej (Europejska turystyczna trasa rowerowa EuroVelo 11, Wileńska Trasa Rowerowa), rangi krajowej (Trasa Rowerowa Polski Wschodniej, Wiślana Trasa Rowerowa), rangi regionalnej (Nadbużański Szlak Rowerowy, Centralny Szlak Rowerowy Roztocza, Lublin - Wola Uhruska, Lublin - Kazimierz Dolny, Kazimierz Dolny - Kraśnik oraz proponowany Nadwieprzański Szlak Rowerowy). Obszary predestynowane do rozwoju turystyki rowerowej: Dolina Krzny, Wisły, Bugu, Wieprza, Chodelki, Ciemięgi i Dolnej Bystrzycy, Tanwi, Polesie Zachodnie, Roztocze Zachodnie i Środkowe, Płaskowyż Nałęczowski Lasy Janowskie z Puszczą Solską, Wyniosłość Giełczewska, Lasy Kozłowieckie i Sobiborskie, obszar chełmski,
- biznesowej (szczególnie w zakresie rozwoju wielofunkcyjnych centrów konferencyjno-wystawienniczych) – Lublin, Zamość, Puławy, Kazimierz Dolny, Nałęczów, ośrodki wypoczynkowe (Krasnobród, Janów Lubelski, Zwierzyniec, Okuninka), a także inne ośrodki miejskie położone w sąsiedztwie atrakcyjnych obszarów turystycznych (np. Janów Podlaski, Józefów, Poniatowa),
- pielgrzymkowej (szczególnie w zakresie bazy żywieniowej i noclegowej) - Jabłeczna, Kostomłoty, Kodeń, Krasnobród, Lublin, Wąwolnica, Kazimierz Dolny, Chełm, Leśna Podlaska, Radecznica, Pratulin, Janów Lubelski, Tomaszów Lub., Księżomierz.

3) W ramach wykorzystania turystycznego walorów kulturowych regionu wskazuje się rozwój infrastruktury turystycznej w ośrodkach położonych na kierunkach szlaków kulturowych:

- o zasięgu europejskim:

- Europejska Droga Kulturowa Via Regia – Lublin,
- Via Jagiellonica – Szlak Jagielloński Kraków – Lublin – Wilno (jedna trasa: Annopol, Kraśnik, Bełżyce, Lublin, Kock, Radzyń Podlaski, Międzyrzec Podlaski; druga trasa: Ostrów Lubelski, Parczew, Piszczac, Terespol),
- Via Mercatoria – Szlak Kupiecki Wrocław – Lublin – Lwów (Kazimierz Dolny – Wąwolnica – Nałęczów – Lublin – Biskupice – Krasnystaw – Hrubieszów – Hrebenne/Dołhobyczów),

- o zasięgu ponadregionalnym:
  - Szlak Chasydzki – Kraśnik, Chełm, Zamość, Lublin, Biłgoraj, Łęczna, Włodawa,
  - Szlak Pogranicza Kultur – Zamość, Lublin, Włodawa,
  - Szlak Jana Pawła II – Lublin,
  - Szlak Józefa Piłsudskiego – Jastków,
  - Polski Szlak Obiektów UNESCO – Zamość,
  - Polski Szlak Twierdz i Umocnień – Zamość, Dęblin,
- o zasięgu regionalnym:
  - Szlak Ordynacji Zamojskiej (Zamość, Zwierzyniec, Szczebrzeszyn, Józefów i gminy: Zamość, Nielisz, Szczebrzeszyn, Radecznica, Zwierzyniec, Józefów, Susiec),
  - Szlak Historyczny (Zamość, Komarów, Czermno, Gródek, Horodło, Dubienka, Chełm, Stołpie, Bukowno, Cyców, Lublin),
  - Szlak Przenikania Kultur (Lublin, Studzianka, Ortel Królewski, Biała Podlaska, Terespol, Lebiedziew, Kostomłoty, Kodeń, Jabłeczna, Włodawa, Chełm, Zamość),
  - Szlak Pamiątek Kultury Żydowskiej (Lublin, Kazimierz Dolny, Kock, Łęczna, Włodawa, Chełm, Zamość, Szczebrzeszyn, Biłgoraj, Józefów),
  - Szlak Cerkiewny (Bełżec, Hrebenne, Siedliska, Kornie, Machów Stary, Wierzbica, Korczmin, Budynin, Myców, Chłopiatyn, Dłużników, Liski Wareskie, Sulimów, Dołhobyczów, Mircze, Modryń, Hrubieszów, Strzyżów, Dubienka, Uhrusk, Włodawa, Sławatycze, Jabłeczna, Kodeń, Kostomłoty),
  - Szlak Rezydencji Magnackich (Lublin, Opole Lubelskie, Puławy, Kozłówka, Lubartów, Kock, Czemierniki, Radzyń Podlaski, Biała Podlaska),
  - Szlak Nadwiślański (Dęblin, Gołąb, Puławy, Kazimierz Dolny, Annopol),
  - Szlak Architektury Sakralnej (Lublin, Chodel, Piotrawin, Kazimierz Dolny, Puławy, Gołąb, Lubartów, Radzyń Podlaski, Ostrówki, Parczew, Włodawa, Chełm, Uchanie, Zamość, Tomaszów Lubelski),
  - Szlak Nałęczowskiej Kolei Dojazdowej (Gminy: Poniatowa, Opole Lubelskie, Karczmiska, Wilków, Wąwolnica, Nałęczów),
  - Szlak Podziemie Kredowe (Chełm),
  - Szlak Jana III Sobieskiego (gminy: Spiczyn, Ludwin, Łęczna, Wólka Mełgiew, Milejów, Głusk, Piaski, Trawniki, Fajsławice, Rybczewice, Rejowiec Fabryczny, Krasnystaw, Gorzków, Żółkiewka, Wysokie, Rudnik, Izbica, Nielisz, Stary Zamość, Szczebrzeszyn, Zamość, m. Zamość, Zwierzyniec, Adamów, Krasnobród, Tarnawatka, Rachanie, m. Tomaszów Lubelski, Tomaszów Lubelski, Bełżec, Lubycza Królewska),
  - Szlak Pieszy Śladami Księdza Stefana Wyszyńskiego (gminy: Kraśniczyn, Skierbieszów).

4) Wytyczanie i organizowanie nowych szlaków turystycznych powinno się odbywać w nawiązaniu do kierunków przebiegu szlaków międzynarodowych i ponadregionalnych, w sposób umożliwiający stworzenie spójnego systemu różnego rodzaju szlaków turystycznych (drogowych, pieszych, rowerowych, konnych) zapewniającego integrację obszarów turystycznych województwa.

5) W kształtowaniu zagospodarowania obszarów turystycznych należy:
   - uzależnić rozwój nowych terenów budownictwa letniskowego od pełnego ich wyposażenia w infrastrukturę sozotechniczną,
   - zapewnić dostępność strefy brzegowej zbiorników wodnych wykorzystywanych turystycznie poprzez traktowanie jej jako przestrzeni publicznej,
   - wykluczyć z zabudowy rekreacyjnej (letniskowej) tereny łąkowo-torfowiskowe,

- podnosić estetykę zabudowy oraz zachowywać naturalne elementy krajobrazu (ukształtowanie terenu, zadrzewienia, oczka wodne itp.),
- uwzględniać funkcję rekreacyjną zielonych pierścieni, w zakresie wypoczynku codziennego i świątecznego, wokół miast: Lublina, Białej Podlaskiej, Chełma, Zamościa i Puław.

6) Przeznaczanie lasów na cele rekreacyjne uzależnia się od:
   - utrzymania funkcji ekologicznej (biologicznej, klimatycznej itp.),
   - utrzymania drożności przestrzeni leśnej,
   - warunków określonych w planach urządzenia lasu lub uproszczonych planach urządzenia lasu.

7) W ekologicznych obszarach zlewni jezior przeinwestowanych turystycznie obejmujących jeziora: Rogóźno, Białe Włodawskie, Uściwierz, Rotcze, Wytyckie, Łukcze, Zagłębocze, Krasne, Piaseczno, Tomaszne i Firlej ustala się konieczność przeprowadzenia analiz stanu i zagrożeń w celu zdefiniowania działań naprawczych służących minimalizowaniu i niwelowaniu skutków tego zjawiska.

   Działania te powinny obejmować co najmniej:
   - zastąpienie indywidualnych systemów gromadzenia i oczyszczania ścieków na rzecz systemów zbiorczych,
   - przekształcanie stref zagospodarowania w kierunku zwiększenia odporności ekosystemów wodnych na antropopresję,
   - zapewnienie łączności pomiędzy ekosystemem jeziora a innymi ekosystemami naturalnymi w zlewni jeziora,
   - wyznaczenie stref dostępności do wody w celu ochrony roślinności przybrzeżnej (przywodnej).

8) Wskazuje się ograniczenia w zagospodarowaniu turystyczno-rekreacyjnym:
   - jezior:
     - ze względu na wrażliwość ekosystemu wodnego i walory przyrodnicze: Uściwierz, Czarne (bezpośrednie sąsiedztwo rezerwatu przyrody),
     - ze względu na nadrzędną funkcję retencyjną: Tomaszne, Wytyckie,
   - zbiorników retencyjnych:
     - ze względu na nadrzędną funkcję magazynowania wody w systemie KWK: Dratów, Mosty, Zahajki, Opole (Podedwórze), Żelizna,
     - ze względu na funkcję stabilizatora stosunków wodnych w obszarze górniczym „Puchaczów": Szczecin.

9) Ze względu na rygory ochronne wyklucza się z wykorzystania rekreacyjnego:
   - jeziora położone w Poleskim Parku Narodowym (Łukie, Długie, Moszne),
   - jeziora położone poza PPN, a objęte ochroną rezerwatową (Spólne, Brudzieniec, Koseniec, Perespa, Brudno, Płotycze, Obradowskie, Orchowe, Brzeziczne, Świerszczów),
   - jeziora wskazane do objęcia ochroną rezerwatową (Mytycze, Łukietek, Czarne Gościnieckie, Kacapka, Jęzior, Skomielno, Targowisko - Boćków)
   - zbiornik Sodoma.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Wskazuje się za celowe odtworzenie rejsowej żeglugi turystycznej na Wiśle (Puławy – Kazimierz Dolny – Sandomierz), a także Puławy - Warszawa.

2) W ramach turystycznego udostępniania dolin rzecznych rekomenduje się wykorzystanie wałów przeciwpowodziowych dla urządzania pieszych i rowerowych szlaków turystycznych.

3) Ze względu na istotne znaczenie dla rozwoju turystyki transgranicznej *Plan* rekomenduje:
   - organizację przejść granicznych dla potrzeb lokalnego ruchu osobowego, w tym przejść granicznych sezonowych o charakterze turystycznym:

granica polsko – białoruska
- Wygoda – Kostary
- Kodeń – Stradiczi

granica polsko – ukraińska
- Dubienka – Kładniw,
- Budynin – Bełz,
- Dyniska Stare – Uhniw,
- Zbereże – Adamczuki – (promowe),
- Kryłów – Kriecziw – (promowe),

- przejść granicznych dla ruchu pieszego i rowerowego

granica polsko – białoruska
- Terespol – Brześć (kładka),

granica polsko – ukraińska
- Hrebenne – Rawa Ruska,
- Dołhobyczów – Uhrynów.

4) Ze względu na niską atrakcyjność turystyczną jezior wynikającą z:
- mętnej wody i zarastania: Miejskie, Kleszczów, Ściegienne, Glinki,
- utrudnionej dostępności brzegów: Kunów, Gumienek, Głębokie, Uścimowskie, Sumin, Bialskie,
- silnego eutrofizmu i bardzo małej głębokości: Białe Sosnowickie, Czarne Uścimowskie, Czarne Włodawskie, Bikcze, Nadrybie, Orzechówek

wskazuje się je do wykluczenia z intensywnego rozwoju turystyki.

3.2.5. Infrastruktura techniczna

3.2.5.1. Transport

Rozwój infrastruktury transportowej ukierunkowany jest na poprawę dostępności komunikacyjnej poprzez kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych powiązań transportowych, a także podniesienie jakości systemu transportowego. Zakłada się integrację jego poszczególnych elementów oraz podwyższenie ich parametrów eksploatacyjnych. Dla spełnienia tych zamierzeń istotny będzie zrównoważony rozwój efektywnej sieci infrastruktury komunikacyjnej z akcentem na kształtowanie systemów multimodalnych i wzmocnienie transportu zbiorowego. Ważnym kierunkiem polityki przestrzennej jest neutralizowanie barier i ograniczeń rozwoju w funkcjonowaniu układów przestrzennych przez zapewnienie możliwie równego dostępu do sieci komunikacyjnej – wzbogacenie infrastruktury drogowej i lotniczej oraz pełne wykorzystanie sieci kolejowej.

W związku z tranzytowym charakterem regionu, który wynika z nadgranicznego położenia, szlaki komunikacyjne przebiegające przez obszar województwa odgrywają ważną rolę w obsłudze transportu międzynarodowego w układzie wschód – zachód i północ – południe. Budowa spójnej sieci dróg szybkiego ruchu, zwłaszcza wchodzących w skład sieci TEN-T oraz modernizacja istniejącej infrastruktury drogowej, kolejowej i lotniskowej przyczynią się do integracji systemu transportowego województwa lubelskiego z europejskimi systemami transportowymi.

Wskazuje się potrzebę utrzymania istniejących przepraw promowych wraz z zapewnieniem infrastruktury umożliwiającej bezpieczne ich funkcjonowanie, a także wzbogacanie oferty turystycznej.

Rozwój systemów transportowych w województwie lubelskim obejmuje w szczególności:
- stosowanie rozwiązań mających na celu zwiększenie poziomu swobody ruchu na odcinkach o największym natężeniu ruchu z dostosowaniem parametrów dróg do przenoszenia obciążeń,
- budowę i modernizację obiektów inżynieryjnych (obiektów mostowych, wiaduktów, estakad, węzłów drogowych),

- przebudowę najważniejszych linii kolejowych i rewitalizację linii o zawieszonym lub ograniczonym ruchu,
- rozbudowę infrastruktury granicznej z drogami dojazdowymi,
- realizację inwestycji związanych z komunikacją lotniczą,
- integrowanie systemów komunikacji (integracja przewozów i infrastruktury komunikacyjnej) przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju.

Transport drogowy

Kształtowanie systemu drogowego w województwie uwzględnia równoległy rozwój powiązań w układzie (*Rys. 12. Infrastruktura – Transport*):

- międzynarodowym opartym o drogi krajowe posiadające klasy A (autostrada) i S (ekspresowa),
- krajowym opartym o drogi krajowe posiadające klasy GP (główna ruchu przyspieszonego) i G (główna),
- regionalnym opartym głównie o drogi wojewódzkie posiadające klasy G (główna) i Z (zbiorcza),
- ponadlokalnym opartym głównie o drogi powiatowe posiadające klasy G (główna) i Z (zbiorcza).

Zapewnienie bezpieczeństwa oraz optymalizacja sprawności ruchu drogowego wymaga dostosowania parametrów technicznych dróg odpowiednio do ich kategorii oraz realizacji węzłów drogowych. Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego następować będzie poprzez:

- przebudowę niebezpiecznych skrzyżowań;
- oddzielenie ruchu pieszego i rowerowego od samochodowego (budowa ścieżek rowerowych, wydzielanie pasów ruchu rowerowego na istniejących jezdniach);
- rozwój Inteligentnych Systemów Transportowych informujących o zagrożeniach w ruchu i usprawniających zarządzanie ruchem i transportem zbiorowym;
- modernizację dróg, ulic i obiektów mostowych w celu poprawy standardów w zakresie urządzeń bezpieczeństwa ruchu.

Kierunek 1. Kształtowanie zewnętrznych drogowych powiązań transportowych

Działanie	Dokumenty powiązane / Podstawa działania
1.1. Budowa dróg leżących w Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T 1.2. Budowa i modernizacja krajowych połączeń drogowych 1.3. Budowa i modernizacja regionalnych połączeń drogowych współuczestniczących w realizacji połączeń zewnętrznych	<u>Dokumenty międzynarodowe</u> · Rozporządzenie PE i Rady (UE) nr 1316/2013 (*Łącząc Europę CEF*) · Rozporządzenie PE i Rady (UE) nr 1315/2013 (ws. rozwoju sieci TEN-T) · Dyrektywa PE i Rady 2010/40/UE (w sprawie Ram wdrażania ITS w obszarze transportu drogowego) <u>Dokumenty krajowe</u> · Strategia Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywa do 2030) · Dokument Implementacyjny do Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywa do 2030) · Program Budowy Dróg Krajowych 2011-2015 · Polityka Transportowa Państwa na lata 2006 – 2025 <u>Dokumenty regionalne</u> · Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich województwa lubelskiego na lata 2012 – 2020

Kierunek 2. Kształtowanie wewnątrzregionalnego systemu transportowego

2.1. Modernizacja odcinków dróg wojewódzkich w celu dostosowania ich parametrów technicznych do danych klas funkcjonalnych oraz potrzeb ruchu 2.2. Budowa i modernizacja wewnątrz-regionalnych połączeń drogowych	<u>Dokumenty regionalne</u> · Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich województwa lubelskiego na lata 2012 – 2020

Kierunek 3. Poprawa sprawności i bezpieczeństwa ruchu w obszarach miejskich i zurbanizowanych	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
3.1. Budowa obwodnic 3.2. Rozbudowa i przebudowa układów ulicznych służących poprawie sprawności ruchu	Dokumenty krajowe · Program Budowy Dróg Krajowych 2011 – 2015 Dokumenty regionalne · Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich województwa lubelskiego na lata 2012 – 2020 · Studium Programowo-Przestrzenne Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Uwzględniając istniejące i projektowane elementy infrastruktury drogowej ustala się docelowy układ funkcjonalny podstawowych powiązań drogowych na obszarze województwa lubelskiego:

- w układzie międzynarodowym drogi krajowe:
  - A2 gr. województwa – Biała Podlaska – Kukuryki – gr. państwa,
  - S12 Kurów – Lublin – Piaski – Dorohusk – gr. państwa,
  - S17 gr. województwa – Kurów – Lublin – Piaski – Zamość – Hrebenne – gr. państwa,
  - S19 gr. województwa – Międzyrzec Podlaski – Lubartów – Lublin – Kraśnik – gr. województwa,

- w układzie krajowym:

  drogi krajowe
  - S12 odcinek gr. województwa – Puławy – Kurów,
  - nr 2 gr. województwa – Terespol – gr. państwa,
  - nr 63 (Siedlce) – Łuków – Radzyń Podlaski – Wisznice – Sławatycze – gr. państwa,
  - nr 68 gr. państwa – Kukuryki – Wólka Dobryńska – droga kraj. nr 2,
  - nr 74 odcinek gr. woj. – Kraśnik (planowany do wykonania po nowym przebiegu w ciągu tzw. „Szlaku Staropolskiego"),
  - nr 74 Kraśnik – Janów Lubelski – Frampol – Gorajec – Szczebrzeszyn – Zamość – Hrubieszów – Zosin - gr. państwa,
  - nr 48 (Sieciechów-Opactwo) – Dęblin – Moszczanka – Kock,
  - nr 76 (Garwolin) – Stoczek Łukowski – Łuków,
  - nr 82 Lublin – Cyców – Włodawa – gr. państwa,

  drogi wojewódzkie
  - nr 698 Siedlce – Łosice – Konstantynów – Terespol,
  - nr 738 Nowe Słowiki – Góra Puławska,
  - nr 747 Iłża – Lipsko – Solec nad Wisłą – Opole Lubelskie – Bełżyce – Konopnica,
  - nr 801 Warszawa – Karczew – Wilga – (Maciejowice) – Dęblin – Puławy,
  - nr 803 (Siedlce) – Stoczek Łukowski,
  - nr 807 Maciejowice – Sobolew – (Żelechów) – Łuków,
  - nr 811 (Sarnaki) – Konstantynów – Biała Podlaska,
  - nr 812 Biała Podlaska – Wisznice – Włodawa – Chełm – Rejowiec – Krasnystaw,
  - nr 816 Terespol – Kodeń – Sławatycze – Włodawa – Dorohusk – Horodło – Zosin,
  - nr 824 Żyrzyn – Puławy – Opole Lubelskie – Józefów – Annopol,
  - nr 835 Lublin – Wysokie – Biłgoraj – (Sieniawa) – Przeworsk – Kańczuga – Dynów – Grabownica Starzeńska,
  - nr 842 Rudnik Szlachecki – Wysokie – Krasnystaw,
  - nr 844 Chełm – Hrubieszów – Witków – Dołhobyczów – gr. państwa,
  - nr 846 Małochwiej Duży – Wojsławice – Teratyn,
  - nr 854 Annopol – Kosin – (Antoniów) – Gorzyce,
  - nr 855 Olbięcin – (Zaklików) – Stalowa Wola,
  - nr 858 (Zarzecze) – Biłgoraj – Zwierzyniec – Szczebrzeszyn,
  - nr 865 Jarosław – Oleszyce – (Cieszanów) – Bełżec,
  - nr 867 Oleszyce – Lubaczów – Podemszczyzna – (Werchrata) – Hrebenne,

- w układzie regionalnym drogi wojewódzkie:
  - nr 741 dr. woj. nr 738 – Bronowice Łęka – rz. Wisła – Wólka Gołębska – dr. woj. nr 801,
  - nr 743 Góra Puławska – Karczunki – Sadłowice – Nasilków – rz. Wisła – Bochotnica,
  - nr 755 (Zawichost) – Kosin (dr. woj. nr 854),
  - nr 759 (dr. woj. nr 777) – (Piotrowice) – rz. Wisła – Zabełcze – Opoka Duża (dr. woj. nr 854),
  - nr 806 Łuków – Międzyrzec Podlaski,
  - nr 808 Łuków – Serokomla – Kock,
  - nr 809 Lublin – Krasienin – Kierzkówka – Przytoczno,
  - nr 813 Międzyrzec Podlaski – Parczew – Ostrów Lubelski – Łęczna,
  - nr 814 Radzyń Podlaski – Suchowola – Żminne,
  - nr 815 Wisznice – Parczew – Siemień – Lubartów,
  - nr 817 (Kłudzie) – rz. Wisła – Kamień – dr. woj. nr 747,
  - nr 818 Przewłoka – Wyryki – Adampol,
  - nr 819 Parczew – Kołacze – Łowcza – Wola Uhruska,
  - nr 820 Sosnowica Dwór – Łęczna,
  - nr 821 Klementynów – Ostrów Lubelski,
  - nr 822 Lublin – Port Lotniczy Świdnik,
  - nr 823 dr. woj. nr 48 – (Wólka Wojcieszkowska) – rz. Wisła – Borowa (dr. woj. nr 801),
  - nr 825 Kamień – Józefów,
  - nr 826 Markuszów – Nałęczów,
  - nr 827 Sadurki – Bełżyce,
  - nr 828 Garbów – Krasienin – Niemce – Jawidz,
  - nr 829 Łucka – Łęczna – Biskupice,
  - nr 830 Lublin – Nałęczów – Bochotnica,
  - nr 831 stacja kolejowa Dęblin Rycice – dr. woj. nr 801,
  - nr 832 Wola Rudzka – Poniatowa – Krężnica Okrągła,
  - nr 833 Chodel – Kraśnik,
  - nr 834 Bełżyce – Niedrzwica Duża – Bychawa – Stara Wieś III,
  - nr 836 Bychawa – Kębłów,
  - nr 837 Piaski – Żółkiewka – Nielisz – Sitaniec,
  - nr 838 Głębokie – Dorohucza – Trawniki – Fajsławice,
  - nr 839 Cyców – Siedliszcze – Marynin – Pawłów – Rejowiec,
  - nr 840 stacja kolejowa Zarzeka – dr. woj. nr 801,
  - nr 841 Cyców – Wierzbica – Staw,
  - nr 843 Chełm – Kraśniczyn – Zamość,
  - nr 845 dr. woj. nr 801 – Gołąb Piaski – stacja kolejowa Gołąb,
  - nr 847 dr. woj. nr 801 – stacja kolejowa Puławy Azoty,
  - nr 848 Tarnawa Mała – Turobin – Sułów – Szczebrzeszyn,
  - nr 849 Zamość – Jacnia – Józefów – Wola Obszańska,
  - nr 850 Tomaszów Lubelski – Józefówka – Alojzów,
  - nr 851 stacja kolejowa Puławy Ruda – dr. kraj. nr 12,
  - nr 852 Józefówka – Nowosiółki – Witków,
  - nr 853 Nowy Majdan – Tomaszów Lubelski,
  - nr 857 (Zaklików) – Modliborzyce,
  - nr 860 dr. woj. nr 830 – stacja kolejowa Małe Sadurki,
  - nr 863 Kopki - (Krzeszów) – Tarnogród – (Cieszanów),
  - nr 877 Naklik – (Leżajsk),
  - nr 900 (Raj /droga 754/) – rz. Wisła – Piotrawin – dr. woj. nr 825,
- w układzie ponadlokalnym – drogi powiatowe (w tym przede wszystkim klasy G):

  pow. bialski
  - nr 1031L dr. woj. nr 811 – Janów Podlaski,
  - nr 1051L Zalesie – Chotyłów – Piszczac – Tuczna – Sławatycze,
  - nr 1095L dr. pow. nr 1700L – Holeszów – Mosty – Jabłoń – Rudno,
  - nr 1126L Międzyrzec Podlaski (ul. Berezowska) – Szóstka – Ostrówki – Bezwola – Wohyń,

  pow. biłgorajski
  - nr 2900L Żółkiewka – Turobin,

- nr 2919L Gorajec – Tereszpol Zaorenda – Górecko Stare –Tarnowola,
- nr 2934L Księżpol – Wólka Biska – Gózd Lipiński – Harasiuki,
- nr 2943L Księżpol – Rakówka – Łukowa – Olchowiec – Obsza,
- nr 2966L Biłgoraj ul. Jana Pawła II,

pow. chełmski

- nr 1822L Ruda-Huta - Żalin – Świerże,
- nr 1823L Chełm - Okszów - Ruda – Rudka,
- nr 1826L Leśniczówka - Gdola - Hniszów,
- nr 1828L Srebrzyszcze - Gotówka – Leśniczówka,
- nr 1932L m. Chełm ul. 15 Sierpnia,
- nr 1933L m. Chełm Al. 3 Maja,

pow. hrubieszowski

- nr 1855L Strzelce – Moniatycze,
- nr 3230L Skierbieszów – Grabowiec – Hrubieszów (ul. Grabowiecka),
- nr 3233L Uchanie – Grabowiec,
- nr 3287L Uchanie – Drohiczany – Mołodiatycze – Werbkowice,
- nr 3403L Teratyn – Łuszczów – Nieledew,
- nr 3404L Teratyn – Horodło,
- nr 3407L Matcze – Kopyłów – Szpikołosy – Dziekanów – Hrubieszów (ul. Dziekanowska),
- nr 3412L Hrubieszów (ul. Dwernickiego) – Teptiuków,
- nr 3421L Werbkowice – Malice – Wakijów – Tyszowce – Czartowiec – Łaszczów,
- nr 3429L Adelina – Miętkie – Mircze – Kryłów,
- nr 3430L Hrubieszów (ul. Kolejowa) – Cichobórz – Dołhobyczów,
- nr 3432L Hrubieszów (ul. Nowa) – Kryłów – Dołhobyczów – gr. państwa,
- nr 3437L Lipowiec – Stara Wieś – Wereszyn,
- nr 3449L Uśmierz – Hulcze – Ulhówek,
- nr 3473L Hrubieszów ul. Mickiewicza,
- nr 3474L Hrubieszów ul. Narutowicza,
- nr 3476L Hrubieszów ul. Polna,
- nr 3487L Hrubieszów ul. Piłsudskiego,

pow. janowski

- nr 2304L Stara Wieś – Wojdat – Stawce – Zdziłowice,
- nr 2808L Janów Lubelski (ul. Bialska) – Tokary – Huta Turobińska,
- nr 2819L Janów Lubelski ul. Bohaterów Porytowego Wzgórza – Momoty Górne – gr. woj. (Harasiuki),
- nr 2821L Janów Lubelski ul. Wojska Polskiego – Andrzejówka – Biłgoraj (ul. bez nazwy),
- nr 2827L Janów Lubelski ul. Księdza Skorupki,
- nr 2828L Janów Lubelski ul. Okopowa,
- nr 2830L Janów Lubelski ul. Sienkiewicza,
- nr 2832L Janów Lubelski ul. Sukiennicza,
- nr 2834L Janów Lubelski ul. Wałowa,
- nr 2835L Janów Lubelski ul. Jana Pawła II,

pow. krasnostawski

- nr 2122L Rybczewice – Ksawerówka – Marysin,
- nr 2126L Częstoborowice – Izdebno – Orchowiec – Gorzków,
- nr 2272L Lublin (ul. Głuska) – Głusk – Skrzynice – Chmiel – Krzczonów – Sobieska Wola – dr. woj. 837,
- nr 2900L Żółkiewka – Turobin,
- nr 3101L Średnia Wieś – Bzowiec – Gruszka,
- nr 3105L Orchowiec – Czysta Dębina – Gorzków,
- nr 3107L Równianki –Rudnik – Maszów – Staw Noakowski,
- nr 3110L Chorupnik – Rudnik – Mościska,
- nr 3114L Chorupnik – Piaski Szlacheckie – Izbica,
- nr 3122L Łopiennik – Żulin – Rejowiec,
- nr 3123L Krasnystaw ul. Sikorskiego, ul. Oleszczyńskiego, ul. Okrzei,
- nr 3124L Wola Idzikowska – Siedliska – Ksawerówka,

- nr 3135L Krasnystaw (ul. Witosa) – Siennica Różana,
- nr 3147L Wólka Orłowska – Kalinówka – Skierbieszów,
- nr 3158L Krasnystaw ul. Mostowa, ul. Plac 3-go Maja, ul. Jana Matysiaka,
- nr 3159L Krasnystaw ul. Polewana,

pow. kraśnicki

- nr 2289L Strzyżewice – Zakrzówek – Sulów – Blinów – Polichna III,
- nr 2701L Wilkołaz – Urzędów – Dzierzkowice – Ludmiłówka – Księżomierz – Rachów Stary – Annopol,
- nr 2726L Wilkołaz – Zakrzówek,

pow. lubartowski

- nr 1253L Niewęgłosz – Czemierniki – Wygnanów – Cegielnia – Leszkowice – Klementynów,
- nr 1514L dr. pow. nr 1516L – Michów – Kurów,
- nr 1528L Lubartów (ul. Lipowa) – Kamionka – Kierzkówka,
- nr 1557L Łucka – Kaznów,

pow. lubelski

- nr 1524L Garbów – Wola Przybysławska – Abramów,
- nr 1546L Kozłówka – Dąbrówka – Nasuwów – Dys,
- nr 2123L Stryjno – Żuków – Krzczonów,
- nr 2209L Jastków – Sieprawice – Tomaszowice,
- nr 2215L Lublin (ul. Związkowa, ul. Choiny) – Jakubowice Konińskie – Majdan Krasieniński,
- nr 2216L Elizówka – Dys,
- nr 2229L Wojciechów – Palikije – Sporniak – Motycz,
- nr 2233L Miłocin – Stasin – Podole,
- nr 2236L Niezabitów – Łubki – Wojciechów,
- nr 2238L Halinówka – Góra – Bełżyce,
- nr 2246L Bełżyce (ul. Przemysłowa) – Borzechów,
- nr 2249L Kolonia Kępa – Łopiennik – Skorczyce,
- nr 2259L Bełżyce (ul. Lubelska) – Strzeszkowice – Krężnica Jara – Lublin (ul. Krężnica, ul. Żeglarska),
- nr 2269L Lublin (ul. Zemborzycka, ul. Osmolicka) – Bychawa,
- nr 2277L Żabia Wola – Strzyżewice,
- nr 2289L Strzyżewice – Zakrzówek – Sulów – Blinów – Polichna III,

pow. łukowski

- nr 1202L Łuków (ul. Wójtostwo, ul. Zapowiednik) – Strzyżew – Olszewnica – Polskowola – Kąkolewnica,
- nr 1210L Łuków (ul. Cieszkowizna) – Aleksandrów – Gąsiory – Brzostówiec – Radzyń Podlaski,
- nr 1220L Wola Osowińska – Oszczepalin – Bystrzyca,
- nr 1303L Zgórznica – Rosy – gr. woj. (Olszyc Włościański),
- nr 1304L Stoczek Łukowski (ul. Kapitana Ostoi) – Róża Podgórna,
- nr 1311L Łuków (ul. Jana Pawła II, ul. Farfak) – Dziewule,
- nr 1312L Trzebieszów – Celiny – Krynka – Kolonia Grzęzówka – Łuków (ul. Zimna Woda, ul. Wiatraki, ul. Ławecka),
- nr 1314L (Zbuczyn Poduchowny) gr. woj. – Gołowierzchy – Nurzyna – Dębowica,
- nr 1315L Wólka Kamienna – Zembry – Wierzejki,
- nr 1316L dr. kraj. nr 2 – Maciejowice – Wierzejki – Trzebieszów,
- nr 1318L Trzebieszów – Strzyżew – Aleksandrów,
- nr 1324L Jarczew – Ciechomin – Stoczek Łukowski (ul. Wiejska),
- nr 1325L Dębek – Osiny – Krzywda,
- nr 1328L Kamień – Wola Mysłowska – Wilczyska,
- nr 1329L (Miastków Kościelny) gr. woj. – Wilczyska – gr. woj. (Żelechów),
- nr 1334L Tuchowicz – Gózd – Zagoździe – Jamielnik Stary,
- nr 1336L Tuchowicz – Wólka Zastawka,
- nr 1342L Nowy Świat – Krzywda,
- nr 1345L Krzywda – Wola Okrzejska – Okrzeja,

- nr 1346L (Żelechów) – gr. woj. – Sokola – Okrzeja,
- nr 1350L Adamów – Gułów – Wola Okrzejska,
- nr 1357L Wojcieszków – Wola Burzecka – Adamów,
- nr 1359L Stanin – Krzywda – Adamów – Krzówka – Przytoczno – dr. kraj. nr 48,
- nr 1360L Hordzież – Czarna – Lipiny,
- nr 1362L Serokomla – Charlejów – Przytoczno,
- nr 1364L Stoczek Łukowski ul. Dwernickiego,
- nr 1371L Łuków ul. Władysława Jagiełły,
- nr 1372L Łuków ul. Przemysłowa,
- nr 1373L Łuków ul. Ks. Jerzego Popiełuszki,
- nr 1374L Łuków Al. Wyzwolenia,
- nr 1375L Łuków Al. Wojska Polskiego,
- nr 1376L Łuków ul. Wschodnia,

pow. opolski

- nr 2236L Niezabitów – Łubki – Wojciechów,
- nr 2247L Chodel – Borzechów – Wilkolaz,
- nr 2248L Chodel – Ratoszyn – Borzechów,
- nr 2528L Kazimierz Dolny – Dobre – Wilków,
- nr 2547L dr. pow. 2529L – Kazimierz Dolny (Jeziorszczyzna) - Kolonia Rzeczyca - Zaborze – Niezabitów,
- nr 2552L Poniatowa – Wąwolnica,
- nr 2605L Wilków – Zagłoba – Łaziska – dr. woj. 824,
- nr 2615L Głusko – Wolica – Kowala
- nr 2622L Opole Lubelskie (ul. Przemysłowa) – Skoków – Białowoda – Kolonia Boby,
- nr 2626 L Wrzelowiec – Kręciszkówka – Puszno Godowskie,
- nr 2630L Poniatowa – Chodel,
- nr 2632L Puszno Godowskie – Antonówka –Godów,

pow. parczewski

- nr 1095L dr. pow. 1700L – Holeszów – Mosty – Jabłoń – Rudno,
- nr 1228L Radzyń Podlaski – Zbulitów – Wohyń – Milanów – Kostry – Gęś – dr. pow. 1600L,
- nr 1250L dr. kraj. 19 – Stara Wieś – Tchórzew – Bełcząc – Czemierniki – Siemień – Parczew (ul. Siemieńska, ul. Kolejowa) – dr. woj. 813,
- nr 1566L Ostrów Lubelski (ul. Lubelska, ul. Batorego, ul. Mickiewicza) – Jedlanka Podleśna – Sosnowica,
- nr 1569L Uhnin – Białka – Jedlanka Podleśna – dr. pow. 1566L,
- nr 1610L Siemień – Tyśmienica,
- nr 1613L Przewłoka – Dębowa Kłoda,
- nr 1624L Sosnowica – Urszulin – Hańsk – dr. woj. 819,
- nr 1635L Parczew Aleja Jana Pawła II,
- nr 1636L Parczew Aleja Zwycięstwa,

pow. puławski

- nr 1514L dr. pow. 1516L – Michów – Kurów,
- nr 1516L Żyrzyn – Baranów – Michów – dr. woj. 809,
- nr 2500 L Niebrzegów – Parafianka – Cezaryn – Baranów,
- nr 2522L dr. woj. 743 – Kolonia Góra Puławska – Janowiec – gr. woj. (Lucimia),
- nr 2529L Bochotnica – Kazimierz Dolny – Uściąż,
- nr 2552L Wąwolnica – Poniatowa (ul. Wylotowa, ul. Kraczewicka – część, ul. Nałęczowska, ul. Fabryczna – część),

pow. radzyński

- nr 1210L Łuków (ul. Cieszkowizna) – Aleksandrów – Gąsiory – Brzostówiec – Radzyń Podlaski,
- nr 1218L Ulan – Krasew – Wola Osowińska – Borki,
- nr 1228L Radzyń Podlaski – Zbulitów – Wohyń – Milanów – Kostry – Gęś – dr. pow. nr 1600L,
- nr 1253L Niewęgłosz – Czemierniki – Wygnanów – Cegielnia – Leszkowice – Klementynów,

pow. rycki

- nr 1349L Ryki (ul. Łukowska, ul. Młynarska) – Grabów Szlachecki – Kobylczyk,
- nr 1405L Ryki (ul. Swatowska) – Stężyca,
- nr 1410L (Trojanów) gr. woj. – Kłoczew,
- nr 1413L (Żelechów) gr. woj. – Wola Zadybska – gr. woj. (Trojanów),
- nr 1415L Ryki (ul. Poniatowskiego, ul. Królewska) – Kłoczew – gr. woj. (Żelechów),
- nr 1420L Kłoczew – Gózd – Okrzeja
- nr 1428L Grabów Szlachecki – Nowodwór – Białki Dolne,
- nr 1436L Dęblin (ul. Skotnickiego) – Bobrowniki – Sędowice – Sarny – Ułęż,
- nr 1438L Ryki (ul. Słowackiego) – Dęblin (ul. Stawska, ul. 1-go Maja, ul. Tysiąclecia, ul. Michalinowska, ul. Wolności, ul. Kościuszki),
- nr 1439L Dęblin ul. Balonna, ul. Spacerowa, ul. Krasickiego,

pow. świdnicki

- nr 2102L Świdnik (Al. Lotników Polskich – od dr. kraj. 17 do ronda, ul Racławicka, ul. Kosynierów, ul. Chemiczna) – Franciszków,
- nr 2131L Świdnik Al. Lotników Polskich (od ronda do Łyżwiarskiej), ul. Łyżwiarska,

pow. tomaszowski

- nr 2952L Długi Kąt – Hamernia – Oseredek – Susiec,
- nr 3260L Tomaszów Lubelski (ul. Wojska Polskiego) – Krasnobród (ul. Tomaszowska, ul. 3 Maja, ul. Sanatoryjna) – Jacnia,
- nr 3262L Krasnobród (ul. Aleja Najświętszej Marii Panny) – Klocówka – Sumin,
- nr 3268L Wólka Łabuńska – Komarów-Osada – Przewale,
- nr 3438L Mircze – Stara Wieś – Łykoszyn – Telatyn,
- nr 3449L Uśmierz – Hulcze – Ulhówek,
- nr 3502L Budy – Dzierążnia – Wożuczyn,
- nr 3508L Józefówka – Rachanie – Michalów – Nadolce,
- nr 3511L Tyszowce (ul. Kościelna) – Dobużek – Łaszczów,
- nr 3514L Lubycza Królewska – Machnów – Dyniska – Nowosiółki,
- nr 3516L Górno – Wola Gródecka – Telatyn,
- nr 3519L dr. pow. nr 3449L – Szczepiatyn – gr. państwa,
- nr 3521L Tomaszów Lubelski (ul. 29 Listopada, ul. Majdański) – Ulhówek,
- nr 3522L Łaszczów – Dyniska – Ulików,
- nr 3530L Wierszczyca – Jarczów – Korhynie – Ruda Żurawiecka,
- nr 3546L Tomaszów Lubelski (ul. H. Sienkiewicza) – Łosiniec – Susiec – gr. woj. (Huta Różaniecka),
- nr 3562L Tomaszów Lubelski ul. Sikorskiego,
- nr 3566L Tomaszów Lubelski ul. Żwirki i Wigury,

pow. zamojski

- nr 3200L Zaporze – Radecznica – Stara Wieś,
- nr 3201L Radecznica – Sułowiec – dr. woj. 848,
- nr 3202L Uście – Źrebce – Sułów,
- nr 3205L Nielisz – Michałów – Szczebrzeszyn (ul. Osiedlowa),
- nr 3206L Źrebce – Michałów,
- nr 3220L Stary Zamość – Krzak,
- nr 3238L Grabowiec Góra – Rogów – Miączyn,
- nr 3246L Sitno – Łabuńki,
- nr 3247L dr. kraj. 17 – Pniówek – Suchowola – Maciejówka,
- nr 3252L Obrocz – Namule – Hutki – dr. pow. 3260L,
- nr 3268L Wólka Łabuńska – Komarów-Osada – Przewale,
- nr 3276L Horyszów – Przewale,
- nr 3286L dr. woj. 843 – Sitno – Miączyn.

2) Ze względu na pełnioną funkcję wskazuje się utrzymanie lub dostosowanie parametrów technicznych następujących dróg wojewódzkich w klasach:

GP - główna ruchu przyspieszonego:

- nr 747 Iłża – Lipsko – Solec nad Wisłą – Opole Lubelskie – Bełżyce – Konopnica,
- nr 812 Biała Podlaska – Wisznice – Włodawa – Chełm – Rejowiec – Krasnystaw,

- nr 835 odc. Lublin – Wysokie – Biłgoraj – Sieniawa – Przeworsk (na odc. od 10+014 do 86+548),

G - główna:

- nr 698 Siedlce – Łosice – Konstantynów – Terespol,
- nr 801 Warszawa – Karczew – Wilga – Maciejowice – Dęblin – Puławy,
- nr 811 Sarnaki – Konstantynów – Biała Podlaska,
- nr 813 Międzyrzec Podlaski – Parczew – Ostrów Lubelski – Łęczna,
- nr 814 Radzyń Podlaski – Suchowola – Żminne,
- nr 815 Wisznice – Parczew – Siemień – Lubartów,
- nr 816 Terespol – Kodeń – Sławatycze – Włodawa – Dorohusk – Horodło – Zosin,
- nr 820 Sosnowica Dwór – Łęczna,
- nr 822 Lublin – Port Lotniczy Świdnik,
- nr 824 Żyrzyn – Puławy – Opole Lubelskie – Józefów – Annopol,
- nr 829 Łucka – Łęczna – Biskupice,
- nr 830 Lublin – Nałęczów – Bochotnica,
- nr 833 Chodel – Kraśnik,
- nr 835 odc. Lublin – Wysokie – Biłgoraj – Sieniawa – Przeworsk (na odc. od 86+548 do 115+875),
- nr 842 Rudnik Szlachecki – Wysokie – Krasnystaw,
- nr 844 Chełm – Hrubieszów – Witków – Dołhobyczów – gr. państwa,
- nr 850 Tomaszów Lubelski – Józefówka – Alojzów,
- nr 852 Józefówka – Nowosiółki – Witków,
- nr 853 Nowy Majdan – Tomaszów Lubelski,
- nr 854 Annopol – Kosin – Antoniów – Gorzyce,
- nr 855 Olbięcin – Zaklików – Stalowa Wola,
- nr 858 Zarzecze – Biłgoraj – Zwierzyniec – Szczebrzeszyn,
- nr 865 Jarosław – Oleszyce – Cieszanów – Bełżec,
- nr 867 Oleszyce – Lubaczów – Podemszczyzna – Werchrata – Hrebenne,

Z - zbiorcza:

- nr 738 Nowe Słowiki – Góra Puławska,
- nr 741 dr. woj. nr 738 – Bronowice Łęka – rz. Wisła – Wólka Gołębska – dr. woj. nr 801,
- nr 743 Góra Puławska – Karczunki – Sadłowice – Wasilków – rz. Wisła – Bochotnica,
- nr 755 Zawichost – Kosin (dr. woj. nr 854),
- nr 759 (dr. woj. nr 777) –Piotrowice – rz.Wisła – Zabełcze – Opoka Duża (dr. woj. nr 854),
- nr 803 Siedlce – Stoczek Łukowski,
- nr 806 Łuków – Międzyrzec Podlaski,
- nr 807 Maciejowice – Sobolew – Żelechów – Łuków,
- nr 808 Łuków – Serokomla – Kock,
- nr 809 Lublin – Krasienin – Kierzkówka – Przytoczno,
- nr 817 Kłudzie – rz. Wisła – Kamień – dr. woj. nr 747,
- nr 818 Przewłoka – Wyryki – Adampol,
- nr 819 Parczew – Kołacze – Wola Uhruska,
- nr 821 Klementynów – Ostrów Lubelski,
- nr 823 dr. kraj. nr 48 – Wola Wojcieszowska – rz. Wisła – Borowa (dr. woj. nr 801),
- nr 825 Kamień – Józefów,
- nr 826 Markuszów – Nałęczów,
- nr 827 Sadurki – Bełżyce,
- nr 828 Garbów – Krasienin – Niemce – Jawidz,
- nr 831 Stacja kolejowa Dęblin Rycice – dr. woj. nr 801,
- nr 832 Wola Rudzka – Poniatowa – Krężnica Okrągła,
- nr 834 Bełżyce – Niedrzwica Duża – Bychawa – Stara Wieś III,
- nr 836 Bychawa – Kębłów,
- nr 837 Piaski – Żółkiewka – Nielisz – Sitaniec,
- nr 838 Głębokie – Dorohucza – Trawniki – Fajsławice,
- nr 839 Cyców – Siedliszcze – Marynin – Pawłów – Rejowiec,
- nr 840 Stacja kolejowa Zarzeka – dr. woj. nr 801,
- nr 841 Cyców – Wierzbica – Staw,
- nr 843 Chełm – Kraśniczyn – Zamość,
- nr 845 droga 801 – Gołąb Piaski – stacja kolejowa Gołąb,

- nr 846 Małochwiej Duży – Wojsławice – Teratyn,
- nr 847 droga 801 – Stacja kolejowa Puławy Azoty,
- nr 848 Tarnawa Mała – Turobin – Sułów – Szczebrzeszyn,
- nr 849 Zamość – Jacnia – Józefów – Wola Obszańska,
- nr 851 Stacja kolejowa Puławy Ruda – dr. kraj. nr 12,
- nr 857 Zaklików – Modliborzyce,
- nr 860 droga 830 – stacja kolejowa Małe Sadurki,
- nr 863 Kopki – Krzeszów – Tarnogród – Cieszanów,
- nr 877 Naklik – Leżajsk,
- nr 900 Raj (dr. woj. nr 754) – rz. Wisła – Piotrawin – dr. woj. nr 825,

3) Za kluczowe zamierzenia inwestycyjne (obok zadań określonych w wykazie inwestycji celu publicznego) wpływające na poprawę funkcjonowania układu podstawowych powiązań drogowych na obszarze województwa lubelskiego uznaje się:

- w zakresie rozbudowy i poprawy parametrów technicznych dróg krajowych:
  - nr 63 (Siedlce) – Łuków – Radzyń Podlaski – Wisznice – Sławatycze – gr. państwa
  - nr 68 gr. państwa – Kukuryki – Wólka Dobryńska – dr. kraj. nr 2
  - nr 74 odcinek gr. woj. – Kraśnik (planowany do wykonania po nowym przebiegu w ciągu tzw. „Szlaku Staropolskiego"),
  - nr 74 Kraśnik – Janów Lubelski – Frampol – Gorajec – Szczebrzeszyn – Zamość – Hrubieszów – Zosin - gr. Państwa
  - nr 48 (Sieciechów-Opactwo) – Dęblin – Moszczanka – Kock
  - nr 76 (Garwolin) – Stoczek Łukowski – Łuków
  - nr 82 Lublin – Cyców – Włodawa – gr. państwa, budowa po nowym śladzie na odc. Lublin-Łęczna
- w zakresie budowy obwodnic miejscowości w ciągach dróg krajowych:
  - Tomaszowa Lubelskiego w ramach realizacji drogi S17,
  - Dęblina w ciągu drogi nr 48,
  - Annopola w ciągu drogi nr 74,
  - Janowa Lubelskiego w ciągu drogi nr 74,
  - Gorajca w ciągu drogi nr 74,
  - Dzwoli w ciągu drogi nr 74,
  - Szczebrzeszyna w ciągu drogi nr 74,
  - Zamościa w ciągu drogi nr 74,
  - Horyszowa w ciągu drogi nr 74,
  - Hrubieszowa w ciągu drogi nr 74 (w budowie),
  - Husynnego w ciągu drogi nr 74,
  - Strzyżowa w ciągu drogi nr 74,
  - Łukowa w ciągu drogi nr 63,
  - Ulan Majoratu w ciągu drogi nr 63,
  - Białej w ciągu drogi nr 63,
- w zakresie budowy obwodnic miejscowości w ciągach dróg wojewódzkich:
  - Nałęczowa w ciągu drogi nr 830,
  - Miłocina w ciągu drogi nr 830,
  - Dęblina w ciągu drogi nr 801,
  - Stężycy w ciągu drogi nr 801,
  - Hrubieszowa w ciągu drogi nr 844.

4) W przypadku przebudowy lub modernizacji dróg, za priorytetowe odcinki w zakresie realizacji specjalnych rozwiązań technicznych zapewniających utrzymanie drożności korytarzy ekologicznych uznaje się:

- trasę nr 17 przebiegającą przez:
  - dolinę Wieprza koło Krasnegostawu,
  - dolinę Giełczwi w Piaskach,
  - pradolinę Wieprza na odcinku Żyrzyn – Moszczanka,

- trasę nr 12 przebiegającą przez:
  - rejon chełmskich torfowisk węglanowych na odcinku Srebrzyszcze – Wólka Okopska,
  - dolinę Wieprza w Dorohuczy,
  - dolinę Bugu w Dorohusku,
- trasę nr 2 przebiegającą przez:
  - dolinę Bugu koło Terespola,
- trasę nr 74 przebiegającą przez:
  - dolinę Wieprza koło Szczebrzeszyna,
  - dolinę Bugu koło Zosina,
- trasę nr 19 przebiegającą przez:
  - Lasy Janowskie na odcinku Janów Lubelski – Łążek Ordynacki,
  - Lasy Kozłowieckie na odcinku Niemce – Wandzin,
  - dolinę Wieprza i Tyśmienicy koło Kocka.

5) Uwzględniając realizację dróg szybkiego ruchu w kontekście uwzględnienia rezerw terenowych w lokalnych dokumentach planistycznych wskazuje się orientacyjną lokalizację miejsc obsługi podróżnych (MOP), m.in:
   - w ciągu autostrady A2: Kolonia Sitnik *(strona prawa i lewa)*, Kijowiec *(strona prawa i lewa)*,
   - w ciągu drogi ekspresowej S12: Struża (strona lewa i prawa), Chojno Stare (strona lewa i prawa), Stołpie (strona lewa i prawa), Ignatów (strona lewa i prawa), Teosin (strona lewa i prawa), Srebrzyszcze,
   - w ciągu drogi ekspresowej S17: Niwa Babicka *(strona prawa)*, Sarny *(strona lewa)*, Markuszów Północ, Markuszów Południe, Wierzchowiska Drugie, Bystrzejowice, Ignasin *(strona prawa)*, Suchodoły *(strona lewa)*, Łopiennik *(strona prawa)*, Ostrzyca *(strona lewa i prawa)*, Kol. Sitaniec *(strona lewa i prawa)*, Krynice *(strona lewa i prawa)*, początek obwodnicy Hrebennego,
   - w ciągu drogi ekspresowej S19: Halasy *(strona prawa)*, Tuliłów *(strona lewa)*, Miłolas *(strona prawa)*, Turów *(strona lewa)*, Paszki *(strona lewa)*, Sitno *(strona prawa)*, Antonin *(strona prawa)*, Bykowszczyzna *(strona lewa),* Lisów *(strona lewa),* Mieczysławka *(strona prawa)*, okolice m. Annobór *(strona lewa i prawa),* Radawiec *(strona prawa),* Zemborzyce *(strona lewa)*, Kol. Sobieszczany *(strona lewa i prawa),* Pułankowice *(strona lewa i prawa)*, Słodków *(strona lewa i prawa)*, Felinów *(strona lewa i prawa)*, Janów Lubelski *(strona lewa i prawa)*, Domostawa /rzeka Bukowa/ *(strona lewa i prawa)*.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Ze względu na warunek zapewnienia odpowiedniej ochrony przed skutkami ruchu drogowego zaleca się aby budynki mieszkalne i przeznaczone na pobyt ludzi sytuować w odległości od krawędzi jezdni nie mniejszej niż:
   - dla dróg ekspresowych (S):
     - 90 m dla budynków jednokondygnacyjnych,
     - 110 m dla budynków wielokondygnacyjnych,
     - 250 m dla budynków szpitali, sanatoriów i innych wymagających szczególnej ochrony,
   - dla dróg krajowych klasy GP:
     - 50 m dla budynków jednokondygnacyjnych,
     - 70 m dla budynków wielokondygnacyjnych,
     - 200 m dla budynków szpitali, sanatoriów i innych wymagających szczególnej ochrony,
2) W ramach poprawy sprawności i bezpieczeństwa ruchu w obszarach miejskich i zurbanizowanych rekomenduje się wprowadzanie lub utrzymywanie rezerw terenowych w lokalnych dokumentach planistycznych umożliwiających realizację w przyszłości obwodnic (lub uzupełnienia istniejącego układu obwodnicowego) miejscowości:

- Bełżec,
- Bełżyce,
- Biała Podlaska,
- Biłgoraj,
- Bychawa,
- Chełm,
- Dołhobyczów,
- Dubienka,
- Frampol,
- Gościeradów,
- Gorzków,
- Janów Podlaski,
- Józefów n. Wisłą,
- Kodeń,
- Korolówka,
- Krasnystaw,
- Kraśniczyn,
- Kraśnik,
- Łęczna,
- Międzyrzec Podlaski,
- Olbięcin,
- Ostrów Lubelski,
- Parczew,
- Puławy,
- Rejowiec,
- Serokomla,
- Tarnogród,
- Terespol,
- Uchanie,
- Wierzbica,
- Wierzchoniów,
- Wisznice,
- Włodawa,
- Wojsławice,
- Wola Uhruska,
- Zakrzówek,
- Zbereże,
- Zwierzyniec,
- Żółkiewka,
- Żuków.

3) Uwzględniając dodatkowe potrzeby związane z rozwojem sieci, poprawą parametrów technicznych dróg, a także zapewnieniem dostępności komunikacyjnej terenów inwestycyjnych rekomenduje się zapewnianie w lokalnych dokumentach planistycznych przestrzennych warunków realizacji perspektywicznych zamierzeń inwestycyjnych w odniesieniu do:
   - drogi nr 832 (Wola Rudzka – Poniatowa – Krężnica Okrągła) ze względu na istotną rolę w obsłudze transportowej strefy przedsiębiorczości w Poniatowej oraz główne połączenie Poniatowej z Lublinem,
   - drogi o odpowiednich parametrach technicznych zapewniających właściwą obsługę komunikacyjną planowanej specjalnej podstrefy ekonomicznej oraz terenów produkcyjno-składowych w m. i gm. Biała Podlaska.

4) Ze względu na potrzeby obronności oraz konieczność poprawy obsługi komunikacyjnej granicy wskazuje się przebieg szlaku rokadowego w oparciu o odcinki dróg wojewódzkich nr:
   - 811 (Sarnaki) – Konstantynów – Biała Podlaska),
   - 812 (Biała Podlaska – Wisznice – Włodawa – Chełm),
   - 844 (Chełm – Hrubieszów – Witków – Dołhobyczów – granica państwa),
   - 852 (Józefówka – Nowosiółki – Witków),
   - 850 (Tomaszów Lubelski – Józefówka),
   - 865 (Jarosław – Oleszyce – (Cieszanów) – Bełżec) / 867 (Oleszyce – Lubaczów – Podemszczyzna – Werchrata – Hrebenne).

5) W celu zapewnienia ładu przestrzennego, w przypadku obniżenia kategorii drogi na terenach zabudowy, rekomenduje się utrzymanie istniejących linii zabudowy.

6) Ze względu na istotne znaczenie, szczególnie dla społeczności lokalnych na terenach nadwiślańskich, a także ważną funkcję turystyczną zaleca się utrzymanie przepraw promowych:
   - na Wiśle w relacjach:
     - Janiszów – Zawichost (woj. świętokrzyskie),
     - Józefów – Cieszyca Przewozowa (woj. mazowieckie),
     - Kępa Gostecka – Kłudzie (woj. mazowieckie),
     - Janowiec – Kazimierz Dolny,
     - Bochotnica – Nasiłów,
     - Stężyca – Sieciechów (woj. mazowieckie),
   - na Bugu w relacji Gnojno – Niemirów (woj. podlaskie).

Transport kolejowy

Rozwój infrastruktury kolejowej w regionie obejmuje modernizację użytkowanych oraz rewitalizację nieczynnych linii kolejowych. W odniesieniu do linii kolejowych o znaczeniu międzynarodowym szczególnie istotne jest osiągnięcie parametrów zapewniających szybkie połączenia z głównymi krajowymi i zagranicznymi ośrodkami miejskimi (Warszawa, Kraków, Lwów, Mińsk). Szczególne znaczenie - poza międzynarodową linią nr 2 - przypisuje się również linii kolejowej nr 65, tj. Linii Hutniczej Szerokotorowej (LHS), która może być wykorzystana dla połączeń w ramach regionu oraz międzyregionalnych, wspomagając w ten sposób międzynarodowy ruch towarowy.

W powiązaniach wewnątrzregionalnych jako priorytetową traktuje się organizację Lubelskiej Kolei Metropolitalnej wraz z rozbudową infrastruktury dla jej potrzeb (*Rys. 12. Infrastruktura – Transport*).

Kierunek 1. Podwyższanie parametrów użytkowych sieci kolejowej	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Modernizacja linii kolejowych w międzynarodowych korytarzach transportowych sieci TEN-T 1.2. Modernizacja i rewitalizacja linii kolejowych ważnych dla przewozów międzyregionalnych i regionalnych 1.3. Modernizacja linii kolejowych szerokotorowych	Dokumenty międzynarodowe · Umowa Europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych (AGC) · Umowa europejska o ważnych międzynarodowych liniach transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących (AGTC) Dokumenty krajowe · Masterplan dla transportu kolejowego w Polsce do 2030 · Strategia Rozwoju Transportu do 2020 (z perspektywą do 2030) · Dokument Implementacyjny do Strategii Rozwoju Transportu do 2020 (z perspektywą do 2030) · Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
Kierunek 2. Rozwój infrastruktury obsługi ruchu kolejowego	
2.1. Modernizacja infrastruktury kolejowej w celu poprawy bezpieczeństwa i likwidacji zagrożeń eksploatacyjnych 2.2. Budowa i modernizacja torów dojazdowych, rozjazdów kolejowych o podwyższonym standardzie konstrukcyjnym oraz bocznic kolejowych w strefach przemysłowych	Dokumenty krajowe · Masterplan dla transportu kolejowego w Polsce do 2030 · Strategia Rozwoju Transportu do 2020 (z perspektywą do 2030) · Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego – Międzywojewódzkie i międzynarodowe przewozy pasażerskie w transporcie kolejowym

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Ze względu na pełnione i zamierzone funkcje, PZPWL ustala system powiązań kolejowych:
   - linie kolejowe o znaczeniu międzynarodowym obejmujące:
     - linię nr 2 w głównym korytarzu sieci bazowej TEN-T Morze Północne – Morze Bałtyckie,
     - linię nr 12 w głównym korytarzu sieci bazowej TEN-T Morze Północne – Morze Bałtyckie w przewozach towarowych oraz w sieci kompleksowej TEN-T w przewozach pasażerskich,
     - linię nr 7 w sieci kompleksowej TEN-T,
     - linię nr 65 (LHS) Hrubieszów Gr.- Sławków LHS,
   - linie kolejowe o znaczeniu krajowym obejmujące:
     - linię nr 26 Radom – Łuków,
     - linię nr 63 gr. państwa – Dorohusk – Zawadówka Naftobaza (szerokotorowa),
     - linię nr 66 Zwierzyniec – Stalowa Wola,
     - linię nr 68 Lublin – Przeworsk,
     - linię nr 69 Rejowiec – Hrebenne,
   - linie kolejowe o znaczeniu regionalnym obejmujące:
     - linię nr 30 Łuków – Lublin Północny (II etap modernizacji: Lubartów – Parczew, III etap: Łuków – Parczew),
     - linię nr 81 Chełm – Włodawa,
     - linię nr 72 Zawada – Hrubieszów,
   - kolej aglomeracyjna obejmująca linie:
     - nr 7 w gminach: Mełgiew, Lublin, Nałęczów, Konopnica,

- nr 30 w gminach: Lubartów, Niemce, Lublin,
- nr 581 Świdnik – Świdnik Port Lotniczy,
- nr 68 w gminach: Lublin, Niedrzwica Duża.

2) Za główne węzły systemu kolejowego wskazane do rozwoju funkcji logistycznej uznaje się: Lublin, Zamość, Małaszewicze, Dorohusk, Dęblin, Łuków.

Transport lotniczy

Rozwój transportu lotniczego w województwie lubelskim obejmuje działania służące wzmacnianiu pozycji lotniska regionalnego w systemie powiązań krajowych i międzynarodowych, a także rozwijanie mniejszych lotnisk i lądowisk dla potrzeb gospodarczych, szkoleniowych, bezpieczeństwa publicznego, medycznych i sportowych. Zadaniem Planu w zakresie lotnictwa jest zapewnienie możliwości rozwoju i bezkolizyjnego funkcjonowania lotnisk, głównie poprzez koordynację zagospodarowania w ich otoczeniu (*Rys. 12. Infrastruktura – Transport*).

Kierunek 1. Rozwój komunikacji lotniczej	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Rozbudowa infrastruktury Regionalnego Portu Lotniczego Lublin (Świdnik) służącej obsłudze pasażerów i docelowo przewozom cargo 1.2. Zapewnienie warunków rozwoju sieci lokalnych lotnisk i lądowisk	<u>Dokumenty krajowe</u> · Strategia Rozwoju Transportu do 2020 (z perspektywą do 2030) · Program rozwoju lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych <u>Dokumenty regionalne</u> · Studium Programowo-Przestrzenne Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim
Kierunek 2. Wzbogacanie funkcjonalne lotnisk i lądowisk	
2.1. Dostosowanie istniejących lotnisk i lądowisk do funkcji usługowych 2.2. Utrzymanie i rozwój lotnisk aeroklubowych	<u>Dokumenty regionalne</u> · Studium Programowo-Przestrzenne Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Dla właściwego funkcjonowania regionalnego portu lotniczego wskazuje się strefę ograniczeń wysokości zabudowy obejmującą fragmenty gmin: Wólka, Mełgiew, Głusk, m. Lublin, m. Świdnik.

2) Adaptuje się lokalizacje lotnisk i lądowisk (określone w *Rejestrze lotnisk cywilnych* i *Ewidencji lądowisk*) wraz z zapewnieniem możliwości ich rozwoju funkcjonalnego i przestrzennego w odniesieniu do:
   - lotniska użytku publicznego w Świdniku (Port Lotniczy Lublin S.A.),
   - lotniska wojskowego w Dęblinie,
   - lotnisk aeroklubowych w: Radawcu k/Lublina, Mokrem k/Zamościa,
   - lotniska przyzakładowego w Świdniku (WSK „PZL" Świdnik S.A.),
   - lotniska i lądowiska samolotowego w Depułtyczach Królewskich (PWSZ w Chełmie),
   - lądowiska aeroklubowego w Świdniku,
   - lądowisk śmigłowcowych (sanitarnych) w: Lublinie (Lublin-Szpital Wojewódzki, Lublin-Szpital), Radzyniu Podlaskim, Włodawie, Chełmie, Białej Podlaskiej, Parczewie, Zamościu,
   - lądowisk samolotowych w: Białej Podlaskiej (Biała Airport Sp. z o.o. posiada zezwolenie na założenie lotniska użytku wyłącznego), Dębowej Kłodzie, Majdanie Nowym k/Biłgoraja, Rykach (Ryki-Wrzosówka).

Infrastruktura logistyczna

Region lubelski z racji przygranicznego położenia w strukturze UE jest obszarem predysponowanym do rozwoju infrastruktury logistycznej. Na lokalizację centrów logistycznych wskazuje się główne pasma transportowe, a także ośrodki położone w ciągu LHS. Rozwój funkcji logistycznej na innych obszarach uzależnia się od odtworzenia funkcjonujących wcześniej powiązań transportowych oraz potrzeb przewozowych (*Rys. 12. Infrastruktura – Transport*).

Kierunek 1. Rozwój węzłów logistycznych	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Rozwój węzłów intermodalnych w transporcie międzynarodowym 1.2. Rozwój infrastruktury logistycznej umożliwiającej sprawną obsługę przewozów towarowych	Dokumenty międzynarodowe · Umowa europejska o ważnych międzynarodowych liniach transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących (AGTC) · Rozporz. PE i Rady (UE) nr 1315/2013 w sprawie unijnych wytycznych dot. rozwoju TEN-T Dokumenty krajowe · Strategia Rozwoju Transportu do 2020 (z perspektywą do 2030) Dokumenty regionalne · Studium Programowo-Przestrzenne Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Uwzględniając istniejące i planowane elementy infrastruktury transportowej, przeładunkowej i magazynowej *PZPWL* określa sieć ośrodków logistycznych w województwie, wskazanych do rozwoju infrastruktury logistycznej, obejmującą:
   - międzynarodowe węzły intermodalne stanowiące platformy multimodalne sieci TEN-T: Małaszewicze/Terespol (oparte o sieć terminali Centrum Logistycznego Małaszewicze), Dorohusk/Okopy, Lublin/Świdnik,
   - regionalne węzły logistyczne: Szczebrzeszyn, Zamość/Zawada, Hrubieszów, Chełm, Puławy, Łuków, Międzyrzec Podlaski, Lubartów, Biłgoraj, Rejowiec/Zawadówka, Lubycza Królewska/Hrebenne, Dęblin, Włodawa, Nałęczów/Drzewce.

Infrastruktura obsługi ruchu granicznego

Kierunki rozwoju infrastruktury obsługi ruchu granicznego w województwie lubelskim uwzględniają rosnące potrzeby zarówno w aspekcie tranzytowego przewozu towarowego jak i małego ruchu granicznego, szczególnie istotnego dla rozwoju współpracy lokalnej i turystyki transgranicznej. Rozwój ten oparty będzie o rozbudowę istniejących jak również budowę nowych przejść granicznych. Przejściom tym należy zapewnić odpowiednie zaplecze terenowe umożliwiające kompleksową obsługę ruchu granicznego (*Rys. 12. Infrastruktura – Transport*).

Kierunek 1. Kompleksowy rozwój istniejących przejść granicznych	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Budowa nowych i modernizacja istniejących przepraw mostowych 1.2. Rozbudowa i modernizacja układów drogowych (w tym parkingów buforowych) służących obsłudze granicy 1.3. Rozbudowa zaplecza technicznego obsługi granicy 1.4. Rozbudowa infrastruktury umożliwiającej rozszerzenie zakresu obsługi o ruch towarowy	Dokumenty krajowe · Uzgodnienia i rekomendacje Polsko-Białoruskiej Międzyrządowej Komisji Koordynacyjnej ds. Współpracy Transgranicznej · Uzgodnienia i rekomendacje Polsko-Ukraińskiej Międzyrządowej Komisji Koordynacyjnej ds. Współpracy Transgranicznej Dokumenty regionalne · Studium Programowo-Przestrzennego Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim

Kierunek 2. Rozwój sieci przejść granicznych	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
2.1. Budowa drogowych i kolejowych przejść granicznych dla ruchu osobowego i towarowego 2.2. Budowa drogowych przejść granicznych dla osobowego ruchu lokalnego (małego ruchu granicznego) 2.3. Budowa pieszych przejść granicznych 2.4. Budowa sezonowych promowych przejść granicznych	Dokumenty krajowe · Uzgodnienia i rekomendacje Polsko-Białoruskiej Międzyrządowej Komisji Koordynacyjnej ds. Współpracy Transgranicznej · Uzgodnienia i rekomendacje Polsko-Ukraińskiej Międzyrządowej Komisji Koordynacyjnej ds. Współpracy Transgranicznej · Uchwała zespołu (działającego przy MSW)do spraw zagospodarowania granicy państwowej Dokumenty regionalne · Studium Programowo-Przestrzennego Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim · Strategia współpracy transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Wołyńskiego, Obwodu Lwowskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Uwzględniając natężenie i charakter ruchu komunikacyjnego na istniejących przejściach granicznych oraz zamierzenia wynikające z potrzeb jego usprawnienia Plan określa:
   - przejścia graniczne dla dalekosiężnego ruchu towarowo-osobowego:
     - Lublin (Świdnik) – lotnicze,

     granica polsko – białoruska
     - Kukuryki – Kozłowiczy, w ruchu towarowym, a także osobowym – po realizacji autostrady A2,
     - Terespol – Brześć – drogowe w ruchu osobowym, kolejowe w ruchu osobowym i towarowym,
     - Sławatycze – Domaczewo, w ruchu osobowym (z wyłączeniem autobusów) i towarowym do 3,5t,
     - Włodawa – Tomaszowka, kolejowe i drogowe w ruchu osobowym i towarowym,

     granica polsko – ukraińska
     - Dorohusk – Jagodin – drogowe i kolejowe w ruchu osobowym i towarowym,
     - Zosin – Ustiług – drogowe w ruchu osobowym i towarowym do 3,5t,
     - Hrebenne – Rawa Ruska – drogowe w ruchu osobowym i towarowym, kolejowe w ruchu osobowym,
     - Dołhobyczów – Uhrynow – drogowe w ruchu osobowym i towarowym do 3,5t,
     - Hrubieszów – Włodzimierz Wołyński – kolejowe w ruchu towarowym i osobowym,
   - przejścia graniczne dla potrzeb lokalnego ruchu osobowego, w tym przejścia graniczne sezonowe o charakterze turystycznym

     granica polsko – białoruska
     - Wygoda – Kostary – drogowe w ruchu osobowym,
     - Kodeń – Stradiczi – drogowe w ruchu osobowym,

     granica polsko – ukraińska
     - Dubienka – Kładniw,
     - Budynin – Bełz,
     - Dyniska Stare – Uhniw,
     - Zbereże – Adamczuki – promowe,
     - Kryłów – Kriecziw – promowe,
     - Gródek – Ambuków (strategia transgraniczna).
   - przejścia graniczne dla ruchu pieszego i rowerowego – kategoria ruchu: mały ruch graniczny

     granica polsko – białoruska
     - Terespol – Brześć – kładka,

granica polsko – ukraińska
- Hrebenne – Rawa Ruska,
- Dołhobyczów – Uhrynów.

Żegluga śródlądowa

Rozwój żeglugi śródlądowej w województwie lubelskim uwarunkowany jest ograniczonymi możliwościami wykorzystania naturalnych cieków jako szlaki wodne dla transportu towarowego oraz stanem urządzeń hydrotechnicznych. Obecnie zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 maja 2002 r. w sprawie klasyfikacji śródlądowych dróg wodnych (Dz. U. z 2002 r., Nr 77, poz. 695) przez obszar województwa przebiegają dwie drogi wodne, tj.: rzeka Bug od ujścia rzeki Muchawiec do ujścia do rzeki Narwi w ciągu szlaku wodnego E40 (klasa Ia) oraz rzeka Wisła od ujścia rzeki Sanny do miejscowości Płock (klasa Ib).

Kierunek 1. Rozwój żeglugi śródlądowej

Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Realizacja szlaku wodnego E40 1.2. Wykorzystanie cieków wodnych dla żeglugi turystycznej	Dokumenty krajowe · Strategia Rozwoju Transportu do 2020 (z perspektywą do 2030) · Program rozwoju infrastruktury transportu wodnego śródlądowego w Polsce

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) W ramach rozwoju żeglugi śródlądowej rekomenduje się:
   - utrzymanie, budowę i rozbudowę portów jachtowych i przystani w Puławach, Kazimierzu Dolnym, Janowcu, Dęblinie, Piotrawinie, Józefowie n/Wisłą,
   - budowę kanału wodnego na kierunku Terespol – Dęblin, stanowiącego element szlaku wodnego E40 na terenie województwa lubelskiego, poza obszarami Natura 2000.

Infrastruktura rowerowa

Infrastruktura rowerowa jest istotnym elementem kształtowanego zrównoważonego układu komunikacyjnego szczególnie na terenach miejskich. Rozwój sieci połączeń rowerowych z urządzeniami postojowymi dla rowerów warunkuje zwiększenie popularności i znaczenia ekologicznego, bezpiecznego i zdrowego stylu życia, a także umożliwia udostępnienie atrakcyjnych turystycznie obszarów.

Kierunek 1. Rozwój infrastruktury transportu rowerowego w miastach i ich obszarach funkcjonalnych

Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1 Rozbudowa sieci miejskich ścieżek rowerowych i ich integracja z komunikacją zbiorową 1.2 Budowa sieci parkingów i stacji rowerowych	Dokumenty regionalne · Studium Programowo-Przestrzennego Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Dokumenty strategiczne i planistyczne szczebla lokalnego wskazuje się jako podstawę lokalizacji i realizacji infrastruktury rowerowej w uzgodnieniu z właściwym zarządcą drogi.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Uznaje się za celowe wydzielanie:
   - dróg rowerowych w pasach ulic dwujezdniowych o dużym natężeniu ruchu,

- pasów rowerowych w ciągach ulic jednojezdniowych dwukierunkowych o dopuszczalnej prędkości ruchu do 50 km/h,
- kontrapasów rowerowych w ciągach ulic jednojezdniowych jednokierunkowych o dopuszczalnej prędkości ruchu do 50 km/h.

2) Na ulicach lokalnych o dopuszczalnej prędkości ruchu do 30 km/h nie ma potrzeby budowy dedykowanej infrastruktury rowerowej.

Publiczny transport zbiorowy

Rozwój transportu publicznego w województwie lubelskim uwzględnia powiązania pomiędzy głównymi ośrodkami osadniczymi regionu oraz systemy komunikacji w obszarach funkcjonalnych miast. Wykorzystywać on będzie dostępne środki transportu, jednak ze względu na rzadką sieć linii kolejowych dominującym środkiem transportu pozostanie komunikacja autobusowa i mikrobusowa. Sprawne funkcjonowanie spójnego systemu komunikacji zbiorowej w regionie wymaga kształtowania zintegrowanych węzłów przesiadkowych, które pozwolą na skojarzenie i lepsze wykorzystanie wszystkich środków komunikacji. Szczególne znaczenie w tym zakresie mają organizacja i optymalne lokalizowanie infrastruktury przesiadkowej (m.in. dworce, przystanki i parkingi) a także dostępność do komunikacji autobusowej, trolejbusowej i kolejowej. Istotne znaczenie przypisuje się rozwojowi ekologicznych środków transportu (trolejbusy – w tym z dodatkowym napędem umożliwiający jazdę na odcinkach bez trakcji, autobusy z napędem CNG, autobusy elektryczne i hybrydowe itp.) – *Rys. 12. Infrastruktura – Transport*.

Jednym z zadań polityki regionalnej jest odbudowa sieci połączeń, która umożliwi mieszkańcom terenów wiejskich dostęp do głównych ośrodków usługowych regionu.

Kierunek 1. Rozwój sieci transportu zbiorowego

Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Budowa i rozbudowa infrastruktury obsługi komunikacji zbiorowej w węzłach 1.2. Budowa parkingów w ramach kształtowania węzłów przesiadkowych, np.: typu *Park and Ride* (P+R) oraz *Bike and Ride* (B+R) 1.3. Integracja lokalnego transportu zbiorowego: międzygminnego, powiatowego, międzypowiatowego	<u>Dokumenty krajowe</u> · Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego – międzywojewódzkie i międzynarodowe przewozy pasażerskie w transporcie kolejowym <u>Dokumenty regionalne</u> · Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w województwie lubelskim (Plan transportowy) · Studium Programowo-Przestrzennego Integracji Systemów Komunikacji w Województwie Lubelskim

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Rozwój docelowej sieci zintegrowanych węzłów przesiadkowych uwzględnia integrację systemów transportowych w odniesieniu do podstawowych środków transportu (lotniczy, kolejowy, drogowy, rowerowy), zasięgu obsługi (krajowy, regionalny, lokalny) oraz formy transportu (zbiorowy, indywidualny). Kierując się międzygałęziowym lub wewnątrzgałęziowym charakterem integracji określa się rangę węzłów:
   - międzygałęziowy węzeł o znaczeniu międzynarodowym i krajowym integrujący transport kolejowy, drogowy i lotniczy – rdzeń aglomeracji lubelskiej (Lublin, Świdnik),
   - międzygałęziowe węzły o znaczeniu ponadregionalnym integrujące transport kolejowy i drogowy: Biała Podlaska, Chełm, Puławy, Zamość,
   - międzygałęziowe węzły o znaczeniu regionalnym integrujące transport kolejowy i drogowy: Dęblin, Łuków, Kraśnik, Terespol,
   - międzygałęziowe węzły o znaczeniu ponadlokalnym integrujące transport kolejowy i drogowy: Międzyrzec Podlaski, Parczew, Ryki, Lubartów, Krasnystaw, Rejowiec Fabryczny,
   - wewnątrzgałęziowe węzły o znaczeniu ponadlokalnym integrujące różne formy transportu drogowego: Biłgoraj, Radzyń Podlaski, Włodawa, Hrubieszów, Tomaszów Lubelski, Opole Lubelskie, Janów Lubelski, Łęczna.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Uznaje się za celowe zapewnienie przestrzennych możliwości dla realizacji infrastruktury służącej kształtowaniu międzygałęziowych węzłów w: Radzyniu Podlaskim, Hrubieszowie i Włodawie.

2) Wskazane w Planie województwa (zgodnie z *Planem zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w województwie lubelskim*) wewnątrzgałęziowe węzły o znaczeniu ponadlokalnym integrujące różne formy transportu drogowego, które położone są w ciągach linii kolejowych (tj.: Biłgoraj, Włodawa, Hrubieszów) rekomenduje się do perspektywicznego włączenia do grupy międzygałęziowych węzłów o znaczeniu ponadlokalnym integrujących transport kolejowy i drogowy.

3) W ramach rozwoju transportu zbiorowego oraz jego integracji z komunikacją indywidualną rekomenduje się:
   - budowę i rozbudowę wydzielonych pasów ruchu dla publicznego transportu zbiorowego,
   - budowę i rozbudowę systemów zarządzania transportem publicznym z priorytetem dla transportu publicznego,
   - budowę i rozbudowę systemów dynamicznej informacji pasażerskiej,
   - budowę i rozbudowę sieci biletomatów oraz upowszechnianie biletu elektronicznego.

3.2.5.2. Energetyka

Regionalna polityka przestrzenna w zakresie energetyki ukierunkowana jest na koordynację działań wynikających z:
- założeń kształtowania krajowych powiązań energetycznych,
- zamierzeń inwestycyjnych operatorów sieci energetycznych i wytwórców energii,
- możliwości regionu w zakresie produkcji energii i wykorzystania naturalnych zasobów energetycznych,
- potrzeb regionu w zakresie dostępu do nośników energii,
- preferowania niskoemisyjnych źródeł energii.

Elektroenergetyka

Rozwój elektroenergetyki w województwie obejmuje przede wszystkim budowę nowych źródeł energii konwencjonalnej, rozwój energetyki na bazie odnawialnych źródeł oraz rozbudowę systemu elektroenergetycznego przesyłowego i dystrybucyjnego zapewniającego odbiorcom pewność zasilania w energię elektryczną o wymaganych parametrach. Istotne znaczenie w osiąganiu niezawodności dostaw energii przypisuje się realizacji dwustronnego zasilania stacji elektroenergetycznych 110 kV/SN oraz stosowania technologii sieci inteligentnych (*Rys. 13. Infrastruktura – Energetyka – Infrastruktura systemów energetycznych*).

Kierunek 1. Rozwój krajowego systemu elektroenergetycznego

Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Budowa nowych źródeł energii 1.2. Rozbudowa istniejących źródeł energii 1.3. Rozbudowa sieci przesyłowej 1.4. Rozbudowa sieci dystrybucyjnej	<u>Dokumenty krajowe</u> · Polityka Energetyczna Polski do 2030 · Drugi krajowy plan działań na rzecz efektywności energetycznej dla Polski · Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną – PSE SA · Plan działań w zakresie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym – PSE SA <u>Dokumenty regionalne</u> · Plan Rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną - PGE Dystrybucja S.A. · Program Rozwoju Energetyki dla Województwa Lubelskiego

Kierunek 2. Wyrównanie poziomu zaopatrzenia w media energetyczne na obszarze województwa	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
2.1. Rozbudowa linii i stacji średniego i niskiego napięcia w ramach reelektryfikacji obszarów wiejskich 2.2. Produkcja energii w kogeneracji poprzez przekształcanie lokalnych ciepłowni w elektrociepłownie	Dokumenty regionalne · Plan Rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną - PGE Dystrybucja S.A. · Program Rozwoju Energetyki dla Województwa Lubelskiego

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Rozwój krajowego systemu elektroenergetycznego w województwie lubelskim obejmuje:
   - budowę nowych źródeł energii: elektrownia systemowa w gm. Łęczna, elektrownia systemowa w gm. Puławy,
   - rozbudowę istniejących źródeł energii: Elektrociepłownia Lublin – Wrotków, EC Megatem,
   - rozbudowę sieci przesyłowej: budowa i rozbudowa stacji 400/220 kV, 400/110 kV i 220/110 kV, budowa linii 400 kV i 220 kV,
   - rozbudowę sieci dystrybucyjnej: budowa i rozbudowa stacji 110/15 kV, budowa i modernizacja linii 110 kV,
   - budowa i modernizacja linii i stacji średniego i niskiego napięcia.

   W ramach rozbudowy krajowego systemu energetycznego w województwie lubelskim wskazuje się, obok inwestycji celu publicznego wskazanych w rozdz. VIII pkt 3, zadania określone w zaktualizowanym (w lutym 2014 r.) *Planie rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2010 - 2025* (nieujęte w *KPZK 2030*), tj.:
   - budowa linii 400 kV od stacji Puławy do nacięcia linii Kozienice-Lublin Systemowa,
   - budowa linii 400 kV od stacji Puławy do nacięcia linii Kozienice-Ostrowiec,
   - modernizacja stacji 220/110 kV Mokre,

2) Za kluczowe zamierzenia inwestycyjne (obok zadań określonych w wykazie inwestycji celu publicznego) wpływające na poprawę funkcjonowania układu podstawowych powiązań elektroenergetycznych na obszarze województwa lubelskiego uznaje się:
   - budowę linii 110 kV:
     - Kock – Michów,
     - Elektrownia Puławy – Michów – Lubartów,
     - Elektrownia Puławy – Garbów,
     - Ryki – Michów,
     - Kozienice – Dęblin,
     - Kazimierz – Poniatowa,
     - stacja Zagłoba – wpięcie w planowaną linię 110 kV relacji Kazimierz – Poniatowa,
     - Garbów – Nałęczów,
     - Lubartów – Lubartów 2,
     - Leszkowice – Lubartów 2,
     - stacja Lubartów 2 – wpięcie w linię 110 kV relacji Lublin Systemowa – Parczew,
     - stacja Leszkowice – wpięcie w linię 110 kV relacji Lublin Systemowa – Parczew,
     - stacja Ostrów – wpięcie w linię 110 kV relacji Lublin Systemowa – Parczew,
     - stacja Chruślina – wpięcie w linię 110 kV relacji Opole Lubelskie – Budzyń,
     - Annopol – Budzyń,
     - stacja Polichna (planowana) – wpięcie w linię 110 kV relacji Zaklików – Budzyń,
     - stacja Krzywda – wpięcie w linię relacji Łuków – Stoczek Łukowski (linia 2-torowa),
     - Radzyń Podlaski – Międzyrzec Podlaski,
     - Chełm – Dorohusk,
     - Wojsławice – Dorohusk,
     - Wojsławice – Hrubieszów,
     - Poturzyn – Dobrotwór (Ukraina) lub wariantowo Tyszowce – Dobrotwór,

  - Dobrotwór (Ukraina) – Ulhówek,
  - Tyszowce – Ulhówek,
  - Józefów – Tarnogród,
  - Biskupice – Stryjno,
  - Bychawa – Stryjno,
  - Lublin Pancerniaków – Lublin Elektrownia,
  - Elektrownia – Działkowa,
  - Wschód – Działkowa,
  - Czechów – Solidarności,
  - Solidarności – Działkowa,
  - stacja Węglin – wpięcie w linię 110 kV relacji Abramowice – Bełżyce,
  - stacja Niedrzwica – wpięcie w linię 110 kV relacji Abramowice – Bychawa,
  - Józefów – Lubaczów,
  - stacja Cyców – wpięcie w linię Chełm – Nadrybie (linia 2-torowa),
  - stacja Frampol – wpięcie w linię Żółkiewka – Janów Lubelski (linia 2-torowa),
- modernizację linii 110 kV:
  - Biłgoraj – Szczebrzeszyn – Zamość Mokre,
  - Tomaszów Płd. – Lubaczów,
  - Nisko – Biłgoraj – Szczebrzeszyn – Mokre – Zamość,
  - Zamość – Tomaszów Płn. – Tomaszów Płd. – Lubaczów,
  - Chełm Systemowa – Macoszyn – Włodawa,
  - Zaklików – Budzyń,
- budowę stacji 110/15 kV (Michów, Nowodwór, Jeziorzany, Lubartów 2, Leszkowice, Chruślina, Polichna, Frampol, Krzywda, Ostrów, Cyców, Dorohusk, Wojsławice, Stryjno, Osmolice, Konopnica, Dębówka, Rudnik, Felin, Helenów, Dąbrowa, Lublin Pancerniaków, Felin/Brzegowa, Działkowa, Solidarności, Niedrzwica, Niemce, Zagłoba),
- rozbudowę stacji 110/15 kV (Ryki, Kock, Dęblin, Kazimierz, Nałęczów, Klementowice, Budzyń, Poniatowa, Annopol, Radzyń Podlaski, Międzyrzec Podlaski, Wólka Dobryńska, Wisznice, Hrubieszów Płn., Ulhówek, Tyszowce, Józefów, Tarnogród, Biłgoraj, Zamość Majdan, Świdnik, Lublin – Dziesiąta),
- modernizację stacji 110/15 kV (Łuków, Stoczek Łukowski).

3) Przy lokalizacji infrastruktury elektroenergetycznej należy dążyć do minimalizacji jej oddziaływania na środowisko, a w szczególności:
   - ograniczać jej ingerencję w krajobraz,
   - nie podejmowania działań mogących w znaczący sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków roślin i zwierząt, a także w znaczący sposób wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony konkretny obszar Natura 2000,
   - zachowywanie minimalnych szerokości pasów technologicznych, dla których obowiązują ograniczenia użytkowania i zagospodarowania:
     - istniejących linii 400 kV: Kozienice-Lublin Systemowa, Kozienice-Ostrowiec – 80 m (po 40 m od osi linii),
     - planowanych linii 400 kV: Kozienice-Siedlce Ujrzanów, Chełm-Lublin Systemowa – 70 m (po 35 m od osi linii)
     - istniejących linii 220 kV: Abramowice-Mokre, Abramowice-Puławy, Abramowice-Stalowa Wola, Kozienice-Siedlce (czasowo pracująca na 110 kV), Kozienice-Puławy, Mokre-Zamość, Puławy-Rożki, Chełm-Mokre, Zamość-Dobrotwór – 50 m (po 25 m od osi linii)
     - planowanych linii 220 kV – 50 m,
     - istniejących i planowanych linii 110 kV (rys. 13) – 40 m.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Do budowy linii 400 kV zaleca się wykorzystanie istniejących korytarzy technicznych linii elektroenergetycznych najwyższych napięć.

2) Ze względu na potrzebę minimalizowania zagrożeń, a także zachowania dostępu do elementów infrastruktury elektroenergetycznej służącego bieżącej eksploatacji oraz usuwaniu awarii rekomenduje się:
   - lokalizowanie planowanych elektrowni wiatrowych w odległości nie mniejszej niż 500 m od osi linii,
   - lokalizowanie obiektów zagrożonych wybuchem (np. stacji benzynowych) w odległości nie mniejszej niż 200 m od osi linii,
   - wyłączenie z nasadzeń drzew strefy o szerokości nie mniejszej niż 10,5 m od przewodów linii,
   - uzyskanie opinii od operatora sieci w zakresie możliwości rozwoju zainwestowania i zmiany użytkowania terenów w wyznaczonych pasach technologicznych.

3) Produkcję energii w kogeneracji poprzez przekształcanie lokalnych ciepłowni w elektrociepłownie rekomenduje się w miastach: Biała Podlaska, Łęczna, Poniatowa, Świdnik, Zamość, Puławy.

Odnawialne źródła energii

Kierunki zagospodarowania przestrzennego określone w Planie zakładają zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (biomasa, wody termalne, energia: słońca, wiatru, wody) w produkcji energii ogółem, w tym energii cieplnej. Ze względu na zróżnicowany potencjał zasobowy oraz uwarunkowania przestrzenne jako preferowane wskazuje się wykorzystanie biomasy oraz energii słońca (*Rys. 14. Infrastruktura – Energetyka – Odnawialne Źródła Energii*).

Kierunek 1. Wykorzystanie zasobów biomasy w produkcji energii	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Budowa instalacji wytwarzających biogaz rolniczy na obszarach wiejskich 1.2. Budowa źródeł energii cieplnej oraz energii elektrycznej wykorzystujących biomasę w procesie spalania i współspalania z tradycyjnymi nośnikami energii 1.3. Pozyskiwanie biogazu pochodzącego ze składowisk odpadów oraz oczyszczalni ścieków	Dokumenty krajowe · Krajowy plan działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych · Kierunki rozwoju biogazowni rolniczych w Polsce w latach 2010 – 2020 Dokumenty regionalne · Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego · Program Rozwoju Energetyki dla Województwa Lubelskiego
Kierunek 2. Wykorzystanie energii słońca w produkcji energii	
2.1. Budowa indywidualnych instalacji wykorzystujących energię słońca 2.2. Budowa elektrowni fotowoltaicznych	Dokumenty krajowe · Krajowy plan działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych Dokumenty regionalne · Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego · Program Rozwoju Energetyki dla Województwa Lubelskiego
Kierunek 3. Zrównoważone wykorzystanie pozostałych zasobów OZE (wiatru, wody i wód termalnych) do produkcji energii	
3.1. Budowa elektrowni wiatrowych 3.2. Budowa małych elektrowni wodnych 3.3. Budowa instalacji wykorzystujących wody termalne w ciepłownictwie, rekreacji i balneologii	Dokumenty krajowe · Krajowy plan działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych Dokumenty regionalne · Program Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Lubelskiego · Program Małej Retencji dla Województwa Lubelskiego

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Uwzględniając potencjał energetyczny zasobów odnawialnych oraz oddziaływanie urządzeń energetycznych na warunki życia człowieka i środowisko przyrodnicze, w województwie lubelskim wyznacza się obszary preferowane, ograniczeń i wykluczeń dla rozwoju energetyki opartej na OZE. Z uwagi na skalę opracowania *PZPWL* ich zasięg należy uszczegółowić w dokumentach planistycznych gmin z uwzględnieniem uwarunkowań lokalnych oraz przedmiotów ochrony i zasad zagospodarowania obowiązujących w obrębie obszarów chronionych, w tym określonych w Planach Zadań Ochronnych dla obszarów Natura 2000.

2) W ramach wykorzystania biomasy do produkcji energii wskazuje się warunki dla lokalizacji:
   - plantacji wieloletnich roślin energetycznych, tj.:
     - preferowanie upraw na terenach występowania słabszych gleb (głównie północno-wschodnia część województwa),
     - ograniczanie upraw na terenach prawnie chronionych, cennych przyrodniczo i pełniących funkcje korytarzy ekologicznych,
     - wykluczanie upraw na terenach: parków narodowych i rezerwatów przyrody, obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, występowania gleb przeznaczonych do produkcji żywności i pasz (grunty orne w kompleksach 1 – 4, użytki zielone w kompleksach 1z i 2z), lasów i gruntów leśnych, miast w ich granicach administracyjnych;
   - instalacji do produkcji biogazu, tj.:
     - wykluczanie lokalizacji na terenach zabudowy mieszkaniowej oraz w ich bezpośrednim sąsiedztwie,
     - dopuszczanie na terenach zabudowy zagrodowej lokalizacji instalacji o zainstalowanej mocy powyżej 0,1 MW ale nie większej niż 0,5 MW.

3) W ramach wykorzystania energii słońca wskazuje się obszary o zróżnicowanych warunkach lokalizacji elektrowni fotowoltaicznych, tj. tereny:
   - preferowane – nieużytki i zrekultywowane wyrobiska poeksploatacyjne surowców mineralnych i składowiska odpadów komunalnych, w szczególności we wschodnich i południowo-wschodnich obszarach województwa o najdogodniejszych warunkach nasłonecznienia,
   - ograniczeń – obszary Natura 2000, parki krajobrazowe,
   - wykluczeń – rezerwaty przyrody, parki narodowe.

4) W odniesieniu do lokalizacji inwestycji z zakresu energetyki wodnej wskazuje się obszary:
   - preferowane:
     - istniejące i planowane jazy na rzekach i ciekach wodnych o stałym przepływie, w tym planowany jaz „Oleśniki" i możliwe piętrzenie na kanale zrzutowym oczyszczalni ścieków w Hajdowie,
     - odcinki rzek o minimalnym przepływie 0,5 m^3/s wody (w przypadku lokalizacji przepławek wodnych dla ryb przepływ powinien wynosić min. 1,0 m^3/s),
     - planowane zbiorniki wodne o funkcjach ekologicznych, rekreacyjnych, retencyjnych,
   - ograniczeń – parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, drobnoprzestrzenne formy ochrony przyrody, korytarze rzeczne ważne dla migracji ryb wędrownych,
   - wykluczeń – rezerwaty przyrody, parki narodowe.

5) W odniesieniu do lokalizacji inwestycji z zakresu wykorzystania zasobów wód termalnych wskazuje się obszary:
   - preferowane:
     - obszary obejmujące tereny miast, na których z racji dużego skupiska ludności może być uzasadniona budowa ciepłowni geotermalnych w temperaturach zalegania wód termalnych w przedziałach 40 - 60°C i 60 - 80°C,
     - obszary występowania wysokotemperaturowych wód powyżej 100 °C stanowiących potencjał dla lokalizacji elektrowni geotermalnej,
     - obszary uzdrowiskowe i rekreacyjne, na których występują wody wysokozmineralizowane, preferowane są obiekty wykorzystujące wody termalne dla celów rekreacji i balneologii,

- ograniczeń – strefy ochronne ujęć wód podziemnych wykorzystywanych dla potrzeb komunalnych, a także przemysłów: spożywczego i farmaceutycznego,
- wykluczeń – rezerwaty przyrody, parki narodowe.

6) W odniesieniu do lokalizacji farm wiatrowych wskazuje się obszary:
   - potencjalnej lokalizacji instalacji energetyki wiatrowej:
     - preferowane – głównie w środkowo-zachodniej i północno-zachodniej części województwa,
     - możliwe do rozwoju z ograniczeniami w zakresie skali inwestycji:
       - tereny występowania rzadkich siedlisk przyrodniczych i siedlisk rzadkich gatunków uznane za ostoje przyrody o znaczeniu regionalnym lub krajowym,
       - obszary rekomendowane do oceny możliwości i celowości objęcia formą ochrony przyrody w ramach audytu krajobrazowego województwa (projektowane w *PZPWL 2002* parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu),
       - projektowane parki kulturowe,
       - tereny korytarzy ekologicznych dla sieci Natura 2000 wskazane do pilnych zalesień,
       - strefy ochronne od ośrodków wypoczynkowych (3 km),
       - strefy ekspozycji krajobrazowej, panoramy i przedpola punktów widokowych – wymagające oceny wpływu na walory widokowe w skali lokalnej,
       - parki agroekologiczne i strefy bogatego przyrodniczo, harmonijnego krajobrazu rolniczego,
       - 5-kilometrowa strefa ochronna od granicy państwa – strefa potencjalnego transgranicznego znaczącego oddziaływania,
     - z istotnymi ograniczeniami mogącymi uniemożliwić realizację inwestycji:
       - obszary występowania siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków w specjalnych obszarach ochrony siedlisk i gatunków (SOO),
       - specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) wyznaczone dla ochrony nietoperzy ze strefą ochronną (5 km od granicy ostoi),
       - obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) wraz ze strefą buforową (5 km od granicy ostoi),
       - ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym wg. OTOP,
       - najważniejsze korytarze migracyjne ptaków ze strefą ochronną (2 km od granicy doliny oraz 5 km od osi doliny Wisły),
       - obszary lęgowe i najważniejsze miejsca koncentracji ptaków wędrownych wodno-błotnych na trasach wędrówek, ważne miejsca zimowania ptaków ze strefą ochronną (2 km od jezior, zbiorników retencyjnych, stawów rybnych),
       - obszary lęgowe i żerowiskowe ptaków o dużych areałach żerowiskowych ze strefą ochronną (5 km od miejsc lęgowych),
       - strefy ochronne od dużych kolonii ptaków (3 km),
       - obszary lęgowe i żerowiskowe nietoperzy – zadrzewienia i szpalery drzew z 200 m strefą ochronną,
       - parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu,
       - strefy ochronne od istniejących terenów zwartej i skupionej zabudowy mieszkaniowej (500 m),
       - miasta w granicach administracyjnych i tereny zwartej zabudowy poza miastami,
       - obszary w strefie C ochrony uzdrowiskowej od istniejących i potencjalnych uzdrowisk,
       - tereny leśne z proponowaną 400-metrową strefą ochronną,
       - strefy od linii elektroenergetycznych NN i WN – odległość 3 średnic łopat turbiny od osi linii,
       - strefy od linii elektroenergetycznych SN i nN (jednotorowych i dwutorowych) – pasy technologiczne odpowiednio dla SN - 25 m/30 m i dla nN - 20 m/25 m,
   - wykluczeń:
     - strefy bezpośredniego zagrożenia powodziowego,
     - strefa 50 - metrowa od stopy wałów przeciwpowodziowych,
     - rezerwaty przyrody i parki narodowe wraz z otulinami,
     - strefy A i B ochrony uzdrowiskowej,
     - lasy ochronne,
     - strefy nalotów i krążenia wokół lotnisk i lądowisk cywilnych,

- strefy ochronne od obiektów wojskowych,
- Pomniki Historii i Pomniki Zagłady ze strefami ochronnymi,
- tereny występowania siedlisk gatunków chronionych fauny i flory,
- doliny rzeczne jako miejsca lęgowe ptaków chronionych (co najmniej jednego gatunku chronionego).

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) W zakresie energetyki opartej na produkcji biogazu:
   - przy lokalizacji instalacji wytwarzających biogaz rolniczy o zainstalowanej mocy powyżej 0,5 MW preferuje się tereny zabudowy przemysłowej, usług uciążliwych lub tereny, dla których sąsiedztwem, rozumianym również jako strefa możliwego niekorzystnego oddziaływania instalacji, nie jest zabudowa mieszkaniowa lub zabudowa zagrodowa,
   - z uwagi na możliwą emisję odorów zaleca się uwzględnianie przy lokalizacjach biogazowni rolniczych następujących stref możliwego niekorzystnego oddziaływania:
     - o zasięgu min. 300 m dla biogazowni o mocy powyżej 0,5 MW,
     - o zasięgu min. 500 m dla biogazowni o mocy powyżej 2,0 MW.

2) W zakresie energetyki słonecznej zaleca się nie lokalizowanie elektrowni słonecznych zajmujących powyżej 1,0 ha powierzchni terenu na:
   - obszarach chronionych na mocy przepisów ustawy o ochronie przyrody lub obszarach przewidzianych do objęcia taką ochroną,
   - obszarach dolin rzecznych i korytarzy ekologicznych, w tym obszarach zagrożonych powodzią,
   - obszarach o wysokich walorach krajobrazowych, w tym terenach ekspozycji krajobrazowej, panoram i przedpól punktów widokowych,
   - obszarach gruntów ornych objętych ochroną prawną gleb klas I-III.

Gospodarka paliwowa

Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego kraju w zakresie paliw wymaga dywersyfikacji kierunków dostaw surowców poprzez rozbudowę infrastruktury przesyłowej a także rozbudowy baz paliwowych służących ich magazynowaniu i dystrybucji. Równomierne zaopatrzenie w gaz ziemny odbiorców z całego obszaru Lubelszczyzny wymaga sukcesywnej rozbudowy sieci gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych (zwłaszcza we wschodniej części województwa), a także większego wykorzystywania lokalnych zasobów złóż gazu ziemnego, w tym gazu łupkowego (*Rys. 13. Infrastruktura – Energetyka – Infrastruktura systemów energetycznych*). Zakłada się, że przez teren województwa lubelskiego przebiegać będzie wschodni odcinek gazociągów realizowany w ramach Korytarza Północ – Południe, który ma połączyć krajowy system przesyłowy z systemami krajów sąsiednich: Czech i Słowacji.

Kierunek 1. Rozbudowa sieci gazociągów przesyłowych i dystrybucyjnych

Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Budowa i modernizacja gazociągów wysokiego ciśnienia 1.2. Budowa i modernizacja gazociągów średniego podwyższonego ciśnienia 1.3. Budowa i modernizacja gazociągów średniego ciśnienia 1.4. Budowa i modernizacja gazociągów niskiego ciśnienia 1.5. Budowa i modernizacja stacji gazowych	Dokumenty krajowe · Polityka Energetyczna Polski do 2030 · Plan rozwoju Operatora GAZ-System SA Dokumenty regionalne · Program Rozwoju Energetyki dla Województwa Lubelskiego · Plany rozwoju Polskiej Spółki Gazownictwa z o. o. (oddział w Tarnowie, Zakład w Lublinie i Zakład w Sandomierzu, Oddział w Warszawie - Zakład w Mińsku Mazowieckim)

Kierunek 2. Rozwój infrastruktury przesyłu i magazynowania paliw płynnych	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
2.1. Budowa ropociągu surowcowego relacji Brody – Płock w ramach rozwoju sieci TEN-E 2.2. Budowa i rozbudowa infrastruktury przeładunkowej paliw płynnych 2.3. Budowa i rozbudowa bazy magazynowej paliw płynnych	Dokumenty krajowe · Polityka Energetyczna Polski do 2030 Dokumenty regionalne · Program Rozwoju Energetyki dla Województwa Lubelskiego

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Rozwój infrastruktury gazowej sieci przesyłowej w województwie lubelskim obejmuje:
   - adaptację i rozbudowę obiektów:
     - gazociągów głównych (DN 500 Felin – Świdnik – Drewnik, DN 400/500 Felin – Krasnystaw, DN 200 Krasnystaw – Chełm, DN 200 Pokrówka – Kamień, DN 250 Krasnystaw – Zamość, DN 200 Zamość – Lubaczów, DN 700 Rozwadów – Puławy, DN 250/200 Poniatowa – węzeł Felin, DN 700 węzeł Końskowola – stacja gazowa Puławy, DN 500 węzeł Końskowola – tłocznia Wronów, DN 700 tłocznia Wronów – stacja gazowa Puławy, DN 500 Rembelszczyzna – Wronów, DN 700 Podlasie – Wronów, DN 200/150 Gończyce – Siedlce, DN 700 Hołowczyce – Wronów) wraz z odgałęzieniami,
     - stacji gazowych (redukcyjno-pomiarowych, rozdzielczo-pomiarowych, tłoczni), w tym: modernizacja tłoczni Wronów, przebudowa węzła Felin, modernizacja węzła Wronów, przebudowa SRP Płonki, przebudowa SRP Nałęczów,
   - przyłączenie do sieci przesyłowej sieci dystrybucyjnej na obszarze gmin Annopol i Gościeradów,
   - budowę obiektów sieci przesyłowej gazociągów: DN 700 Wronów – Rembelszczyzna na odcinku od węzła Wronów do granicy województwa, DN 500 Wronów – Kozienice, na odcinku od Wronowa do granicy województwa, DN 1000 Rozwadów – Końskowola – Wronów na odcinku od granicy województwa do węzła Wronów (możliwa zmiana średnicy)
   - zapewnienie warunków przestrzennych dla perspektywicznej realizacji gazociągu DN 600 - 300 relacji Białoruś – Parczew – Puławy wraz ze stacjami gazowymi.

2) Rozwój infrastruktury gazowej sieci dystrybucyjnej w województwie lubelskim obejmuje:
   - adaptację i rozbudowę obiektów w rejonach dystrybucji gazu, w tym:
     - kontynuację realizacji sieci rozdzielczej opartej o gazociąg wysokiego ciśnienia DN 200 mm Kamień – Włodawa dla obsługi miejscowości: Orchówek, Dubeczno i Wola Uhruska,
     - realizację gazociągu podwyższonego średniego ciśnienia zasilającego miasto Bychawa wraz z siecią rozdzielczą średniego ciśnienia na terenie miasta,
     - gazyfikację miejscowości Garbów od strony miejscowości Markuszów,
     - doprowadzenie gazu do zakładu produkcyjnego w miejscowości Zagłoba w (gm. Wilków),
     - realizację gazociągu podwyższonego średniego ciśnienia z miejscowości Sitaniec (gm. Zamość) do miejscowości Bodaczów (gm. Szczebrzeszyn),
   - budowę nowych odcinków sieci wraz ze stacjami wysokiego ciśnienia (Tarnawatka – Dołhobyczów – Mircze, Izbica – Turobin – Zakrzew, Małochwiej – Wojsławice, Stryjów – Skierbieszów, Miączyn – Uchanie, Stary Dzików – Obsza – Borki, Modliborzyce – Batorz, Chodel – Zadole, Fajsławice – Bychawa – Zakrzówek, Lubartów – Ostrów Lubelski, Trawniki – Siedliszcze, Kamień – Białopole, Biała Podlaska – Tuczna, Radzyń Podlaski – Komarówka Podlaska, Ulan Duży – Świdry, Rossosz – Hanna).

3) Jako główne węzły (ośrodki) przeładunku, magazynowania i dystrybucji paliw płynnych uznaje się Małaszewicze (Wólka Dobryńska), Dorohusk (Brzeźno) oraz Zawadówkę. Wskazuje się potrzebę zapewnienia im terenowych możliwości rozwoju.

3.2.5.3. Teleinformatyka

W zakresie telekomunikacji przewodowej i bezprzewodowej zakłada się rozbudowę wysokiej jakości infrastruktury telekomunikacyjnej obejmującej zasięgiem cały obszar województwa z dostępem do zaawansowanych technologicznie usług. Rozwój sieci połączeń ma zapewnić dostępność sygnału na terenie całego województwa (*Rys. 15. Infrastruktura – Teleinformatyka*).

Kierunek 1. Rozwój infrastruktury sieci telekomunikacyjnej

Działanie	Dokumenty powiązane / Podstawa działania
1.1. Rozbudowa sieci stacji bazowych telefonii komórkowych 1.2. Rozwój regionalnej sieci szerokopasmowej 1.3. Budowa lokalnych sieci dystrybucyjnych współdziałających ze szkieletową siecią regionalną i sieciami krajowymi 1.4. Rozbudowa telekomunikacyjnej sieci dystrybucyjnej na poziomie lokalnego okablowania oraz infrastruktury pasywnej	Dokumenty krajowe · Projekt Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej Dokumenty regionalne · Studium wykonalności projektu Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej - województwo lubelskie

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Jako główne elementy struktury regionalnej sieci szerokopasmowej wskazuje się:
   - węzły szkieletowe: Łuków, Biała Podlaska, Parczew, Lubartów, Włodawa, Puławy, Lublin, Kraśnik, Chełm, Krasnystaw, Zamość, Hrubieszów, Biłgoraj, Tomaszów Lubelski,
   - węzły dystrybucyjne (zgodnie z projektem Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej),
   - sieć szkieletową wojewódzką na kierunkach: Siemiatycze (woj. podlaskie) – Biała Podlaska – Włodawa – Chełm – Krasnystaw, Biała Podlaska – Łuków – Parczew – Lubartów – Lublin, Puławy – Lublin – Krasnystaw – Zamość – Hrubieszów – Tomaszów Lubelski – Biłgoraj/Leżajsk (woj. podkarp.), Puławy – Kraśnik – Biłgoraj/Sandomierz (woj. świe.),
   - sieć dystrybucyjną (zgodnie z projektem Sieci Szerokopasmowej Polski Wschodniej).

3.2.5.4. Zaopatrzenie w wodę i odprowadzanie ścieków

W ramach rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę, racjonalizacji poboru wód oraz zmniejszania wodochłonności produkcji przemysłowej zakłada się aktualizację granic stref ochronnych komunalnych ujęć wody, a także większe wykorzystywanie wód powierzchniowych jako źródła zaopatrzenia w wodę przemysłu i rolnictwa. Dalszych inwestycji wymagają systemy zbiorowego zaopatrzenia w wodę, zarówno w kierunku poprawy dostępności, jak też jakości wód (*Rys. 16. Infrastruktura – Gospodarka wodno-ściekowa*). W okresie kierunkowym uznaje się za celowe zapewnienie dodatkowego źródła zasilania w wodę aglomeracji lubelskiej z wód powierzchniowych.

Poprawa jakości wód na terenie województwa będzie realizowana głównie poprzez inwestycje prowadzące do rozwoju infrastruktury związanej z zagospodarowaniem ścieków bytowych. Duże znaczenie dla poprawy jakości środowiska, szczególnie na obszarach zurbanizowanych, będzie miało coraz szersze stosowanie urządzeń podczyszczających w systemach kanalizacji deszczowej, a także działania inwestycyjne zmierzające do ciągłego usprawniania gospodarki wodno-ściekowej w zakładach przemysłowych.

Kierunek 1. Rozwój infrastruktury wodociągowej

Działanie	Dokumenty powiązane / Podstawa działania
1.1. Unowocześnianie infrastruktury zbiorowego zaopatrzenia w wodę 1.2. Budowa ujęć wód powierzchniowych 1.3. Budowa zbiorników wodnych z ujęciami 1.4. Rozbudowa sieci wodociągowych	Dokumenty krajowe · Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły · Program wodno-środowiskowy kraju Dokumenty regionalne · Program Gospodarki Wodnej Województwa Lubelskiego · Program Ochrony Środowiska Województwa Lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019

Kierunek 2. Porządkowanie gospodarki ściekowej	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
2.1. Budowa i modernizacja zbiorowych systemów oczyszczania ścieków 2.2. Realizacja indywidualnych systemów oczyszczania ścieków komunalnych na obszarach nie objętych systemem zbiorczego odprowadzania ścieków komunalnych 2.3. Rozbudowa kanalizacji deszczowej i urządzeń podczyszczających wody opadowe na obszarach zurbanizowanych	Dokumenty krajowe · Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Dokumenty regionalne · Program Gospodarki Wodnej Województwa Lubelskiego

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Ze względu na szczególnie niski wskaźnik zwodociągowania, jako priorytetowe w zakresie budowy i rozbudowy zbiorowych systemów zaopatrzenia w wodę wskazuje się gminy, w których odsetek korzystających z sieci nie przekracza:
   - 25%: Bełżec, Miączyn, Łabunie, Wojciechów, Mircze, Bełżyce,
   - 50%: Dorohusk, Rossosz, Drelów, Łomazy, Sawin, Grabowiec, Adamów, Sitno, Lubycza Królewska, Godziszów, Gościeradów, Dzwola, Zamość, Biała Podlaska, Werbkowice, Uchanie, Komarówka Podl.,

2) Za obszary porządkowania gospodarki ściekowej uznaje się:
   - aglomeracje ściekowe (zgodnie z KPOŚK):
     - priorytetowe – obejmujące pow. ok. 770 km^2,
     - nie stanowiące priorytetu – obejmujące pow. ok. 88 km^2,
     - pozostałe – obejmujące pow. ok. 5 km^2,
   - ekologiczne obszary funkcjonalne - tereny zabudowy skupionej i rozproszonej występującej poza granicami wyznaczonych aglomeracji ściekowych,
   - ekologiczne obszary ochronne w zlewniach jezior – zgodnie z rozdz. 3.2.2. pkt. 8,
   - zlewnie chronione – zgodnie z rozdz. 3.2.2. pkt 2.

3) Ze względu na szczególnie niski wskaźnik skanalizowania (w tym szczególnie w odniesieniu do projektowanych obszarów ochrony GZWP), jako priorytetowe w zakresie budowy i rozbudowy zbiorowych systemów kanalizacyjnych wskazuje się gminy:
   - gminy wiejskie bez kanalizacji zbiorowej: Ulan Majorat, Drelów, Rossosz, Sosnówka, Milanów, Wilków, Łaziska, Borzechów, Wilkołaz, Bychawa, Jabłonna, Głusk, Piaski, Rybczewice, Łopiennik Górny, Annopol, Zakrzew, Batorz, Chrzanów, Dzwola, Godziszów, Szastarka, Trzydnik Duży, Nielisz, Stary Zamość, Szczebrzeszyn, Łabunie, Grabowiec, Tyszowce, Komarów Osada,
   - gminy wiejskie gdzie z kanalizacji zbiorowej korzysta mniej niż 16%: Adamów k/Zamościa, Kurów, Frampol, Wysokie, Potok Wielki, Tomaszów Lub., Mełgiew, Miączyn, Ułęż, Bełżyce, Niedrzwica Duża, Rudnik, Radzyń Podl., Krynice, Wojciechów, Spiczyn, Radecznica, Zwierzyniec, Hrubieszów, Opole Lub., Konopnica, Leśniowice, Rachanie, Białopole, Wola Mysłowska, Gościeradów, Józefów, Podedwórze, Izbica, Sitno, Goraj, Poniatowa, Stanin, Borki, Ruda-Huta, Sułów, Jarczów, Karczmiska, Mircze, Wojcieszków, Krzczonów, Łaszczów, Józefów n/Wisłą, Turobin, Trzebieszów, Chodel, Garbów, Zamość, Wojsławice, Tarnogród, Krasnystaw, Wyryki, Międzyrzec Podl., Leśna Podlaska, Rokitno, Dubienka, Tuczna, Skierbieszów, Dorohusk, Chełm, Dębowa Kłoda.

4) Dla istniejących zakładów przemysłu wodochłonnego wskazuje się potrzebę zwiększania udziału wód powierzchniowych w zaspokajaniu potrzeb wodnych. W odniesieniu do nowych lokalizacji przemysłu wodochłonnego wskazuje się ośrodki miejskie (i ich obszary funkcjonalne) w sąsiedztwie rzek o zasobach gwarantujących stałe dostawy wody przy zachowaniu przepływów nienaruszalnych, tj.: Lublin, Puławy, Biała Podlaska, Dęblin, Krasnystaw, Lubartów, Międzyrzec

Podlaski, Biłgoraj, Łęczna. Lokalizacja przemysłu wodochłonnego w innych rejonach warunkowana jest zapewnieniem dostaw wody ze zbiorników retencyjnych.
Za tereny niewskazane do lokalizacji przedsięwzięć o dużym zapotrzebowaniu na wodę i zrzut ścieków uznaje się:

- obszary ubogie w zasoby wód powierzchniowych (obszar deficytu wód powierzchniowych),
- obszary ubogie w zasoby wód podziemnych
- obszary występowania lejów depresyjnych wokół ujęć wód podziemnych miast.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Uznaje się za celową aktualizację dokumentacji hydrogeologicznych ujęć wód podziemnych posiadających przed 31.12.2012 r. ustanowione tereny ochrony pośredniej ujęć.

2) W obszarach nagromadzenia ujęć wód wskazuje się potrzebę wyznaczenia wspólnej strefy ochronnej tych ujęć. Dotyczy to w szczególności terenów obejmujących:
   - m. Lublin, Jastków, Konopnica, Niedrzwica Duża, Strzyżewice, Jabłonna, Głusk,
   - m. Świdnik, Mełgiew, Piaski, Wólka,
   - m. i gm. Włodawa.

   W zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się projektowane strefy ochronne ujęć wody. Na terenie projektowanych stref ochrony pośredniej ujęć wód podziemnych uznaje się za celowe eliminowanie działań powodujących zmniejszenie przydatności ujmowanej wody lub wydajności ujęcia, w tym w szczególności lokalizowania składowisk odpadów.

3.2.5.5. Gospodarka odpadami

Kierunki rozwoju przestrzennego województwa w zakresie gospodarki odpadami obejmują działania służące zwiększaniu zakresu ich utylizacji, co w konsekwencji zmniejsza ilość odpadów składowanych i ogranicza ich negatywny wpływ na środowisko (*Rys. 17. Infrastruktura – Gospodarka odpadami*). Ze względu na powszechne występowanie na obszarze województwa i szkodliwość dla zdrowia człowieka szczególne znaczenie przypisuje się unieszkodliwianiu azbestu i wyrobów zawierających azbest.

W obszarach zamieszkałych przez co najmniej 150 tys. mieszkańców preferowaną metodą zagospodarowania zmieszanych odpadów komunalnych jest ich termiczne unieszkodliwianie. Rozwiązanie takie przyjmuje się dla kształtującego się lubelskiego obszaru metropolitalnego, Regionu Chełm oraz Regionu Południowego. Zasadność lokalizacji tego typu instalacji wykazuje również Region Puławy.

Kierunek 1. Ograniczanie ilości odpadów podlegających składowaniu

Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Rozwój infrastruktury odzysku i recyklingu odpadów komunalnych 1.2. Realizacja instalacji zwiększających stopień przetworzenia osadów ściekowych 1.3. Rozwój instalacji termicznego i biologicznego unieszkodliwiania odpadów	Dokumenty krajowe · Krajowy plan gospodarki odpadami Dokumenty regionalne · Plan gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego

Kierunek 2. Eliminowanie negatywnego wpływu składowisk odpadów na środowisko	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
2.1. Zamykanie i rekultywacja komunalnych składowisk odpadów 2.2. Likwidacja nielegalnych składowisk odpadów 2.3. Utrzymywanie składowisk odpadów komunalnych zgodnie ze standardami ochrony środowiska 2.4. Realizacja instalacji do składowania i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych (w tym zawierających azbest)	Dokumenty krajowe · Program wodno-środowiskowy kraju Dokumenty regionalne · Plan gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2017 · Program ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019 · Program usuwania wyrobów zawierających azbest dla terenu województwa lubelskiego na lata 2009-2032
Kierunek 3. Ograniczanie negatywnego oddziaływania energetyki na środowisko	
3.1. Budowa składowiska CO_2 w ramach krajowego systemu magazynowania CO_2	Dokumenty krajowe · Polityka Energetyczna Polski do 2030

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Zgodnie z *Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego 2017*[20], a także wydanymi decyzjami w sprawie zamknięcia składowisk odpadów przyjmuje się funkcjonowanie 9 regionów gospodarowania odpadami komunalnymi opartych docelowo o istniejące, realizowane i planowane instalacje przetwarzania i składowania odpadów, w obszarze których docelowo zlokalizowane są:

Region Biała Podlaska

- instalacje w ramach RIPOK – Biała Podlaska,
- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi:
  - przetwarzania – m. Miedzyrzec Podlaski, m. Parczew,
  - składowiska – Lebiedziew (gm. Terespol), Kol. Piszczac (gm. Piszczac), Janów Podlaski, Komarno (gm. Konstantynów), Kodeń,

Region Centralno-Wschodni

- instalacje w ramach RIPOK – Wincentów (gm. Krasnystaw), Włodawa i Stara Wieś (gm. Łęczna),
- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi:
  - przetwarzania – Wincentów (gm. Krasnystaw),
  - składowiska – Wola Żółkiewska (gm. Żółkiewka), Zagroda (gm. Siennica Różana), Dorohucza (gm. Trawniki), Lubiczyn (gm. Dębowa Kłoda), Kol. Dratów (gm. Ludwin), Kol. Stara Wieś (gm. Łęczna), Wincentów (gm. Krasnystaw), Włodawa.

Region Centralny

- instalacje w ramach RIPOK – Lublin, Rokitno (gm. Lubartów), ZZO w Lubartowie,
- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi:
  - przetwarzania – Świdnik,
  - składowiska – Nowodwór (gm. Lubartów),

Region Chełm

- instalacje w ramach RIPOK – Srebrzyszcze (gm. Chełm),

[20] Uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXIV/397/2012 z dnia 30 lipca 2012 r. w sprawie wykonania „Planu gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego 2017"

- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi:
  - przetwarzania – Srebrzyszcze (gm. Chełm), Rejowiec Fabryczny,
  - składowiska – Świerże (gm. Dorohusk), Kol. Rudka (gm. Ruda-Huta), Malinówka (gm. Sawin),

Region Południowo-Zachodni

- instalacje w ramach RIPOK – Kraśnik i Bełżyce,
- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi:
  - przetwarzania – Kozubszczyzna (gm. Konopnica),
  - składowiska – Zdrapy (gm. Bychawa), Ożarów II (gm. Opole Lubelskie), Poniatowa Wieś (gm. Poniatowa), Borownica (gm. Janów Lubelski), Potok Wielki, Tuszów (gm. Jabłonna), Annopol, Wysokie, Zakrzew, Bełżyce,

Region Południowy

- instalacje w ramach RIPOK – Korczów (gm. Biłgoraj), Rogóźno (gm. Tomaszów Lubelski), Łasków (gm. Mircze),
- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi:
  - przetwarzania – brak,
  - składowiska – Józefów, Hulcze (gm. Dołhobyczów), Trzeszczany, Łasków (gm. Mircze), Wereszczyca (gm. Jarczów), Zimno (gm. Łaszczów), Grodysławice (gm. Rachanie), Susiec, Tarnawatka, Telatyn, Wola Obszańska (gm. Obsza), Podsośnina Łukowska (gm. Łukowa), Potok Górny, Dyniska (gm. Ulhówek), Hrubieszów,

Region Północno-Zachodni

- instalacje w ramach RIPOK – Biała (gm. Radzyń Podlaski),
- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi:
  - przetwarzania – Stare Kobiałki (gm. Stoczek Łukowski),
  - składowiska – Adamów, Krzywda, Łuków, Niedźwiadka (gm. Stanin), Wola Mysłowska, Stoczek Łukowski, Biała (gm. Radzyń Podlaski),

Region Puławy

- instalacje w ramach RIPOK – m. Puławy,
- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi:
  - przetwarzania – Kurów, Puławy,
  - składowiska – Baranów, Ryki, Brzeźce (gm. Stężyca), Szumów (gm. Kurów), Rogów (gm. Wilków),

Region Zamość

- instalacje w ramach RIPOK – Dębowiec (gm. Skierbieszów),
- instalacje przewidziane do zastępczej obsługi – brak,

2) W kształtowaniu zagospodarowania przestrzennego uznaje się za niezbędne uwzględnianie uciążliwości oddziaływania istniejących i planowanych obiektów składowania, zbierania i utylizacji:

- materiałów niebezpiecznych, zgodnie z Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego 2017, tj.:
  - składowanie odpadów zawierających azbest: Poniatowa Wieś - gm. Poniatowa (1), Piaski-Zarzecze II - gm. Kraśnik (1),
  - przetwarzanie zużytych baterii i akumulatorów: Stoczek Łukowski (Akros Sp. z o. o.), Lublin (Polska Korporacja Recyklingu Sp. z o. o.),
  - unieszkodliwianie odpadów medycznych i weterynaryjnych: Lublin (SPSK Nr 4), Puławy (PIW-PIB), Świdnik (ZUR Sp. z o. o.),
  - zbierania i demontażu pojazdów:
    - zbierania – Uchanie (1), Hrubieszów (3), Urzędów (1), Zamość (1), Biłgoraj (1), Zakrzówek (1), Parczew (1), Polichna IV - gm. Szastarka (1), Chełm (2), Opole Lubelskie (1), Lublin (1), Telatyn (1), Polanówka - gm. Krynice (1), Kraśnik (1), Orchowiec - gm. Gorzków (1), Biała Podlaska (1), Łęczna (1),

  - demontażu – Lublin (3), Ryki (2), Brody Małe - gm. Szczebrzeszyn(1), Biłgoraj (1), Szczebrzeszyn (2), Zamość (2), Łuków (5), Parczew (1), Międzyrzec Podlaski (1), Biała Podlaska (2), Chełm (1), Werbkowice (1), Markuszów (1), Kawęczyn - gm. Piaski (1), Kraśnik (2), Lisów - gm. Lubartów (1), Wronów - gm. Bełżyce(1), Janów Lubelski (1), Tomaszów Lubelski (1), Hrubieszów (1),Korczów – gm. Biłgoraj (1), Płoskie – gm. Zamość (1),
  - przetwarzania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego: Rejowiec Fabryczny (1), Lublin (3), Biała Podlaska (1),
  - odzysku zużytych opon: Puchaczów (1), Chełm (2),
  - odzysku w tym recyklingu odpadów opakowaniowych – Wohyń (1), Parczew (2), Bazanów Stary - gm. Ryki (2), Rejowiec (1), Włodawa (1), Lublin (2), Niemce (1), Krzywda (1), Rzeczyca Ziemiańska - gm. Kraśnik (1), Siedliszcze (1), Wola Uhruska (1), Ciecierzyn - gm. Niemce (1), Puławy (1), Lubartów (1), Kraśnik (1), Świdnik (1),
- odpadów wydobywczych – obiekt unieszkodliwiania odpadów wydobywczych w Bogdance.

3) Uwzględniając ustalenia *KPZK 2030* i sprzyjające warunki geologiczno-górnicze wskazuje się potencjalną lokalizację składowiska CO_2 w poziomach solankowych na terenie gm. Stężyca.

3.2.6. Obronność i bezpieczeństwo publiczne

Kierunki rozwoju przestrzennego w sferze obronności i bezpieczeństwa publicznego wynikają z potrzeb realizacji zadań związanych z funkcjonowaniem sił zbrojnych, uwzględniania w zagospodarowaniu możliwości wystąpienia sytuacji kryzysowej, a także eliminowania potencjalnych kolizji i konfliktów przestrzennych. Działania w tym zakresie mają z jednej strony charakter organizacyjny obejmujący przede wszystkim stworzenie zintegrowanego systemu służb ratowniczych i reagowania kryzysowego, z drugiej zaś planistyczny, zapewniający bezkolizyjne funkcjonowanie struktur przestrzennych oraz minimalizowanie negatywnych skutków zagrożeń naturalnych i cywilizacyjnych (*Rys. 18. Obronność i bezpieczeństwo publiczne*).

Kierunek 1. Zapewnienie warunków przestrzennych do funkcjonowania systemu obronności państwa

Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
1.1. Zapewnienie przestrzennych warunków rozwoju oraz ochrona terenów i obiektów służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa 1.2. Utrzymywanie elementów infrastruktury komunikacyjnej (dróg, kolei, lotnisk) oraz poprawa ich stanu technicznego pozwalająca na wykorzystanie do celów wojskowych 1.3. Zapewnienie przestrzennych warunków funkcjonowania instytucji i przedsiębiorstw o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym 1.4. Uwzględnianie potrzeb obronnych w planowanych przejściach granicznych	<u>Dokumenty krajowe</u> · Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 · Program rozwoju Sił Zbrojnych RP 2013-2022 · Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej w sprawie utworzenia, przekształcenia i zniesienia garnizonów oraz określenia zadań, siedzib i terytorialnego zasięgu właściwości ich dowódców · Decyzja Ministra Obrony Narodowej w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej · Rejestr lotnisk cywilnych ULC · Ewidencja lądowisk ULC · Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie wykazu przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym · Program modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu

Kierunek 2. Przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym i ich skutkom	
Działanie	**Dokumenty powiązane / Podstawa działania**
2.1. Budowa, odbudowa i przebudowa wałów przeciwpowodziowych wraz z obiektami związanymi z nimi funkcjonalnie 2.2. Renaturalizacja rzek w celu zwiększenia ich możliwości retencyjnych 2.3. Udrażnianie i odbudowa systemów melioracyjnych 2.4. Budowa polderów 2.5. Budowa zbiorników retencyjnych 2.6. Realizacja sieci kanalizacji deszczowej o przepustowościach dostosowanych do opadów nawalnych oraz retencjonowanie wód deszczowych na obszarach zurbanizowanych 2.7. Umacnianie brzegów erodowanych odcinków koryt rzecznych 2.8. Budowa ostróg (grobli) poprzecznych i podłużnych w korycie Wisły 2.9. Realizacja zabezpieczeń osuwisk poprzez zabiegi techniczne i biologiczne	Dokumenty krajowe · Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 · MasterPlan dla obszaru dorzecza Wisły · Transgraniczna strategia ochrony przed powodzią dorzecza rzeki Bug · Program bezpieczeństwa powodziowego dorzecza środkowej Wisły · System Osłony Przeciwosuwiskowej · Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych Dokumenty regionalne · Koncepcja programowo-przestrzenna ochrony przeciwpowodziowej województwa lubelskiego · Koncepcja programowo-przestrzenna zagospodarowania doliny rzeki Wyżnicy · Program gospodarki wodnej województwa lubelskiego · Aktualizacja programu małej retencji wodnej dla nowego województwa lubelskiego · Aneks do opracowania „aktualizacja programu małej retencji dla nowego województwa lubelskiego” · Koncepcja programowo-przestrzenna dla przedsięwzięcia pn. Odbudowa systemu kanału Wieprz – Krzna · Zintegrowany plan działania na terenie Obszaru Strategicznej Interwencji (OSI) Kanału Wieprz – Krzna · Rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz – Krzna · Powiatowe rejestry osuwisk · Program ochrony przed suszą w województwie lubelskim
Kierunek 3. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	
3.1. Integracja teleinformatyczna wszystkich elementów systemu ratownictwa medycznego 3.2. Budowa lądowisk dla potrzeb Szpitalnych Oddziałów Ratunkowych (SOR) i Lotniczego Pogotowia Ratunkowego 3.3. Budowa tras obwodowych i obejść miejscowości zmniejszających konflikty w strukturach przestrzennych wywołane ruchem drogowym 3.4. Zapewnienie przestrzennych warunków funkcjonowania zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii	Dokumenty krajowe · Program modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu · Program Budowy Dróg Krajowych 2011 – 2015 · Program Ratownictwa i Ochrony Ludności na lata 2014-2020 Dokumenty regionalne · Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich województwa lubelskiego na lata 2012 - 2020 · Wojewódzki plan działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne dla województwa lubelskiego · Wojewódzki katalog zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) Ustala się obowiązek zapewnienia przestrzennych warunków do bezkolizyjnego funkcjonowania obiektów i terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej (rozdz. XIII) poprzez zachowanie i wyznaczenie w lokalnych dokumentach planistycznych (suikzp i mpzp) stref ochronnych wraz z określeniem ograniczeń w zagospodarowaniu w uzgodnieniu z Szefem Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Lublinie w odniesieniu do:

- kompleksów technicznych „Roskosz" i „Zamość" w ramach realizacji zadań wynikających z członkostwa Polski w NATO,
- kompleksów koszarowych (Chełm, Dęblin, Roskosz, Hrubieszów, Lublin, Zamość),
- placów ćwiczeń (Jagodne, Srebrzyszcze, Hrubieszów, Sitaniec-Wolica),
- kompleksów lotniskowych (Dęblin, Bobrowniki, Nadwiślanka, Niebrzegów, Klikawa),
- kompleksów magazynowych i składnic (Bezwola, Stężyca, Dęblin-Stawy, Jawidz),
- kompleksów szpitalnych (Lublin),
- innych obiektów (Lublin, Chełm, Dęblin, Puławy, Biała Podlaska, Hrubieszów, Łabunie Reforma).

Ze względu na potrzebę zapewnienia bezkolizyjnego funkcjonowania obiektów wojskowych wskazuje się istniejące strefy i obszary ograniczeń w zagospodarowaniu przestrzennym oraz obiekty podlegające ograniczeniom w użytkowaniu, tj. w odniesieniu do:

- obiektów lotniskowych – strefy podejść do lotniska i strefy ochronne urządzeń ubezpieczenia lotów: lotniska w Dęblinie i byłego lotniska wojskowego w Białej Podlaskiej,
- obiektów technicznych w miejscowościach:
  - Klikawa (gm. Puławy) – obszar wyłączony z zainwestowania zabudową wysokościową w odległości mniejszej niż 3 000 m od obiektu, zaś w odległości mniejszej niż 1 550 m od obiektu – każda budowa budynku mieszkalnego powinna być uzgadniana ze stosownymi organami wojskowymi,
  - Roskosz (gm. Biała Podlaska) – strefa ochronna obejmuje obszar wyłączony z zainwestowania – pas 500 m przyległy do obiektu i obszar ograniczeń w inwestowaniu o promieniu 3 000 m,
  - Łabunie Reforma – obszar wyłączony z zainwestowania – pas 700 m przyległy do obiektu (całkowity zakaz zabudowy) i obszar ograniczeń w zainwestowaniu o promieniu 3 000 m,
- obiektów magazynowych:
  - Bezwola – tereny leśne wokół kompleksu,
  - Stawy – tereny leśne w pasie o szer. 500 m wzdłuż południowo-zachodniej granicy kompleksu,
- placu ćwiczeń w m. Srebrzyszcze,
- dróg – droga powiatowa nr 1308L Siedlce – Domanice podlega okresowemu wyłączeniu z użytkowania w czasie prowadzonych ćwiczeń wojskowych na poligonie w Jagodnem.

2) Ustala się obowiązek zapewnienia przestrzennych warunków do bezkolizyjnego funkcjonowania lotnisk i lądowisk poprzez uwzględnienie w lokalnych dokumentach planistycznych (studiach i planach) obszarów ograniczenia wysokości zabudowy zgodnie z przepisami szczególnymi w odniesieniu do:
   - lotniska wojskowego w Dęblinie,
   - byłego lotniska wojskowego w Białej Podlaskiej,
   - lotnisk cywilnych: Lublin, Zamość, Świdnik k/Lublina, Radawiec k/Lublina, Depułtycze Królewskie,
   - lądowiska (planowanego) dla szpitala wojskowego w Lublinie,
   - lądowisk wielofunkcyjnych ujętych w ewidencji Urzędu Lotnictwa Cywilnego: Depułtycze Królewskie, Świdnik, Dębowa Kłoda, Biała Podlaska, Majdan Nowy k/Biłgoraja, Ryki-Wrzosówka.

   Ze względu na zapewnienie bezpieczeństwa w ruchu lotniczym:
   - planowane obiekty o wysokości równej i wyższej od 50 m n.p.t. podlegają zgłoszeniu do Szefostwa Służby Ruchu Lotniczego Sił Zbrojnych RP,
   - planowane obiekty o wysokości równej i wyższej od 100 m n.p.t. podlegają zgłoszeniu do Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego,
   - w odległości do 5 km od jego granicy obowiązuje zakaz budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych, które mogą stanowić źródło żerowania ptaków.

3) Ustala się obowiązek uwzględnienia w lokalnych dokumentach planistycznych (suikzp i mpzp) obszarów ograniczonego użytkowania wokół obiektów wojskowych, w przypadku występowania terenów na których nie mogą być dotrzymane standardy jakości środowiska.

4) Ze względu na konieczność utrzymania i zapewnienia dostępu kompleksów wojskowych do linii kolejowych wskazuje się obowiązek uwzględniania w lokalnych dokumentach planistycznych (suikzp i mpzp) wojskowych bocznic kolejowych, tj.: Dęblin lotnisko, Dęblin–Stawy w Julinie, Lublin ul. Wojenna, Stężyca–Nadwiślanka, Jawidz–Bystrzyca, Chełm ul. Lubelska, Bezwola–Planta.

5) Ze względu na potrzebę zapewnienia ochrony granicy państwa ustala się konieczność zapewnienia przestrzennych warunków funkcjonowania i rozwoju placówek Straży Granicznej:
   - planowanej w Ulhówku (gm. Ulhówek),
   - istniejących: Janów Podlaski, Bohukały, Terespol, Biała Podlaska, Kodeń, Sławatycze, Dołhobrody, Włodawa, Zbereże, Wola Uhruska, Dorohusk, Skryhiczyn, Horodło, Hrubieszów, Kryłów, Dołhobyczów, Chłopiatyn, Lubycza Królewska, Hrebenne, Lublin.

6) Dla właściwego funkcjonowania systemu bezpieczeństwa publicznego wskazuje się zapewnienie przestrzennych warunków rozwoju placówek: państwowej straży pożarnej, penitencjarnych i policji.

7) Ze względu na szczególne znaczenie gospodarczo-obronne przedsiębiorstw, zgodnie z *Obwieszczeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2013 r. dotyczącego rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wykazu przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym* wskazuje się obiekty wymagające zapewnienia przestrzennych warunków funkcjonowania i rozwoju, tj.: Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego „PZL Świdnik" S.A., Lubelski Węgiel „Bogdanka" S.A., PGE Dystrybucja S.A. w Lublinie, Zakłady Azotowe „Puławy" S.A. w Puławach, PKP LHS Sp. z o.o. Zamość, Wojskowe Zakłady Inżynierskie w Dęblinie, Wojskowe Zakłady Lotnicze Nr 3 w Dęblinie, Biomed Wytwórnia Surowic i Szczepionek w Lublinie, Polfa w Lublinie.

8) Jako podstawowy dokument identyfikujący obszary szczególnego zagrożenia powodzią wskazuje się mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego. W odniesieniu do dolin rzecznych nieuwzględnionych w tych dokumentach za podstawę identyfikacji terenów zagrożonych powodzią uznaje się studia dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi oraz studia ochrony przeciwpowodziowej.

   Wykaz obszarów bezpośredniego zagrożenia powodzią (OBZP) w województwie lubelskim wyznaczonych w studiach ochrony przeciwpowodziowej dyrektora RZGW w Warszawie oraz dyrektora RZGW w Krakowie, obowiązujących jako obszary szczególnego zagrożenia powodzią (OSZP) obejmuje obszary w dolinach rzek, odpowiednio:
   - Bug, Bystra, Bystrzyca, Bystrzyca Północna, Chodelka, Giełczew, Huczwa, Krzna, Kurówka, Łabuńka, Okrzejka, Piwonia, Plewka, Por, Świder, Świnka, Tyśmienica, Uherka, Wilga, Włodawka, Wojsławka, Wolica, Wyżnica, Żółkiewka,
   - Biała, Bukowa, odcinki Łady i Tanwi.

9) Kształtowanie warunków przestrzennych dla potrzeb ochrony przeciwpowodziowej obejmuje:
   - utrzymanie i rozwój infrastruktury przeciwpowodziowej (wały przeciwpowodziowe, poldery, przepompownie),
   - budowę zbiornika dużej retencji,
   - rozwój małej retencji na dopływach rzeki głównej,
   - utrzymanie i zwiększanie naturalnej retencji (mokradła, zalesienia),
   - renaturalizację rzek,
   - utrzymanie i modernizację urządzeń melioracyjnych,
   - wykluczenie rozwoju zabudowy na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz uwzględnianie w wyznaczaniu terenów rozwoju zabudowy, zagrożenia wynikającego z potencjalnego zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego.

   <u>W odniesieniu do doliny Wisły wskazuje się:</u>
   - utrzymanie i rozbudowę wału głównego rz. Wisły
   - utrzymanie i rozbudowę wałów wstecznych w ujściowych odcinkach rzek: Wieprza, Wyżnicy i Sanny,
   - budowę polderów w dolinie Wisły: Piotrowice (gm. Stężyca), Prażmów – Stężyca (gm. Stężyca), Gołąb (gm. Puławy), Sadłowice (Góra Puławska) (gm. Janowiec i Puławy),

Janowiec (gm. Janowiec), Kępa Chotecka (gm. Wilków), Kępa Gostecka (gm. Łaziska), Nieszawa (gm. Józefów n/Wisłą), Świeciechów (gm. Annopol).

W odniesieniu do doliny Bugu wskazuje się:
- utrzymanie i rozbudowa odcinków wałów,
- budowę pompowni,
- budowę polderów w gminach: Dubienka, m. Włodawa, Terespol, Kodeń, Wola Uhruska, Dorohusk.

W odniesieniu do doliny Wieprza wskazuje się:
- utrzymanie i rozbudowa wału wstecznego rzeki Wieprz w Dolinie Stężyckiej,
- utrzymanie i rozbudowa wałodrogi Wola Skromowska (gm. Firlej) oraz wałów w miejscowościach: Strzyżowice i Kośmin (gm. Żyrzyn), Krasnystaw i Dęblin,
- budowę zbiornika Oleśniki,
- budowę polderów w gminach: Izbica, Krasnystaw.

W odniesieniu do dolin innych rzek województwa lubelskiego wskazuje się:
- utrzymanie i rozbudowę odcinków wałów wzdłuż rzek: Krzna, Tyśmienica, Bystrzyca Duża, Włodawka, Bystrzycy, Biała,
- odbudowę zbiorników: Doły Panieńskie (gm. Kraśnik), Sotnik (gm. Adamów),
- budowę polderu na Tyśmienicy w gminach: Siemień i Czemierniki,
- budowę suchych zbiorników na: rz. Huczwie w gminie Hrubieszów, rz. Wolicy w gminach Skierbieszów i Grabowiec, rz. Wyżnicy w gminach Kraśnik, Dzierzkowice i Józefów nad Wisłą,
- uwzględnianie w kształtowaniu zagospodarowania potencjalnego zasięgu zagrożenia falą awaryjną dużych przepływowych zbiorników retencyjnych, w tym w szczególności: zbiornika Zemborzyce na rz. Bystrzycy, zbiornika Nielisz na rz. Wieprz.

W związku z powyższym, obok zadań inwestycyjnych określonych w Wykazie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym (rozdz. VIII.5) wskazuje się inwestycje uzupełniające, tj.:

Zadania inwestycyjne zgłoszone do aktualizowanego Planu Gospodarowania Wodami
- budowa zbiornika Kosin na rz. Karasiówka w km 0+100 o pow. ok. 131,0 ha i poj. 3,275 mln m^3,
- budowa zbiornika przeciwpowodziowego Biszcza – Żary – etap II o pow. ok. 28 ha i poj. ok. 0,555 mln m^3 z odbudową koryta rz. Łazobna na długości 6,700 km (w km 0+000 – 6+700), gm. Biszcza, pow. Biłgoraj,
- budowa zbiornika przeciwpowodziowego Borowiec o pow. ok. 170 ha i poj. ok. 3,4 mln m^3 wraz z odbudową koryta rz. Wirowa na długości 8,320 km (0+000 – 8+320), gm. Obsza, pow. Biłgoraj,
- budowa zbiornika przeciwpowodziowego Brodziaki o pow. ok. 100 ha i poj. ok. 2,5 mln m^3 z odbudową koryta: rz. Czarna Łada na długości 24,300 km (w km 0+000 – 10+800 i 16+600 – 30+100) i rz. Łada na długości 8,700 km (w km 4+000 – 12+700), m. i gm. Biłgoraj, pow. Biłgoraj,
- odbudowa koryta rz. Pasternik , gm. Tarnogród;

Zadania inwestycyjne umieszczone w Planie Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla Regionu Środkowej Wisły (Zlewnia Planistyczna Bugu)
- odbudowa i budowa obwałowań rz. Bug na odcinku Terespol – Okczyn,
- budowa wału na rz. Bug dla ochrony Doliny Terespolskiej,
- budowa wału rz. Bug dla ochrony miejscowości Murawiec,
- budowa wału rz. Bug dla ochrony Doliny Sławatyckiej,
- budowa wału rz. Bug dla ochrony Doliny Dołhobrodzkiej,
- budowa suchego zbiornika (1,313 mln m^3) w Dolinie (Huczwa/Bug) w m. Gozdów,
- ochrona przeciwpowodziowa Doliny Kodeńskiej na odcinku rz. Bug w km 315+750 – 320+600 gm. Kodeń, pow. Bialski,
- budowa wału cofkowego prawego na rzekach Krzna i Czapelka,
- przebudowa cieku (meandryzacja) Krzna/Bug w m. Neple, Mokrany Stare,
- przebudowa cieku (meandryzacja) rzeki Huczwa/Bug, m. Hrubieszów;

Zadania inwestycyjne umieszczone w Planie Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla Regionu Środkowej Wisły (Zlewnia Planistyczna Wisły Lubelskiej)

- rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Opolskiej w km 2+680 – 11+403 (11+024) gm. Łaziska, pow. Opole Lubelskie – obiekt 2 w km 4+420 – 5+830 na dług. 1,410 km, Etap II – przebudowa odcinka drogi wojewódzkiej nr 817 w km 5+355 – 5+755 tj. na długości 400 m będącej w kolizji z rozbudowywanym wałem,
- budowa polderu zalewowego w Dolinie Józefowskiej w m. Nieszawa,
- odbudowa koryta rzeki Klikawki w km 2+800 – 7+730 wraz z nadaniem budowlom odpowiednich parametrów hydraulicznych w m. Bronowice, Kowala, Opatkowice,
- odbudowa rzeki Okrzejki w km 50+020 – 56+750 wraz z ustaleniem linii brzegowej w km 55+110 – 55+650, gm. Ryki i Kłoczew, pow. rycki, woj. lubelskie,
- odbudowa koryta rzeki Sanna w km 0+000 – 9+500, gm. Annopol, pow. kraśnicki, woj. lubelskie.

10) Kształtowanie warunków przestrzennych dla prawidłowego gospodarowania zasobami wód powierzchniowych wymaga dostosowania zagospodarowania do potrzeb związanych z utrzymaniem powierzchniowych wód publicznych.

11) Za elementy systemu melioracyjnego istotne dla celów ochrony przeciwpowodziowej i wymagające działań naprawczych uznaje się:
    - w zakresie odbudowy
        - kanały: w Dolinie Świeciechowskiej (gm. Annopol), Maciejowicki (gm. Trzebieszów),
        - doprowadzalnik Dratów – Mytycze (gminy: Ludwin, Ostrów Lubelski),
    - w zakresie udrożnienia:
        - kanałów: kanały w obszarze oddziaływania Kanału Wieprz-Krzna, kanały w zlewni Bukowej,
        - koryt rzek: Krzna Południowa, Czarna Łada, Bukowa, Biała Łada, Huczwa, Gołąb, Syroczanka, Czerwonka, Przerwa, Czarna, Tyśmienica, Piskornica, Kodenianka, Konotopa, Piwonia, Zielawa, Rudka, Stanówka.

12) Jako obszary wymagające uwzględnienia realizacji sieci kanalizacji deszczowej (o przepustowościach dostosowanych do opadów nawalnych) oraz retencjonowania wód deszczowych w lokalnych dokumentach planistycznych wskazuje się:
    - obszary miejskie,
    - tereny podmiejskie,
    - obszary koncentracji zabudowy wiejskiej (dobowy odpływ maksymalny >5 l/s*ha o prawdopodobieństwie >1%).

13) W przeciwdziałaniu ruchom masowym ziemi i skutkom erozji brzegowej jako priorytetowe uznaje się:
    - umacnianie brzegów erodowanych odcinków koryt rzecznych: Wisły, Bugu i Wieprza,
    - zabiegi techniczne i biologiczne na terenach osuwiskowych w gminach: Stoczek Łukowski, Wola Mysłowska, Janowiec, Wąwolnica, Wilków, Dzierzkowice, Trzydnik Duży, Godziszów, Frampol, Zakrzew, Krzczonów, Konopnica, Wólka, Spiczyn, Lubartów, Tomaszów Lub., Lubycza Królewska, Jarczów, Rachanie, Tyszowce, Hrubieszów, Dołhobyczów, Trzeszczany, Uchanie, Radecznica, Zwierzyniec, Adamów, Sułów, Komarów – Osada, Stary Zamość, Rybczewice, Goraj, Miączyn, Grabowiec, Skierbieszów, Izbica, Gorzków, Łopiennik Górny, Piaski, Wojsławice, m. Łuków, m i gm. Kraśnik, m. Łęczna, m. i gm. Krasnystaw, m. i gm. Kazimierz Dolny, m. i gm. Nałęczów.

14) W ramach przeciwdziałania skutkom suszy w zakresie przebudowy systemu melioracji szczegółowych w kierunku zwiększenia funkcji nawadniających, jako priorytetowe uznaje się realizację systemów nawodnień:
    - w obszarze Kanału Wieprz – Krzna w gminach: Dębowa Kłoda, Podedwórze, Jabłoń, Milanów, Hanna, Komarówka Podlaska, Drelów, Łomazy, Rossosz, Wisznice, Sosnówka, Podedwórze, Parczew, Wohyń, Kąkolewnica, Radzyń Podlaski, Ostrów Lubelski, Wierzbica, Cyców, Siedliszcze, fragment gminy: Biała Podlaska, Włodawa, Wyryki, Serniki, Urszuli, Sawin,
    - na pozostałym obszarze województwa w gminach: Leśna Podlaska, Piszczac, Tuczna, Ruda-Huta, Werbkowice, Miączyn, Telatyn, Łaszczów, Ulhówek, Rachanie, Jarców, Obsza, Łukowa,

Sitno, Zamość, Stary Zamość, Nielisz, Kamiona, Michów, Abramów, Baranów, Kurów, Łuków, Stanin, Stoczek Łukowski, Wola Mysłowska, gm. i m. Tyszowce, fragment obszaru gminy Zalesie, Krzywda, Dzierzkowice, Gościeradów, Urzędów, Wilkołaz, Michów, Niedźwiada, Ludwin, Łęczna, Karczmiska, Łaziska, Opole Lubelskie, Dębowa Kłoda, Jabłoń i Podedwórze.

15) Strefy koncentracji naturalnego spływu wód opadowych i roztopowych (dna suchych dolin) wskazuje się do wykluczenia z rozwoju zabudowy.

16) W celu zapewnienia bezpieczeństwa i zdrowia ludzi wskazuje się podstawowe przestrzenne warunki lokalizacji i funkcjonowania zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii przemysłowych, tj.:
- wykluczenie lokalizowania zakładów stwarzających zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, a w szczególności zagrożenia wystąpienia poważnej awarii przemysłowych w granicach administracyjnych miast oraz w obrębie zwartej zabudowy wsi jeżeli lokalizacja tych obiektów następuje w innym trybie niż procedura sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- obligatoryjność określania w lokalnych dokumentach planistycznych (suikzp i mpzp) warunków lokalizowania i funkcjonowania zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii przemysłowych,
- kształtowanie zagospodarowania zapewniającego utrzymanie bezpiecznych odległości pomiędzy zakładami stwarzającymi zagrożenie wystąpienia poważnych awarii przemysłowych a:
  - osiedlami mieszkaniowymi, obiektami użyteczności publicznej, budynkami zamieszkania zbiorowego,
  - obszarami objętymi formami ochrony przyrody (zgodnie z ustawą o ochronie przyrody),
  - strefami ochronnymi ujęć wód oraz obszarami ochronnymi zbiorników wód śródlądowych (zgodnie z ustawą Prawo wodne),
  - obszarami upraw wieloletnich,
  - drogami krajowymi i liniami kolejowymi o znaczeniu państwowym,
  - innymi zakładami stwarzającymi zagrożenie wystąpienia poważnych awarii przemysłowych.

Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie

1) Wskazuje się istotne znaczenie planowanego szlaku rokadowego w systemie infrastruktury transportowej ważnej dla potrzeb obronności państwa.

2) Na obszarach zagrożonych powodzią, deszczami nawalnymi i silnymi wiatrami, należy stosować standardy zabudowy oraz respektować możliwości zagospodarowania określone w opracowaniach ekofizjograficznych, podnoszące odporność na zagrożenia naturalne, obejmujące także zwiększenie wykorzystania wód opadowych na terenach zurbanizowanych i zmniejszenie ich odpływu do kanalizacji.

3) W odniesieniu do istniejącej zabudowy na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, w lokalnych dokumentach planistycznych rekomenduje się przeanalizowanie możliwości:
- sukcesywnej likwidacji zabudowy z uwzględnieniem stopnia ryzyka powodziowego oraz stanu technicznego budynków (w tym przede wszystkim zabudowy substandardowej),
- adaptacji z dopuszczeniem modernizacji i rozbudowy w przypadku dobrego stanu technicznego budynków.

4) W celu ochrony przeciwpożarowej lasów rekomenduje się dogęszczenie sieci wież obserwacyjnych w kompleksach leśnych I i II kategorii zagrożenia pożarowego. Za priorytetowe w tym względzie uznaje się kompleksy nadleśnictw: Łuków i Parczew.

5) W ramach kompleksowej ochrony przeciwpowodziowej, obok obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi zidentyfikowanych na mapach zagrożenia powodziowego wskazuje się za właściwe uwzględnianie w lokalnych dokumentach planistycznych również:
- obszarów potencjalnego wystąpienia wezbrań powodziowych w układzie zlewni:
  - obszarów o zwiększonym potencjale do tworzenia wezbrań powodziowych,
  - obszarów o wysokim potencjale do tworzenia wezbrań powodziowych,

  - obszarów o bardzo wysokim potencjale do tworzenia wezbrań powodziowych,
- obszarów zagrożonych podwyższonym zwierciadłem wód gruntowych,
- obszarów występowania gruntów organicznych lub mineralnych zawierających duży udział drobnych frakcji,
- obszarów zmeliorowanych o różnym stopniu zagrożenia powodzią w dnach dolin rzecznych,
- obszarów zagrożonych powodzią podczas wezbrań lokalnych cieków.

6) Ze względu na potrzebę minimalizowania zagrożenia ruchami masowymi ziemi zaleca się wyłączenie spod zabudowy zboczy o nachyleniu powyżej 20%.

VII. OBSZARY FUNKCJONALNE

Obszary funkcjonalne traktuje się jako zwarte układy przestrzenne składające się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju. Zadaniem planu zagospodarowania przestrzennego województwa jest identyfikacja obszarów o różnych priorytetach rozwojowych i ukierunkowanie działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów, a także przeciwdziałanie zjawiskom problemowym. Podstawę wyodrębniania obszarów funkcjonalnych w *PZPWL* stanowią:

- typologia obszarów funkcjonalnych określona w *KPZK 2030* – w zakresie identyfikacji cech przestrzeni (w tym potencjałów i barier) istotnych dla ponadregionalnej polityki rozwoju przestrzennego,
- obszary strategicznej interwencji (OSI) określone w *SRWL* – w zakresie koncentracji działań służących wykorzystaniu potencjałów i likwidacji barier rozwojowych.

Uwzględniając zapisy *SRWL*, *PZPWL* wyznacza obszary funkcjonalne jako tereny wskazane do integrowania działań przestrzennych zapewniających ich właściwe funkcjonowanie oraz możliwości rozwoju w dłuższej perspektywie. W niektórych przypadkach obejmują one większe obszary niż zasięg terytorialny OSI, co wynika z potrzeby kompleksowego planowania rozwoju w szerszym wymiarze przestrzennym służącym wyeliminowaniu potencjalnych, trwałych niekorzystnych skutków zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, a także perspektywiczne wykorzystanie i ukierunkowanie impulsów rozwojowych.

Do obszarów funkcjonalnych, zgodnie z zapisami *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, należą:

- obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym – jako obszary funkcjonalne o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej kraju,
- obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym – jako obszary funkcjonalne o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej województwa,
- obszary funkcjonalne o znaczeniu lokalnym – jako obszary funkcjonalne o istotnym znaczeniu dla polityki przestrzennej gminy.

Przedmiotem regionalnej polityki przestrzennej są obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym (w ramach realizacji polityki krajowej) i regionalnym (w ramach koordynacji polityki ponadlokalnej).

Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym

W ramach obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym, w województwie lubelskim wyróżnia się:

- miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego,
- wiejski obszar funkcjonalny,
- przygraniczny obszar funkcjonalny.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym

W ramach obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym, w województwie lubelskim wyróżnia się:

- miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych,
- obszar funkcjonalny Powiśle,
- obszar funkcjonalny Polesie ze strefą oddziaływania Kanału Wieprz-Krzna,
- obszar funkcjonalny rozwoju gospodarki żywnościowej (roślinnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej),

- obszar funkcjonalny gospodarki hodowlanej,
- roztoczańsko-puszczański obszar funkcjonalny,
- obszar funkcjonalny Dolny Wieprz,
- łęczyńsko-chełmski okręg górniczo-energetyczny,
- nadbużański obszar funkcjonalny.

W związku z tym, że gmina stanowi podstawową jednostkę zarządzania przestrzenią, delimitację obszarów funkcjonalnych opiera się o granice administracyjne gmin.

Dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym *PZPWL* określa:

- priorytety rozwojowe,
- funkcje rozwojowe: podstawowe i towarzyszące,
- wiodące kierunki zagospodarowania,
- zasady i warunki zagospodarowania,
- typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*,
- typ obszaru według *KPZK 2030*.

Obszary funkcjonalne o znaczeniu lokalnym

W ramach integrowania działań służących wykorzystywaniu potencjałów rozwojowych oraz rozwiązywaniu problemów w układach gminnych i ponadgminnych uznaje się za celowe i rekomenduje się ustanawianie przez samorządy gminne obszarów funkcjonalnych o znaczeniu lokalnym, co sprzyjać będzie (przede wszystkim poprzez formalny wymiar porozumień) zwiększeniu możliwości wykorzystania instrumentów regionalnych (OSI).

Ustanawianie przez JST obszarów funkcjonalnych o znaczeniu lokalnym nie jest wiążącym ustaleniem PZPWL, jednak ze względu na potrzebę koordynacji działań szczebla lokalnego i regionalnego wskazuje się m.in.:

- Włodawski Obszar Funkcjonalny – jako efekt porozumienia zawartego przez gminy powiatu włodawskiego (Hanna, Hańsk, Stary Brus, Urszulin, Włodawa, Wola Uhruska, Wyryki) oraz gminę Sosnowica (powiat parczewski) i gminę Ruda-Huta (powiat chełmski). Liderem porozumienia jest Gmina Miejska Włodawa wspólnie z Powiatem Włodawskim. Jako podstawowe wspólne cechy przestrzeni podkreśla się bardzo mały stopień zurbanizowania, niską gęstość zaludnienia oraz duże zalesienie. Tereny o wyjątkowych walorach przyrodniczych i krajobrazowych (objęte licznymi formami ochrony przyrody i krajobrazu) oraz dziedzictwo kulturowe (w tym przede wszystkim obiekty zabytkowe świadczące wielokulturowej historii regionu) traktuje się jako potencjał rozwoju turystyki i rekreacji.
  W odniesieniu do terenu Włodawskiego Obszaru Funkcjonalnego i identyfikowanego potencjału rozwojowego, na szczeblu regionalnym wskazuje się:
  - obszary strategicznej interwencji w *SRWL*:
    - Obszary przygraniczne – zakresem interwencji obejmujący m.in. tworzenie sezonowych (turystycznych) przejść granicznych,
    - Obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych – zakresem interwencji obejmujący m.in. wykorzystanie potencjału obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo dla tworzenia warunków wzrostu społeczno-gospodarczego, aktywną ochronę zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrody, rozwój infrastruktury transportowej, a także poprawę dostępu do usług społecznych oraz poprawę warunków fitosanitarnych,
    - Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych - zakresem interwencji obejmujący m. in. działania służące równoważonemu rozwojowi funkcji ochronnych i gospodarczych (w tym turystycznych) na obszarach o różnym stanie zainwestowania i statusie ochrony przyrody i krajobrazu (korytarze ekologiczne o randze europejskiej i krajowej);
  - obszary funkcjonalne w *PZPWL*:

- OF Polesie ze strefą oddziaływania KWK – z wiodącymi kierunkami zagospodarowania obejmującymi m.in.: rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, budowę zbiornika "Oleśniki", budowę i modernizację obiektów stawowych dla potrzeb gospodarki rybackiej, rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego, rozwój energetyki odnawialnej z wykorzystaniem biomasy, zasobów wodnych i instalacji fotowoltaicznych.
- Nadbużański OF – z wiodącymi kierunkami zagospodarowania obejmującymi m. in.: realizacja przejść granicznych dla ruchu lokalnego o charakterze turystycznym, rozwój drobnej przedsiębiorczości (w mikrostrukturach gospodarczych), wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju turystyki (w tym walorów krajoznawczych rzeki Bug w rozwoju turystyki wodnej), adaptacja zabudowy zagrodowej dla potrzeb rekreacji.

- Miejski Obszar Funkcjonalny Krasnystaw PLUS - jako efekt porozumienia zawartego przez trzy gminy: Miasto Krasnystaw, Gminę Krasnystaw i Gminę Siennica Różana. W ramach wspólnie planowanych działań wymienia się:
  - w wymiarze rozwoju społeczno-gospodarczego - pobudzanie przedsiębiorczości, tworzenie konkurencyjnych warunków do inwestowania, kształtowanie estetycznej i funkcjonalnej przestrzeni publicznej oraz zapewnianie wysokiej jakości usług publicznych,
  - w wymiarze ochrony środowiska i gospodarowania zasobami - zwiększanie efektywności energetycznej i wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, rozwijanie sprawnego systemu transportowego, zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego oraz gospodarowanie zasobami naturalnymi.

  W odniesieniu do terenu Obszaru Funkcjonalnego Krasnystaw PLUS oraz przyjętych dla niego celów rozwojowych, na szczeblu regionalnym wskazuje się:
  - w *SRWL*, obszar strategicznej interwencji Nowoczesna wieś - zakresem interwencji obejmujący m.in. wsparcie tworzenia i rozwoju rynków hurtowych produktów rolnych, wsparcie rozwoju grup producenckich, wsparcie rozwoju zakładów przetwórstwa, zakładów branży mięsnej i mleczarskiej, a także uzupełnienie sieci dróg i wyposażenia w infrastrukturę komunalną oraz zaplecza sanitarnego, rozbudowę i modernizację infrastruktury elektroenergetycznej i gazowej w celu umożliwienia poboru zwiększonej ilości energii ze źródeł rozproszonych,
  - obszary funkcjonalne w *PZPWL*:
    - OF rozwoju gospodarki żywnościowej (roślinnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej) – z wiodącymi kierunkami zagospodarowania obejmującymi m.in.: rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego, rozwój agroturystyki jako formy wzbogacenia funkcjonalnego obszarów wiejskich, rozwój infrastruktury turystycznej (głównie szlaków turystycznych), produkcja zdrowej żywności, rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.
    - OF Polesie ze strefą oddziaływania KWK – z wiodącymi kierunkami zagospodarowania obejmującymi m.in.: rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, budowę zbiornika "Oleśniki", budowę i modernizację obiektów stawowych dla potrzeb gospodarki rybackiej, rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego, rozwój energetyki odnawialnej z wykorzystaniem biomasy, zasobów wodnych i instalacji fotowoltaicznych.

1. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym

1.1. Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego – Lubelski Obszar Metropolitalny

Charakterystyka obszaru

Delimitacja miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego) opiera się na analizie trzech typów wskaźników: funkcjonalnych (komunikacyjne, rekreacyjno-wypoczynkowe, przyrodniczo-krajobrazowe), społeczno-gospodarczych (aktywność gospodarcza) i morfologicznych (demograficzne, mieszkaniowe, procesów suburbanizacji

i semiurbanizacji). Wskaźniki te pozwalają z jednej strony na zdiagnozowanie natężenia procesów charakteryzujących obszary podmiejskie, z drugiej zaś – na identyfikację przestrzeni niezbędnych dla dalszego optymalnego rozwoju i kształtowania obszaru funkcjonalnego.

Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego obejmuje obszar urbanizujący się o największej gęstości zaludnienia (prawie trzykrotnie większej od gęstości zaludnienia województwa) i najważniejszych funkcjach w systemie osadniczym Lubelszczyzny (wskaźniki gospodarcze dwukrotnie wyższe niż dla obszaru całego regionu) – *Rys. 19. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym*. Rdzeń obszaru funkcjonalnego stanowi układ dwóch miast: Lublin i Świdnik. Lublin, jako największe miasto Polski Wschodniej, stanowi ważny ośrodek gospodarczy oraz miejsce koncentracji wielu funkcji administracyjnych, akademickich, naukowych i kulturowych. Wokół Lublina obserwuje się narastanie procesów aglomeracyjnych przejawiających się również wzrostem intensywności zabudowy i znacznymi przepływami towarów i usług. W zasięgu oddziaływania miasta Lublina, to jest w promieniu ok. 30 km, znajduje się 18 gmin (Lubartów, Niemce, Spiczyn, Wólka, Łęczna, Mełgiew, Piaski, Jabłonna, Głusk, Bychawa, Strzyżewice, Niedrzwica Duża, Bełżyce, Wojciechów, Konopnica, Nałęczów, Jastków i Garbów) i 7 miast (Świdnik, Lubartów, Łęczna, Piaski, Bychawa, Bełżyce i Nałęczów), które organizują strukturę osadniczą LOM. Poszerzanie się obecnego obszaru aglomeracji następuje w wyniku kształtowania się stref gospodarczych na kierunkach powiązań komunikacyjnych oraz stref osadniczych pomiędzy nimi. Na obszarze tym obserwuje się:

- niekontrolowaną ekspansję zabudowy mieszkaniowej i letniskowej na terenach o wysokich walorach agroekologicznych w strefach żywicielskich miast oraz zielonego pierścienia,
- osłabienie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Lublina oraz utrudnienia w rozwoju spójnych, zintegrowanych systemów komunikacji publicznej,
- przekraczanie dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń emitowanych do wód, powietrza i gleby.

Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego:

- wzmocnienie funkcji metropolitalnych rdzenia LOM jako ośrodka polaryzacji wiedzy i innowacji,
- wzmocnienie powiązań funkcjonalno-przestrzennych ośrodków osadniczych LOM,
- krystalizowanie struktury przestrzennej LOM w kierunku jej optymalizacji funkcjonalnej.

Zasady zagospodarowania przestrzennego:

- pierwszeństwo regeneracji (odnowy) zabudowy nad zajmowaniem nowych terenów pod zabudowę,
- zachowanie ciągłości systemów przyrodniczych,
- utrzymanie integralności przestrzennej terenów otwartych o funkcjach rolniczych i przyrodniczych (głównie klimatycznych),
- rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych.

1.2. Wiejskie obszary funkcjonalne

Wiejskie obszary funkcjonalne obejmują tereny, których głównym kierunkiem rozwoju pozostaje produkcja rolna absorbująca większość zasobów pracy oraz będąca podstawą lokalnego PKB. Z uwagi na nierównomierne tempo rozwoju wyodrębnia się:

- obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych,
- obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych.

Obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych

Charakterystyka obszaru

Obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych obejmują tereny gmin znajdujących się w fazie postępującej integracji funkcjonalnej z najważniejszymi ośrodkami miejskimi, a także tereny charakteryzujące się dobrą dostępnością komunikacyjną do usług wyższego rzędu

oraz dobrym potencjałem rolniczym wykorzystywanym rynkowo i miejscami pracy w obsłudze rolnictwa, tj. gminy wiejskie i obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich: Lubartów, Niemce, Spiczyn, Łęczna, Wólka, Mełgiew, Piaski, Głusk, Jabłonna, Bychawa, Strzyżewice, Niedrzwica Duża, Konopnica, Bełżyce, Wojciechów, Jastków, Nałęczów, Garbów, Biała Podlaska, Chełm, Zamość, Puławy, Końskowola, Łuków, Kraśnik, Trzebieszów, Kąkolewnica, Radzyń Podlaski, Ryki, Stężyca, Żyrzyn, Baranów, Michów, Jeziorzany, Abramów, Kurów, Markuszów, Kock, Firlej, Kamionka, Ostrówek, Czemierniki, Siemień, Niedźwiada, Parczew, Serniki, Ostrów Lubelski, Uścimów, Ludwin, Puchaczów, Milejów, Trawniki, Fajsławice, Rybczewice, Krzczonów, Wysokie, Wilkołaz, Urzędów, Borzechów, Chodel, Poniatowa, Opole Lubelskie, Karczmiska, Wąwolnica, Rejowiec Fabryczny, Rejowiec, Łopiennik Górny, Krasnystaw, Izbica, Stary Zamość (*Rys. 19. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym*).

Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego:

- stworzenie warunków dla integracji funkcjonalnej z miastami - włączenie obszarów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe,
- zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej,
- stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej,
- dywersyfikacja sektorowa gospodarki rolnej.

Zasada zagospodarowania przestrzennego:

- dostosowywanie zagospodarowania do potrzeb zwiększenia towarowości i wydajności w rolnictwie.

Obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych

Obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych to obszary o utrudnionym dostępie do ośrodka wojewódzkiego i ośrodków subregionalnych oraz o słabo rozwiniętej sieci mniejszych miast. Obszary te w znikomym stopniu uczestniczą we współczesnych procesach rozwojowych kraju. Oferują niedochodowe miejsca pracy, głównie w niewyspecjalizowanym rolnictwie oraz uzupełniająco w innych sferach gospodarki, dodatkowo narażone są na wahania sezonowe (turystyka) i zagrożone likwidacją w warunkach dekoniunktury. Duża część mieszkańców jest nieaktywna zawodowo ze względu na zaburzoną strukturę demograficzną (emigracja zarobkowa), wynikającą również z braku alternatywnych źródeł dochodów (ukryte bezrobocie strukturalne na wsi). Obszary te charakteryzują się również dużym zróżnicowaniem przyrodniczych warunków produkcji rolnej, a także niekorzystną strukturą agrarną gospodarstw (*Rys. 19. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym*).

Do obszarów tych zalicza się gminy wiejskie i obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich położone poza strefą obszarów wiejskich uczestniczących w procesach rozwojowych.

Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego:

- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych (transportowych, teleinformatycznych, społeczno-gospodarczych) z lokalnymi ośrodkami rozwoju,
- stworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości związanej z produkcją rolną i wykorzystywaniem walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego w turystyce.

Zasada zagospodarowania przestrzennego:

- dostosowywanie zagospodarowania do warunków zmniejszającego się zaludnienia.

1.3. Przygraniczny obszar funkcjonalny

Charakterystyka obszaru

Przygraniczny obszar funkcjonalny obejmuje gminy z 5 powiatów przygranicznych: bialskiego, włodawskiego, chełmskiego, hrubieszowskiego i tomaszowskiego (*Rys. 19. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym*). W jego strukturze wewnętrznej wyróżnia się:

- strefę nadgraniczną obejmującą, zgodnie z *ustawą z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej* (tj. Dz. U. z 2009 Nr 12, poz. 67 z późn. zm.) oraz *rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 sierpnia 2005 r. w sprawie wykazu gmin i innych jednostek zasadniczego podziału terytorialnego państwa położonych w strefie nadgranicznej oraz tablicy określającej zasięg tej strefy* (Dz. U. Nr 188, poz. 1580), 21 gmin, w tym 3 miasta: Terespol, Włodawa i Hrubieszów oraz główne ośrodki koncentracji i rozwoju funkcji transgranicznych, tj.: Biała Podlaska, Chełm i Tomaszów Lubelski wraz z ich gminami wiejskimi,
- strefę zewnętrzną, w skład której wchodzą pozostałe części powiatów wraz z takimi miastami jak: Międzyrzec Podlaski, Rejowiec Fabryczny, Tyszowce i Łaszczów.

Przez obszar ten przebiegają magistrale transportowe włączone do systemu transeuropejskiej sieci transportowej na kierunkach Warszawa – Biała Podlaska – Mińsk, Warszawa – Lublin – Chełm – Kijów, Warszawa – Lublin – Zamość – Lwów. Stanowi on również strefę lokalizacji terminali przeładunkowych oraz infrastruktury przeładunkowej będących podstawą rozwoju zintegrowanego systemu logistycznego. Położone w Przygranicznym OF ośrodki subregionalne (Biała Podlaska, Chełm) pełnią ważną funkcję w zarządzaniu obsługą granicy co stanowi jedną z przesłanek uzasadniających włączenie tych miast w sieć miast regionalnych. Najważniejszym problemem dla dalszego rozwoju funkcji transgranicznych jest niedostateczna gęstość przejść granicznych zarówno drogowych jak i kolejowych, a także przejść turystycznych, sezonowych i obsługujących mały ruch graniczny. Rozwój społeczno-gospodarczy obszaru w dużym stopniu uzależniony jest od zahamowania stale pogłębiających się negatywnych procesów demograficznych i strukturalnych.

Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego:

- zwiększenie dostępności w relacjach krajowych i regionalnych (poprawa dostępu do usług, sieci transportowych i telekomunikacyjnych),
- wzmocnienie funkcjonalne ośrodków miejskich,
- rozwój sieci przejść granicznych i infrastruktury granicznej,
- rozbudowa infrastruktury logistycznej.

Zasady zagospodarowania przestrzennego:

- uwzględnianie w zagospodarowaniu potrzeb związanych z obronnością i bezpieczeństwem publicznym,
- integrowanie systemów transportowych,
- usprawnienie powiązań transportowych.

2. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym

2.1. Miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych

Charakterystyka obszaru

Za ośrodki subregionalne w województwie lubelskim, wskazane do wspólnego planowania rozwoju z gminami podmiejskimi w ich obszarach funkcjonalnych, uznaje się miasta: Biała Podlaska, Chełm, Puławy i Zamość (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*).

Obszary funkcjonalne wymienionych ośrodków miejskich traktuje się jako strefy istniejących lub wymagających kształtowania związków funkcjonalno-przestrzennych w układach organizacyjnych, infrastrukturalnych, przyrodniczych oraz społeczno-gospodarczych. Ważnym aspektem rozwoju przestrzennego terenów podmiejskich jest koordynacja procesów urbanizacji.

Obszary funkcjonalne, w odniesieniu do poszczególnych ośrodków obejmują gminy:
- Biała Podlaska – gmina Biała Podlaska,
- Chełm – gminy: Chełm i Kamień,
- Puławy – gminy: Puławy, Końskowola, Janowiec, Kazimierz Dolny, m. Kazimierz Dolny i Żyrzyn.
- Zamość – gminy: Zamość, Sitno i Łabunie.

Dodatkowo, ze względu na przyjęte w *Planie* kierunki rozwoju systemu osadniczego i związaną z tym identyfikację ośrodków lokalnych posiadających potencjał rozwojowy do wzmacniania funkcji subregionalnych, do planowania rozwoju w wymiarze ponadgminnym rekomenduje się miasta: Biłgoraj, Janów Lubelski, Kraśnik, Łuków, Włodawa i Hrubieszów (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*).

Jako obszary funkcjonalne, w odniesieniu do tych ośrodków rekomenduje się gminy:
- Biłgoraj – gmina Biłgoraj,
- Janów Lubelski – gmina: Janów Lubelski,
- Kraśnik – gminy: Kraśnik i Dzierzkowice,
- Łuków – gmina Łuków,
- Włodawa – gmina Włodawa,
- Hrubieszów – gmina Hrubieszów.

Priorytet rozwojowy:
- zwiększenie elastyczności i komplementarności ponadlokalnych rynków pracy oraz atrakcyjności miejsca zamieszkania i dostarczania usług,
- przywracanie żywotności relatywnie rozległych obszarów monofunkcyjnych przez wprowadzanie wielofunkcyjności i różnorodności oferty miejskiej,

Funkcje rozwojowe:
Założeniem kształtowania ośrodków subregionalnych jest rozwój wielofunkcyjny polegający na wzmacnianiu różnych ogniw bazy ekonomicznej i społecznej służącej poprawie ich konkurencyjności oraz zapewnieniu optymalnego dostępu do usług o znaczeniu regionalnym. Miasta o randze subregionalnej pełnią szczególną rolę we wspomaganiu procesów dyfuzji płynących z ośrodka metropolitalnego na teren województwa. W związku z tym za podstawowe funkcje rozwojowe należy uznać funkcję usługową, produkcyjną oraz mieszkaniową.

Dla obszarów podmiejskich wskazuje się funkcje rozwojowe:
- podstawowe – mieszkaniowa, żywicielska miasta,
- towarzyszące – rekreacyjna, usługowa (w tym usługi uciążliwe),

Wiodące kierunki zagospodarowania:
- realizacja układów obwodnicowych,
- rozwój i integracja transportu publicznego,
- usprawnienie i integrację systemów gospodarki komunalnej,

Zasady i warunki zagospodarowania:
- rozwój zagospodarowania zapewniający niekolizyjne funkcjonowanie:
  - terenów mieszkaniowo-usługowych,
  - powiązań systemu przyrodniczego miasta z podmiejskimi terenami otwartymi,

- zielonego pierścienia (*Green Belt*) zapewniający utrzymanie przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowej oraz strefy żywicielskiej miasta,

Typ obszaru strategicznej interwencji według SRWL:
- miasta subregionalne,

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*:
- miejskie obszary funkcjonalne – ośrodków subregionalnych.

2.2. Nadbużański obszar funkcjonalny

Charakterystyka obszaru

Obszar ten posiada przede wszystkim znaczący środowiskowy i wielokulturowy potencjał rozwojowy. Charakteryzuje się wysokimi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi wynikającymi z mało przekształconego środowiska, zarówno po polskiej, jak i po wschodniej stronie granicy (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*). Wyodrębniony obszar jest częścią Paneuropejskiego Korytarza Ekologicznego, wiążącego ze sobą m. in.: Transgraniczny Obszar Chroniony „Polesie Zachodnie" i Transgraniczny Obszar Chroniony „Przełom Bugu". O wielokulturowości świadczą zachowane unikalne obiekty architektury sakralnej (cerkwie i synagogi, miejsca kultu religijnego, cmentarze różnych wyznań) oraz architektury świeckiej. Dodatkowym elementem podnoszącym atrakcyjność turystyczno-kulturową tego obszaru jest występowanie obszarów cennych archeologicznie (Archeopark Gotania w okolicach Hrubieszowa). Ponadto obszar ten jest przestrzenią nakładania się zagrożeń związanych z działalnością człowieka oraz zagrożeń naturalnych. Do najważniejszych należą: niski poziom rozwoju infrastruktury komunalnej oraz zagrożenia powodziowe (występujące na całym obszarze funkcjonalnym za wyjątkiem gmin: Kamień, Żmudź i Białopole) w związku z czym stanowi on strefę realizacji działań w ramach pakietu strategicznej interwencji *Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych*.

Wśród barier rozwojowych do najważniejszych na tym obszarze należą:
- niedostateczna ilości pieszych przejść granicznych ograniczająca lokalne związki społeczno-gospodarcze,
- ograniczona dostępność do usług będąca syndromem peryferyjności.

Priorytet rozwojowy:
- wykorzystanie walorów turystycznych dla ożywienia społeczno-gospodarczego obszaru.

Funkcje rozwojowe:
- podstawowe – rolnicza, turystyczna.

Wiodące kierunki zagospodarowania:
- realizacja przejść granicznych dla ruchu lokalnego o charakterze turystycznym,
- rozwój drobnej przedsiębiorczości (w mikrostrukturach gospodarczych),
- wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju turystyki (w tym walorów krajoznawczych rzeki Bug w rozwoju turystyki wodnej),
- adaptacja zabudowy zagrodowej dla potrzeb rekreacji,
- utrzymanie użytkowania łąkowo-pastwiskowego terenów odpowiadających za naturalną retencję wód powodziowych.

Zasady i warunki zagospodarowania:
- utrzymanie naturalnej retencyjności doliny Bugu,

- użytkowanie doliny Bugu zapewniające zachowanie drożności i walorów przyrodniczych paneuropejskiego korytarza ekologicznego,
- ograniczanie osadnictwa do terenów niezagrożonych powodziami,
- rozwój zagospodarowania w dostosowaniu do charakteru kulturowego obszaru,
- zabezpieczenie obiektów kulturowych przed zagrożeniami naturalnymi (erozja brzegowa, powodzie),

Typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*:

- obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych,
- obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych.

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*:

- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – cenne przyrodniczo,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – ochrony krajobrazów kulturowych,
- obszary funkcjonalne wymagające rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej – ochrony i kształtowania zasobów wodnych.

2.3. Obszar funkcjonalny Powiśle

Charakterystyka obszaru

Obszar funkcjonalny Powiśle obejmuje dolinę Wisły wraz z przylegającymi do niej terenami. W obszar ten włączono 7 miast: Puławy, Dęblin, Kazimierz Dolny, Nałęczów, Poniatową, Opole Lubelskie i Annopol oraz 18 gmin: Stężyca, Końskowola, Kurów, Puławy, Janowiec, Kazimierz Dolny, Wąwolnica, Nałęczów, Wilków, Karczmiska, Łaziska, Opole Lubelskie, Poniatowa, Józefów, Annopol, Gościeradów, Wojciechów i Chodel (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*). Jest to obszar bogaty pod względem dziedzictwa przyrodniczego (obszary objęte różnymi formami ochrony przyrody, paneuropejski korytarz ekologiczny), krajobrazowego (łęgi nadwiślańskie, przełomowe odcinki doliny, rozcięte wąwozami zbocza) i kulturowego (zabytki architektury, turystyczne szlaki dziedzictwa kulturowego, miejsca pielgrzymkowe, muzea, ośrodki sztuki ludowej).

Nagromadzenie atrakcji środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego, walorów uzdrowiskowych, wydarzeń kulturalnych a także dobrze rozwinięta baza obsługi ruchu turystycznego sprawia, że w Obszarze funkcjonalnym Powiśle wyodrębnia się rejon Trójkąta turystycznego wyznaczonego przez miasta: Kazimierz Dolny, Puławy i Nałęczów.

W ramach ochrony dziedzictwa geologicznego i obszarów o szczególnym znaczeniu geologicznym trwają prace nad utworzeniem geoparku Małopolski Przełom Wisły, który ma w założeniu stanowić część Europejskiej Sieci Geoparków. Obok walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych będących podstawą rozwijającej się na tym obszarze turystyki, tereny te charakteryzują się także najkorzystniejszymi w województwie warunkami agroklimatycznymi dla uprawy owoców miękkich i chmielu oraz rozwoju gospodarstw sadowniczych. Ponadto duże zasoby obiektów stawowych stwarzają dogodne warunki do rozwoju gospodarki rybackiej.

Ze względu na potrzeby związane z poprawą bezpieczeństwa wskazuje się strefę, obejmującą obszary gmin: Stężyca, m. Dęblin, m. i gm. Puławy, Janowiec, m. i gm. Kazimierz Dolny, Wilków, Łaziska, Józefów nad Wisłą, m. i gm. Annopol, dla realizacji działań w ramach pakietu strategicznej interwencji *Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych*.

Do najważniejszych problemów tego obszaru funkcjonalnego należą:

- zagrożenie powodziowe (dotyczy to przede wszystkim dolin: janiszowskiej, opolskiej, puławsko-kozienickiej, janowiecko-lucimskiej i gołębsko-dęblińskiej),
- presja zabudowy mieszkaniowej, letniskowej i obsługi turystyki na tereny o dużych wartościach przyrodniczo-kulturowych,
- wadliwa struktura agrarna gospodarstw dysponujących niewielkimi areałami,
- ograniczona dostępność komunikacyjna spowodowana brakiem dostatecznej ilości przepraw mostowych na Wiśle.

Priorytet rozwojowy:

- rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego.

Funkcje rozwojowe:

- podstawowe – rolnicza, turystyczna,
- towarzyszące – uzdrowiskowa.

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- realizacja przepraw mostowych na Wiśle (Kamień, Annopol),
- wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju turystyki,
- rozbudowa infrastruktury przeciwpowodziowej (głównie budowa polderów),
- rozwój infrastruktury leczniczo-uzdrowiskowej i turystycznej,
- wzmacnienie bazy rekreacyjnej i obsługi turystyki w ośrodkach miejskich,
- rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego.

Zasady i warunki zagospodarowania

- użytkowanie doliny Wisły zapewniające zachowanie drożności i walorów przyrodniczych paneuropejskiego korytarza ekologicznego,
- zagospodarowanie doliny Wisły w dostosowaniu do wymogów ochrony przeciwpowodziowej.

Typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*:

- obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych,
- obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych – obszar funkcjonalny Powiśle,
- nowoczesna wieś – obszary rozwoju gospodarki rolniczej.

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*:

- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – cenne przyrodniczo,
- obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej – narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – ochrony krajobrazów kulturowych,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – ochrony i kształtowania zasobów wodnych.

2.4. Obszar funkcjonalny Polesie ze strefą oddziaływania Kanału Wieprz-Krzna

Charakterystyka obszaru

Podstawą wyznaczenia obszaru funkcjonalnego Polesie ze strefą oddziaływania Kanału Wieprz-Krzna (KWK) jest zasięg makroregionu fizycznogeograficznego Polesie Zachodnie oraz przestrzenny zasięg oddziaływania systemu melioracji KWK. Obejmuje on 9 miast: Biała Podlaska, Międzyrzec Podlaski, Radzyń Podlaski, Parczew, Włodawa, Ostrów Lubelski, Łęczna, Rejowiec Fabryczny, Krasnystaw i Terespol oraz 47 gminy położonych w 10-ciu powiatach tj.: bialskim

(Biała Podlaska, Międzyrzec Podlaski, Drelów, Łomazy, Rossosz, Sosnówka, Wisznice, Zalesie, Terespol, Kodeń, Sławatycze), parczewskim (Parczew, Dębowa Kłoda, Milanów, Jabłoń, Podedwórze, Siemień, Sosnowica), radzyńskim (Kąkolewnica Wschodnia, Komarówka Podlaska, Radzyń Podlaski, Wohyń, Czemierniki), włodawskim (Hanna, Hańsk, Stary Brus, Urszulin, Włodawa, Wyryki, Wola Uhruska), chełmskim (Rejowiec Fabryczny, Sawin, Siedliszcze, Wierzbica, Rejowiec), krasnostawskim (Krasnystaw, Łopiennik Górny), lubartowskim (Niedźwiada, Ostrów Lubelski, Serniki, Uścimów), łęczyńskim (Łęczna, Cyców, Ludwin, Milejów, Puchaczów) oraz świdnickim (Trawniki) (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*).

Część południowa, na którą w północno-wschodnim fragmencie nakłada się OF łęczyńsko-chełmski okręg górniczo-energetyczny, jest terenem typowo rolniczym, na którym dominuje uprawa zbóż oraz w mniejszym stopniu uprawy przemysłowe. Duże zróżnicowanie glebowe, dość duża powierzchnia gleb lekkich, a także znaczna powierzchnia użytków zielonych, to czynniki, które sprzyjają rozwojowi gospodarki hodowlanej.

Część środkowa obejmuje swym zasięgiem granice polskiej części Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie". Charakteryzuje się największą koncentracją terenów cennych przyrodniczo i bardzo wrażliwych na antropopresję. Znajdujące się w tej strefie Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie pełni w krajowej sieci ekologicznej funkcję obszaru węzłowego o randze międzynarodowej. Głównym ośrodkiem ruchu turystycznego w tej strefie jest Włodawa, będąca miastem o bogatym dziedzictwie kulturowym i miejscem międzynarodowych wydarzeń kulturowych. Dobre warunki do rozwoju gospodarki rybackiej opierają się przede wszystkim na licznych naturalnych i sztucznych zbiornikach wodnych. Istotne zagrożenie dla ekosystemów wodno-torfowiskowych związane jest z nieprawidłowym funkcjonowaniem urządzeń melioracyjnych systemu KWK.
Największe zagrożenie dla środowiska stwarza presja zabudowy letniskowej na obszary przyrodniczo cenne. Szczególnie zagrożone, posiadające małą odporność na degradację, są przeinwestowane rekreacyjnie jeziora: Uściwierz i Rotcze. Na terenie obszaru najpoważniejsze konflikty na linii środowisko przyrodnicze – gospodarka powstały w związku z eksploatacją węgla kamiennego w Lubelskim Zagłębiu Węglowym. Odkształcenia powierzchni ziemi przyczyniają się do negatywnych zmian w ekosystemach Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

Część północna posiada najkorzystniejsze warunki do rozwoju funkcji gospodarczych na bazie rolnictwa. Obszary te charakteryzują się korzystną strukturą agrarną, co wpływa na wysoką towarowość gospodarstw rolnych. Obserwuje się tutaj dużą koncentrację gospodarstw specjalizujących się w hodowli zwierząt. Sprzyjają temu przede wszystkim rozległe kompleksy trwałych użytków zielonych. Występują tutaj także duże kompleksy stawowe, z największym zespołem stawów w Siemieniu, wykorzystywane w gospodarce rybackiej. Największym zagrożeniem tej części dla rozwoju gospodarczego są deficyty wody, szczególnie odczuwalne w zlewni rzeki Zielawy.

W strefie oddziaływania KWK, ze względu na pełnioną rolę kanału w rozrządzie wody, wyodrębniają się trzy rejony, tj.:

- południowy – zasilania, ujmowanie wód Wieprza dla potrzeb systemu KWK,
- centralny – tranzytowy, przesył wód i ich magazynowanie w zbiornikach retencyjnych,
- północny – dystrybucji, rozprowadzanie wód na terenach wymagających nawodnień.

Ze względu na potrzeby związane z poprawą funkcjonowania systemu KWK wskazuje się strefę jego oddziaływania dla realizacji działań w ramach pakietu strategicznej interwencji *Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych*.

Priorytet rozwojowy:

- aktywizacja gospodarcza poprzez wykorzystanie potencjału rolniczego i turystycznego.

Funkcje rozwojowe:

- część południowa
  - podstawowe – retencyjna, rolnicza,
  - towarzyszące – turystyczna,
- część centralna
  - podstawowe – turystyczna,
  - towarzyszące – retencyjna, gospodarki rybackiej, produkcji biomasy,
- część północna
  - podstawowe – hodowli zwierząt, produkcji biomasy,
  - towarzyszące – gospodarki rybackiej, retencyjna.

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- modernizacja (remelioracja) KWK obejmująca:
  - uszczelnienie koryta kanału,
  - udrożnienie sieci rowów nawadniających,
- rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej,
- budowa zbiornika „Oleśniki”,
- budowa i modernizacja obiektów stawowych dla potrzeb gospodarki rybackiej,
- rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego,
- rozwój energetyki odnawialnej z wykorzystaniem biomasy, zasobów wodnych i instalacji fotowoltaicznych,
- zalesianie stref wododziałowych.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- zapewnienie właściwej izolacji systemu wodnego KWK dla potrzeb ochrony ekosystemów wodno-torfowiskowych Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego,
- zagospodarowanie turystyczne w dostosowaniu do chłonności środowiska,
- ochrona kompleksów użytków zielonych przed zmianą użytkowania,
- użytkowanie zasobów naturalnych (głównie wodnych i roślinnych) w sposób wzmacniający różnorodność biologiczną środowiska i mozaikowatość krajobrazu (mikroretencja i drobnoprzestrzenny układ użytków rolnych i leśnych),
- wykorzystanie zbiorników wodnych do produkcyjnej hodowli ryb z wyłączeniem wód naturalnych (rzek i jezior) i zbiorników retencyjnych systemu KWK.

Typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*:

- obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych,
- obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych – obszar funkcjonalny Polesie,
- nowoczesna wieś – obszary rozwoju gospodarki hodowlanej, obszary rozwoju gospodarki rybackiej, obszary rozwoju gospodarki rolniczej.

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*

- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – cenne przyrodniczo,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – ochrony i kształtowania zasobów wodnych.

2.5. Obszar funkcjonalny rozwoju gospodarki żywnościowej (roślinnej rolniczej przestrzeni produkcyjnej)

Charakterystyka obszaru

Obszar funkcjonalny rozwoju gospodarki żywnościowej obejmuje tereny Wyżyny Lubelskiej i Wyżyny Wołyńskiej charakteryzujące się dużą koncentracją gleb o najwyższej przydatności dla produkcji żywności oraz szczególnie przydatnych dla rozwoju rolnictwa towarowego. Do obszaru tego zaliczono gminy: Kurów, Markuszów, Garbów, Niemce, Jastków, Wólka, Spiczyn, Mełgiew, Milejów, Piaski, Trawniki, Głusk, Konopnica, Wojciechów, Poniatowa, Bełżyce, Niedrzwica Duża, Strzyżewice, Jabłonna, Fajsławice, Łopiennik Górny, Krzczonów, Rybczewice, Bychawa, Borzechów, Chodel, Urzędów, Wilkołaz, Dzierzkowice, Kraśnik, Trzydnik Duży, Potok Wielki, Zakrzówek, Zakrzew, Wysokie, Turobin, Żółkiewka, Gorzków, Sułów, Rudnik, Szczebrzeszyn, Zamość, Nielisz, Stary Zamość, Izbica, Krasnystaw, Siennica Różana, Kraśniczyn, Skierbieszów, Sitno, Łabunie, Krynice, Komarów Osada, Miączyn, Grabowiec, Wojsławice, Leśniowice, Uchanie, Trzeszczany, Werbkowice, Tyszowce, Rachanie, Jarczów, Łaszczów, Ulhówek, Telatyn, Dołhobyczów, Mircze, Hrubieszów, Horodło, Spiczyn, Szastarka, Batorz, Godziszów, Chrzanów i Radecznica (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*). Ze względu na zapewnienie spójności przestrzennej obszaru funkcjonalnego na terenie tym znalazły miasta: Lublin, Poniatowa, Bełżyce, Kraśnik, Bychawa, Piaski, Krasnystaw, Szczebrzeszyn, Zamość, Hrubieszów oraz Tyszowce. Nie są one przestrzenią realizacji priorytetów i funkcji rozwojowych, a także kierunków i warunków zagospodarowania określonych dla obszaru funkcjonalnego, jednak pełnią ważną rolę w obsłudze obszarów wiejskich. W obszarze tym występuje koncentracja gospodarstw specjalizujących się w uprawie roślin o wysokich wymaganiach glebowych, tj. zbóż (pszenica), buraków cukrowych, rzepaku, chmielu, tytoniu, owoców, warzyw, ziół oraz w hodowli bydła i trzody chlewnej. Pełni on kluczową rolę w skali kraju w produkcji takich roślin jak: chmiel (70% upraw krajowych), tytoń (36,0%), rośliny strączkowe jadalne (48.3%), maliny (80,4%), porzeczki (36,5%). Dodatkowo w części obszaru funkcjonują duże plantacje ziół (w rejonie gmin Fajsławice, Łopiennik, Trawniki i Krasnystaw) a także szkółkarskie uprawy roślin ozdobnych (rejon gminy Końskowola). W obszarze funkcjonalnym rozwoju gospodarki żywnościowej zlokalizowane są liczne zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego.

Ze względu na potrzeby związane z poprawą bezpieczeństwa, a także utrzymania w użytkowaniu gospodarczym łąk i pastwisk wskazuje się strefę, obejmującą obszary gmin w dolinie Wieprza: Milejów, Trawniki, Fajsławice, Łopiennik Górny, m. i gm. Krasnystaw, Izbica, Nielisz, Sułów, m. i gm. Szczebrzeszyn oraz gmin w dolinie Bugu: Horodło, m. i gm. Hrubieszów, Mircze, Dołhobyczów, dla realizacji działań w ramach pakietu strategicznej interwencji *Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych*.

Priorytet rozwojowy:

- optymalne wykorzystanie potencjału produkcyjnego gleb oraz aktywizacja gospodarcza poprzez rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego,

Funkcje rozwojowe:

- podstawowe – gospodarcza (ukierunkowana na produkcję rolniczą),
- towarzyszące – turystyczna,

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- produkcja roślinna,
- rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego,
- rozwój agroturystyki jako formy wzbogacenia funkcjonalnego obszarów wiejskich,
- rozwój infrastruktury turystycznej (głównie szlaków turystycznych),

- produkcja zdrowej żywności,
- rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- utrzymanie w użytkowaniu rolniczym gleb o najwyższej przydatności dla produkcji roślinnej,
- utrzymanie trwałych użytków zielonych dla przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych,
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych,
- wzbogacanie przyrodnicze agroekosystemów poprzez fitomelioracje,
- dostosowanie struktury agrarnej do potrzeb wysokotowarowego rolnictwa,
- aktywna ochrona walorów krajobrazu kulturowego i dbałość o jakość przestrzenną zagospodarowania.

Typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*:

- nowoczesna wieś – obszary rozwoju gospodarki rolniczej,
- obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych,
- obszary przygraniczne.

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*

- obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej – ochrony gleb dla celów produkcji rolnej,
- wiejskie obszary funkcjonalne – uczestniczące w procesach rozwojowych / wymagające wsparcia procesów rozwojowych.

2.6. Obszar funkcjonalny gospodarki hodowlanej

Charakterystyka obszaru

Obszar funkcjonalny gospodarki hodowlanej obejmuje tereny nizinne, charakteryzujące się specyficznymi warunkami rozwoju. Do obszaru tego zaliczono gminy: Stoczek Łukowski, Stanin, miasto i gmina Łuków, Trzebieszów, Ulan-Majorat, miasto i gmina Radzyń Podlaski, Kąkolewnica Wschodnia, miasto i gmina Międzyrzec Podlaski, Leśna Podlaska, miasto i gmina Biała Podlaska, Drelów, Wohyń, Parczew, Milanów, Komarówka Podlaska, Jabłoń, Podedwórze, Wisznice, Sosnówka, Rossosz, Łomazy, Tuczna i Piszczac (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*). Jego wschodnia część (powiaty: bialski, radzyński, parczewski) wyróżnia się najkorzystniejszą strukturą agrarną w skali województwa (średni areał gospodarstwa powyżej 10,0 ha) oraz najwyższą w regionie towarowością gospodarstw rolnych. Odnotowuje się tutaj również znaczący udział użytków zielonych w ogólnej powierzchni gruntów rolnych. Cały obszar funkcjonalny posiada średnio korzystne warunki dla roślinnej produkcji rolnej, charakteryzuje się przewagą gleb zaliczanych do średnich i słabych, silnie zakwaszonych. Funkcjonujące w tym obszarze gospodarstwa rolne kierunkowane są głównie hodowlę trzody chlewnej, bydła mlecznego i rzeźnego oraz drobiu, a także na produkcję zbóż (żyto) i ziemniaków. Obszar ten wyróżnia relatywnie duża koncentracją zakładów branży mięsnej, mleczarskiej oraz zbożowo-młynarskiej.

Ze względu na potrzeby związane ze zwiększaniem możliwości retencyjnych obszaru, szczególnie w jego wschodniej części wskazuje się strefę obejmującą gminy: m. i gm. Międzyrzecz Podlaski, m. i gm. Biała Podlaska, Kąkolewnica Wschodnia, m. i gm. Radzyń Podlaski, Drelów, Wohyń, m. i gm. Parczew, Milanów, Komarówka Podlaska, Łomazy, Piszczac, Tuczna, Sosnówka, Wisznice, Rossosz, Jabłoń i Podedwórze, dla realizacji działań w ramach pakietu strategicznej interwencji *Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych*.

Priorytet rozwojowy:

- aktywizacja gospodarcza oparta na rozwoju wszystkich ogniw procesu produkcji żywności.

Funkcje rozwojowe:

- podstawowe – gospodarcza (ukierunkowana na produkcję zwierzęcą),
- towarzyszące – turystyczna.

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- gospodarka hodowlana,
- rozwój bazy przetwórstwa rolno-spożywczego,
- rozwój usług obsługi rolnictwa,
- produkcja biomasy dla celów energetycznych.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- utrzymanie areału trwałych użytków zielonych dla potrzeb hodowli zwierząt,
- remelioracje użytków zielonych,
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych,
- użytkowanie rolnicze środowiska w sposób zachowujący różnorodność biologiczną i mozaikowatość krajobrazu,
- dostosowanie struktury agrarnej do potrzeb wysokotowarowego rolnictwa,
- zalesienia na kierunkach powiązań ekologicznych.

Typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*:

- nowoczesna wieś – obszary rozwoju gospodarki hodowlanej,
- obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych.

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*:

- wiejskie obszary funkcjonalne – uczestniczące w procesach rozwojowych / wymagające wsparcia procesów rozwojowych.

2.7. Roztoczańsko-puszczański obszar funkcjonalny

Charakterystyka obszaru

Roztoczańsko-puszczański obszar funkcjonalny obejmuje tereny południowej części województwa (Roztocze, kompleks Puszczy Solskiej i Lasów Janowskich, a także fragment Równiny Biłgorajskiej i Płaskowyż Tarnogrodzki) o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowo-kulturowych oraz dużej lesistości. Na obszarze tym położonych jest 12 miast: Zamość, Kraśnik, Tomaszów Lubelski, Janów Lubelski, Biłgoraj, Szczebrzeszyn, Frampol, Zwierzyniec, Krasnobród, Józefów, Tarnogród i Modliborzyce oraz gminy wiejskie: Kraśnik, Zamość, Krynice, Jarczów, Potok Górny, Biszcza, Księżpol, Tarnogród, Batorz, Szastarka, Modliborzyce, Godziszów, Chrzanów, Janów Lubelski, Dzwola, Frampol, Goraj, Radecznica, Zwierzyniec, Adamów, Krasnobród, Tarnawatka, Józefów, Aleksandrów, Susiec, Tomaszów Lubelski, Bełżec, Lubycza Królewska, Szczebrzeszyn, Turobin, Zakrzówek, Potok Wielki, Biłgoraj, Łukowa i Obsza (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*).

Rejon Roztocza jest obszarem o uznanym wysokim potencjale turystycznym. Istnieją tu sprzyjające warunki klimatyczne dla rozwoju turystyki leczniczej i zimowej oraz odpowiednie warunki hipsometryczne dla uprawiania sportów zimowych. Konfrontacja mocno urozmaiconej rzeźby terenu i tradycyjnej ekstensywnej gospodarki rolnej zaowocowała powstaniem unikalnego w skali europejskiej krajobrazu naturalno-kulturowego. Walory krajoznawcze Roztocza, a w szczególności

Roztoczańskiego Parku Narodowego, w którego granicach znajdują się najpiękniejsze partie kompleksów leśnych, predestynują ten obszar do rozwoju aktywnych form wypoczynku, tj.: turystyka krajoznawcza, przyrodnicza, wędrówki piesze i rowerowe, a także edukacji ekologicznej.

Kompleks Puszczy Solskiej i Lasów Janowskich to obszar o złożonej, wielofunkcyjnej strukturze przyrodniczej. Obok szczególnego znaczenia w kształtowaniu powiązań ekologicznych jest to obszar gospodarczy związany z gospodarką leśną. Wyrazem właściwie prowadzonej gospodarki leśnej, bo opartej o podstawy ekologiczne, jest funkcjonujący Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Janowskie". Rejon ten charakteryzuje się również dużą ilością gospodarstw agroturystycznych oraz ekologicznych.

Rejon tarnogrodzki położony jest w Kotlinie Sandomierskiej, na pograniczu dwóch jej subregionów: Równiny Biłgorajskiej i Płaskowyżu Tarnogrodzkiego. Najważniejszym potencjałem rozwojowym tych terenów są zidentyfikowane zasoby uzdrowiskowe (klimat leczniczy i wody mineralne). Ponadto w obszarze tym występują zasoby surowców energetycznych (węglowodory), a także (w środkowej i południowej części tego obszaru) korzystne warunki przyrodnicze do produkcji rolnej: glebowe (przewaga gleb dobrych i średnich) i agroklimatyczne (relatywnie dłuższy okres wegetacyjny), co sprzyja rozwojowi specjalizacji gospodarstw rolnych w uprawie tytoniu, zbóż, buraków cukrowych i rzepaku. Najważniejszym problemem rolniczej przestrzeni produkcyjnej na całym obszarze jest utrzymanie właściwego uwilgotnienia gleb.

Charakterystyczną cechą Kotliny Sandomierskiej i Roztocza jest wysoka lesistość. Pod tym względem szczególnie wyróżnia się Równina Biłgorajska z obszarem Lasów Janowskich i Puszczy Solskiej. Lesistość w gminach położonych w tym obszarze przekracza często 50%, czego przykładem może być gmina Józefów (56%), Zwierzyniec (70%), Tereszpol (72%). Sukcesywny wzrost zasobów drzewnych wpływa na rozwój usług w zakresie gospodarki leśnej oraz sektora drzewnego. Bogata baza surowcowa jest podstawą funkcjonowania na tym terenie wielu zakładów przerobu drewna oraz innych zakładów świadczących usługi w zakresie gospodarki leśnej i transportu drewna.

Ze względu na potrzeby związane z poprawą bezpieczeństwa wskazuje się strefę, obejmującą obszary gmin: m. i gm. Szczebrzeszyn, m. i gm. Zwierzyniec, Adamów, m. i gm. Krasnobród, Tarnawatka, dla realizacji działań w ramach pakietu strategicznej interwencji *Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych*.

Priorytet rozwojowy:

- aktywizacja gospodarcza poprzez wykorzystanie potencjału uzdrowiskowego, leśnego i turystycznego,

Funkcje rozwojowe:

- podstawowe – gospodarcza (ukierunkowana na przetwórstwo drewna), turystyczna,
- towarzyszące – rolnicza (ukierunkowana na rolnictwo ekologiczne i produkcję roślin przemysłowych), uzdrowiskowa,

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- rozwój infrastruktury turystycznej (szlaki turystyczne, ośrodki edukacji ekologicznej) i usług obsługi turystyki,
- rozwój gospodarstw agroturystycznych, ekologicznych i agroleśnych,
- rozwój bazy przetwórstwa drewna,
- gospodarcze wykorzystanie zasobów uzdrowiskowych (w tym rozwój bazy sanatoryjnej) i energetycznych,
- rozwój bazy rynku hurtowego i przetwórstwa rolno-spożywczego.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- zachowanie drożności i walorów przyrodniczych paneuropejskiego korytarza ekologicznego,
- zachowanie wstążeczkowego układu pól (rozłogów pól) charakterystycznego dla krajobrazu rolniczego Roztocza Zachodniego,
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych,
- regulacja stosunków wodnych terenów użytków rolnych,
- wzbogacanie funkcjonalne obszarów wiejskich.

Typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*:

- obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych – obszar funkcjonalny Roztoczańsko-Puszczański oraz obszary o zidentyfikowanym potencjale uzdrowiskowym,
- obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych,
- obszary przygraniczne.

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*:

- wiejskie obszary funkcjonalne – uczestniczące w procesach rozwojowych / wymagające wsparcia procesów rozwojowych,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – cenne przyrodniczo / ochrony krajobrazów kulturowych.

2.8. Obszar funkcjonalny Dolny Wieprz

Charakterystyka obszaru

Obszar funkcjonalny Dolny Wieprz obejmuje dolinę Wieprza wraz z przylegającymi do niej terenami na odcinku od miejscowości Rokitno do miejscowości Bobrowniki. Jest on prawie w całości położony na Nizinie Południowopodlaskiej o przeważającym staroglacjalnym typie krajobrazu. W obszarze tym znajdują się 4 miasta: Ryki, Kock, Lubartów i Parczew oraz gminy wiejskie: Lubartów, Spiczyn, Niedźwiada, Ostrówek, Serniki, Siemień, Czemierniki, Firlej, Kamionka, Abramów, Michów, Kock, Borki, Wojcieszków, Serokomla, Jeziorzany, Baranów, Żyrzyn, Ryki, Ułęż, Nowodwór, Adamów, Krzywda, Kłoczew, Wola Mysłowska i Parczew (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*). Charakterystyczną cechą tego krajobrazu, a zarazem formą użytkowania terenu, są liczne stawy w pradolinie Wieprza i dolinach jej dopływów, z największym w województwie kompleksem stawów w dolinie Tyśmienicy w gminie Siemień. Dominująca przewaga gleb w kompleksach żytnich (V, VI, VII) decyduje o niskiej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, co ogranicza dobór roślin uprawnych. Walory krajobrazowe doliny dolnego Wieprza opierają się na kompozycji elementów kulturowych i naturalnych, tworzących unikalny krajobraz osiedleńczo-nadrzeczny. Głównym zagrożeniem naturalnym tego obszaru są cyklicznie występujące powodzie i podtopienia w dolinach Wieprza i Tyśmienicy.

Ze względu na potrzeby związane z poprawą bezpieczeństwa wskazuje się strefę, obejmującą obszary gmin: m. i gm. Ryki, Ułęż, Żyrzyn, Baranów, Jeziorzany, Michów, m. i gm. Kock, Firlej, Ostrów, m. i gm. Lubartów, Spiczyn, Czemierniki, Borki, Siemień, m. i gm. Parczew, dla realizacji działań w ramach pakietu strategicznej interwencji *Obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych*.

Priorytet rozwojowy:

- optymalne wykorzystanie warunków przestrzennych dla rozwoju gospodarki rybackiej.

Funkcje rozwojowe:

- podstawowe – rolnicza (ukierunkowana na hodowlę ryb),

- towarzyszące – turystyczna (ukierunkowana na agroturystykę), rolnicza (ukierunkowana na rolnictwo ekologiczne).

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- wykorzystanie rezerw obszarów ogroblowanych dla potrzeb gospodarki rybackiej,
- wykorzystanie gleb do uprawy roślin energetycznych,
- rozwój infrastruktury turystycznej (szlaki turystyczne, w tym wodny na Wieprzu) i usług obsługi turystyki,
- rozwój gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- zachowanie drożności i walorów przyrodniczych krajowych korytarzy ekologicznych,
- użytkowanie terenu sprzyjające naturalnej retencji wód powodziowych,
- przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych,
- zalesienia gruntów o najniższej przydatności dla rolnictwa oraz terenów na kierunkach powiązań przyrodniczych.

Typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*:

- obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych,
- nowoczesna wieś – obszary rozwoju gospodarki rybackiej.

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*:

- wiejskie obszary funkcjonalne – uczestniczące w procesach rozwojowych / wymagające wsparcia procesów rozwojowych,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – cenne przyrodniczo / ochrony krajobrazów kulturowych,
- obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej – narażone na niebezpieczeństwo powodzi.

2.9. Łęczyńsko-chełmski okręg górniczo-energetyczny

Charakterystyka obszaru

Łęczyńsko-chełmski okręg górniczo-energetyczny jest obszarem funkcjonalnym obejmującym udokumentowane złoża węgla kamiennego w obrębie lubelskiego basenu karbońskiego, położone w środkowej i południowej części Lubelskiego Zagłębia Węglowego. W obszarze tym znajdują się 4 miasta: Chełm, Rejowiec Fabryczny, Łęczna i Ostrów Lubelski oraz gminy wiejskie: Łęczna, Puchaczów, Cyców, Siedliszcze, Rejowiec Fabryczny, Rejowiec, Sawin, Wierzbica, Ostrów Lubelski, Ludwin, Uścimów, Sosnowica, Urszulin i Chełm (*Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym*). Charakterystyczną cechą krajobrazu północnej części tego obszaru są rozległe równiny akumulacji jeziorno-rozlewiskowej, natomiast południowej części – wypiętrzające się pośród równin torfowiskowych dość wysokie garby zbudowane z margli kredowych i piaskowców trzeciorzędowych. Jego specyfiką są również zagłębienia bezodpływowe o genezie krasowej. Dominującymi typami gleb są tutaj mozaikowo występujące rędziny, gleby brunatne oraz gleby hydrogeniczne, co predestynuje ten region do wielokierunkowej produkcji rolnej. Rozwój zagospodarowania obszaru funkcjonalnego w dużym stopniu determinowany jest występowaniem terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych objętych różnymi formami ochrony przyrody, tj.: Poleski PN, Chełmski PK, Poleski PK, PK Pojezierze Łęczyńskie, Nadwieprzański PK, Poleski OCK, Chełmski OCK, Pawłowski OCK oraz obszary Natura 2000.

Łęczyńsko-chełmski okręg górniczo-energetyczny jest obszarem o zróżnicowanej strukturze gospodarczej. Do gmin najbardziej uprzemysłowionych należą: Chełm, Łęczna, Puchaczów i Rejowiec Fabryczny. Są tutaj zlokalizowane zakłady przemysłu wydobywczego (eksploatacja węgla

kamiennego, surowców węglanowych) oraz cementowego. W kontekście rozwoju tego obszaru funkcjonalnego zwracają uwagę takie elementy infrastruktury społecznej jak: Zespół Szkół Górniczych w Łęcznej, technikum zawodowe o profilu górniczym w Ostrowie Lubelskim, a także SPZOZ w Łęcznej z Wschodnim Centrum Leczenia Oparzeń i Chirurgii Rekonstrukcyjnej.

Priorytet rozwojowy:

- rozwój energetyki w oparciu o miejscowe zasoby surowcowe (zapewnienie przestrzennych warunków rozwoju i zagospodarowania regionu przemysłowego opartego na zasobach węgla kamiennego).

Funkcje rozwojowe:

- podstawowe – przemysłowa (górnictwo, energetyka, produkcja cementu),
- towarzyszące – rolnicza (wielokierunkowa), turystyczna.

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- rozwój infrastruktury kopalni węgla kamiennego oraz transportowej dla potrzeb dystrybucji surowca,
- budowa elektrowni wraz z infrastrukturą elektroenergetyczną,
- rozwój specjalistycznej infrastruktury ochrony zdrowia i ratownictwa w Łęcznej,
- rozwój zaplecza badawczo-wdrożeniowego kopalni.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- kontrolowanie procesu powstawania szkód górniczych,
- zapewnienie drożności powiązań ekologicznych,
- realizacja powierzchniowej infrastruktury wydobywczej poza granicami obszarów prawnie chronionych,
- prowadzenie eksploatacji z zastosowaniem technik i technologii minimalizujących jej wpływ na powierzchnię terenu.

Typ obszaru strategicznej interwencji według *SRWL*:

- obszary potencjalnej eksploatacji złóż kopalin.

Typ obszaru funkcjonalnego według *KPZK 2030*:

- wiejskie obszary funkcjonalne – uczestniczące w procesach rozwojowych / wymagające wsparcia procesów rozwojowych,
- obszary kształtowania potencjału rozwojowego – strategicznych złóż kopalin.

3. Plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego – Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego

Plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (PZPLOM) stanowi element polityki rozwoju przestrzennego przyjętej dla całego województwa. W związku z tym ustalenia sformułowane w tej części dokumentu są komplementarne z przyjętymi ustaleniami w *PZPWL*.

3.1. Uwarunkowania rozwoju zagospodarowania przestrzennego LOM

Lubelski Obszar Metropolitalny jest obszarem, na którym obserwuje się występowanie wyraźnych lub rozwijających się relacji funkcjonalno-przestrzennych pomiędzy największym miastem regionu - Lublinem, miastami go otaczającymi oraz sąsiadującymi z nimi obszarami wiejskimi. Cechy te wyraźnie wyodrębniają ten obszar z pozostałej części województwa. Obejmuje on powierzchnię

2 113 km^2 (8,44% pow. województwa), którą zamieszkuje ok. 606 tys. osób (28,8% ludności województwa). Wskaźnik gęstości zaludnienia jest tu najwyższy w regionie i wynosi 287 osób/km^2 (84 osoby/km^2 – średnio w województwie).

Lublin, w kontekście kryteriów wyodrębniania ośrodków metropolitalnych w systemie osadniczym kraju, charakteryzuje się: liczbą mieszkańców wynoszącą na koniec 2014 r. 341 722 osób, wielkością zatrudnienia w sektorze usług rynkowych (pośrednictwo finansowe oraz obsługa nieruchomości i firm) wynoszącą w 2008 r. 45 922 zatrudnionych, liczba studentów kształcących się w danym mieście w roku akademickim 2013/2014 wynosząca 71 913 studentów, współpracą 6 instytucji naukowo-badawczych uczestniczących w 24 projektach w ramach 7. Programu ramowego UE, lokalizacją regionalnego portu lotniczego w Świdniku obsługującego ruch pasażerski, lokalizacją hoteli cztero- i pięciogwiazdkowych, organizacją licznych międzynarodowych wystaw w obiektach działalności wystawienniczej.

Do najważniejszych cech charakteryzujących LOM w aspekcie funkcjonalnym należą:

- duże natężenie ruchu na drogach, stanowiące wskaźnik i określające kierunki codziennego przemieszczania się ludności (związane przede wszystkim z dojazdami do pracy, szkoły oraz dostępnością usług publicznych i komercyjnych oraz placówek administracji wyższego rzędu). Największe natężenie ruchu występuje przede wszystkim na drogach krajowych: nr 12/17, nr 19 i nr 82 oraz wojewódzkich: nr 809, nr 830, nr 835, a także nr 747 i nr 836. Maksymalne wartości obciążenia ruchem komunikacyjnym odnotowano na odcinkach: Lublin – Garbów – Zagrody, Lublin – Świdnik – Piaski, Lublin – Niemce – Łucka, Lublin – Niedrzwica Duża, Lublin – Łuszczów – Łęczna, Lublin – Krasienin – Kierzkówka, Lublin – Tomaszowice – Nałęczów, Lublin – Piotrków – Gierniaków, Konopnica – Radawiec – Bełżyce. Natężenie ruchu na drogach krajowych potęgowane jest transportem tranzytowym na głównych kierunkach powiązań międzynarodowych: Warszawa – Lublin – Dorohusk (granica Państwa) / Hrebenne (granica Państwa) oraz Barwinek (granica Państwa) – Rzeszów – Lublin – Białystok – Kuźnica Białostocka (granica Państwa). Poprawa sprawności ruchu wymaga segregacji ruchu, czemu służy układ obwodnicowy zrealizowany i realizowany na kierunkach przebiegu drogi krajowej nr 12/17 i nr 19 (północna i zachodnia obwodnica Lublina);
- infrastruktura kolejowa i układ linii kolejowych umożliwiający organizację kolei aglomeracyjnej, wspomagającej powiązania komunikacyjne. W tym zakresie zrealizowano: połączenie kolejowe regionalnego lotniska w Świdniku z Lublinem, uruchomienie komunikacji szynobusowej (Lublin – Lubartów – Parczew, Lublin – Kraśnik – Stalowa Wola – Rozwadów, Lublin – Rejowiec – Zamość);
- czytelny układ promienisty systemu zewnętrznych głównych powiązań drogowych i kolejowych Lublina;
- zasięg komunikacji miejskiej, obejmujący gminy: Głusk, Świdnik, Wólka, Niemce, Jastków, Konopnica i Niedrzwica Duża, który wymaga rozszerzenia ze względu na wzrastające potrzeby komunikacyjne;
- lokalizacja terenów i obiektów stanowiących miejsca wypoczynku codziennego i weekendowego dla mieszkańców aglomeracji m. in. w zakresie rekreacji:
  - aktywnej (pieszej, rowerowej, kajakowej) – Lasy Kozłowieckie, Dolina Ciemięgi, Zawieprzyce (gm. Spiczyn), Stary Las, Dąbrowa (Lublin),
  - związanej z dostępnymi zbiornikami wodnymi – Zalew Zemborzycki (Lublin), Nowy Staw (gm. Niemce), Garbów, Prawiedniki (gm. Głusk), Niedrzwica Duża,
  - kulturowej – Wojciechów, Zawieprzyce (gm. Spiczyn), Gardzienice,
  - uzdrowiskowej – Nałęczów;
- koncentracja głównych funkcji metropolitalnych w rdzeniu obszaru, z których do relatywnie dobrze wykształconych należą:
  - naukowa – związana z potencjałem naukowym i badawczo-rozwojowym (uczelnie wyższe, instytuty naukowo-badawcze),
  - kulturalna – związana z: potencjałem twórczym (teatry, filharmonie, muzea, galerie, centra wystawowe o znaczeniu krajowym i międzynarodowym), lokalizacją ośrodków organizacji imprez sportowych i z działalnością w dziedzinie mediów (redakcje czasopism i gazet, studia radiowe i telewizyjne) oraz z dziedzictwem kulturowym, tradycją i historią miasta i obszaru,

- administracyjna o zasięgu regionalnym i krajowym – związana z ustrojem administracyjnym i wykonywaniem zadań publicznych (siedziba władz wojewódzkich oraz innych urzędów i instytucji administracyjnych i gospodarczych).

Dalszego wzmacniania natomiast wymagają funkcje:

- gospodarcza – związana z bazą ekonomiczną i gospodarczą (zaawansowane technologie, centra handlu i usług),
- komunikacyjna – związana z dostępnością komunikacyjną metropolii i obszaru, łatwością połączenia z innymi metropoliami w kraju i za granicą, wielkością i rangą węzłów transportowo-logistycznych oraz wyposażeniem w rozwiniętą infrastrukturę transportową, istotną dla prawidłowego funkcjonowania metropolii i obszaru metropolitalnego,
- administracyjno-polityczna o zasięgu krajowym – związana z ustrojem prawno-politycznym (siedziba placówek dyplomatycznych i instytucji międzynarodowych),

- duża koncentracja przedsiębiorczości pozarolniczej w gminach wiejskich (powyżej 350 podmiotów gospodarczych) sąsiadujących z Lublinem i Świdnikiem oraz położonych na kierunku przebiegu głównych tras komunikacyjnych, tj.: Lubartów, Mełgiew, Wólka, Niemce, Garbów, Jastków, Konopnica, Niedrzwica Duża, Strzyżewice, Jabłonna, Głusk i Piaski,
- rolnictwo charakteryzujące się wysoką towarowością i ukierunkowaniem na produkcję żywności, której bezpośrednim odbiorcą są mieszkańcy aglomeracji np. Leonów (gm. Niemce),
- powiązania przyrodnicze pomiędzy systemem przyrodniczym miasta opartym o system suchych dolin i wąwozów oraz doliny Bystrzycy, Czechówki, Czerniejówki i Krężniczanki a regionalną siecią ekologiczną i terenami otwartymi, podlegające w dużej części presji urbanizacyjnej,
- zasięg obsługi miejskich systemów komunalnych Lublina wykraczający poza granice administracyjne miasta (np. zasięg aglomeracji ściekowej w gminach: Głusk, Konopnica, Wólka oraz m. Świdnik).

3.2. Wizja rozwoju LOM

Jednym z kluczowych elementów wizji rozwoju Polski określonej w KPZK 2030 jest utrzymanie policentrycznego charakteru struktury osadniczej, który sprzyja rozwojowi społecznemu, gospodarczemu oraz spójności terytorialnej całego kraju. Duże ośrodki miejskie wraz z ich obszarami funkcjonalnymi będą terenami największej koncentracji ludności. W Lublinie jako ośrodku metropolitalnym procesy urbanizacyjne będą szczególnie intensywne, co związane będzie z depopulacją niektórych obszarów wiejskich województwa.

Koncentracji ludności towarzyszyć będzie dalszy wzrost potencjału rozwojowego, w tym zwłaszcza gospodarczego. Rozwój drogowych i kolejowych elementów sieci transportowej łączących Lublin z innymi ośrodkami metropolitalnymi, w tym przede wszystkim z Warszawą, Białymstokiem i Rzeszowem, a także rozbudowana sieć teleinformatyczna wykształci silne powiązania w zakresie funkcji gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturalnych oraz sektora badawczo-rozwojowego, co sprzyjać będzie ich integracji w przestrzeni krajowej w ramach metropolii sieciowej. Powiązania funkcjonalne między miastami umożliwią wykształcenie się wspólnego rynku inwestycyjnego, opartego o bezpośrednie kontakty gospodarcze, intensywną współpracę ośrodków uniwersyteckich i badawczych oraz umożliwią rozszerzenie zasięgu rynku dóbr kultury. Zintegrowany system powiązań drogowych i kolejowych w coraz większym stopniu uzupełniać będzie komunikacja lotnicza poprzez zwiększenie liczby połączeń regionalnego portu lotniczego zarówno z ośrodkami krajowymi jak i międzynarodowymi.

Lublin, obok istotnej roli w gospodarczym rozwoju województwa i kraju, stanowi również przyjazne miejsce do życia. Sprzyjać temu będzie wielowymiarowa i aktywnie prowadzona polityka miejska ukierunkowana na racjonalne zagospodarowanie przestrzeni zurbanizowanej i urbanizującej się, zgodnie z przyjętymi standardami ładu przestrzennego. Centrum Lublina stanowić będzie atrakcyjne miejsce do lokalizacji siedzib firm i instytucji w otoczeniu wysokiej jakości przestrzeni publicznych. Rozwinięty, zintegrowany system transportu publicznego spowoduje ograniczenie wykorzystania energochłonnego transportu samochodowego, co z jednej strony wpłynie na poprawę warunków środowiskowych, z drugiej zaś na usprawnienie ruchu zarówno w granicach miasta jak i w całym obszarze metropolitalnym. Aktywna współpraca samorządu województwa z samorządami gminnymi w zakresie planowania przestrzennego pozwoli na wykrystalizowanie struktur przestrzennych zapewniających łatwy dostęp do usług publicznych i komercyjnych w miejscu zamieszkania oraz dających możliwość korzystania z przestrzeni rekreacyjnej i wypoczynkowej.

Kluczowe znaczenie w tym zakresie będzie miało ukierunkowane kształtowanie zagospodarowania w obszarze zielonego pierścienia (Green Belt) obejmującego tereny otwarte i ekologicznie aktywne (lasy, doliny rzeczne). Granice zielonego pierścienia wyznaczają strefy o różnej intensywności zagospodarowania i wskazują kierunki rozwoju urbanizacji powstrzymując jednocześnie żywiołowe rozlewanie się zabudowy w obszarach podmiejskich. Funkcjami komplementarnymi pierścienia obok ochrony i zwiększenia bazy terenów rekreacyjnych wokół rdzenia Lubelskiego Obszaru Metropolitalnego jest również stabilizacja i rozwój gospodarki rolnej w strefie żywicielskiej miasta.

Wynikające z wizji rozwoju kierunki regionalnej polityki rozwoju przestrzennego dotyczące obszaru rdzenia i całego obszaru LOM uwzględniają zarówno indywidualne cechy miasta i jego najbliższego otoczenia, jak i przyjęte w KPZK 2030 systemowe rozwiązania przestrzenne. Kluczowym instrumentem dla osiągnięcia celów rozwojowych kształtujących się obszarów metropolitalnych będzie Krajowa Polityka Miejska. Będzie ona podstawą kreowania odpowiednich polityk regionalnych i realizacji na szczeblu lokalnym działań zorientowanych na obszary szczególnie istotne dla krajowej polityki rozwoju.

3.3. Cele rozwoju i zasady zagospodarowania przestrzennego LOM

Cele rozwoju zagospodarowania przestrzennego:

- wzmocnienie funkcji metropolitalnych rdzenia LOM jako ośrodka polaryzacji wiedzy i innowacji,
- wzmocnienie powiązań funkcjonalno-przestrzennych ośrodków osadniczych LOM,
- krystalizowanie struktury przestrzennej LOM w kierunku jej optymalizacji funkcjonalnej.

Zasady zagospodarowania przestrzennego:

- pierwszeństwo regeneracji (odnowy) zabudowy nad zajmowaniem nowych terenów pod zabudowę,
- zachowanie ciągłości systemów przyrodniczych,
- utrzymanie integralności przestrzennej terenów otwartych o funkcjach rolniczych i przyrodniczych (głównie klimatycznych),
- rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych.

3.4. Struktura funkcjonalno-przestrzenna LOM

Podstawą kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej LOM jest zachowanie ciągłości i powiązań elementów węzłowych, pasmowych i strefowych zidentyfikowanych w obszarze województwa (*Rys. 21. Kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej LOM*).

W obszarze LOM wskazuje się następujące elementy regionalnej struktury funkcjonalno-przestrzennej:

- elementy węzłowe obejmujące:
  - w układzie naturalnym – ostoje przyrody z określeniem typu, tj.: Lasy Kozłowieckie (leśny, łąkowo-pastwiskowy, wodny), Zemborzyce (łąkowo-pastwiskowy, wodny), Dolina Ciemięgi (łąkowo-pastwiskowy, murawowy), Dolina Bystrzycy (łąkowo-pastwiskowy), Świdnik (murawowy), Podzamcze (murawowy), Wierzchowiska (leśny), Chmiel (leśny), Olszanka (leśny),
  - w układzie antropogenicznym
    - miasta: Lublin i Świdnik (tworzące rdzeń LOM) będące terenem koncentracji funkcji metropolitalnych (w tym przede wszystkim: szkolnictwa wyższego, działalności naukowo-badawczej, kultury, sztuki i oświaty wyższego rzędu, obsługi biznesu i turystyki międzynarodowej, specjalistycznych usług medycznych, działalności kongresowo-wystawienniczej, przemysłu wysokiej techniki),
    - miasta satelitarne: Lubartów, Łęczna, Piaski, Bychawa, Bełżyce, Nałęczów – wspomagające funkcje rdzenia w obsłudze LOM,

  - ośrodki gminne położone w obszarze aglomeracji: Kozubszczyzna (gm. Konopnica), Jastków, Dominów (gm. Głusk) i Wólka (jako ośrodki koncentracji przedsiębiorczości pozarolniczej),
  - ośrodki gminne położone poza aglomeracją: Niemce, Niedrzwica Duża, Garbów i Mełgiew (jako ośrodki koncentracji przedsiębiorczości pozarolniczej) oraz Wojciechów, Strzyżewice, Jabłonna i Spiczyn (jako ośrodki obsługi rolnictwa i rekreacji),

- elementy pasmowe obejmujące korytarze ekologiczne:
  - dolinne (dolina Bystrzycy, dolina Ciemięgi, dolina Wieprza, dolina Mininy, dolina Bochotniczanki i Bystrej, dolina Giełczwi, dolina Świnki),
  - leśne (Płaskowyżu Nałęczowskiego – Lasów Kozłowieckich – Pojezierza Łęczyńskiego, Krzczonowsko – Poniatowski, Roztocza Szczebrzeszyńskiego – Doliny Wieprza) i rzeczne (Bystrzyca, Ciemięga, Czerniejówka, Nędznica, Bystra, Wieprz),
- elementy liniowe w układzie antropogenicznym obejmujące główne ciągi komunikacyjne, tj.: drogi krajowe (nr 12/17, nr 19, nr 82), drogi wojewódzkie (nr 747, nr 809, nr 826, nr 827, nr 828, nr 829, nr 830, nr 834, nr 835, nr 836), linie kolejowe (nr 7, nr 30, nr 68),
- elementy strefowe obejmujące obszary wiejskie o zróżnicowanej roli w produkcji rolnej. W strefie tej wyróżnia się trzy wewnętrzne struktury obejmujące tereny wiejskie:
  - bezpośrednio sąsiadujące z obszarem miast: Lublin i Świdnik, podlegające silnej presji urbanizacji na terenach gmin: Jastków, Wólka, Konopnica, Głusk, Niemce, Jabłonna, Mełgiew, Niedrzwica Duża, współtworzące aglomerację lubelską. Obszar ten traci dotychczasową funkcję rolniczą. Rozwijające się tutaj amorficzne układy osadniczo-gospodarcze wymagają ukierunkowanych działań w zakresie gospodarki przestrzennej (głównie infrastrukturalnych), zapewniających ich właściwe funkcjonowanie;
  - obszar zielonego pierścienia – tereny położone pomiędzy aglomeracją a pierścieniowym układem miast satelitarnych, na których istnieje zagrożenie dla utrzymania równowagi pomiędzy elementami naturalnymi i antropogenicznymi. Obszar ten charakteryzuje się: występowaniem bardzo dobrych gleb, wiejskimi jednostkami osadniczymi z coraz większym udziałem zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, których rozwój przestrzenny zagraża zachowanym jeszcze kompleksom terenów otwartych użytkowanych rolniczo. W obszarze tym wskazuje się rozwój gospodarki rolnej ukierunkowanej na obsługę żywicielską aglomeracji oraz zagospodarowanie służące funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej. Zielony pierścień pełni również istotną rolę w regulowaniu kierunków rozwoju urbanizacji;
  - tereny rolne poza zewnętrzną granicą zielonego pierścienia charakteryzujące się relatywnie niższą gęstością zaludnienia oraz znacznym udziałem rozległych kompleksów terenów otwartych użytkowanych rolniczo. Tereny te wskazuje się do utrzymania dotychczasowej funkcji rolniczej, rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego, a także lokalizacji zakładów uciążliwych w otoczeniu miast satelitarnych.

3.5. Rozwój przestrzenny LOM

W ramach systemowych (docelowych) rozwiązań służących rozwojowi przestrzennemu LOM wskazuje się poniższe kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju:

Kierunki zagospodarowania przestrzennego

1) Wzmacnianie i rozwój funkcji metropolitalnych LOM:
   - w rdzeniu LOM
     - rozwój instytucji nauki i kultury,
     - rozbudowa infrastruktury i rozwój instytucji obsługi turystyki,
     - rozwój instytutów naukowo badawczych,
   - w otoczeniu rdzenia – wzmacnianie wykształconych funkcji specjalistycznych ośrodków satelitarnych (usługowej, logistycznej, przemysłowej, rekreacyjno-wypoczynkowej, uzdrowiskowej).

2) Kształtowanie obszarów zabudowy:

- intensyfikacja procesów urbanizacyjnych na obszarach już zagospodarowanych, tak aby minimalizować ekspansję na nowe tereny,
- porządkowanie obszarów objętych procesami semi- i suburbanizacyjnymi poprzez określenie stabilnych granic rozwoju terenów zurbanizowanych jako terenów wymagających sporządzenia planów miejscowych.

3) Rozwój i podnoszenie jakości przestrzeni zurbanizowanej w ramach zwartego (energooszczędnego) miasta:
   - rewitalizacja i rewaloryzacja zdegradowanych dzielnic przemysłowych,
   - rewitalizacja monofunkcyjnych dzielnic mieszkaniowych – wzbogacanie usługami podstawowymi (sklepy), administracji (biura), sportu, oświaty i kultury w celu zapewnienia mieszkańcom realizacji ich podstawowych potrzeb w ramach ich najbliższego otoczenia,
   - rewaloryzacja zdegradowanych przestrzeni przyrodniczych dla ich rekreacyjnego wykorzystania,
   - rozwój struktur przestrzennych służących wzmacnianiu bazy ekonomicznej i gospodarczej,
   - rozwój i podnoszenie jakości zagospodarowania przestrzeni publicznych.
4) Wzmacnianie zewnętrznych i wewnętrznych powiązań komunikacyjnych:
   - realizacja obwodnic Lublina w ciągach dróg ekspresowych (S12/17, S19),
   - realizacja obwodnic miast satelitarnych,
   - realizacja pierścieniowego układu komunikacyjnego (wewnętrznego i zewnętrznego).
5) Budowa zintegrowanego systemu transportu publicznego:
   - realizacja kolei aglomeracyjnej,
   - realizacja elementów infrastruktury (dworce, przystanki, parkingi P+R) zapewniających integrację poszczególnych gałęzi transportu,
   - realizacja systemu sterowania ruchem ulicznym,
   - rozwój sieci ścieżek rowerowych.
6) Rozwój efektywnych systemów sieci infrastruktury technicznej i gospodarki komunalnej:
   - rozbudowa sieci infrastruktury komunalnej z uwzględnieniem włączania podmiejskich (urbanizujących się) jednostek osadniczych w miejskie systemy infrastruktury, w tym przede wszystkim w zakresie infrastruktury kanalizacyjnej i ciepłowniczej,
   - organizacja systemu unieszkodliwiania ścieków w ekologicznych obszarach funkcjonalnych, tj. na terenach nie objętych zasięgiem aglomeracji ściekowych,
   - realizacja miejskich sieci kanalizacji deszczowej w dostosowaniu do zmieniających się warunków hydroklimatycznych,
   - rozbudowa dystrybucyjnych sieci gazowych,
   - realizacja infrastruktury służącej ujmowaniu wód powierzchniowych dla celów komunalnych i przemysłowych,
   - kompleksowa realizacja instalacji unieszkodliwiania odpadów w ramach regionów gospodarowania odpadami komunalnymi,
   - rozbudowa i modernizacja sieci elektroenergetycznych.
7) Kształtowanie systemu powiązań przyrodniczych:
   - wzmacnianie powiązań pomiędzy SPM a regionalną siecią ekologiczną,
   - odtwarzanie i budowa zbiorników wodnych.
8) Współpraca pomiędzy samorządem województwa i samorządami lokalnymi, w tym przede wszystkim w zakresie planowania przestrzennego:
   - wspólne planowanie i programowanie zadań inwestycyjnych w wymiarze ponadlokalnym (strategia rozwoju obszaru LOM),
   - sporządzenie opracowania studialnego o charakterze ekofizjografii określającego przyrodnicze podstawy planowania przestrzennego w obrębie LOM, w tym przede wszystkim

w zakresie zintegrowanego i spójnego zarządzania zasobami naturalnymi oraz zasobami dziedzictwa kulturowego,
- prowadzenie monitorowania rozwoju, zmian w zagospodarowaniu przestrzennym oraz sposobu korzystania z zasobów naturalnych z zastosowaniem baz danych przestrzennych.

Przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju

1) W układach struktury funkcjonalno-przestrzennej różnicuje się priorytety rozwojowe dla poszczególnych jej elementów. W związku z tym przyjmuje się nadrzędność kierunków rozwoju służących wzmacnianiu lub utrzymaniu ich funkcji podstawowych (wiodących), tj. w odniesieniu do:
   - elementów węzłowych układu naturalnego – bezwzględne podporządkowanie wszelkiej działalności utrzymaniu funkcji przyrodniczej,
   - elementów węzłowych układu antropogenicznego – intensywny rozwój społeczno-gospodarczy z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania lokalnych systemów przyrodniczych decydujących o jakości przestrzeni zamieszkania,
   - elementów pasmowych układu naturalnego – podporządkowanie wszelkich działań utrzymaniu ciągłości powiązań ekologicznych,
   - elementów pasmowych (liniowych) układu antropogenicznego – rozwój infrastruktury transportowej zapewniającej sprawność powiązań komunikacyjnych i minimalizującej zagrożenia bezpieczeństwa publicznego,
   - elementów strefowych:
     - rozwój urbanizacji (w tym stref przemysłowych) z uwzględnieniem prawidłowego funkcjonowania systemów przyrodniczych i infrastrukturalnych w obszarach podmiejskich,
     - rozwój gospodarki rolnej i związanego z nią osadnictwa wiejskiego (w nawiązaniu do ukształtowanych struktur osadniczych) oraz funkcji towarzyszących z zachowaniem naturalnych wartości zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej na obszarach wiejskich.

2) Jako priorytetowe w zakresie budowy obwodnic ośrodków satelitarnych wskazuje się miasta:
   - Nałęczów – ze względu na konieczność uzyskania wymaganych dla uzdrowisk norm akustycznych,
   - Lubartów – ze względu na konieczność usprawnienia ruchu tranzytowego w ciągu drogi nr 19,
   - Bełżyce – ze względu na konieczność odciążenia miasta od ruchu tranzytowego na kierunku powiązania Lublin – Kamień / Solec nad Wisłą.

3) W ramach realizacji pierścieniowego układu komunikacyjnego LOM wskazuje się:
   - pierścień wewnętrzny oparty o zrealizowaną obwodnicę północną w ciągu drogi S12/17, realizowaną obwodnicę zachodnią w ciągu drogi S19 oraz planowaną tzw. południową obwodnicę wykorzystującą istniejące drogi lokalne i nowoprojektowane odcinki dróg,
   - pierścień zewnętrzny stanowiący połączenie miast wykorzystujący drogi wojewódzkie nr: 809, 826, 827, 834, 836, 829 oraz droga powiatowa nr 1548L.

4) Jako podstawę funkcjonowania kolei aglomeracyjnej wskazuje się układ linii kolejowych:
   - nr 7 w gminach: Mełgiew, Lublin, Nałęczów, Konopnica,
   - nr 30 w gminach: Lubartów, Niemce, Lublin,
   - nr 68 w gminach: Lublin, Niedrzwica Duża,
   - nr 581 Świdnik – Świdnik Port Lotniczy.

5) W ramach integracji systemów transportowych w obszarze LOM wskazuje się:
   - budowę dworca metropolitalnego w Lublinie,
   - dogęszczenie sieci przystanków w ramach kolei aglomeracyjnej,
   - budowę parkingów P+R,
   - realizacja terminala cargo przy Porcie Lotniczym w Świdniku,
   - realizację dworców przesiadkowych,
   - zwiększenie zasięgu obsługi komunikacją miejską.

6) Jako funkcje ośrodków osadniczych w obszarze LOM wymagające dalszego rozwoju uznaje się:
   - metropolitalną (w tym przede wszystkim: szkolnictwa wyższego, działalności naukowo-badawczej, kultury, sztuki i oświaty wyższego rzędu, obsługi biznesu i turystyki międzynarodowej, specjalistycznych usług medycznych, działalności kongresowo-wystawienniczej, przemysłu wysokiej techniki) – rdzeń LOM,
   - obsługi biznesu – Lubartów, Łęczna,
   - transportową i logistyczną – Lubartów,
   - przemysłową w zakresie wysokich technologii – Lubartów, Łęczna,
   - przemysłową w zakresie branż tradycyjnych dla regionu – Bełżyce, Bychawa, Piaski,
   - turystyczną – Nałęczów, Lubartów,
   - specjalistycznych usług medycznych – Łęczna, Nałęczów,
   - koncentracji przedsiębiorczości pozarolniczej – Lubartów, Łęczna, Bełżyce, Bychawa, Piaski, Niemce, Niedrzwica Duża, Dominów, Garbów, Mełgiew, Jastków, Wólka i Konopnica,
   - obsługi rolnictwa – Wojciechów, Strzyżewice, Jabłonna, Spiczyn i Mełgiew,
   - rekreacyjną – Wojciechów, Bychawa, Łęczna, Spiczyn, Zawieprzyce (gm. Spiczyn), Sobianowice (gm. Wólka), Snopków (gm. Jastków), Rudka Kozłowiecka, Dys, Zalesie (gm. Niemce), Dąbrówka (gm. Kamionka), Annobór (gm. Lubartów), Orlicz (gm. Garbów), Piaski, Niedrzwica Duża, Krężnica Jara (gm. Niedrzwica Duża), Prawiedniki (gm. Głusk) i Zalesie (gm. Bełżyce).

7) Ze względu na niski odsetek korzystających z gazu sieciowego, jako priorytetowe do rozbudowy dystrybucyjnych sieci gazowych wskazuje się gminy: Garbów, Bychawa, Piaski i Mełgiew.

8) Za główne elementy konstytuujące SPM w miastach LOM uznaje się:
   - Lublin – doliny rzeczne: Bystrzycy, Czerniejówki, Czechówki, suche doliny, lasy: Stary Las, Las Dąbrowa, zbiorniki wodne: Zalew Zemborzycki, tereny zieleni urządzonej (parki, skwery, zieleń osiedlowa), ogrody działkowe,
   - Świdnik – lasy: Las Adampol, Las Brzeziny, tereny zieleni urządzonej (parki, skwery, zieleń osiedlowa), ogrody działkowe,
   - Bychawa – doliny rzeczne: Gałęzówki, Kosarzewki, zbiorniki wodne: Podzamcze, stawy, tereny zieleni urządzonej (parki, skwery, zieleń osiedlowa), wąwozy,
   - Bełżyce – doliny rzeczne: Krężniczanka, zbiorniki wodne: stawy, tereny zieleni urządzonej (skwery, zieleń osiedlowa), ogrody działkowe,
   - Nałęczów – doliny rzeczne: Bystrej, Bochotniczanki, dopływ spod Sadurek, tereny zieleni urządzonej (Park Zdrojowy, parki, skwery, zieleń osiedlowa), lasy: Las Zakładowy, zbiorniki wodne: stawy Cynków, suche doliny,
   - Lubartów – dolina Wieprza, tereny zieleni urządzonej (park pałacowy, skwery, zieleń osiedlowa), ogrody działkowe,
   - Piaski – doliny rzeczne: Giełczwi, Sierotki, zbiorniki wodne: stawy w dolinie Sierotki, tereny zieleni urządzonej (skwery, zieleń towarzysząca)
   - Łęczna – doliny rzeczne: Wieprza, Świnki, tereny zieleni urządzonej (Park Podzamcze, skwery, zieleń osiedlowa), las w południowej części miasta.

VIII. ZADANIA I INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO

Wykaz inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym obejmuje zadania inwestycyjne ustalone w dokumentach przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub Sejmik Województwa Lubelskiego / Zarząd Województwa Lubelskiego.

W kwalifikowaniu inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym uwzględniono:
- charakter zadania (nie uwzględniono zadań o charakterze organizacyjnym),
- zasięg oddziaływania funkcjonalno-przestrzennego zadania inwestycyjnego,
- zgodność charakteru zadań z celami publicznymi określonymi w ustawie o gospodarce nieruchomościami.

Podstawę wprowadzenia zadań inwestycyjnych do *PZPWL* stanowią:
- dokumenty przyjęte przez Radę Ministrów:
  - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (dokument przyjęty Uchwałą Rady Ministrów nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r.),
  - Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 (dokument przyjęty Uchwałą Rady Ministrów nr 10 z dnia 25 stycznia 2011 r.),
  - Master plan dla transportu kolejowego w Polsce do 2030 r. (dokument przyjęty Uchwałą Rady Ministrów nr 277 z dnia 19 grudnia 2008 r.),
  - Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych - IV aktualizacja (dokument oczekujący na przyjęcie przez Radę Ministrów),
  - MasterPlan dla obszaru dorzecza Wisły (dokument przyjęty na posiedzeniu Rady Ministrów dniu 26 sierpnia 2014 r.),
  - Kontrakt Terytorialny dla Województwa Lubelskiego (Uchwała nr 235 Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2014 r.),
  - Program modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu 2012 – 2016,
  - Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (M.P. z 2011 r. Nr 49, poz. 549),
  - Dokumencie Implementacyjnym do Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.) – dokument przyjęty na posiedzeniu Rady Ministrów dniu 24 września 2014 r.
- dokumenty przyjęte przez właściwego ministra:
  - Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015 (dokument przyjęty przez Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej w listopadzie 2013 r.)
  - Dokument Implementacyjny do Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.) (dokument przyjęty przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju w grudniu 2013 r.),
- dokumenty przyjęte przez Sejmik Województwa Lubelskiego / Zarząd Województwa Lubelskiego:
  - Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Lubelskiego na lata 2014-2029 (Wykaz Planowanych i Realizowanych Wieloletnich Przedsięwzięć Województwa Lubelskiego) – Uchwała Nr XLVII/742/2014 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 lipca 2014 r.,
  - Plan rozwoju sieci dróg wojewódzkich Województwa Lubelskiego na lata 2012-2020 – Uchwała Nr CXXII/2471/2012 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 24 lipca 2012 r.,
  - Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego 2017 – Uchwała Nr XXIV/396/2012 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 lipca 2012 r.

1. Budowa, rozbudowa i przebudowa dróg publicznych, dróg rowerowych oraz obiektów i urządzeń łączności publicznej

Drogi krajowe

Zadania inwestycyjne umieszczone w Programie Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015
(*… - przedsięwzięcie uwzględnione w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego)

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
Budowa autostrady i dróg ekspresowych (z uwzględnieniem odcinków dróg stanowiących obwodnice miejscowości)			
1.	A2 na odcinku gr. województwa – Biała Podlaska – Kukuryki – gr. państwa	GDDKiA	Międzyrzec Podlaski, Biała Podlaska, Rokitno, Zalesie, Terespol
2.	* S12 gr. województwa – Puławy – Kurów – Lublin – Piaski – Dorohusk – gr. państwa (obwodnica Puław – II etap)		Puławy (m i gm.), Końskowola, Piaski, Trawniki, Siedliszcze, Chełm, Kamień, Dorohusk
3.	* S17 gr. województwa – Kurów – Lublin – Piaski – Zamość – Hrebenne – gr. państwa (obwodnica Tomaszowa Lub.)		Ryki (m. i gm.), Ułęż, Żyrzyn, Końskowola, Kurów, Markuszów, Garbów, Jastków, Niemce, Wólka, Lublin, Świdnik, Głusk, Mełgiew, Piaski, Fajsławice, Łopiennik Górny, Krasnystaw (m. i gm.), Izbica, Stary Zamość, Zamość, Sitno, Łabunie, Krynice, Tarnawatka, Tomaszów Lubelski (m. i gm.), Bełżec, Lubycza Królewska
4.	* S19 gr. województwa – Międzyrzec Podlaski – Lubartów – Lublin – Kraśnik – gr. województwa		Międzyrzec Podlaski (m. i gm.), Kąkolewnica, Radzyń Podlaski (m. i gm.), Borki, Kock, Firlej, Lubartów (m. i gm.), Niemce, Jastków, Konopnica, Niedrzwica Duża, Strzyżewice, Wilkołaz, Kraśnik (m. i gm.), Szastarka, Modliborzyce, Janów Lubelski
Budowa obwodnic miejscowości w ciągach dróg krajowych			
5.	Gorajca w ciągu drogi nr 74	GDDKiA	Radecznica

Drogi wojewódzkie

Zadania inwestycyjne umieszczone w Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2029
(*… - przedsięwzięcie uwzględnione w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego)

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
Budowa, rozbudowa i przebudowa dróg wojewódzkich			
6.	Budowa mostu na Wiśle w m. Kamień w ciągu drogi Nr 747 wraz z budową dróg dojazdowych	Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie	Łaziska
7.	Rozbudowa drogi Nr 747 na odcinku Konopnica-Kamień		Konopnica, Bełżyce (m. i gm.), Chodel, Opole Lubelskie, Łaziska
8.	Rozbudowa drogi Nr 835 na odcinku od km 43+750 do km 70+643,25 o dł.26,89325 km (z wyłączeniem odcinka od km 70+406 do km 70+599,50 realizowanego przez GDDKiA)		Wysokie, Turobin, Chrzanów, Goraj, Frampol (m. i gm.)
9.	Budowa drogi Nr 809 stanowiącej dojazd do węzła "Jakubowice" wciągu dróg ekspresowych S12, S17, S19 (GP)		Jastków
10.	Rozbudowa drogi Nr 846 na odcinku od km 6+100 do km 12+100 oraz od km 12+910 do km 21+393 o dł. 14,483 km		Kraśniczyn, Wojsławice
11.	rozbudowa drogi Nr 808 na odcinku od km 8+000 do km 20+100 o dł. 12,100 km		Łuków, Stanin, Wojcieszków

12.	Rozbudowa drogi Nr 844 na odcinku Witków - granica państwa od km 80+250 do km 88+705,5 o dł. 8,4555 km	Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie	Dołhobyczów
13.	Rozbudowa skrzyżowań w m. Okuninka na drodze wojewódzkiej Nr 812		Włodawa
14.	* Rozbudowa drogi Nr 801 na odcinku od granicy woj. lubelskiego do skrzyżowania z drogą krajową S12 w miejscowości Puławy o długości ok. 35 km		Puławy (m. i gm.)
15.	Rozbudowa drogi Nr 829 na odcinku od km 22+073,40 do km 40+245 o dł. 18,81716 km		Łęczna (m. i gm.), Milejów, Trawniki
16.	Rozbudowa drogi Nr 837 na odcinku Nielisz-Sitaniec od km 48+000 do km 64+389 o dł. 16,389 km		Nielisz, Zamość

Zadania inwestycyjne umieszczone w Planie rozwoju sieci dróg wojewódzkich Województwa Lubelskiego na lata 2012-2020

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
Budowa i rozbudowa dróg wojewódzkich			
17.	Budowa drogi nr 747 (Solec nad Wisłą) – Opole Lubelskie – Bełżyce – Konopnica – dojazd do węzła „Konopnica" w ciągu S19	Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie	Konopnica
18.	Rozbudowa drogi nr 809 Lublin – Krasienin – Kierzkówka – Przytoczno na odc. Michów – Przytoczno		Michów, Jeziorzany
19.	Rozbudowa drogi nr 814 Radzyń Podlaski – Suchowola – Żminne od km 6+000 do km 20+928		Czemierniki, Wohyń, Siemień
20.	Rozbudowa drogi nr 815 Wisznice – Parczew – Siemień – Lubartów od km 26+662 do km 61+015		Parczew (m. i gm.), Siemień, Ostrówek, Niedźwiada, Lubartów (m. i gm.)
21.	Rozbudowa drogi nr 816 Terespol – Kodeń – Sławatycze – Włodawa – Dorohusk – Horodło – Zosin od km 133+350 do km 162+616		Dubienka, Horodło
22.	Rozbudowa drogi nr 820 Sosnowica Dwór – Łęczna od km 0+000 do km 29+566		Sosnowica, Ludwin, Łęczna (m. i gm.)
23.	Rozbudowa drogi nr 829 Łucka – Łęczna – Biskupice od km 0+067 do km 21+962		Lubartów, Spiczyn, Łęczna (m. i gm.)
24.	Rozbudowa drogi nr 833 Chodel – Kraśnik od km 0+000 do km 26+679		Chodel, Urzędów, Kraśnik (m.)
25.	Rozbudowa drogi nr 835 Lublin – Wysokie – Biłgoraj – (Sieniawa) na odc. Piotrków – Wysokie oraz Biłgoraj – gr. województwa		Jabłonna, Krzczonów, Wysokie, Biłgoraj, Księżpol, Tarnogród (m. i gm.)
26.	Rozbudowa drogi nr 838 Głębokie – Dorohucza – Trawniki – Fajsławice od km 15+365 do km 24+797		Trawniki, Fajsławice
27.	Rozbudowa drogi nr 846 Małochwiej Duży – Wojsławice – Teratyn na odcinku od km 0+100 do km 6+100 o dł. 6 km oraz na odcinku od km 6+100 do km 21+393 o dł. 15,293 km		Kraśniczyn
28.	Rozbudowa drogi nr 850 Tomaszów Lubelski – Józefówka – Alojzów od km 0+042 do km 5+600 oraz od km 8+000 do km 10+200		Tomaszów Lubelski (m. i gm.), Tarnawatka, Rachanie

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
29.	Rozbudowa drogi nr 853 Nowy Majdan – Tomaszów Lubelski (na odc. 3,5 km na terenie gm. Tomaszów Lubelski)	Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie	Tomaszów Lubelski
30.	Budowa drogi nr 867 (Werchrata) – Hrebenne – obejście m. Siedliska		Lubycza Królewska
31.	Budowa obwodnicy Nałęczowa w ciągu drogi nr 830		Nałęczów, Wąwolnica

Zadania inwestycyjne umieszczone w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
Budowa, rozbudowa i przebudowa dróg wojewódzkich			
32.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 835 (1. Odcinek od km 10+014 do km 43+162, Lublin-Wysokie, 33,148 km)	Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie	Głusk, Jabłonna, Krzczonów, Wysokie
33.	Budowa drogi wojew6dzkiej 747 stanowiącej dojazd do węzła „Konopnica" obwodnicy Lublina w ciągu DK Nr 19 na odcinku Radawiec Duży- węzeł Konopnica		Konopnica

Trasy rowerowe

Zadania inwestycyjne umieszczone w Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2029

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
34.	Budowa trasy rowerowej w Polsce Wschodniej	Zarząd Dróg Wojewódzkich w Lublinie	Konstantynów, Janów Podlaski, Rokitno, Zalesie, Terespol, Kodeń, Sławatycze, Hanna, Włodawa, Wola Uhruska, Ruda-Huta, Chełm, Siennica Różana, Krasnystaw, Izbica, Nielisz, Sułów, Szczebrzeszyn, Zwierzyniec, Józefów, Susiec

Teleinformatyka

Zadania inwestycyjne umieszczone w Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2029

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
35.	Sieć szerokopasmowa Polski Wschodniej	Departament Gospodarki i Innowacji UMWL	obszar województwa

2. Budowa, rozbudowa i przebudowa linii kolejowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą

Zadania inwestycyjne umieszczone w Master planie dla transportu kolejowego w Polsce do 2030 r., Wieloletnim Programie Inwestycji Kolejowych do roku 2015 oraz w Dokumencie Implementacyjnym do Strategii Rozwoju Transportu do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.)
(*… - przedsięwzięcie uwzględnione w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego)

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
Modernizacja linii kolejowych			
36.	* nr 2/E20, C-E20 Warszawa – Terespol – gr. państwa z dostosowaniem do prędkości 141-160 km/h	PKP PLK S.A.	Łuków (m. i gm.), Trzebieszów, Międzyrzec Podlaski (m. i gm.), Drelów, Biała Podlaska (m. i gm.), Zalesie, Piszczac, Terespol (m. i gm.)
37.	* nr 7/C28 Warszawa – Lublin z dostosowaniem do prędkości 141-160 km/h)		Stężyca, Dęblin, Puławy (m. i gm.), Końskowola, Kurów, Wąwolnica, Nałęczów, Jastków, Konopnica, Lublin
38.	nr 7/C28 na odcinku Lublin – Chełm – Dorohusk z dostosowaniem do prędkości 101-120 km/h		Lublin, Świdnik, Mełgiew, Milejów, Trawniki, Rejowiec Fabryczny (m. i gm.), Rejowiec, Chełm (m. i gm.), Dorohusk
39.	nr 12/C-E20 Skierniewice – Łuków z dostosowaniem do prędkości 101-120 km/h		Stoczek Łukowski (m. i gm.), Stanin, Łuków (m. i gm.)
40.	nr 450 Kobylany – Wólka w stacji Małaszewicze		Terespol, Zalesie
41.	* nr 68 na odc. Lublin – Stalowa Wola Rozwadów wraz z elektryfikacją		Lublin, Niedrzwica Duża, Wilkołaz, Kraśnik (m. i gm.), Zakrzówek, Szastarka, Trzydnik Duży, Potok Wielki
42.	* nr 30 na odc. Parczew – Łuków		Parczew (m. i gm.), Milanów, Wohyń, Radzyń Podlaski, Ulan Majorat, Łuków (m. i gm.)
Modernizacja mostów			
43.	most w km 211,657 linii kolejowej nr 2 Warszawa - Terespol	PKP PLK S.A.	Terespol

Zadania inwestycyjne umieszczone w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
Modernizacja linii kolejowych			
44.	Modernizacja linii kolejowej Nr 30 Lubartów – Parczew	PKP PLK S.A.	Lubartów, Niedźwiada, Siemień, Parczew
45.	Modernizacja linii kolejowej Nr 69 Rejowiec – Hrebenne		Rejowiec Fabryczny, Rejowiec, Krasnystaw, Izbica, Nielisz, Zamość, Zwierzyniec, Józefów, Susiec, Bełżec, Lubycza Królewska
46.	Modernizacja linii kolejowej Nr 72 Zamość – Hrubieszów Miasto (na odcinku Zawada – Zamość)		Zamość
47.	Budowa Kolejowego Terminala Przeładunkowego w ramach Strategicznych Inwestycji Terytorialnych Chełma		Chełm

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
48.	Budowa terminala przeładunkowego materiałów sypkich i gabarytowych na stacji Zamość – Bortatycze LHS oraz stacji Zamość – Majdan	PKP Linia Hutnicza Szerokotorowa sp. z o.o.	Zamość

3. Budowa i rozbudowa przewodów i urządzeń służących do przesyłania lub dystrybucji płynów, gazów i energii elektrycznej wraz z infrastrukturą towarzyszącą

Elektroenergetyka

Zadania inwestycyjne umieszczone w *KPZK 2030*

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
49.	Budowa linii 400 kV relacji Kozienice – Siedlce Ujrzanów	PSE SA	Łuków, Stoczek Łukowski
50.	Budowa 2-torowej linii 400 kV Chełm – Lublin Systemowa		Chełm, Wierzbica, Siedliszcze, Cyców, Puchaczów, m. Łęczna, Łęczna, Spiczyn, Niemce, Wólka
51.	Budowa linii 400 kV Chełm - Mokre - Jarosław		Chełm, Siennica Różana, Kraśniczyn, Skierbieszów, Izbica, Stary Zamość, Zamość, Łabunie, Krynice, Tarnawatka, Krasnobród, Tomaszów Lubelski, Susiec
52.	Rozbudowa stacji Chełm (220/110 kV o pole 400 kV)		Chełm
53.	Rozbudowa stacji Puławy (według *Planu rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2010 - 2025* inwestycja określona jest jako *Budowa stacji 400/220 kV Puławy*)		Puławy
54.	Rozbudowa stacji 400/110 kV Lublin Systemowa związana z wprowadzeniem linii 400 kV Chełm – Lublin Systemowa oraz w związku z realizacją inwestycji związanej z przyłączeniem bloku Elektrowni Łęczna		Niemce
55.	Budowa linii 220 kV Lublin Systemowa – Abramowice		Lublin, Niemce
56.	Linia Lublin Wschód – Lublin Systemowa[21]		Puchaczów, Łęczna, Spiczyn, Niemce, Wólka, Lublin
57.	Budowa stacji Lublin Wschód[22]		okolice Łęcznej

[21] Zadanie inwestycyjne nie zostało uwzględnione w zaktualizowanym *Planie rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2010 - 2025* (luty, 2014 r.)

Gospodarka paliwowa

Zadania inwestycyjne umieszczone w *KPZK 2030*

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
58.	Rozbudowa krajowej sieci przesyłu gazu DN 700 Rozwadów – Końskowola - Wronów	GAZ-System SA	Końskowola, Kurów, Wąwolnica, Poniatowa, Wojciechów, Bełżyce, Chodel, Urzędów, Dzierzkowice, Kraśnik, Trzydnik Duży
59.	Rozbudowa krajowej sieci przesyłu gazu DN 500 Wronów – Rembelszczyzna		Końskowola, Żyrzyn, Ułęż, Ryki
60.	Rozbudowa węzła Wronów		Końskowola
61.	Budowa ropociągu surowcowego relacji Brody – Płock, jako rozwijanie sieci TEN-E, rozbudowa systemu przesyłu surowców naftowych – (*Inter Mare*) Odessa – Brody – Gdańsk	Sarmatia Sp. z o. o.	Horodło, Hrubieszów, Uchanie, Wojsławice, Leśniowice, Siennica Różana, Krasnystaw, Łopiennik Górny, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze, Puchaczów, Łęczna, Ludwin, Ostrów Lubelski, Serniki, Niedźwiada, Siemień, Milanów, Wohyń, Komarówka Podlaska, Łomazy, Biała Podlaska, Leśna Podlaska, Konstantynów

4. Budowa, rozbudowa i modernizacja publicznych urządzeń oczyszczania i odprowadzania ścieków oraz odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym ich składowania

Gospodarka wodno-ściekowa

Zadania inwestycyjne umieszczone w *Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych (IV aktualizacja)*

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
62.	Budowa oczyszczalni ścieków	samorządy lokalne (gmina wiodąca w aglomeracji)	Milanów, Trzydnik Duży, Niedrzwica Duża, Gościeradów, Kurów, Niedźwiada, Potok Wielki, Ulan-Majorat, Wohyń, Dębowa Kłoda, Rossosz, Jeziorzany, Uścimów
63.	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków		Chełm, Biała Podlaska, Ryki, Puławy, Kraśnik, Międzyrzec Podlaski, Hrubieszów, Janów Lubelski, Włodawa, Radzyń Podlaski, Bychawa, Terespol, Bełżyce, Zwierzyniec, Milejów, Modliborzyce, Nałęczów, Niemce, Werbkowice, Tarnogród, Kazimierz Dolny, Kock, Bełżec, Adamów, Krasnobród, Piaski, Frampol, Trawniki, Puchaczów, Rejowiec, Tereszpol, Wierzbica, Strzyżewice, Wojcieszków, Czemierniki, Stoczek Łukowski, Strzyżewice, Stanin, Trzebieszów, Konstantynów, Obsza, Wola Uhruska, Komarówka Podlaska, Kamionka, Serniki.

[22] Zadanie inwestycyjne nie zostało uwzględnione w zaktualizowanym *Planie rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2010 - 2025* (luty, 2014 r.)

Gospodarka odpadami

Zadania inwestycyjne umieszczone w Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubelskiego 2017

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według Regionu gospodarowania odpadami komunalnymi
64.	Budowa / rozbudowa stacji przeładunkowych	WOD-KAN Biała Podlaska, gminy	Region Biała Podlaska
65.	Budowa / rozbudowa składowiska odpadów	WOD-KAN Biała Podlaska, gminy	Region Biała Podlaska
		ZZO w Wincentowie, ZZO we Włodawie, PGKiM sp z.o.o. Łęczna	Region Centralno - Wschodni
		Miasto Lublin	Region Centralny
		ZPOK Srebrzyszcze	Region Chełm
		ZZO Kraśnik, ZZO w Bełżycach	Region Południowo - Zachodni
		PGK sp z.o.o. w Biłgoraju	Region Południowy
		ZZO m. Łasków, ZZO w m. Rogóźno, PGK sp z.o.o. w Biłgoraju	Region Południowy
		b.d.	Region Północno - Zachodni
		ZUK Puławy	Region Puławy
66.	Budowa / rozbudowa instalacji sortowania odpadów	ZZO we Włodawie	Region Centralno - Wschodni
67.	Budowa / rozbudowa instalacji przekształcania odpadów	PGKiM sp z.o.o. Łęczna	Region Centralno - Wschodni
		Miasto Lublin, ZZO w Lubartowie	Region Centralny
		ZPOK Srebrzyszcze	Region Chełm
		ZZO Kraśnik, ZZO w Bełżycach	Region Południowo - Zachodni
		PGK sp z.o.o. w Biłgoraju	Region Południowy
		Związek Komunalny Gmin Powiatu Radzyńskiego	Region Północno - Zachodni
		ZUK Puławy	Region Puławy
		PGK sp z.o.o. Zamość	Region Zamość

5. Budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacja i utrzymywanie wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego

Zadania inwestycyjne umieszczone w MasterPlanie dla obszaru dorzecza Wisły
(*… - przedsięwzięcie uwzględnione w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego)

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
Budowa zbiorników retencyjnych			
68.	Budowa zbiornika małej retencji Brodzica w Hrubieszowie (lista 2, poz. 95)	Gmina Miejska Hrubieszów	Hrubieszów (gm. miejska)
69.	Budowa zbiornika retencyjnego z jazem Wolica w miejscowości Topola (lista 2, poz. 94)	Gmina Izbica	Izbica
70.	Budowa zbiornika retencyjnego Witowice – Chrząchów (lista 2, poz. 168)	Gmina Końskowola	Końskowola
71.	* Budowa zbiornika Oleśniki na rzece Wieprz (lista 2, poz. 166)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Łopiennik Górny, Krasnystaw, Rejowiec Fabryczny, Trawniki
72.	Budowa zbiornika małej retencji w miejscowości Biała Podlaska (lista 2, poz. 96)	Gmina Miejska Biała Podlaska	M. Biała Podlaska
73.	Budowa zbiornika małej retencji w Kaleniu (zrealizowany) (lista 2, poz. 25)	Gmina Markuszów	Markuszów
74.	Budowa zbiornika wodnego Szczecin (lista 2, poz. 161)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Puchaczów, Ludwin
75.	Budowa zbiornika małej retencji wodnej Poczekajka (lista 2, poz. 92)	Gmina Rejowiec Fabryczny	Rejowiec Fabryczny (gm. wiejska)
76.	Budowa zbiornika retencyjnego w miejscowości Brody Małe (lista 2, poz. 165)	Urząd Miasta Szczebrzeszyn	Szczebrzeszyn (obszar wiejski)
77.	Budowa zbiornika retencyjnego w miejscowości Kobylany (lista 2, poz. 97)	Gmina Terespol	Terespol (gm. wiejska)
78.	Budowa zbiornika wodnego Piaski (lista 2, poz. 167)	Gmina Piaski	Trawniki, Piaski (obszar wiejski)
79.	Budowa zbiornika wodnego Wąwolnica (lista 2, poz. 188)	Gmina Wąwolnica	Wąwolnica
80.	Budowa zbiornika wodnego Wola Żółkiewska na rzece Żółkiewka w km 24+880 (lista 2, poz. 93)	Gmina Żółkiewka	Żółkiewka
81.	Budowa zbiornika wodnego małej retencji na rzece Jacynka w miejscowości Jacnia (lista 2, poz. 10)	Gmina Adamów	Adamów (pow. zamojski)
82.	Budowa zbiornika małej retencji „Czajki” w gminie Kraśniczyn (lista 2, poz. 11)	Gmina Kraśniczyn	Kraśniczyn
83.	Odbudowa jazu Sielczyk na rzece Krzna w km 36+350 w m. Biała Podlaska (lista 2, poz. 21)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Biała Podlaska (gmina miejska)
Rozbudowa / modernizacja zbiorników retencyjnych			
84.	Odbudowa i uszczelnienie grobli i czaszy zbiornika Żelizna (lista 1, poz. 619)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Drelów, Komarówka Podlaska
85.	Odbudowa zbiornika Zaborek i Kozioł wraz z obiektami towarzyszącymi (lista 1, poz. 712)		Janów Podlaski

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
86.	Remont i rozbudowa zbiornika Dratów w systemie Kanału Wieprz-Krzna, ob. 3 - grobla zbiornika Dratów w km 2+137 -3+340, gm. Łęczna, pow. łęczyński (lista 1, poz. 441)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Łęczna
87.	Remont i rozbudowa zbiornika Dratów w systemie Kanału Wieprz-Krzna, ob. 1 - grobla zbiornika Dratów wzdłuż Kanału Wieprz - Krzna w km 38+260 - 39+946 (kilometr 3+340 - 5+026 grobli zbiornika), gm. Łęczna, pow. łęczyński (lista 1, poz. 439)		Łęczna
88.	Remont i rozbudowa zbiornika Dratów w systemie Kanału Wieprz-Krzna, ob. 2 - grobla zbiornika Dratów w km 0+000- 2+137, gm. Łęczna, pow. łęczyński (lista 1, poz.440)		Łęczna
89.	Odbudowa zbiornika Krzczeń wraz z budowlami (lista 1, poz. 730)		Ludwin
90.	Odbudowa zbiornika Mytycze wraz z budowlami (lista 1, poz. 729)		Ostrów Lub. (obszar wiejski)
91.	Przebudowa grobli i budowli zbiornika Mosty - II etap - przebudowa grobli w km 0+000 - 2+080 i 5+270 - 8+040 i czaszy zbiornika, ob. 1 przebudowa grobli i budowli zbiornika w km 0+000 - 2+080, gm. Podedwórze (lista 1, poz. 612)		Podedwórze
92.	Przebudowa grobli i budowli zbiornika Mosty - II etap - przebudowa grobli w km 0+000 - 2+080 i 5+270 - 8+040 i czaszy zbiornika, ob. 3 odmulenie czaszy zbiornika na pow. 100 ha, gm. Podedwórze (lista 1, poz. 614)		Podedwórze
93.	Przebudowa grobli i budowli zbiornika Mosty - II etap - przebudowa grobli w km 0+000 - 2+080 i 5+270 - 8+040 i czaszy zbiornika, ob. 2 przebudowa grobli i budowli zbiornika w km 5+270 - 8+040, gm. Podedwórze (lista 1, poz. 613)		Podedwórze, Wyryki
94.	Modernizacja (przebudowa) grobli i budowli zbiornika Mosty gm. Podedwórze, pow. Parczew, woj. lubelskie (lista 1, poz. 234)		Podedwórze
95.	Odbudowa i uszczelnienie grobli i czaszy zbiornika Opole (lista 1, poz. 618)		Podedwórze, Jabłoń, Wisznice
96.	Odbudowa zbiornika Wytyczno wraz z budowlami (lista 1, poz. 731)		Urszulin
97.	Odbudowa zbiornika Zahajki wraz z budowlami (lista 1, poz. 728)		Wyryki
98.	Przebudowa zbiornika retencyjnego Gorzków (lista 1, poz. 713)	Gmina Gorzków	Gorzków
99.	Odbudowa zbiornika wodnego Leliszki na rzece Sołokija (lista 1, poz. 714)	Gmina Tomaszów Lubelski	Jarczów
100.	Zbiornik wodny "Zemborzyce" w Lublinie. Poprawa stanu technicznego i bezpieczeństwa powodziowego w zakresie budowli zapory czołowej z jazem (lista 1, poz.438)	Gmina Lublin	M. Lublin
Odbudowa i modernizacja systemów melioracyjnych			
101.	* Odbudowa i rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz - Krzna - etap I, element 1 w km 11+000 - 40+570 - Zad. I "Odbudowa i uszczelnienie koryta Kanału Wieprz - Krzna wraz z budowlami w km 11+000 - 40+570 Część III w km 30+530 - 40+570" (lista 1, poz. 725)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Ludwin, Puchaczów

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
102.	* Odbudowa i rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz - Krzna - etap I, element 2 w km 40+570 - 71+000 - Zad. II "Odbudowa i uszczelnienie koryta Kanału Wieprz - Krzna wraz z budowlami w km 40+570 - 71+000 Część I w km 40+570 - 49+730" (lista 1, poz. 594)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Ludwin, Uścimów
103.	Melioracje użytków rolnych "Szaniawy" gm. Trzebieszów pow. Łukowski - Etap I melioracje użytków rolnych na pow. 500 ha (lista 1, poz. 620)		Łuków (gm. wiejska), Trzebieszów, Kąkolewnica Wschodnia
104.	Halasy - melioracje użytków rolnych (lista 1, poz. 621)		Międzyrzec Podlaski (gm. wiejska)
105.	* Odbudowa i rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz - Krzna - etap I, element 1 w km 11+000 - 40+570 - Zad. I "Odbudowa i uszczelnienie koryta Kanału Wieprz - Krzna wraz z budowlami w km 11+000 - 40+570 Część II w km 21+150 - 30+530" (lista 1, poz. 724)		Milejów, Puchaczów
106.	Melioracje użytków rolnych "Nielisz" (lista 1, poz. 735)		Nielisz
107.	* Odbudowa i rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz - Krzna - etap I, element 2 w km 40+570 - 71+000 - Zad. II "Odbudowa i uszczelnienie koryta Kanału Wieprz - Krzna wraz z budowlami w km 40+570 - 71+000 Część III w km 59+570 - 71+000" (lista 1, poz. 727)		Sosnowica
108.	Kujawy - Jarczówek melioracje użytków rolnych, ob. 1a, 2 i 3 na pow. 243 ha, gm. Stanin, pow. Łuków (lista 1, poz. 912)		Stanin
109.	Kujawy - Jarczówek melioracje użytków rolnych, gm. Stanin, pow. Łuków, obiekt 1 (lista 1, poz. 233)		Stanin
110.	Melioracje użytków rolnych "Sułów" (lista 1, poz. 733)		Sułów, Szczebrzeszyn (miasto)
111.	* Odbudowa i rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz - Krzna - etap I, element 1 w km 11+000 - 40+570 - Zad. I "Odbudowa i uszczelnienie koryta Kanału Wieprz - Krzna wraz z budowlami w km 11+000 - 40+570 Część I w km 11+000 - 21+150" (lista 1, poz. 617)		Trawniki, Siedliszcze, Milejów
112.	Melioracje użytków rolnych "Trzeszczany" (lista 1, poz. 734)		Trzeszczany
113.	* Odbudowa i rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz - Krzna - etap I, element 2 w km 40+570 - 71+000 - Zad. II "Odbudowa i uszczelnienie koryta Kanału Wieprz - Krzna wraz z budowlami w km 40+570 - 71+000 Część II w km 49+730 - 59+710" (lista 1, poz. 726)		Uścimów, Sosnowica
114.	Odbudowa i rewitalizacja systemu wodnego Kanału Wieprz - Krzna - etap II, element 1 w km 71+000 - 139+890 - Zad. III "Odbudowa i uszczelnienie koryta Kanału Wieprz - Krzna wraz z budowlami w km 71+000 - 139+890 (lista 2, poz. 99)		Ludwin, Uścimów, Sosnowica, Dębowa Kłoda, Podedwórze, Jabłoń, Milanów, Komarówka Podl., Drelów, Międzyrzec Podl. (gm. wiejska), Międzyrzec Podl. (gm. miej.)
Budowa / rozbudowa wałów przeciwpowodziowych			
115.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Świeciechowskiej w km 0+000 – 8+180 gm. Annopol, pow. Kraśnik, ob. 1 w km 0+000-1+975 (lista 1, poz. 581)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Annopol

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
116.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Świeciechowskiej w km 0+000 – 8+180 gm. Annopol, pow. Kraśnik, ob. 2 w km 1+975-3+608 (lista 1, poz. 582)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Annopol
117.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Świeciechowskiej w km 0+000 – 8+180 gm. Annopol, pow. Kraśnik, ob. 3 w km 3+608-5+005 (lista 1, poz. 583)		Annopol
118.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Świeciechowskiej w km 0+000 – 8+180 gm. Annopol, pow. Kraśnik, ob. 4 w km 5+005-8+180 (lista 1, poz. 584)		Annopol
119.	Rozbudowa wału rzeki Wisły w dolinie Stężyckiej w km 0+000-4+100 wraz z wałem poprzecznym (dolinowym) na długości 4,100 km, gm. Dęblin i Stężyca, obiekt 5 - rozbudowa wału wiślanego w km od 0+110 do km 0+240 wraz z mobilnym systemem zabezpieczenia budynków MDK w Dęblinie (lista 1, poz. 425)		Dęblin
120.	Rozbudowa wału wstecznego rzeki Wieprz w km 0+000 - 4+027 (od mostu drogowego nad rzeką Wieprz do m. Masów), tj. na dł. 4,027 wraz z rozbudową wału przeciwpowodziowego "miejskiego" rzeki Wisły w km 0+000 - 0+795 (od mostu drogowego nad rzeką Wieprz do mostu kolejowego w m. Dęblin), tj. na dł. 0,795 km w dolinie Stężyckiej. (lista 1, poz. 616)		Dęblin
121.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w km 0+000 – 4+300 i wału wstecznego rzeki Wyżnicy w km 0+000 – 2+370 w dolinie Józefowskiej, gm. Józefów, pow. Opole Lubelskie (lista 1, poz. 585)		Józefów
122.	Budowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w m. Kazimierz Dolny (hektometr wału p.pow. w km 4+025 w Kazimierzu Dolnym a hektometrem wału w dolinie Puławsko - Parchacko - Bochotnickiej w km 0+000 w Bochotnicy) wraz z mobilnym zabezpieczeniem na cieku Grodarz w km 0+000 - 0+220 i budową kładki na rzece Bystrej (lista 1, poz. 615)		Kazimierz Dolny (miasto), Kazimierz Dolny (obszar wiejski)
123.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Puławsko - Parchacko - Bochotnickiej w km 0+000 - 4+580 oraz wału cofkowego rzeki Bystrej - ob. 3 wraz z kształtowaniem jej przekroju poprzecznego i podłużnego oraz układu poziomego, ob. 4 - rozbudowa wału ob. 3 w km 0+000 - 1+558, - wał cofkowy ob. 3 w km 0+000 - 0+068 - koryto rzeki Bystrej ob. 4 w km 0+000 - 0+455 (lista 1, poz. 929)		Kazimierz Dolny (obszar wiejski)
124.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Puławsko - Parchacko - Bochotnickiej w km 0+000 - 4+580 ob. 1 w km 3+203 - 4+580, gm. i m. Kazimierz Dolny, pow. Puławy, woj. lubelskie (lista 1, poz. 237)		Kazimierz Dolny (obszar wiejski)
125.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Puławsko - Parchacko - Bochotnickiej w km 0+000 - 4+580 ob. 2 w km 1+558 - 3+203, gm. i m. Kazimierz Dolny, pow. Puławy, woj. lubelskie (lista 1, poz. 240)		Kazimierz Dolny (obszar wiejski)
126.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Opolskiej w km 2+680-11+403 (11+024) gm. Łaziska, pow. Opole Lubelskie - obiekt 4 w km 9+480-11+024 na dł. 1,544 km (lista 1, poz. 424)		Łaziska

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
127.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Opolskiej w km 2+680-11+403 (11+024) gm. Łaziska pow. Opole Lubelskie - obiekt 3 w km 5+830-9+480 na długości 3,650 km (lista 1, poz. 127)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Łaziska
128.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Opolskiej w km 2+680-11+403 (11+024) gm. Łaziska, pow. Opole Lubelskie - obiekt 1 w km 2+680-4+420 na dług. 1,740 km (lista 1, poz. 575)		Łaziska
129.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Opolskiej w km 2+680-11+403 (11+024) gm. Łaziska, pow. Opole Lubelskie - obiekt 2 w km 4+420-5+830 na dł. 1,410 km (lista 1, poz. 576)		Łaziska
130.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w Dolinie Stężyckiej w km 4+100 – 9+600, obiekt 1 w km 4+100-5+292 na długości 1,192 km, gm. Stężyca (lista 1, poz. 577)		Stężyca
131.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w Dolinie Stężyckiej w km 4+100 – 9+600, obiekt 2 w km 5+292-8+262 na długości 2,970 km, gm. Stężyca (lista 1, poz. 578)		Stężyca
132.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w Dolinie Stężyckiej w km 4+100 – 9+600, obiekt 3 w km 8+262-9+600 na długości 1,338 km, gm. Stężyca (lista 1, poz. 579)		Stężyca
133.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w Dolinie Stężyckiej w km 4+100 – 9+600, obiekt 4 budowa pompowni w km 9+560 wraz z odbudową przepustu wałowego w km 9+533 w m. Prażmów (lista 1, poz. 580)		Stężyca
134.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w Dolinie Stężyckiej w km 9+600 - 14+200, tj. na długości 4,600 km, wraz z wałem poprzecznym (dolinowym) w km 0+000 – 0+516, tj. na długości 0,516 km w m. Piotrowice (lista 1, poz. 732)		Stężyca
135.	Rozbudowa wału rzeki Wisły w dolinie Stężyckiej w km 0+000-4+100 wraz z wałem poprzecznym (dolinowym) na długości 4,100 km, obiekt 1, 2, 3, 4 gm. Dęblin i Stężyca (lista 1, poz. 426)		Stężyca, Dęblin
136.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w Dolinie Stężyckiej w km 4+100 – 9+600, obiekt 5 odbudowa dna starorzecza rzeki Wisły na długości ok 9,9 km (na odcinku od Młynek do Prażmowa) (lista 2, poz. 87)		Stężyca
137.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego w m. Gołąb w km 2+500 – 8+700, obiekt 2 w km 5+620 – 8+700 na dł. 3,080 km, gm. Puławy (lista 1, poz. 128)		Puławy (gmina wiejska)
138.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego w m. Gołąb w km 2+500 – 8+700, obiekt 1 w km 2+500 – 5+620 na dł. 3,120 km, gm. Puławy (lista 1, poz. 232)		Puławy (gmina wiejska)
139.	Modernizacja obwałowania wstecznego rzeki Sanny w Dolinie Janiszowskiej w km 0+000 - 8+835, obiekt 4 odbudowa (modernizacja) wału w km 4+550 - 6+220 na dł. 1,670 km (lista 1, poz. 289)		Annopol
140.	Modernizacja obwałowania wstecznego rzeki Sanny w Dolinie Janiszowskiej w km 0+000 – 8+835, obiekt 5 odbudowa (modernizacja) wału w km 6+220 – 8+835 na dług. 2,615 km (lista 1, poz. 290)		Annopol

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
141.	Modernizacja (rozbudowa) obwałowania rzeki Wisły w Dolinie Opolskiej w km 20+310 – 23+360, ob. 1 w km 20+310 – 21+678 (lista 1, poz. 235)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Wilków
142.	Modernizacja (rozbudowa) obwałowania rzeki Wisły w Dolinie Opolskiej w km 20+310 – 23+360, ob. 2 i 3 w km 21+678 – 23+360 (lista 1, poz. 239)		Wilków
143.	Rozbudowa wału wstecznego prawego rzeki Chodelki w km 0+000 – 3+325, obiekt 4 w km 0+000 – 1+700 (lista 1, poz. 236)		Wilków
144.	Rozbudowa wału wstecznego prawego rzeki Chodelki w km 0+000 – 3+325, obiekt 5 w km 1+700 – 3+325 (lista 1, poz. 238)		Wilków
145.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Janiszowskiej zad. I Janiszów – Zabełcze w km 0+000 – (8+080) – 3+820 (11+900) m. i gm. Annopol, obiekt 2 w km 1+710 – 3+820 (lista 1, poz. 285)		Annopol (obszar wiejski)
146.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Janiszowskiej zad. I Janiszów – Zabełcze w km 0+000 – (8+080) – 3+820 (11+900) m. i gm. Annopol, obiekt 1 w km 0+000 – 1+710 (lista 1, poz. 286)		Annopol (obszar wiejski)
147.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Janiszowskiej zad. II Zabełcze – Opoka w km 3+820 – (11+900) – 7+080 (15+160) m. i gm. Annopol, obiekt 1 w km 11+900 – 13+300 (lista 1, poz. 287)		Annopol (obszar wiejski)
148.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Janiszowskiej zad. II Zabełcze – Opoka w km 3+820 – (11+900) – 7+080 (15+160) m. i gm. Annopol, obiekt 2 w km 13+300 – 15+160 (lista 1, poz. 288)		Annopol (obszar wiejski)
Odbudowa koryt i zabezpieczenie brzegów rzek			
149.	Zabezpieczenie prawego brzegu rzeki Wieprz w km 37 w m. Sobieszyn, gm. Ułęż, pow. Ryki, woj. lubelskie (lista 1, poz. 1130)	RZGW w Warszawie	Baranów, Ułęż
150.	Wykonanie opaski brzegowej w km 460-461 w m. Dorohusk, (lista 1, poz. 431)		Dorohusk
151.	Budowa opaski brzegowej w km 475 - 476 w m. Kolemczyce (lista 1, poz. 600)		Dorohusk
152.	Zabezpieczenie lewego brzegu rzeki Bug w km 496-497 w m. Skryhiczyn (lista 1, poz. 1128)		Dubienka
153.	Budowa opaski brzegowej w km 338-339 w m. Mościce (lista 1, poz. 1109)		Sławatycze
154.	Budowa ostróg na prawym brzegu rz. Wisły w km 396-397 w m. Stężyca (lista 1, poz. 555)		Stężyca
155.	Ubezpieczenie lewego brzegu rzeki Bug graniczny w km 268 - 269 w m. Krzyczew (lista 1, poz. 632)		Terespol (gm. wiejska)
156.	Odbudowa opaski brzegowej na rzece Wieprz w km 164,0 w m. Pełczyn, gm. Trawniki, pow. Świdnik, woj. lubelskie (lista 1, poz.394)		Trawniki
157.	Odbudowa opaski brzegowej w km 364 - 365 rzeki Bug w m. Stawki (lista 1, poz. 599)		Włodawa (gm. wiejska)
158.	Zabezpieczenie erodowanego brzegu rzeki Bug w km 381-382 w m. Orchówek (lista 1, poz. 1126)		Włodawa (gm. wiejska)

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
159.	Zabezpieczenie erodowanego brzegu rzeki Wieprz w km 14, w m. Sędowice, gm. Ryki, pow. Ryki, woj. lubelskie (lista 1, poz. 145)	RZGW w Warszawie	Ryki (obszar wiejski)
160.	Odbudowa koryta rzeki Wieprz w km 295+000-303+200 – gm. Tarnawatka, woj. lubelskie (lista 1, poz. 392)		Tarnawatka, Tomaszów Lubelski (gm. wiejska)
161.	Odbudowa budowli regulacyjnych na prawym brzegu rz. Wisły w m. Kępa Chotecka, gm. Wilków, pow. Opole Lubelskie (lista 1, poz. 110)		Wilków
162.	Odbudowa i wykonanie nowych budowli regulacyjnych na lewym brzegu rz. Wisły w rejonie ujścia rz. Plewki (lista 1, poz. 388)		Janowiec
163.	Odbudowa budowli regulacyjnych na prawym brzegu rz. Wisły w m. Wólka Gołębska (lista 1, poz. 387)		Puławy (gm. wiejska)
164.	Odbudowa opaski brzegowej w km 275-276 w m. Kuzawka (lista 1, poz. 113)		Hanna
165.	Przebudowa progu korekcyjnego rzeki Bystrzycy w km 24+720 w m. Lublin (lista 1, poz. 176)		M. Lublin
166.	Przebudowa 5 ostróg regulacyjnych na lewym brzegu rz. Wisły w km 307+900 – 308+800 w m. Wesołówka (lista 1, poz. 403)		Annopol (obszar wiejski)
167.	Przywrócenie parametrów eksploatacyjnych Drogi Wodnej Górnej Wisły na odcinku od Krakowa do Sandomierza i do ujścia Sanny (km 92+600 do 295+200) (lista 2, poz. 196)	RZGW w Krakowie	Annopol (obszar wiejski))
168.	Odbudowa koryta Kanału Podlipie w km 0+000 – 2+200 tj. 2,200 km w m. Moniaki, gm. Urzędów, pow. kraśnicki (lista 1, poz. 242)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Urzędów
169.	Odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego) koryta rzeki Bukowa w km 41+500 - 55+490 na długości 13,990 km (lista 2, poz. 175)		Biłgoraj (gm. wiejska), Frampol (obszar wiejski), Janów Lub. (obszar wiejski)
170.	Odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprz. oraz układu poziomego) koryta rzeki Złota Korchów (Złota Nitka) w km 0+000 - 16+300 na dł. 16,300 km (lista 2, poz. 174)		Księżpol
171.	Odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego) koryta Potoku Mucha w km 0+000 - 5+750, zadanie II w km 2+250 - 5+750,obiekt 1 i 2 na dł. 3,250 km (zrealizowane), gm. Łukowa, pow. Biłgoraj (lista 2, poz. 38)		Łukowa
172.	Odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego) koryta Potoku Mucha w km 0+000 - 5+750, zadanie I w km 0+000 - 2+250, tj. na dł. 2,250 km (zrealizowane), gm. Łukowa, pow. Biłgoraj (lista 2, poz. 39)		Łukowa
173.	Udrożnienie (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego) rzeki Stanianka w km 0+000 - 7+700, tj. 7,7 km wraz z zagospodarowaniem źródeł, gm. Potok Wielki, pow. Janów Lubelski (lista 2, poz. 79)		Potok Wielki, Zaklików
174.	Odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego) koryta Kanału Ulgi w km 0+000-2+120 w m. Hrubieszów (lista 1, poz. 109)		m. Hrubieszów
175.	Odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego) koryta rzeki Wełnianki w km 21+732 – 23+668 (lista 1, poz. 241)		Białopole

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
176.	Odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego) koryta rzeki Pasternik w km 2+000 – 4+077 (lista 1, poz. 291)	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Tarnogród (obszar wiejski)
177.	Zagospodarowanie terenu portu i terenu pobrzeża rzeki Wisły – cz. II w Puławach, realizowanego w ramach Projektu p.n. „Wykorzystanie walorów rzeki Wisły w celu budowy wspólnego produktu turystycznego przez Kazimierz Dolny, Puławy i Janowiec” (lista 1, poz. 173)	Miasto Puławy	Puławy (gm. miejska), Janowiec, Kazimierz Dolny (miasto)
178.	Budowa MEW przy istniejącym jazie piętrzącym wody rzeki Wieprz w miejscowości Turzyniec (lista 1, poz. 591)	Instytut OZE Sp. z o.o.	Zwierzyniec (obszar wiejski)

Zadania inwestycyjne umieszczone w Planie gospodarowania wodami w obszarze dorzecza Wisły

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
179.	Odbudowa zbiornika wodnego w Bochotnicy	WZMiUW w Lublinie	Kazimierz Dolny (obszar wiejski)
180.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Opolskiej w km 19+840 - 23+360 i obwałowania wstecznego prawego rzeki Chodelki		Wilków
181.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego odcinek Wisły w dolinie Puławsko – Parchacko - Bochotnickiej w km 0+000 - 4+580		Kazimierz Dolny (obszar wiejski)
182.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego Dęblin- Stężyca Piotrowice w km 0+000-14+312		Stężyca
183.	Odbudowa koryta rzeki Por i regulacja stosunków wodnych w jej dolinie. Odbudowa i modernizacja koryta rzeki Por dla uregulowania gospodarki wodnej na użytkach rolnych oraz odbudowa (kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego i układu poziomego koryta rzeki na odcinku 4+150-15+050 na dł. 10,90km)		Sułów, Radecznica
184.	Budowa wału wiślanego w Piotrowicach w km 14+312 - 16+312 na dł. 2,00 km oraz pompownia w miejscowości Piotrowice – Maciejowice		Stężyca
185.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Janiszowskiej		Annopol
186.	Ubezpieczenie lewego brzegu rzeki Bug w miejscowości Dorohusk	RZGW w Warszawie	Dorohusk
187.	Zabezpieczenie erodowanego brzegu Wisły w km 406 w miejscowości Drachalica		Stężyca
188.	Zabezpieczenie erodowanego prawego brzegu Wieprza w km 43 w miejscowości Blizocin		Kock
189.	Polder Stężycko – Maciejowicki z budowlami odwadniającymi i użytkowymi z pompownią w Prażmowie i śluzą w Młynkach	WZMiUW w Lublinie	Stężyca
190.	Odbudowa (kształtowanie) przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki Kosarzewka w km 0+000-24+000		Strzyżewice, Jabłonna, Bychawa

Zadania inwestycyjne umieszczone w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
191.	Rewitalizacja Doliny Krzny na terenie obszaru funkcjonalnego miasta Biała Podlaska	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	m. Biała Podlaska

Zadania inwestycyjne umieszczone w Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2029

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
192.	Remont i rozbudowa zbiornika Dratów w systemie Kanału Wieprz-Krzna, gm. Łęczna, pow. Łęczyński, obiekt 3 - grobla zbiornika Dratów km 2+137 -3+340	Wojewódzki ZMiUW w Lublinie	Ludwin
193.	Remont i rozbudowa zbiornika Dratów w systemie Kanału Wieprz-Krzna, gm. Łęczna, pow. Łęczyński, obiekt 1 - grobla zbiornika Dratów wzdłuż Kanału Wieprz - Krzna w km 38+260 - 39+946 (kilometr 3+340 - 5+026 grobli zbiornika)		Ludwin
194.	Remont i rozbudowa zbiornika Dratów w systemie Kanału Wieprz-Krzna, gm. Łęczna, pow. Łęczyński, obiekt 2 - grobla zbiornika Dratów w km 0+000- 2+137		Ludwin
195.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Świeciechowskiej w km 0+000 - 8+180 (8+184), obiekt 1 w km 0+000 -1+975 na długości 1,975 km, gm. Annopol, pow. Kraśnik		Annopol
196.	Kujawy-Jarczówek - melioracje użytków rolnych, ob. 1a, 2, gm. Stanin, pow. Łuków, woj. lubelskie		Stanin
197.	Rozbudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w dolinie Opolskiej w km 2+680-11+403 (11+024) gm. Łaziska, pow. Opole Lubelskie - obiekt 4 w km 9+480 -11+024 na dł. 1,544 km		Łaziska

6. Ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego

Zadania inwestycyjne umieszczone w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
198.	Muzeum - Miejsce Pamięci w Sobiborze (Państwowe Muzeum na Majdanku)	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Włodawa

7. Budowa, rozbudowa i modernizacja budynków dla urzędów organów władzy, administracji, a także publicznych obiektów ochrony zdrowia

Zadania inwestycyjne umieszczone w Wieloletniej Prognozie Finansowej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2029

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
199.	Rozbudowa i modernizacja Centrum Onkologii Ziemi Lubelskiej	Departament Zdrowia i Polityki Społecznej UMWL	m. Lublin

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
200.	Modernizacja Wojewódzkiej Przychodni Ginekologiczno - Położniczej	Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki im. Jana Bożego w Lublinie	m. Lublin
201.	Przebudowa budynku przy ul. Niecałej 20 w Lublinie na siedzibę Zarządu Dróg Wojewódzkich w Lublinie	Departament Mienia i Inwestycji UMWL	m. Lublin
202.	Budowa siedziby Urzędu Marszałkowskiego w Lublinie	Departament Mienia i Inwestycji UMWL	m. Lublin
203.	Przebudowa i przystosowanie obiektu WBP im. H. Łopacińskiego przy ul. Narutowicza 4 w Lublinie do wymogów ochrony przeciwpożarowej	Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie	m. Lublin
204.	Budowa Centrum Spotkania Kultur w Lublinie	Departament Mienia i Inwestycji UMWL	m. Lublin
205.	Modernizacja budynku Teatru Muzycznego oraz budynku Filharmonii im. Henryka Wieniawskiego w Lublinie	Departament Mienia i Inwestycji UMWL	m. Lublin
206.	Tworzenie i rozwój sieci współpracy centrów obsługi inwestora	Departament Gospodarki i Innowacji	obszar województwa
207.	Lubelskie Centrum Konferencyjne	Departament Mienia i Inwestycji UMWL	m. Lublin

Zadania inwestycyjne umieszczone w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubelskiego

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
208.	Przebudowy i Rozbudowy Samodzielnego Szpitala Klinicznego Nr 1 Uniwersytetu Medycznego w Lublinie	Ministerstwo Zdrowia	m. Lublin
209.	Budowa SOR wraz z wyposażeniem i lądowiskiem przy Powiatowym Centrum Zdrowia w Opolu Lubelskim (lokalizacja w Poniatowej)	Starostwo Powiatowe w Opolu Lubelskim	Poniatowa
210.	Szpitalny Oddział Ratunkowy z Lądowiskiem dla Smigtowc6w (1. Wojskowy Szpital Kliniczny z Poliklinika SPZOZ w Lublinie)	Inspektorat Wojskowej Służby Zdrowia	m. Lublin
211.	SOR- Szpitalny Oddział Ratunkowy w Lubartowie	Starostwo Powiatowe w Lubartowie	m. Lubartów

8. Budowa, rozbudowa i modernizacja obiektów oraz urządzeń niezbędnych na potrzeby obronności państwa i ochrony granicy państwowej

Zadania inwestycyjne umieszczone w Programie modernizacji Policji, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej i Biura Ochrony Rządu 2012 – 2016

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
212.	Budowa placówki Straży Granicznej Ulhówek	Nadbużański Oddział Straży Granicznej	Ulhówek

9. Poszukiwanie, rozpoznawanie, wydobywanie złóż kopalin objętych własnością górniczą

Zadania inwestycyjne umieszczone w MasterPlanie dla obszaru dorzecza Wisły

Lp.	Nazwa inwestycji	Podmiot odpowiedzialny za realizację zadania	Lokalizacja według gmin
213.	Wykonanie otworu badawczego Celejów GT-1 dla określenia możliwości występowania wód geotermalnych w miejscowości Celejów (lista 1, poz. 1134)	Termy Celejów	Wąwolnica

IX. NARZĘDZIA WDRAŻANIA PLANU

Wypełniając określone funkcje planu zagospodarowania przestrzennego województwa wskazuje się narzędzia jego wdrażania w odniesieniu do poszczególnych użytkowników przestrzeni oraz podmiotów mających wpływ na jej kształtowanie. Do głównych adresatów *PZPWL* należą:

- organy i instytucje rządowe, w zakresie:
  - rekomendacji do krajowej polityki przestrzennej,
  - uwarunkowań realizacji programów rządowych,

- samorządy sąsiednich województw, w zakresie:
  - rekomendacji do dokumentów regionalnej polityki przestrzennej,
  - koordynacji działań w obszarach stykowych województw,

- jednostki Samorządu Województwa Lubelskiego, w zakresie:
  - wniosków do wojewódzkich programów operacyjnych,
  - założeń polityk sektorowych (np. polityka miejska),
  - uwarunkowań dla realizacji regionalnych zadań sektorowych (ochrona przyrody, ochrona zasobów naturalnych, ochrona zasobów kulturowych, bezpieczeństwo publiczne),

- samorządy lokalne, w zakresie:
  - uwzględnienia ustaleń *PZPWL* w lokalnych dokumentach planistycznych,
  - zapewnienia przestrzennych warunków dla realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym,
  - uwzględnienia krajowych i regionalnych przesłanek dla rozwoju lokalnego (rekomendacje sektorowe),
  - przestrzennej identyfikacji obszarów funkcjonalnych,

- stowarzyszenia i organizacje pozarządowe, lokalne grupy działania, środowiska naukowe, korporacje, środowiska zawodowe i podmioty gospodarcze, głównie w zakresie informacyjno-edukacyjnym i promocyjnym.

1. Wnioski z Planu do gminnych dokumentów planistycznych

Zgodnie z przepisami *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest wiążący dla lokalnych dokumentów planistycznych, tj.:

- w odniesieniu do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (suikzp) – w zakresie zgodności z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego województwa,
- w odniesieniu do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy (mpzp) – w zakresie zadań samorządu województwa.

Jako elementy obligatoryjne ustaleń *PZPWL* (zapewniające realizację celu wiodącego i celów szczegółowych rozwoju przestrzennego województwa) wymagające uwzględnienia w suikzp, wskazuje się:

<u>w wymiarze ogólnym</u>

- zasady ogólne i szczegółowe określające nadrzędność funkcji i warunki kształtowania elementów struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa,
- kierunki działań, stanowiące katalog skoordynowanych (usystematyzowanych) przedsięwzięć (działań) zapewniających lub sprzyjających realizacji celów rozwojowych sfer zagospodarowania i obszarów funkcjonalnych,

<u>w wymiarze szczegółowym</u>

- przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju określające sposób realizacji oraz miejsce lub preferencje dla lokalizacji działania w przestrzeni,
- inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Jako elementy fakultatywne *PZPWL* (wynikające z funkcji kreacyjnej *Planu*) wskazuje się do uwzględnienia w studiach gmin:

- rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie, jako działania uzupełniające w ramach przyjętych kierunków działań oraz propozycje rozwiązań przestrzennych.

W odniesieniu do mpzp, jako elementy obligatoryjne, wskazuje się zadania samorządu województwa obejmujące inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

2. Rekomendacje do administracji rządowej

Rekomendacje do administracji rządowej obejmują główne działania w zakresie zagospodarowania przestrzennego wpływające na kształtowanie krajowej struktury funkcjonalno-przestrzennej wskazane do uwzględnienia w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, a także zadania kluczowe dla rozwoju województwa lubelskiego, których realizacja wymaga udziału organów administracji rządowej, tj. odpowiednio:

1) utworzenie obszarów ochronnych GZWP wraz z wprowadzeniem zasad zagospodarowania niezbędnych dla zapewnienia odpowiedniej jakości i ilości zasobów wód podziemnych dla obecnych i przyszłych pokoleń;

2) weryfikacja i korekta granic jednolitych części wód powierzchniowych transgranicznych odcinków rzek: Dopływ z Dołhobyczowa, Dopływ z Horoszczyc do granicy RP, Warężanka od źródeł do granic RP, Dopływ spod Oserdowa, Rzeczyca do granic RP, Dopływ spod Tarnoszyna, Dopływ I spod Żurawiec, Dopływ II spod Żurawiec, Sołokija od źródeł do granic RP, Rata od źródeł do granic RP, zgodnie z *Projektem wytycznych dotyczących identyfikacji części wód powierzchniowych dla zlewni rzeki Bug*;

3) weryfikacja jednolitych części wód podziemnych o charakterze transgranicznym oraz wyznaczenie transgranicznego obszaru ochronnego dla GZWP nr 407;

4) wpisanie na Światową Listę Rezerwatów Biosfery UNESCO projektowanego Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”;

5) wpisanie na Listę Światowego Dziedzictwa Geologicznego „UNESCO” planowanych geoparków: „Kamienny Las na Roztoczu” („Roztocze Wschodnie”) i „Małopolski Przełom Wisły”;

6) wpisanie na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO - Kaplicy Trójcy Świętej na Zamku Lubelskim, Szlaku Jagiellońskiego („Via Jagiellonica”);

7) uznanie za Pomnik Historii - Chełmskich Podziemi Kredowych, grupy drewnianych cerkwi greckokatolickich (Budynin, Bełżec, Chłopiatyn, Dłużniów, Hrebenne, Jarczów, Korczmin, Myców i Liski), grupy kościołów w typie renesansu lubelskiego (Kazimierz Dolny – kościół farny, Uchanie, Turobin), „Ogrodu Narodowych Pamiątek” (zespół pałacowo – parkowy) w Puławach, stadniny koni arabskich w Janowie Podlaskim, zespołu przestrzennego Zwierzyńca (w przypadku odstąpienia od uznania za pomnik historii układu przestrzennego w Zwierzyńcu postuluje się utworzenie parku kulturowego), terenu byłego Obozu Zagłady na Majdanku w Lublinie,

8) zorganizowanie przejść granicznych dla potrzeb lokalnego ruchu osobowego, w tym przejść granicznych sezonowych o charakterze turystycznym:
   - na granicy polsko-białoruskiej: Wygoda – Kostary, Kodeń – Stradiczi,
   - na granicy polsko-ukraińskiej: Dubienka – Kładniw, Budynin – Bełz, Dyniska Stare – Uhniw, Zbereże – Adamczuki (promowe), Kryłów – Kriecziw (promowe);

9) zorganizowanie przejść granicznych dla ruchu pieszego i rowerowego:
   - na granica polsko-białoruskiej: Terespol – Brześć (kładka),
   - na granica polsko-ukraińskiej: Hrebenne – Rawa Ruska, Dołhobyczów – Uhrynów;

10) uwzględnienie w krajowych planach rozwojowych ponadregionalnego znaczenia korytarza kolejowego relacji Dęblin – Radom – Idzikowice (CMK) – Koluszki – Łódź, który stanowi

najkrótsze połączenie Lublina z centralną, południową oraz południowo-zachodnią częścią kraju.

3. Rekomendacje do polityki przestrzennej sąsiednich regionów

Rekomendacje do polityki przestrzennej sąsiednich regionów obejmują zadania służące wzmacnianiu spójności przestrzennej, niezbędne do uwzględnienia w regionalnych dokumentach rozwojowych o charakterze strategicznym, planistycznym i operacyjnym.

3.1. Województwo mazowieckie

Ochrona i gospodarowanie środowiskiem przyrodniczym

gospodarowanie zasobami naturalnymi

Wspólne zadania w zakresie gospodarowania zasobami naturalnymi obejmują:

- ochronę zasobów wód podziemnych w granicach GZWP:
  - nr 222 „Dolina Środkowej Wisły”,
  - nr 405 „Niecka Radomska”,
  - nr 224 „Subzbiornik Podlasie”,
  - nr 215A „Subniecka Warszawska”,
  - nr 223 zbiornik międzymorenowy rzeki górny Liwiec,
- zapewnienie drożności rzek dla ryb dwuśrodowiskowych zgodnie z *KPZK 2030* i odpowiednimi programami województwa lubelskiego i mazowieckiego,
- ochronę wód powierzchniowych w obrębie zlewni rzeki Wisły,
- ustanowienie obszarów ochronnych zlewni rzek: Klukówki, Świdra oraz Wilgi,
- poprawę bilansu wód powierzchniowych w zlewniach rzek Wisły i Bugu poprzez koordynację budowy obiektów małej retencji.

ochrona przyrody

Kształtowanie spójnego systemu obszarów chronionych obejmującego:

- istniejące obszary chronione:
  - rezerwaty przyrody: „Topór”, „Kulak”, „Dąbrowy Seroczyńskie”,
  - parki krajobrazowe: Kazimierski, Wrzelowiecki, „Podlaski Przełom Bugu”,
  - obszary chronionego krajobrazu „Łukowski”, „Kraśnicki”, „Chodelski”, „Solec nad Wisłą”, „Dolina rzeki Zwolenki”,
  - obszary Natura 2000: 5 obszarów specjalnej ochrony ptaków: „Dolina Dolnego Bugu”, „Lasy Łukowskie”, „Dolina Środkowej Wisły”, „Małopolski Przełom Wisły” i „Dolina Liwca” oraz 6 specjalnych obszarów ochrony siedlisk: „Ostoja Nadbużańska”, „Dąbrowy Seroczyńskie”, „Podebłocie”, „Bagna Orońskie”, „Przełom Wisły w Małopolsce”, „Dolina Zwolenki”,
- projektowany Geopark „Małopolski Przełom Wisły”, jako element Europejskiej Sieci Geoparków.

kształtowanie środowiska

- Zapewnienie ciągłości leśnych i dolinnych powiązań ekologicznych o znaczeniu międzyregionalnym.

poprawa jakości środowiska

- Współpraca regionów w zakresie poprawy stanu czystości rzeki Wisły.

Gospodarka

przedsiębiorczość pozarolnicza

- Wzmacnianie funkcjonalnych powiązań gospodarczych Lublina z Warszawą w ramach kształtującej się metropolii sieciowej.
- Współpraca w zakresie wykorzystania przestrzeni gospodarczej w specjalnych strefach ekonomicznych obu województw.

rolnictwo

- Współpraca w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym zwłaszcza w zakresie produkcji zdrowej żywności oraz jej promocji w obszarze nadwiślańskim.
- Współpraca w zakresie promocji produkcji i przetwórstwa rolno-spożywczego w obszarze koncentracji gospodarstw hodowlanych na terenie Ziemi Łukowskiej i Południowego Podlasia.

gospodarcze wykorzystanie lasów

- Współpraca w zakresie gospodarki leśnej, szczególnie na terenie Nadleśnictw: Sarnaki, Biała Podlaska, Międzyrzec Podlaski, Łuków, Garwolin i Puławy.

turystyka

- Koordynacja przebiegu tras i szlaków turystycznych.
- Wspólne działania przy utworzeniu szlaków rowerowych: Eurovelo 11 oraz wiślanego.
- Kreowanie wspólnych ponadregionalnych produktów turystycznych.

Dziedzictwo kulturowe

- Utworzenie szlaku kulturowego Wisły.

Infrastruktura techniczna

elektroenergetyka

Powiązania międzyregionalne w zakresie elektroenergetyki obejmują:

- linię 400 kV Kozienice – Lublin Systemowa,
- linię 400 kV Kozienice – Siedlce,
- linię 400 kV Kozienice – Ostrowiec Świętokrzyski,
- linię 220 kV Kozienice – Puławy – Lublin,
- linię 220 kV - Rożki (koło Radomia) – Puławy,
- projektowaną linię 110kV Kozienice – Dęblin.

gazownictwo

Powiązania międzyregionalne w zakresie gazownictwa obejmują:

- gazociąg magistralny DN 700 mm: Wronów – Hołowczyce,
- gazociąg magistralny DN 500 mm i budowę drugiej nitki DN 700 mm: Wronów – Rembelszczyzna,
- gazociąg DN 150 mm: Hołowczyce – Biała Podlaska,
- gazociąg DN 200/150 mm: Gończyce – Łuków – Siedlce,
- planowany gazociąg magistralny DN 500 mm Wronów – Piotrków Trybunalski – Ostrów Wielkopolski.

gospodarka paliwowa

Powiązania międzyregionalne w zakresie gospodarki paliwowej obejmują:

- planowany ropociąg produktowy relacji Brody – Płock.

infrastruktura drogowa

Kształtowanie sprawnego systemu powiązań drogowych obejmuje:

- poprawę parametrów technicznych i użytkowych dróg krajowych
  - nr 2/E30 Berlin – Poznań – Warszawa – Siedlce – Biała Podlaska – Terespol – Brześć – Moskwa – Niżnyj Nowgorod,
  - nr 48 Tomaszów Mazowiecki – Białobrzegi – Kozienice – Sieciechów – Dęblin – Kock,
  - nr 63 granica państwa – Węgorzewo – Giżycko – Pisz – Łomża – Zambrów – Sokołów Podlaski – Siedlce – Sławatycze – granica państwa,
  - nr 76 Wilga - Garwolin – Stoczek Łukowski – Łuków,
- poprawę parametrów technicznych i użytkowych dróg wojewódzkich:
  - nr 803 Siedlce – Stoczek Łukowski,
  - nr 807 Maciejowice – Sobolew – Żelechów – Łuków,
  - nr 801 Warszawa – Karczew – Wilga – Maciejowie – Dęblin – Puławy,

  - nr 823 (droga nr 48) – Wola Wojcieszkowska – rz. Wisła – Borowa,
  - nr 738 Nowe Słowiki – Góra Puławska,
  - nr 747 Iłża – Lipsko – Solec n. Wisłą – Opole Lubelskie – Bełżce – Konopnica,
  - nr 811 Sarnaki – Konstantynów – Biała Podlaska,
  - nr 698 Siedlce – Łosice – Konstantynów – Terespol,
- budowę autostrady A2 Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa,
- budowę drogi ekspresowej S17 na odcinku Warszawa – Zakręt – Kurów – Lublin – Piaski,
- budowę drogi ekspresowej S12 relacji A1 (Piotrków Trybunalski) - Sulejów - Radom - Puławy - Kurów - Lublin - Piaski - Chełm - Dorohusk – gr. państwa (Kijów) z wykorzystaniem istniejących odcinków drogi krajowej nr 12,
- budowę drogi ekspresowej nr 19 (Grodno) relacji gr. państwa - Kuźnica - Sokółka - Korycin - Knyszyn -Dobrzyniewo Duże - Choroszcz - Siemiatycze - Lublin - Nisko - Rzeszów - Barwinek - gr, państwa (Preszow) z wykorzystaniem istniejących odcinków drogi krajowej nr 19,
- budowę mostu w Solcu n. Wisłą w ciągu drogi wojewódzkiej nr 747.

infrastruktura kolejowa

Kształtowanie sprawnego systemu powiązań kolejowych obejmuje poprawę parametrów technicznych i użytkowych linii kolejowych:

- nr 2/E20, C-E20 Warszawa – Terespol,
- nr 12/C-E20 Łowicz – Skierniewice – Pilawa – Łuków,
- nr 7 Warszawa – Lublin – Dorohusk,
- nr 26 Radom – Dęblin – Łuków.

transport wodny

W ramach rozwoju transportu wodnego wskazuje się:

- zapewnienie ciągłości przebiegu szlaku wodnego E40,
- wykorzystanie Wisły jako turystycznego szlaku wodnego.

Obronność i bezpieczeństwo publiczne

Główne zadania w zakresie obronności i bezpieczeństwa publicznego obejmują:

- uwzględnienie ograniczeń wynikających z funkcjonowania lotniska wojskowego w Dęblinie,
- ochrona przed powodzią oraz utrzymanie dobrego stanu wód rzek płynących, w szczególności rzeki Wisły oraz poprawa bilansu wód powierzchniowych w zlewniach rzek Wisły i Bugu poprzez koordynację budowy obiektów małej retencji.

Obszary funkcjonalne

W ramach koordynacji zarządzania rozwojem wykorzystującego regionalne instrumenty wsparcia wskazuje się:

- Obszar Funkcjonalny Powiśle,
- Obszar Funkcjonalny Gospodarki Hodowlanej.

3.2. Województwo podkarpackie

Ochrona i gospodarowanie środowiskiem przyrodniczym

gospodarowanie zasobami naturalnymi

Wspólne zadania w zakresie gospodarowania zasobami naturalnymi obejmują:

- ochronę zasobów wód podziemnych w granicach GZWP:
  - nr 428 „Dolina Kopalna „Biłgoraj – Lubaczów”,
  - nr 407 „Niecka Lubelska” (Chełm – Zamość).
- współpracę regionalna dla zachowania i wzmacniania znaczenia ekologicznego, edukacyjnego i społecznego Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Janowskie”.
- ustanowienie obszarów ochronnych zlewni rzek Tanwi oraz Bukowej.

ochrona przyrody

Kształtowanie spójnego systemu obszarów chronionych obejmującego:

- istniejące obszary chronione:
  - 3 parki krajobrazowe: PK Puszczy Solskiej, Południoworoztoczański PK i PK „Lasy Janowskie”,
  - 8 rezerwatów przyrody: „Nad Tanwią”, Imielty Ług”, Wisła pod Zawichostem”, „Las Bukowy”, Minokąt, „Łęka”, „Źródła Tanwi”, „Sołokija”,
  - 3 obszary chronionego krajobrazu: Roztoczański OCK, Kuryłowski OCK i Sieniawski OCK – połączenie Sieniawskiego OCK i Kuryłowskiego OCK oraz powiększenie do Kuryłowsko – Sieniawsko – Lubaczowskiego OCK,
  - obszary NATURA 2000: 3 obszary specjalnej ochrony ptaków: „Roztocze”, „Puszcza Solska” i „Lasy Janowskie” oraz 5 specjalnych obszarów ochrony siedlisk: „Uroczyska Puszczy Solskiej”, „Uroczyska Lasów Janowskich”, „Uroczyska Roztocza Wschodniego”, „Minokąt” oraz „Dolina Dolnej Tanwi”,
- projektowany Transgraniczny Rezerwat Biosfery „Roztocze”,
- projektowane Geoparki: „Kamienny Las na Roztoczu” i „Małopolski Przełom Wisły”, jako elementy Europejskiej Sieci Geoparków.

Gospodarka

przedsiębiorczość pozarolnicza

- Wzmacnianie funkcjonalnych powiązań gospodarczych Lublina z Rzeszowem w ramach kształtującej się metropolii sieciowej.
- Współpraca w zakresie wykorzystania przestrzeni gospodarczej w specjalnych strefach ekonomicznych obu województw.

rolnictwo

- Współpraca w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym zwłaszcza w zakresie produkcji zdrowej żywności oraz jej promocji w obszarze nadwiślańskim.

gospodarcze wykorzystanie lasów

- Współpraca w zakresie gospodarki leśnej na terenie nadleśnictw: Gościeradów, Janów Lubelski, Biłgoraj, Rozwadów, Rudnik, Nowa Dęba, Józefów i Tomaszów Lubelski.

turystyka

- Wspólne działania przy utworzeniu Transeuropejskiej Trasy Turystycznej (Trasy Rowerowej Polski Egzotycznej).
- Wspólne działania przy utworzeniu trasy rowerowej Polski Wschodniej (realizowanej z PO RPW).
- Wspólne działania zapewniające ochronę walorów uzdrowiskowych na pograniczu gmin: Biszcza i Potok Górny (woj. lubelskie) oraz Harasiuki (woj. podkarpackie).
- Udostępnianie walorów Leśnego Kompleksu Promocyjnego Lasy Janowskie.
- Udostępnienie walorów kulturowych dla rozwoju funkcji turystycznej obszarów stykowych.

Infrastruktura techniczna

elektroenergetyka

Powiązania międzyregionalne w zakresie elektroenergetyki obejmują:

- linię 220 kV relacji Stalowa Wola – Lublin,
- linię 110 kV Stalowa Wola - Janów Lubelski,
- modernizację linii 110 kV Tomaszów Płd. - Lubaczów, Zaklików - Budzyń, Nisko - Biłgoraj,
- budowę linii 400 kV od stacji Zamość-Mokre na obszar województwa podkarpackiego.

gazownictwo

Powiązania międzyregionalne w zakresie gazownictwa obejmują:

- gazociąg magistralny DN 700 mm Nisko – Wronów,
- gazociąg DN 250 mm Lubaczów – Zamość – Krasnystaw,
- gazociąg DN 150 mm Zaklików – Janów Lubelski – Biłgoraj,

- zasilanie w gaz ziemny gminy Potok Górny ze stacji redukcyjnej w miejscowości Kuryłówka (powiat leżajski).

gospodarka opadami

Powiązania międzyregionalne w zakresie gospodarki odpadami obejmują:

- wspólną gospodarkę odpadami w gminach: Potok Górny, Aleksandrów, Łukowa, Obsza włączonych do ZZO Leżajsk.

infrastruktura drogowa

Kształtowanie sprawnego systemu powiązań drogowych obejmuje:

- budowa drogi ekspresowej S19 od granicy państwa z Litwą w Kuźnicy przez Lublin – Rzeszów do granicy państwa ze Słowacją w Barwinku, w pierwszym etapie na odcinku Lublin – Rzeszów,
- poprawę parametrów technicznych i użytkowych dróg wojewódzkich:
  - nr 854 Annopol – Kosin – Antoniów – Gorzyce,
  - nr 855 Olbięcin – Zaklików – Stalowa Wola,
  - nr 857 Zaklików – Modliborzyce,
  - nr 858 Zarzecze – Biłgoraj – Zwierzyniec – Szczebrzeszyn,
  - nr 863 Kopki – Krzeszów – Tarnogród – Cieszanów,
  - nr 865 Jarosław – Oleszyce – Cieszanów – Bełżec,
  - nr 867 Sieniawa – Wola Mołodycka – Oleszyce – Lubaczów – Podemszczyzna – Werchrata – Hrebenne,
  - nr 877 Naklik – Leżajsk,
  - droga wojewódzka 865 Jarosław – Olszyce – Cieszanów – Bełżec,
  - nr 835 Lublin – Wysokie – Biłgoraj – Sieniawa – Przeworsk – Kańczuga – Dynów – Grabownica Starzeńska.

infrastruktura kolejowa

Kształtowanie sprawnego systemu powiązań kolejowych obejmuje poprawę parametrów technicznych i użytkowych linii kolejowych:

- nr 68 Lublin – Przeworsk,
- nr 65 (LHS) Hrubieszów Gr. - Sławków LHS,
- nr 66 Zwierzyniec – Stalowa Wola,
- nr 101 Munina – Hrebenne.

Bezpieczeństwo publiczne

Główne zadania w zakresie obronności i bezpieczeństwa publicznego obejmują:

- minimalizowanie zagrożenia powodziowego rzek: Wisły, Tanwi, Sanny oraz Bukowej.

Obszary funkcjonalne

W ramach koordynacji zarządzania rozwojem wykorzystującego:

- krajowe instrumenty wsparcia wskazuje się:
  - Przygraniczny Obszar Funkcjonalny,
- regionalne instrumenty wsparcia wskazuje się:
  - Obszar Funkcjonalny Powiśle,
  - Roztoczańsko-Puszczański Obszar Funkcjonalny.

3.3. Województwo podlaskie

Ochrona i gospodarowanie środowiskiem przyrodniczym

gospodarowanie zasobami naturalnymi

- Ochrona wód powierzchniowych w zlewni rzeki Bug.

ochrona przyrody

Kształtowanie spójnego systemu obszarów chronionych obejmującego:

- istniejące obszary chronione:
  - Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”,
  - Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Bugu”,
  - obszary Natura 2000: obszar specjalnej ochrony ptaków „Dolina Dolnego Bugu” oraz specjalny obszary ochrony siedlisk „Ostoja Nadbużańska”,
  - rezerwat przyrody „Kalinik”.

kształtowanie środowiska

- Zapewnienie ciągłości leśnych i dolinnych powiązań ekologicznych o znaczeniu międzyregionalnym.

poprawa jakości środowiska

- Współpraca w zakresie poprawy stanu czystości rzeki Bug.

Gospodarka

przedsiębiorczość pozarolnicza

- Wzmacnianie funkcjonalnych powiązań gospodarczych Lublina z Białymstokiem w ramach kształtującej się metropolii sieciowej.

turystyka

- Wspólne działania przy utworzeniu Transeuropejskiej Trasy Turystycznej (Trasy Rowerowej Polski Egzotycznej).
- Wspólne działania przy utworzeniu trasy rowerowej Polski Wschodniej (realizowanej z PO RPW).

Infrastruktura techniczna

infrastruktura drogowa

Kształtowanie sprawnego systemu powiązań drogowych obejmuje:

- budowę drogi ekspresowej S – 19 na odcinku Białystok – Międzyrzec Podlaski,
- utrzymanie połączenia promowego Gnojno – Niemirów przez rzekę Bug.

Obronność i bezpieczeństwo publiczne

Główne zadania w zakresie obronności i bezpieczeństwa publicznego obejmują:

- działania zapobiegające powodziom i ich skutkom w dolinie rzeki Bug oraz zabezpieczenia przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska.

Obszary funkcjonalne

W ramach koordynacji zarządzania rozwojem wykorzystującego:

- krajowe instrumenty wsparcia wskazuje się – Przygraniczny Obszar Funkcjonalny,
- regionalne instrumenty wsparcia wskazuje się – Nadbużański Obszar Funkcjonalny.

3.4. Województwo świętokrzyskie

Ochrona i gospodarowanie środowiskiem przyrodniczym

gospodarowanie zasobami naturalnymi

- Ochrona zasobów wód podziemnych w granicach GZWP:
  - nr 405 „Niecka Radomska”,
  - nr 422 „Zbiornik Romanówka”.

ochrona przyrody

Kształtowanie spójnego systemu obszarów chronionych obejmującego:

- istniejące obszary chronione:
  - obszary Natura 2000: obszar specjalnej ochrony ptaków „Małopolski Przełom Wisły" oraz specjalny obszar ochrony siedlisk „Przełom Wisły w Małopolsce",
  - rezerwat przyrody „Wisła pod Zawichostem",
- projektowany Geopark „Małopolski Przełom Wisły", jako element Europejskiej Sieci Geoparków,

kształtowanie środowiska

- Zachowanie spójności i ciągłości paneuropejskiego korytarza ekologicznego rzeki Wisły oraz ekologicznego obszaru węzłowego środkowej Wisły.

poprawa jakości środowiska

- Współdziałanie w zakresie poprawy stanu czystości rzeki Wisły.

Gospodarka

przedsiębiorczość pozarolnicza

- Wzmacnianie funkcjonalnych powiązań gospodarczych Lublina z Kielcami w ramach kształtującej się metropolii sieciowej.

rolnictwo

- Współpraca w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym zwłaszcza w zakresie produkcji zdrowej żywności oraz jej promocji w obszarze nadwiślańskim.

turystyka

- Wspólne działania zmierzające do lepszego oznakowania atrakcji turystycznych wzdłuż drogi nr 74 na odcinku Lublin – Kielce.
- Współpraca w wypromowaniu obszaru turystycznego doliny Wisły,
- Wspólne działania przy utworzeniu szlaków rowerowych: Eurovelo 11 oraz wislanego.
- Wspólne działania przy utworzeniu trasy rowerowej Polski Wschodniej (realizowanej z PO RPW).
- Udostępnienie walorów kulturowych dla rozwoju funkcji turystycznej obszarów stykowych.

Dziedzictwo kulturowe

- Promowanie historycznych szlaków kulturowych.

Infrastruktura techniczna

elektroenergetyka

Powiązania międzyregionalne w zakresie elektroenergetyki obejmują:

- linię 400 kV Kozienice – Ostrowiec Świętokrzyski,
- linię 110 kV Ożarów Miasto – Annopol.

infrastruktura drogowa

Kształtowanie sprawnego systemu powiązań drogowych obejmuje:

- poprawę parametrów technicznych i użytkowych drogi krajowej nr 74 Sulejów – Kielce – Opatów – Ożarów – Kraśnik – Janów Lubelski – Zamość – Zosin – wschodnia granica państwa
  do parametrów drogi ekspresowej (tzw. Szlaku Staropolskiego),
- poprawę parametrów technicznych i użytkowych dróg wojewódzkich
  - nr 759 (droga 777) – Piotrowice – rz. Wisła – Zabełcze – Opoka Duża – (droga 854),
  - nr 755 (droga 74) – Zawichost – Kosin (droga 854),

infrastruktura kolejowa

Kształtowanie sprawnego systemu powiązań kolejowych obejmuje:

- poprawę parametrów technicznych i użytkowych linii kolejowej nr 65 (LHS).

Obronność i bezpieczeństwo publiczne

Główne zadania w zakresie obronności i bezpieczeństwa publicznego obejmują:

- współdziałanie w sprawie ochrony przeciwpowodziowej doliny rzeki Wisły.

Obszary funkcjonalne

W ramach koordynacji zarządzania rozwojem wykorzystującego regionalne instrumenty wsparcia wskazuje się:

- Obszar Funkcjonalny Powiśle.

X. MONITORING REALIZACJI PLANU

Zgodnie z art. 45 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, plan zagospodarowania przestrzennego województwa podlega okresowej ocenie. Zarząd województwa, co najmniej raz w czasie kadencji sejmiku, dokonuje przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, opracowuje raport o jego stanie oraz sporządza ocenę realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Uwzględniając powyższe przyjmuje się kompleksową analizę ukierunkowaną na ocenę realizacji przyjętych w planie celów strategicznych, tj.:

1) wzmacnianie zewnętrznych powiązań sieciowych oraz poprawa spójności wewnątrzregionalnej w układzie przestrzennym i społeczno-gospodarczym,
2) wzrost konkurencyjności przestrzeni województwa pod względem atrakcyjności społeczno-gospodarczej i warunków życia,
3) harmonizowanie zagospodarowania i kształtowanie ładu przestrzennego w układach regionalnych i lokalnych województwa.

W odniesieniu do celu 1) zakłada się monitorowanie i ocenę stopnia realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie:

- rozwoju powiązań transportowych, w tym sieci:
  - dróg publicznych,
  - kolei,
  - przejść granicznych,
  - lotnisk,
  - dróg wodnych,
- rozwoju powiązań energetycznych, w tym infrastruktury:
  - elektroenergetycznej,
  - przesyłu gazu ziemnego,
  - przesyłu ropy naftowej.

W odniesieniu do celu 2) zakłada się monitorowanie i ocenę efektów realizacji przedsięwzięć rozwojowych dotyczących:

- rynku pracy, w tym:
  - struktura zatrudnienia,
  - poziom bezrobocia,
- zdrowia, w tym:
  - opieki medycznej i społecznej,
  - stanu zdrowia ludności,
  - lecznictwa uzdrowiskowego,
- edukacji, w tym:
  - struktury wykształcenia,
  - dostępności szkół,
- przedsiębiorczości, w tym:
  - struktury gospodarki,
  - innowacyjności,
  - sieciowości gospodarki,
- dostępu do infrastruktury komunalnej i teleinformatycznej, w tym:
  - wodociągowej,
  - kanalizacyjnej,
  - gazowej,
  - internetu szerokopasmowego,
- trendów demograficznych, w tym:
  - migracji,
  - struktury wieku ludności,
  - liczby ludności,
- mieszkalnictwa, rekreacji i wypoczynku, w tym:
  - standardów zamieszkania,

  - dostępności infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej,
- bezpieczeństwa, w tym:
  - ochrony przeciwpowodziowej,
  - ochrony przed suszą,
  - ratownictwa medycznego,
  - bezpieczeństwa w ruchu komunikacyjnym,
- tożsamości regionalnej, w tym:
  - stopnia ochrony dziedzictwa kulturowego (zasobów materialnych, krajobrazu kulturowego)
  - działalności kulturalnej (placówek i instytucji kulturotwórczych, wydarzeń kulturalnych)
  - produktów regionalnych (turystycznych, towarowych)

W odniesieniu do celu 3) zakłada się monitorowanie i ocenę zmian w zagospodarowaniu w kontekście przyjętych kierunków kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa tj. przede w zakresie:

- elementów węzłowych układu naturalnego, w tym stopień ochrony ostoi przyrody,
- elementów węzłowych układu antropogenicznego, w tym rozwoju funkcjonalnego i przestrzennego ośrodków: metropolitalnego, subregionalnych, ponadlokalnych i lokalnych,
- elementów pasmowych układu naturalnego, w tym:
  - ciągłości i drożności powiązań przyrodniczych (z uwzględnieniem rozwiązań techniczno-przestrzennych minimalizujących konflikty ekologiczne),
  - stopnia ochrony korytarzy ekologicznych,
- elementów liniowych układu antropogenicznego, w tym jakości powiązań transportowych,
- elementów strefowych obejmujących wyznaczone obszary funkcjonalne miast, w tym:
  - urbanizacji obszarów funkcjonalnych miast,
  - kształtowania zielonych pierścieni,
  - struktury użytkowania gruntów,
- elementów strefowych obejmujących obszary wiejskie, w tym:
  - koncentracji/rozpraszania zabudowy,
  - struktury użytkowania gruntów.

XI. SPIS RYSUNKÓW

Uwarunkowania rozwoju zagospodarowania przestrzennego

Rys. 1. Środowisko przyrodnicze – Udokumentowane złoża kopalin
Rys. 2. Środowisko przyrodnicze – Główne elementy systemu obszarów chronionych
Rys. 3. Środowisko przyrodnicze – Powiązania przyrodnicze

Kierunki rozwoju przestrzennego

Rys. 4. Struktura funkcjonalno-przestrzenna – Kierunki rozwoju przestrzennego
Rys. 5. System osadniczy – Infrastruktura społeczna i gospodarcza
Rys. 6. Środowisko przyrodnicze – Gospodarowanie zasobami naturalnymi
Rys. 7. Środowisko przyrodnicze – Ochrona przyrody
Rys. 8. Środowisko przyrodnicze – Kształtowanie środowiska
Rys. 9. Dziedzictwo kulturowe – Ochrona i kształtowanie tożsamości regionalnej
Rys. 10. Gospodarka – Rolnictwo i leśnictwo
Rys. 11. Gospodarka – Turystyka
Rys. 12. Infrastruktura – Transport
Rys. 13. Infrastruktura – Energetyka – Infrastruktura systemów energetycznych
Rys. 14. Infrastruktura – Energetyka – Odnawialne Źródła Energii
Rys. 15. Infrastruktura – Teleinformatyka
Rys. 16. Infrastruktura – Gospodarka wodno-ściekowa
Rys. 17. Infrastruktura – Gospodarka odpadami
Rys. 18. Obronność i bezpieczeństwo publiczne
Rys. 19. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym
Rys. 20. Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym
Rys. 21. Kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej LOM

XII. OBSZARY OCHRONY PRZYRODY I KRAJOBRAZU

Parki narodowe

Lp.	Nazwa PN	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony	Uwagi
1.	Poleski Park Narodowy	Stary Brus, Sosnowica, Urszulin, Ludwin, Hańsk, Wierzbica	• zróżnicowane genetycznie i morfologicznie torfowiska i bagna, • płytkie często zarastające jeziora, • mało przekształcone rzeki, • bogate florystycznie łąki, • różnorodne zespoły leśne z najwartościowszymi pod względem ekologicznym borami brzezinami i olsami bagiennymi	• powiększenie na terenie gmin: Urszulin, Ludwin, Hańsk, Stary Brus, Cyców, Puchaczów
2.	Roztoczański Park Narodowy	Zwierzyniec, Adamów, Józefów, Zamość	• lasy silnie zróżnicowane pod względem siedliskowym, gatunkowym i fitosocjologicznym, 18 zespołów leśnych, z których do najwartościowszych należą: buczyna karpacka, bór sosnowy i wyżynny jodłowy bór mieszany • bogactwo florystyczne – 700 gat. roślin naczyniowych • skład gatunkowy fauny nawiązujący do pierwotnej formy leśnej	

Rezerwaty przyrody

Lp.	Nazwa rezerwatu	Lokalizacja wg gmin	Lp.	Nazwa rezerwatu	Lokalizacja wg gmin
1.	Debry	Adamów	45.	Kra Jurajska	Łuków
2.	Wisła pod Zawichostem	Annopol	46.	Las Wagramski	Łuków
3.	Siedliszcze	Białopole	47.	Podzamcze	Miasto Bychawa
4.	Liski I	Białopole, Horodło	48.	Wolwinów	Miasto Chełm
5.	Obary	Biłgoraj	49.	Stasin	Miasto Lublin
6.	Stawska Góra	Chełm	50.	Łęg na Kępie	Miasto Puławy
7.	Torfowisko Sobowice	Chełm	51.	Popówka	Miączyn
8.	Bagno Serebryskie	Chełm, Ruda-Huta	52.	Czarny Las	Milanów
9.	Jezioro Świerszczów	Cyców	53.	Imielty Ług	Modliborzyce
10.	Torfowisko przy Jeziorze Czarnym	Cyców	54.	Jezioro Obradowskie	Parczew
11.	Królowa Droga	Dębowa Kłoda	55.	Wierzchowiska	Piaski
12.	Lasy Parczewskie	Dębowa Kłoda	56.	Warzewo	Podedwórze
13.	Suśle Wzgórza	Dołhobyczów	57.	Czapliniec koło Gołębia	Puławy
14.	Brzeźno	Dorohusk, Chełm	58.	Przecinka	Rachanie
15.	Roskosz	Dorohusk, Kamień	59.	Czapliniec w Uroczysku Feliksówka	Radzyń Podlaski
16.	Omelno	Drelów	60.	Bachus	Sawin
17.	Liski	Drelów	61.	Serniawy	Sawin
18.	Kacze Błota	Dzwola	62.	Broczówka	Skierbieszów
19.	Szklarnia	Dzwola, Janów Lubelski	63.	Kulak	Stoczek Łukowski
20.	Lasy Janowskie	Dzwola, Janów Lubelski	64.	Nowiny	Susiec
21.	Marynopole	Gościeradów	65.	Nad Tanwią	Susiec
22.	Doły Szczeckie	Gościeradów	66.	Skrzypny Ostrów	Tarnawatka
23.	Rogów	Grabowiec	67.	Szwajcaria Podlaska	Terespol
24.	Wygon Grabowiecki	Grabowiec	68.	Piekiełko	Tomaszów Lubelski

Lp.	Nazwa rezerwatu	Lokalizacja wg gmin	Lp.	Nazwa rezerwatu	Lokalizacja wg gmin
25.	Olszanka	Jabłonna	69.	Zarośle	Tomaszów Lubelski
26.	Chmiel	Jabłonna	70.	Kania	Trzebieszów
27.	Łęg Dębowy	Janów Podlaski	71.	Skarpa Dobużańska	Tyszowce
28.	Las Lipowy w Uroczysku Bukowiec	Jarczów	72.	Gliniska	Uchanie
29.	Czartowe Pole	Józefów	73.	Natalin	Urzędów
30.	Szum	Józefów	74.	Skarpa Dobrska	Wilków
31.	Stary Las	Konstantynów	75.	Krowia Wyspa	Wilków, Kazimierz Dolny
32.	Święty Roch	Krasnobród	76.	Jezioro Orchowe	Włodawa
33.	Wodny Dół	Krasnystaw	77.	Magazyn	Włodawa
34.	Głęboka Dolina	Kraśniczyn	78.	Żółwiowe Błota	Włodawa, Hańsk
35.	Las Królewski	Krzczonów	79.	Brudzieniec	Wola Uhruska
36.	Chmielinne	Leśna Podlaska	80.	Małoziemce	Wola Uhruska
37.	Kozie Góry	Lubartów	81.	Trzy Jeziora	Wola Uhruska, Włodawa
38.	Jalinka	Lubycza Królewska	82.	Dobryń	Zalesie
39.	Machnowska Góra	Lubycza Królewska	83.	Czapli Stóg	Terespol
40.	Jezioro Brzeziczno	Ludwin	84.	Wieprzec	Zamość
41.	Łabunie	Łabunie	85.	Hubale	Zamość
42.	Księżostany	Łabunie	86.	Żmudź	Żmudź
43.	Jata	Łuków	87.	Piskory	Żyrzyn
44.	Topór	Łuków			

Parki krajobrazowe

Lp.	Nazwa PK	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony	Uwagi
1.	Skierbieszowski *tzw. Małe Bieszczady*	Kraśniczyn, Skierbieszów, Sitno, Miączyn, Grabowiec, Stary Zamość, Kraśniczyn, Krasnystaw	• unikatowe walory przyrodnicze, historyczne, kulturowe i krajobrazowe Działów Grabowieckich, • najwyższa, silnie urzeźbiona część Wyżyny Lubelskiej, przykryta grubą warstwą lessu z systemem głębokich wąwozów, • pagórkowaty krajobraz z rzeźbą lessową, resztki bukowych lasów na północno-wschodniej granicy zasięgu oraz płaty muraw i zarośli kserotermicznych z licznymi rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin i zwierząt, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody „Broczówka” i „Głęboka Dolina”,	• park posiada otulinę
2.	Krasnobrodzki	Krasnobród, m. Krasnobród, Adamów, Terespol, Tomaszów Lub., Józefów, m. Józefów	• wapienne wzgórza Roztocza Środkowego, z głęboko wciętą doliną Wieprza, o największych deniwelacjach na Roztoczu, • mało przekształcone lasy bukowe i jodłowe, które w wielu miejscach zachowały swój pierwotny charakter, • wapienne skałki na szczytach wzniesień w postaci ostańców trzeciorzędowych, • wydajne źródła podstokowe, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody: „Św. Roch” i „Zarośle”,	• park posiada otulinę

Lp.	Nazwa PK	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony	Uwagi
3.	Puszczy Solskiej	Józefów, m. Józefów, Aleksandrów, Łukowa, Obsza, Susiec	• część rozległego kompleksu leśnego o charakterze puszczańskim ze zróżnicowaną strukturą od borów suchych po bagienne, z licznymi torfowiskami wysokimi i przejściowymi, • odcinki przełomowe spływające w strefy krawędziowe Roztocza z progami skalnymi tzw. szypotami, • dobrze zachowane łęgi nadrzeczne, • rzadkie rośliny torfowiskowe oraz typowo puszczańskie gatunki zwierząt, • korytarz ekologiczny dla fauny leśnej, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody: „Czartowe Pole" i „Nad Tanwią",	• park posiada otulinę
4.	Południowo-roztoczański	Lubycza Królewska	• najwyższe wzniesienie Roztocza pokryte przez lasy bukowo-jodłowe i grądy, • fragmenty łęgów, dąbrów świetlistych i borów mieszanych, • jeden z najobfitszych w środkowo-wschodniej Polsce obszarów źródliskowych, • osobliwości geologiczne - skamieniałe drzewa, • liczne rzadkie gatunki górskie roślin,	• park nie posiada otuliny
5.	Szczebrzeszyński	Zwierzyniec, Szczebrzeszyn, Sułów, Radecznica, Terespol, Frampol	• unikatowy w skali europejskiej krajobraz naturalno – kulturowy w obrębie wierzchowiny lessowej silnie rozczłonkowanej siecią wąwozów oraz charakterystyczny, utrwalony historycznie, wstęgowy układ pól, • zbiorowiska leśne - buczyna karpacka i bór jodłowy, • liczne rzadkie gatunki roślin górskich i kserotermicznych,	• park nie posiada otuliny
6.	Podlaski Przełom Bugu	Konstantynów, Janów Podl., Rokitno, Zalesie, Terespol	• cenne pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i kulturowym fragmenty lewobrzeżnej doliny Bugu, • tereny leśne oraz połacie łąk i pastwisk pokrytych licznymi zadrzewieniami, • nieuregulowana, płynąca meandrującym korytem o dużym stopniu naturalności rzeka Bug, • ważny korytarz ekologiczny, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody „Łęg Dębowy", „Stary Las", „Szwajcaria Podlaska" i „Czapli Stóg"	• park posiada otulinę
7.	Wrzelowiecki	Opole Lubelskie, Józefów/Wisłą, Łaziska	• walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe, historyczne i turystyczne środowiska ze szczególnym uwzględnieniem krajobrazu kulturowego północno-zachodniej części Wzniesień Urzędowskich oraz Małopolskiego Przełomu Wisły między Józefowem a Piotrawinem, • fragment przełomowej doliny Wisły, gdzie odsłania się jeden z największych Europie profil geologiczny z utworów górnej kredy,	• park posiada otulinę
8.	Kazimierski	Końskowola, Wąwolnica, Wilków, Karczmiska	• niepowtarzalne walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe, historyczne i turystyczne środowiska ze szczególnym uwzględnieniem interesujących biocenoz zboczy doliny Wisły, wąwozów i skarp lessowych z licznie występującymi gatunkami rzadkich roślin kserotermicznych, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody: „Skarpa Dobrska" i „Krowia Wyspa",	• park posiada otulinę
9.	Krzczonowski	Krzczonów, Jabłonna, Rybczewice	• duże walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe i historyczne o bogatej rzeźbie lessowej i cennych kompleksach leśnych, • mało przekształcone lasy, rzadkie w Polsce zespoły łąkowe i stepowe, resztki stanowisk buka na północno-wschodniej granicy jego zasięgu oraz rzadkie gatunki roślin, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody: „Chmiel", „Olszanka" i „Las Królewski",	• park posiada otulinę

Lp.	Nazwa PK	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony	Uwagi
10.	Pojezierze Łęczyńskie	Ludwin, Puchaczów, Uścimów, Ostrów Lubelski	• walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe i historyczne ze szczególnym uwzględnieniem ekosystemów jeziornych i torfowiskowych, • część północna obejmuje Lasy Parczewskie wraz z przyległymi jeziorami, południowa zaś grupę jezior z niewielkimi rozproszonymi płatami lasów w obrębie Pojezierza Łęczyńsko – Włodawskiego, • jeziora, stanowiące jedyną w Polsce grupę jezior niżowych, położonych poza zasięgiem ostatniego zlodowacenia, jeziorom towarzyszą torfowiska wysokie i przejściowe z licznymi rzadkimi gatunkami roślin torfowiskowych, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody – „Jezioro Brzeziczno”,	• park posiada otulinę (część wschodnią stanowi fragment istniejącego Poleskiego OCK)
11.	Nadwieprzański	Łęczna, m. Łęczna, Spiczyn, Milejów, Puchaczów, Trawniki	• styk dwóch wielkich jednostek fizjograficznych: Wyżyny Małopolskiej i Niżu Zachodniorosyjskiego, ma on charakter typowo dolinny, • część północna obejmuje przełomowy odcinek Wieprza przez Równinę Łuszczowską ze stromymi zboczami o wysokości do 20 metrów, natomiast część południowa to płaski teren z wilgotnymi łąkami i torfowiskami, • zachowana w niemal naturalnym stanie dolina rzeki Wieprz wraz z towarzyszącymi jej murawami kserotermicznymi na stromych zboczach, • liczne rzadkie gatunki roślin kserotermicznych, wodnych i torfowiskowych,	• park posiada otulinę
12.	Kozłowiecki	Kamionka, Lubartów, Niemce	• walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe, historyczne i turystyczne środowiska ze szczególnym uwzględnieniem ekosystemów leśnych, • największy kompleks leśny w okolicy Lublina, bardzo cenny ze względu na zróżnicowany drzewostan i fragmenty o składzie zbliżonym do naturalnego, • lite drzewostany dębowe z udziałem dębu bezszypułkowego, licznie występują rzadkie gatunki leśne i torfowiskowe, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatu przyrody „Kozie Góry”,	• park posiada otulinę
13.	Chełmski	Chełm, Dorohusk, Kamień, Sawin, Ruda-Huta	• park położony na terenie dwóch jednostek fizjograficznych, tj. Pagórów Chełmskich i Kotliny Dubienki, • cenne kompleksy leśne, charakteryzujące się dużym bogactwem biotopów i małym stopniem ich przekształcenia oraz szczególny typ torfowisk wykształconych na podłożu bardzo bogatym w wapń, • duże zróżnicowanie siedlisk leśnych oraz stosunkowo duża liczba roślin rzadkich, nadto rośliny i zespoły torfowisk węglanowych, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody: „Bachus”, „Bagno Serebryskie”, „Brzeźno” i „Rozkosz”,	• park posiada otulinę (fragment istniejącego Chełmskiego OCK),
14.	Poleski	Urszuli, Sosnowica	• cenne partie Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, • w granicach parku występują prawie wszystkie rzadkie gatunki flory i fauny, występujące w Poleskim PN, rosnące w rozproszeniu i narażone na zniszczenie, • funkcja ochronna względem parku narodowego	• park posiada otulinę (fragment istniejącego Poleskiego OCK)
15.	Strzelecki	Horodło, Białopole	• park położony w obrębie dwóch jednostek fizycznogeograficznych: Polesia Wołyńskiego i Wyżyny Zachodniowołyńskiej, • dolina Bugu ze starorzeczami oraz kompleksy lasów, które budują głównie grądy dębowe w odmianie wołyńskiej, • Lasy Strzeleckie mające wysokie walory przyrodnicze, wynikające z żyznych siedlisk i małego przekształcenia biocenoz, • rzadkie gatunki roślin leśnych i łąkowych, • bardzo ważna ostoja fauny, w tym głównie ptaków, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody „Siedliszcze” i „Liski”,	• park posiada otulinę (fragment istniejącego i projektowanego w PZPWL 2002 Grabowiecko-Strzeleckiego OCK)

Lp.	Nazwa PK	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony	Uwagi
16.	Sobiborski	Hańsk, Włodawa, Wola Uhruska	• najcenniejsze partie Lasów Sobiborskich z licznie występującymi tu jeziorami śródleśnymi i torfowiskami, z których większość zasługuje na objęcie ochroną rezerwatową, • duża liczba roślin rzadkich, duże zróżnicowanie lasów borowych i występowanie najbogatszego w Europie skupiska żółwia błotnego, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody: „Żółwiowe Błota", „Jezioro Orchowe", „Magazyn", „Jezioro Brudzieniec", „Trzy Jeziora" i „Małoziemce",	• park posiada otulinę (fragment istniejącego Poleskiego OCK)
17.	Lasy Janowskie	Janów Lubelski, Dzwola, Modliborzyce, Potok Wielki	• zachodnia część Puszczy Solskiej, jednego z największych kompleksów lasów nizinnych w Polsce, który charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem siedlisk od borów suchych po bagienne z zachowanymi fragmentami lasu o charakterze puszczańskim, • krajobraz urozmaicony jest meandrującymi rzekami, licznymi bagnami i torfowiskami, jak również dużymi kompleksami stawów • rzadkie gatunki roślin i zwierząt, zagrożone wyginięciem i prawnie chronione, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody: „Imielty Ług", „Szklarnia", „Lasy Janowskie" i „Kacze Błota",	• park posiada otulinę

Obszary chronionego krajobrazu

Lp.	Nazwa OCK	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony
1.	Dołhobyczowski	Dołhobyczów, Mircze	• część środkowego odcinka malowniczej doliny Bugu, którą pokrywają w znacznej części naturalne łąki trawiaste i okalają wysokie zbocza doliny, zbudowane z utworów lessowych, miejscami z odsłonięta kredą, • liczne kompleksy leśne, położone wokół Mircza, dąbrowy świetliste o charakterze wołyńskim z dużym udziałem roślin stepowych w runie i lasy grądowe,
2.	Nadbużański (część połu-dniowa)	Horodło, Hrubieszów, Mircze	• ekosystemy nieleśne doliny Bugu od Kryłowa do Horodła, którą pokrywają w znacznej części naturalne łąki trawiaste i okalają wysokie zbocza doliny, zbudowane z utworów lessowych, miejscami z odsłonięta kredą, • rozległe murawy stepowe ze zbiorowiskami rzadkich roślin oraz zaroślami kserotermicznymi,
3.	Nadbużański (część północna)	Terespol, Sławatycze, Kodeń, Hanna	• wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, • funkcja korytarza ekologicznego,
4.	Łukowski	Łuków, m. Łuków, Stoczek Łukowski, m. Stoczek Łukowski	• duża atrakcyjność krajobrazowo-przyrodnicza uwidaczniająca się ciekawymi formami rzeźby terenu (moreny czołowe i ich partie krawędziowe, ozy, wydmy, doliny rzeczne i głazy narzutowe) oraz zróżnicowaną szatą roślinną, bogatą i różnorodną florą i fauną, charakteryzująca się dużym udziałem gatunków rzadkich i chronionych,
5.	Radzyński	Łuków, Trzebieszów	• teren równinny, przez który przepływają Krzna Północna i Krzna Południowa, • płaty dwóch zbiorowisk leśnych - grąd typowy i dębniak turzycowy, których stan zachowania pozwala zaliczyć do rzadkich w skali regionu,
6.	Roztoczański	Batorz, Chrzanów, Dzwola, Godziszów, Modliborzyce	• cenne obszary źródliskowe, • lessowe wzgórza pocięte malowniczymi jarami i wąwozami z za-chowanymi fragmentami rzadkich zbiorowisk roślinnych,
7.	Chodelski	Wilków, Karczmiska, Łaziska, Bełżce, Borzechów	• wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, • funkcja korytarza ekologicznego,

Lp.	Nazwa OCK	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony
8.	Czerniejowski	Jabłonna, Krzczonów, Strzyżewice, Głusk, Niedrzwica Duża, Bychawa, m. Bychawa, m. Lublin, Mełgiew, Piaski	• wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, • funkcja korytarza ekologicznego,
9.	Kraśnicki	Zakrzew, Zakrzówek, Urzędów, Wilkołak, Dzierzkowice, Kraśnik, m. Kraśnik, Józefów	• wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, • funkcja korytarza ekologicznego,
10.	Pradolina Wieprza	Jeziorzany, Michów, Firlej, Kock, m. Kock, Puławy, Żyrzyn, Baranów, Ryki, Ułęż, m. Dęblin	• wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, • rzadkie w Polsce fragmenty łęgów nadrzecznych, • ważna ostoja ptaków wodno-błotnych w województwie oraz bardzo ważne miejsce ich odpoczynku w czasie sezonowych migracji, • funkcja korytarza ekologicznego,
11.	Kozi Bór	Garbów, Abramów, Kamionka, Końskowola, Kurów, Markuszów, Żyżyn	• wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, • funkcja korytarza ekologicznego,
12.	Annówka	Kock, m. Kock, Borki	• wyróżniający się krajobraz rozległego kompleksu leśnego zróżnicowanego fitosocjologicznie, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, • funkcja korytarza ekologicznego,
13.	Dolina Ciemięgi	Jastków, Wólka, Niemce, Lublin	• wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowy ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, • funkcja korytarza ekologicznego,
14.	Chełmski	Leśniowice, Żmudź, Kamień, Dorohusk, Chełm, Ruda-Huta, Sawin, Wierzbica, Cyców, Siedliszcze	• krajobrazy Pagórów Chełmskich i Obniżenia Dubienki - masywne wyniosłości zbudowane ze skał wapiennych na przemian z podmokłymi zagłębieniami, w których można spotkać różne typy torfowisk niskich, w tym torfowiska węglanowe, w części funkcja buforowa dla Chełmskiego PK,
15.	Grabowiecko-Strzelecki	Krasnystaw, m. Krasnystaw, Wojsławice, Białopole, Dubienka, Żmudź	• zachodnia i środkowa część obszaru obejmuje bardzo bogato urzeźbiony i niezwykle malowniczy teren Wyniosłości Giełczewskiej i Działów Grabowieckich porozcinany dolinami rzek: Wojsławki, Wolicy i Żółkiewki, • części obszaru charakteryzuje się systemem suchych dolinek i wąwozów wyrzeźbionych w podłożu lessowym, • funkcja łącznikowa i buforowa dla dwóch parków krajobrazowych: Skierbieszowskiego PK i Strzeleckiego PK,
16.	Pawłowski	Łopiennik Górny, Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze	• fragment doliny rzeki Wieprz i cieku Dorohucza otoczone wzniesieniami kredowymi z półkolistym pierścieniem lasów otaczających miejscowość Pawłów, • zwarty i duży kompleks stawów rybnych, • funkcja dolinnego korytarza ekologicznego,
17.	Poleski	zlokalizowany w gminach: Sosnowica, Cyców, Urszuli, Stary Brus, Wyryki, Hańsk, Włodawa, m. Włodawa, Wola Uhruska	• rozległa równina z licznymi torfowiskami, jeziorami (oligotroficznymi, dystroficznymi i eutroficznymi) oraz lasami sosnowymi i mieszanymi, • znaczna część Równiny Łęczyńsko-Włodawskiej, łącząca ze sobą zespół obszarów chronionych w rejonie Poleskiego Paku Narodowego z Sobiborskim PK oraz Szackim Parkiem Narodowym na Ukrainie,

Sieć Natura 2000

Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi	Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi	Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi
specjalne obszary ochrony siedlisk i gatunków (ostoje siedliskowe)								
obszary mające znaczenie dla Wspólnoty OZW (zatwierdzone przez KE)								
1.	Chmiel	PLH060001	34.	Niedzieliska	PLH060044	67.	Kazimierówka	PLH060088
2.	Czarny Las	PLH060002	35.	Terespol	PLH060053	68.	Komaszyce	PLH060063
3.	Debry	PLH060003	36.	Opole Lubelskie	PLH060054	69.	Kumów Majoracki	PLH060072

Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi	Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi	Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi
4.	Dobryń	PLH060004	37.	Puławy	PLH060055	70.	Las Orłowski	PLH060061
5.	Dolina Środkowego Wieprza	PLH060005	38.	Ostoja Nadbużańska	PLH140011	71.	Minokąt (Las Węglarka)	PLH060089
6.	Gliniska	PLH060006	39.	Izbicki Przełom Wieprza	PLH060030	72.	Lasy Dołhobyczowskie	PLH060103
7.	Gościeradów	PLH060007	40.	Poleska Dolina Bugu	PLH060032	73.	Uroczyska Lasów Adamowskich	PLH060094
8.	Hubale	PLH060008	41.	Dobromyśl	PLH060033	74.	Lasy Mirczańskie	PLH060104
9.	Jeziora Uściwierskie	PLH060009	42.	Uroczyska Puszczy Solskiej	PLH060034	75.	Uroczyska Lasów Strzeleckich	PLH060099
10.	Kąty	PLH060010	43.	Dolina Łętowni	PLH060040	76.	Łabunie	PLH060080
11.	Krowie Bagno	PLH060011	44.	Lasy Sobiborskie	PLH060043	77.	Łopiennik	PLH060081
12.	Olszanka	PLH060012	45.	Przełom Wisły w Małopolsce	PLH060045	78.	Maśluchy	PLH060105
13.	Ostoja Poleska	PLH060013	46.	Podpakule	PLH060048	79.	Niedzieliski Las	PLH060092
14.	Pastwiska nad Huczwą	PLH060014	47.	Dolny Wieprz	PLH060051	80.	Obuwik w uroczysku Świdów	PLH060106
15.	Płaskowyż Nałęczowski	PLH060015	48.	Jelino	PLH060095	81.	Pawłów	PLH060065
16.	Popówka	PLH060016	49.	Bystrzyca Jakubowicka	PLH060096	82.	Polichna	PLH060078
17.	Roztocze Środkowe	PLH060017	50.	Dolina Dolnej Tanwi	PLH060097	83.	Posadów	PLH060073
18.	Stawska Góra	PLH060018	51.	Ostoja Parczewska (Lasy Parczewskie)	PLH060107	84.	Putnowice	PLH060074
19.	Suśle Wzgórza	PLH060019	52.	Dolina Górnej Siniochy	PLH060086	85.	Rogów	PLH060062
20.	Sztolnie w Senderkach	PLH060020	53.	Dolina Łabuńki i Topornicy	PLH060087	86.	Serniawy	PLH060057
21.	Świdnik	PLH060021	54.	Adelina	PLH060084	87.	Siennica Różana	PLH060090
22.	Święty Roch	PLH060022	55.	Bachus	PLH060056	88.	Wierzchowiska (Skrzyniec)	PLH060069
23.	Torfowiska Chełmskie	PLH060023	56.	Bródek	PLH060085	89.	Świeciechów	PLH060082
24.	Torfowisko Sobowice	PLH060024	57.	Brzeziczno	PLH060076	90.	Tarnoszyn	PLH060100
25.	Dolina Sieniochy	PLH060025	58.	Uroczyska Roztocza Wschodniego	PLH060093	91.	Las Żaliński	PLH060102
26.	Wodny Dół	PLH060026	59.	Borowa Góra	PLH060070	92.	Szczecyn	PLH060083
27.	Wygon Grabowiecki	PLH060027	60.	Dolina Wolicy	PLH060058	93.	Sawin	PLH060068
28.	Zarośle	PLH060028	61.	Drewniki	PLH060059	94.	Żmudź	PLH060075
29.	Żurawce	PLH060029	62.	Dzierzkowice	PLH060079	95.	Podebłocie	PLH140033
30.	Uroczyska Lasów Janowskich	PLH060031	63.	Guzówka	PLH060071	96.	Dolina Krzny	PLH060066
31.	Zachodniowołyńska Dolina Bugu	PLH060035	64.	Horodysko	PLH060060	97.	Horodyszcze	PLH060101
32.	Dobużek	PLH060039	65.	Nowosiółki (Julianów)	PLH060064	98.	Wrzosowisko w Orzechowie	PLH060098
33.	Dolina Szyszły	PLH060042	66.	Kamień	PLH060067	99.	Kornelówka	PLH060091
proponowane przez Ministerstwo Środowiska obszary mające znaczenie dla Wspólnoty								
100.	Jata	PLH060108						

Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi	Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi	Lp.	Nazwa ostoi	Kod ostoi
proponowane przez Ministerstwo Środowiska zmiany obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (OZW) zatwierdzonych przez KE								
101.	Kumów Majoracki	PLH060072	102.	Żurawce	PLH060029	103.	Żmudź	PLH060075
obszary specjalnej ochrony ptaków (ostoje ptasie)								
1.	Bagno Bubnów	PLB060001	9.	Dolina Dolnego Bugu	PLB140001	17.	Zlewnia Górnej Huczwy	PLB060017
2.	Chełmskie Torfowiska Węglanowe	PLB060002	10.	Dolina Środkowej Wisły	PLB140004	18.	Dolina Szyszły	PLB060018
3.	Dolina Środkowego Bugu	PLB060003	11.	Małopolski Przełom Wisły	PLB140006	19.	Dolina Sołokiji	PLB060021
4.	Dolina Tyśmienicy	PLB060004	12.	Polesie	PLB060019	20.	Ostoja Nieliska	PLB060020
5.	Lasy Janowskie	PLB060005	13.	Roztocze	PLB060012	21.	Ostoja Tyszowiecka	PLB060011
6.	Lasy Parczewskie	PLB060006	14.	Dolina Górnej Łabuńki	PLB060013	22.	Staw Boćków	PLB060016
7.	Lasy Strzeleckie	PLB060007	15.	Uroczysko Mosty - Zahajki	PLB060014	23.	Lasy Łukowskie	PLB060010
8.	Puszcza Solska	PLB060008	16.	Zbiornik Podedwórze	PLB060015			

Projektowane w PZPWL 2002 obszary chronione rekomendowane do oceny możliwości i celowości objęcia formą ochrony przyrody w ramach audytu krajobrazowego województwa

Lp.	Nazwa	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony
Projektowane PK			
1.	Parczewski w tym północna część PK „Pojezierze Łęczyńskie”	Dębowa Kłoda, Siemień, Parczew, Sosnowica, Ostrów Lubelski	• zwarty kompleks leśny oraz śródleśne jeziora i bagna torfowisk wysokich oraz przejściowych, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody: „Jezioro Obradowskie”, „Królowa Droga” i „Lasy Parczewskie”,
2.	Lasy Włodawskie	Wyryki, Stary Brus, Hańsk, Włodawa, Sawin, Wola Uhruska	• kompleks lasów, torfowisk i zabagnionych dolin kilku niewielkich rzek pomiędzy Poleskim PN i Sobiborskim PK, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań przyrodniczych,
3.	Łukowski	Stoczek Łukowski, m. Stoczek Łukowski, Stanin, Łuków, m. Łuków	• duży kompleks leśny oraz torfowiska, • teren wzmożonych wysięków wód wgłębnych, które dają początek rzece Krzna, • gromadne występowanie jodły zwłaszcza w rezerwatach Jata i Topór, • rzadkie rośliny leśne i torfowiskowe, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody „Jata”, „Topór” i „Kulak”,
4.	Gościera-dowski	Gościeradów, Trzydnik Duży, Annopol, m. Annopol	• południowo-zachodnia geomorfologiczna krawędź Wyżyny Lubelskiej, • cenna przyrodniczo i krajobrazowo dolina Sanny, • wartościowe ekosystemy leśne w rejonie Gościeradowa, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatów przyrody „Doły Szczeckie” i „Marynopole”,
5.	Małopolski Przełom Wisły	Annopol, m. Annopol, Łaziska, Józefów n/ Wisłą, Wilków, Janowiec	• odcinek przełomowy Wisły o naturalnym charakterze, o wysokich walorach krajobrazowych, • korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym, • funkcjonalna ochrona krajobrazowa powiązań w otoczeniu rezerwatu przyrody „Wisła pod Zawichostem”,
6.	Gorajski (Zachodnio-roztoczański)	Batorz, Zakrzew, Turobin, Radecznica, Goraj, Chrzanów, Godziszów, Frampol, Wysokie	• atrakcyjne widokowo, silnie rozcięte, najwyżej wypiętrzone partie Roztocza Zachodniego,

Lp.	Nazwa	Lokalizacja wg gmin	Opis / Przedmiot ochrony
7.	Zwierzyniecki (Środkowo-roztoczański)	Zamość, Szczebrzeszyn, Zwierzyniec, Krasnobród, Adamów, Józefów	• znaczną część Roztocza Środkowego, w otoczeniu Roztoczańkiego PN, w granicach projektowanego Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”,
8.	Dolina Środkowego Bugu	Terespol, Kodeń, Sławatycze, Hanna, Włodawa, m. Włodawa, Wola Uhruska	• odcinek Wisły o naturalnym charakterze, o wysokich walorach krajobrazowych, • korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym,
9.	Nadbużański	Wola Uhruska, Ruda-Huta, Dorohusk, Dubienka	• odcinek Bugu o naturalnym charakterze, o wysokich walorach krajobrazowych, • korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym,
10.	Doliny Środkowej Wisły	Stężyca, Dęblin, Puławy	• odcinek Wisły o naturalnym charakterze, o wysokich walorach krajobrazowych, • korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym,
Projektowane OCK			
1.	Nadwiś-lański	Puławy, m. Puławy, Janowiec, Kazimierz Dolny	• paneuropejski rzeczny i dolinny korytarz ekologiczny,
2.	Tyszowiecki (Doliny Sieniochy)	Komarów, Tyszowce, Mircze, Werbkowice	• kompleks torfowisk w dolinie rzeki Sieniochy i Huczwy, w tym torfowiska węglanowe i alkaliczne, • rzadkie i chronione, torfowiskowe gatunki roślin i zwierząt,
3.	Środkowo-roztoczański	Zamość, Szczebrzeszyn, Zwierzyniec, m. Zwierzyniec	• znaczna część Roztocza Środkowego, w otoczeniu Roztoczańskiego PN i projektowanego Zwierzynieckiego PK w granicach projektowanego Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”,
4.	Biłgorajski	Biłgoraj, m. Biłgoraj, Frampol, m. Frampol, Aleksandrów, Tereszpol	• ogromny kompleks borów i bagien śródleśnych Kotliny Sandomierskiej z dużym udziałem torfowisk wysokich i przejściowych, położony w granicach projektowanego Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”, • zróżnicowane typy borów uwarunkowanych zwłaszcza czynnikami troficznymi i hydrologicznymi, • leśny korytarz ekologiczny łączący PK „Puszczy Solskiej” i PK „Lasy Janowskie”, • funkcja ochronna otoczenia rezerwatu przyrody „Obary”,
5.	Adamowski	Wola Mysłowska, Kłoczew, Krzywda, Adamów, Serokomla, Nowodwór, Wojcieszków, Ryki	• leśny i dolinny korytarz ekologiczny,
6.	Tyśmienicki	Borki, Radzyń Podlaski, Czemierniki, Ostrówek, Kock, m. Kock, Ulan-Majorat, Siemień, Wohyń, Firlej	• mało przekształcone zbiorowiska dolnego odcinka Tyśmienicy i duże powierzchnie leśne, w których panują bory świeże i mieszane, • gromadne występowanie zespołów szuwarowych i wielkich turzyc, • ważne zespoły suchych mad dolinowych,
7.	Lubycki (Wschodnio-roztoczański)	Lubycza Król., Bełżec	• ochrona krajobrazowa Południoworoztoczańskiego PK (w granicach projektowanego Transgranicznego Rezerwatu Biosfery „Roztocze”), • leśny korytarz ekologiczny w obrębie Roztocza łączący Południoworoztoczański PK, PK Puszczy Solskiej i Krasnobrodzki PK,
8.	Bialskopodlaski	Biała Podlaska, m. Biała Podlaska, Drelów, Komarówka Podlaska, Łomazy, Międzyrzec Podlaski, m. Międzyrzec Podlaski	• duża powierzchnia lasów, w których dominują grądy, często z udziałem klonu, jawora, lipy drobnolistnej oraz bory świeże, • doliny rzek i strumieni z licznymi fragmentami olsów i łęgów, • funkcja węzłowa w miejscu krzyżowania się leśnych i dolinnych korytarzy ekologicznych,
9.	Doliny Tanwi	Potok Górny, Biszcza, Księżpol, Łukowa, Obsza, Aleksandrów, Biłgoraj	• ważny rzeczny i dolinny korytarz ekologiczny,
10.	Dorohuski	Dubienka, Dorohusk, Ruda-Huta, Wola Uhruska	• ważny rzeczny i dolinny korytarz ekologiczny,
11.	Doliny Dolnej Krzny	Zalesie	• ważny rzeczny i dolinny korytarz ekologiczny,

XIII. WYKAZ TERENÓW ZAMKNIĘTYCH W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
Tereny zamknięte w resorcie obrony narodowej *(Decyzja Nr 393/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 września 2014 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej – Dz. Urz. MON poz. 321)*			
1.	m. Biała Podlaska	3-Biała Podlaska	1177/4
		5-Sidorki	332
2.	Biała Podlaska	30-Roskosz	278/1, 278/2, 388/1, 388/2, 388/3,387/33
3.	m. Chełm	12-Chełm	19/1, 73/2, 49/51, 101/3, 101/4, 101/5, 301, 353, 354/17, 354/18, 354/19, 359, 360, 361, 362, 363
4.	Chełm	25-Srebrzyszcze	247, 248,245/1, 245/2, 245/3, 245/4, 244, 202/2, 225/2, 662/2, część 705
5.	m. Dęblin	1-Dęblin	957/17, 3858, 3859, 4054/53, 4056/1, 4058/1, 4061/14, 4080/16, 4080/17, 4080/27, 4080/70, 4080/98, 4080/111, 4080/112, 4080/113, 4080/124, 4080/126, 4080/101, 4080/102, 4080/103, 4080/107, 4080/109, 4080/110, 4080/115, 4080/116, 4242/1, 4242/3, 4244, 4246, 4247, 4248, 4249, 4252/2, 4252/3, 4252/6, 4291/7,
		6-Dęblin	1/5, 1/6, 1/8, 1/10, 1/11, 1/12, 1/16, 1/17, 1/18, 1/22, 1/23, 1/24, 1/25, 1/26, 1/27, 1/28, 15/1, 15/2, 125, 126, 127, 128, 129, 130
6.	m. Hrubieszów	Sławęcin	1444
7.	Hrubieszów	268-Sławęcin	1507/167, 1507/133, 1507/172
		269-Sławęcin	1508, 1509/2
8.	m. Lublin	10-Dziesiąta Stara	1/29, 1/92, 1/93, 1/84, 1/87, 1/88, 1/89
		21-Osiedle LSM	38/1
		26-Rury Brygidkowskie	2/4, 2/71, 2/74, 2/47, 22, 23/10, 30/16, 30/17, 30/21, 30/20.
		41-Wieniawa	4/16, 4/17, 7/6, 6
9.	Łabunie	5-Łabunie Reforma	268/2
10.	Łuków	11-Jata	961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 999, 1000, 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1019/1, 1019/2, 1020/1, 1020/2, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1064/1, 1064/2, 1065, 1065/1, 1065/2, 1066, 1067, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107/1, 1107/2, 1108/3, 1108/4, 1108/5, 1108/6, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1139, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147/1, 1147/2, 1148/1, 1148/2, 1149/1, 1149/2, 1150, 1151, 1152, 1153/1, 1153/2, 1154, 1157, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1168, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 1176, 1177/1, 1177/2, 1178/1, 1178/2, 1179/2, 1179/3, 1179/4, 1180/1, 1180/2, 1181, 1182/1, 1182/2, 1183/1, 1183/2, 1184, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209/1, 1209/2, 1210/2, 1210/3, 1210/4, 1211/2, 1211/3, 1211/4, 1212/1, 1212/2, 1213/3, 1213/4, 1213/5, 1213/6, 1214, 1231, 1232, 1233, 1234, 1235, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246/1, cz. 1247, 1261, 1262, 1263, 1264, 1265, 1266, 1267, 1268, 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276/1, 1276/2;
11.	m. Puławy	1-Puławy	497/4
12.	Puławy	3-Nieciecz	778
		4-Niebrzegów	654/1, 663/1, 663/4, 1618, 654/4, 655/2, 656/2, 663/2, 663/3, 663/5, 663/6, 663/7
		11-Klikawa	311/2, 311/3
13.	Ryki	1-Bobrowniki	852/2, 852/3, 2868/28961, 2868/28945, 2868/28946, 2868/2895, 2873/1, 2874/1, 2875/1, 2876/1, 2877/1, 2878/1, 2879/2, 2879/3, 2880/2, 2880/3, 2881/2, 2881/3, 2882/5, 2882/6, 2882/7, 2883/1, 2884/1, 2885/1, 2890/1, 2891/5, 2891/7, 2891/9, 2891/10, 2894/5, 2894/6, 2895, 2896/1, 2898/2, 2899/2, 2899/3, 2902/2, 2902/3, 2903/2, 2903/3, 2905/2, 2905/3, 2906/2, 2906/3, 2907/2, 2907/3, 2909/2, 2909/3, 2910/2, 2910/3, 2915/2, 2915/3, 2919/2, 2919/3, 2920/2, 2920/3, 2923/2, 2923/3, 2924/2, 2924/3, 2928/2, 2928/3, 2929/2, 2929/3, 2932/2, 2932/3, 2933/2, 2933/3, 2936/2, 2936/3, 2937/2, 2937/3, 2940/2, 2940/3, 2941/2 2941/3, 2944/2, 2944/3, 2945/2, 2945/3, 2948/2, 2948/3, 2949/2, 2949/3, 2953/2, 2953/3, 2954/2, 2954/3, 2958/2, 2958/3, 2959/2, 2959/3, 2964/2, 2964/3, 2965/2, 2965/3, 2969/2, 2969/3, 2970/2, 2970/3, 2971/2, 2971/3, 2973/2, 2973/3, 2974/2, 2974/3, 2976/2, 2976/3, 2977/2, 2977/3, 2978/2, 2978/3, 2979/2, 2979/3, 2980/2, 2980/3, 2982/2, 2982/3, 2983/2, 2983/3, 2984/2, 2984/3, 2985/2, 3350/1, 3350/6;
14.	Spiczyn	3-Jawidz	2084/3, 2089, 2090, 2091/4, 2091/5, 2091/6
15.	Stanin	27-Wólka	1414/1, 1414/2, 1415/1, 1416, 1417, 1418/1, 1418/4, 1418/5, 1418/6, 1418/7,

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
		Zastawska	1425/1, 1425/2, 1433/1, 1433/2, 2321/2, 2321/3, 2321/4, 2322/2, 2323/4, 2323/5, 2323/6, 2324/2, cz.2345
16.	Stężyca	14-Stężyca	2655/11
		Kletnia	52
		7-Nadwiślanka	164/5, 365
17.	Stoczek Łukowski	10-Jedlanka	część 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550/1, 2550/2, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568;
18.	Wohyń	11-Planta	356, 360, 366, 370, 374, część 342, część 342, część 343, część 343, 347/4, część 352, część 353/1, 353/2, część 354, część 355/1, 355/2, część 357/1, 357/2, część 359/1, 359/2, część 361/1, 361/2, część 365/1, 365/2, część 367/1, 367/2, część 369/1, 369/2, część 371/1, 371/2, część 373/1, 373/2, część 375/1, 375/2, część 378/1, 378/2, część 379/1, 379/2, część 380/1, 380/2
19.	m. Zamość	1-Zamość	1/21, 1/120, 1/121, 1/122, 1/124, 1/125, 1/127
20.	Zamość	20-Sitaniec Wolica	1, 2, 3, 6/2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 21/2, 23, 24, 25/2, 26, 6/12
Tereny zamknięte, na których usytuowane są linie kolejowe *(Decyzja Nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych – Dz. Urz. MIiR poz. 25)*			
1.	Bełżec	1 Bełżec	18, 559, 560/6, 560/7
2.		2 Chyże	381, 398, 423, 452, 527, 528, 529
		4 Święcie-Kol.	134/4, 187
3.	Biała Podlaska	0004-Czosnówka	70
		0013-Jaźwiny	1282, 1283
		0022-Ogrodniki	14
		0024-Ortel Książęcy II	161
		0034-Styrzyniec	958
4.	m. Biała Podlaska	3 Obręb 3	2940/13, 2940/25, 2940/32, 2940/33, 2940/36, 2940/37, 2940/38
		5 Obręb 5	465
5.	Biłgoraj	3 Bukowa	1365
		4 Ciosmy	71/1, 71/4, 71/5, 76/1, 76/4, 76/5, 82/1, 82/4, 82/5, 88/1, 88/4, 88/5, 94/1, 94/4, 94/5, 100/1, 100/4, 100/5, 106/1, 106/4, 106/5, 112/1, 112/4, 112/5, 118/1, 118/4, 118/5, 124/1, 124/4, 124/5, 130/1, 130/4, 130/5, 136/1, 136/4, 136/5, 142/1, 142/4, 142/5, 148/1, 148/4, 148/5, 154/1, 154/4, 154/5, 160/1, 160/4, 160/5, 166/1, 166/4, 166/5, 172/1, 172/4, 172/5, 178/4, 178/7, 178/8, 183/1, 183/4, 183/5, 188/1, 188/4, 188/5, 194/1, 194/4, 194/5, 200/1, 200/7, 200/8, 201/1, 201/4, 201/5, 208/1, 208/4, 208/5, 214/1, 214/4, 214/5, 219/1, 219/4, 219/5, 224/1, 224/4, 224/5, 229/1, 229/4, 229/5, 234/1, 234/4, 234/5, 239/1, 239/4, 239/5, 244/1, 244/4, 244/5, 254/1, 254/9, 254/10, 255/1, 255/4, 255/5, 261/1, 261/4, 261/5, 267/1, 267/4, 267/5, 273/1, 273/4, 273/5, 280/1, 280/4, 280/5, 287/1, 287/4, 294/1, 294/4, 298/1, 298/4, 300/1, 300/4, 302/1, 302/4, 304/1, 304/4, 305/1, 305/4, 306/1, 306/4, 306/5, 353/1, 358/1, 361/1, 366/1, 369/1, 372/1, 375/1, 649/1, 651/1, 653/1, 655/1, 657/1, 659/1, 661/1, 663/1, 665/1, 667/1, 669/1, 671/1, 673/1, 675/1, 677/1, 679/1, 681/1, 683/1, 685/1, 687/1, 689/1, 691/1, 693/1, 695/1, 697/1, 699/1, 701/1, 703/1, 705/1, 707/1, 709/1, 711/1, 713/1, 715/1, 717/1, 719/1, 721/1, 723/1, 725/1, 727/1, 728/1, 730/1, 732/1, 734/1, 736/1, 738/1, 740/1, 742/1, 769/1, 770/1, 771/1, 772/1, 773/1, 774/1, 775/1, 776/1, 777/1, 778/1, 779/1, 780/1, 781/1, 821/1, 823/1, 827/4, 829/4, 831/4, 870/1, 1545, 1546
		5 Dąbrowica	1/8, 99/1, 336/1, 347/1, 348/1, 349/1, 350/1, 351/1, 352/1, 380/1, 423/1, 424/1, 425/1, 426/1, 427/1, 428/2, 429/2, 430/2, 436/1, 437/2, 438/2, 440/2,441/1, 441/2, 441/3, 442/2, 448/1, 449/1, 450/1, 451/1, 452/1, 453/1, 454/2, 455/2, 457/2, 458/1, 459/1, 460/1, 461/1, 462/1, 640/1, 641/1, 642/1, 643/1, 645/1, 645/4, 645/5, 646/1, 646/4, 647/1, 647/4, 648/1, 648/4, 649/1, 649/4, 651/1, 651/4, 652/1, 652/4, 653/1, 653/3, 654/1, 655/1, 670/1, 673/1, 674/1, 675/1, 676, 677/1, 677/3, 678/1, 678/3, 679/1, 679/3, 680/1, 680/3, 900/1, 901/1, 902, 903/2, 904, 905/2, 906/1, 1181/1, 1182/1,1182/3, 1183/1, 1183/2, 1183/5, 1184/1, 1184/2, 1184/5, 1184/6, 1185/1, 1185/5, 1186/1, 1186/5, 1187/1, 1187/5, 1188/1, 1188/5, 1189/1, 1189/5, 1190/1, 1190/5, 1193/1, 1193/4, 1194/1, 1194/4, 1195/1, 1195/4, 1196/1, 1196/4, 1197/1, 1197/4, 1198/1, 1198/4, 1199/1, 1199/4, 1200/1, 1200/3, 1201/1, 1201/3, 1202/1, 1203/1, 1203/6, 1204/1, 1204/3, 1285/1, 1297, 1298, 1299, 1586, 2380/4, 2380/6, 2381/1, 2382/1, 2383/3, 2383/4, 2384/1, 2385/3, 2385/4, 2386/3, 2386/4, 2387/1, 2388/1, 2389/1, 2390/1, 2391/1, 2392/1, 2393/1, 2394/1, 2395/1, 2396/3, 2396/4, 2397/3, 2397/4, 2398/1, 2420/1, 2420/4, 2497/1, 2499/1, 2512/1
		10 Hedwiżyn	716
		28 Wola	94/3, 27/2, 88/2, 92/2, 93/1, 94/1, 688, 689
6.	m. Biłgoraj	1 Biłgoraj	9999/1, 9999/2, 9999/3, 9999/4, 9999/5, 9999/6, 9999/7, 9999/8, 9999/9, 9999/10, 9999/11, 9999/12, 9999/13, 9999/14, 9999/15, 9999/16, 9999/17, 9999/18, 9999/19, 9999/20, 9999/21, 9999/22, 9999/23, 9999/24, 9999/25, 9999/26, 9999/27, 9999/28, 9999/29, 9999/30, 9999/31, 9999/32, 9999/33, 9999/34, 9999/35, 9999/36, 9999/37, 9999/38, 9999/39, 9999/40, 9999/41,

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
			9999/42, 9999/43, 9999/44, 9999/45, 9999/46, 9999/47, 9999/48, 9999/49, 9999/50, 9999/51, 9999/52, 9999/53, 9999/54, 9999/55, 9999/56, 9999/57, 9999/58, 9999/59, 9999/60, 9999/61, 9999/62, 9999/63, 9999/64, 9999/65, 9999/66, 9999/67, 9999/68, 9999/69, 9999/70
7.	Chełm	0008-Koza-Gotówka	138/1, 138/2
		0024-Rudka	126, 127, 188, 250
		0025-Srebrzyszcze	549, 666, 687
		0040-Zawadówka	61, 249
8.	m. Chełm	10	77, 116/1, 116/2,137, 138/1, 138/2
		11	284
		13	102/1, 203/9, 212, 214/53, 214/55, 215/16, 215/37, 215/38, 215/39
		19	1
		20	286/1, 413/1
9.	Dęblin	1-Dęblin	2363/65, 2363/48, 2363/54, 2363/56, 2363/59, 4301/1, 4301/2, 4301/3, 4301/4
		4 Rycice	3
		5 Mierzwiączka	1605/1, 1605/2, 1605/3
		6 OBRĘB NR 6	4/1, 4/2, 10, 13
10.	Dorohusk	0002-Berdyszcze	170/1, 170/2
		0003-Brzeźno	752, 753/3
		0005-Dorohusk	27
		0012-Ludwinów	83
		0016-Okopy	262/2, 262/13, 355/1, 355/5, 875, 877
		0017-Okopy-Kol.	417, 421
		0018-Olenówka	1
		0026-Świerże-Kol.	63
		0027-Teosin	18
		0029-Wólka Okopska	340/1, 369/1, 371
11.	Drelów	0003-Dołha	605, 606/1
		0010-Sokule	186, 208
		0012-Szachy	131
12.	Hrubieszów	0142 Brodzica	640/5, 715/1, 764/3, 801
		0176 Czerniczyn	543
		0149 Gródek	221, 223, 224, 225, 226, 243/2, 252, 395, 413/1, 413/2, 582, 583
		0175 Metelin	19
13.	m. Hrubieszów	0144 Podgórze	60, 1371, 1371/1, 1371/2, 1371/3, 1371/7, 1371/8, 1371/9, 1371/10, 1371/11, 1371/12, 1371/22, 1371/23, 1371/24, 1371/25, 1371/26, 1371/13, 1371/15, 1371/18, 1371/20, 1795/8, 1795/9, 1818/2, 1832/7, 1832/10, 2085, 2086, 2087, 2088, 2091/4
14.	Izbica	0002-Dworzyska	710
		0003-Izbica	362, 705, 2612
		0016-Tarnogóra	5727/1
		0018-Tarzymiechy	973
		0020-Wał	564, 565, 685
		0022-Wólka Orłowska	2511
15.	Jastków	8 Miłocin	111, 369
16.	Józefów	1 Borowina	320
		7 Majdan Kasztelański	584/12
		8 Majdan Nepryski	232
17.	Kąkolewnica Wsch.	0001-Brzozowica Duża	938, 2105
18.	Kłoczew	18-Rzyczyna	764
19.	Konopnica	1 Konopnica	1256/1
		2 Kozubszczyzna	327/6, 327/7, 327/8, 327/9, 327/14, 327/18, 327/19, 327/20, 327/21
		4 Marynin	44/1
		10 Motycz	356, 1550/1
		16 Motycz Leśny	102
20.	Końskowola	3 Końskowola	1936
		8 Nowy Pożóg	175, 176/1
		13 Stara Wieś	948
21.	Krasnobród	14 Stara Huta	634
22.	Krasnystaw	0002-Bzite	753
		0011-Małochwiej Duży	469

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
		0012-Małochwiej Mały	249/1
		0017-Siennica Nadolna	207/2
		0022-Wincentów	506/3
23.	m. Krasnystaw	0002-Borek	2872, 3025, 3032
		0003-Góry Przedmieście	169
		0011-Zastawie Przedmieście	84, 84/2, 84/3, 84/4, 84/9, 84/14, 84/15, 84/16
24.	Kraśnik	5 Karpiówka	352
		16 Stróża	982/1, 982/6, 983/1, 985
25.	m. Kraśnik	8 Stacja Kolejowa	365/1, 365/7, 365/18, 365/21, 365/22, 365/23
26.	Krzywda	0003-Drożdżak	1354
		0012-Krzywda	1390/3
		0021-Ruda	980
		0026-Wola Okrzejska	2367
		0027-Zimna Woda	87
27.	Kurów	8 Klementowice	1057/29, 1058/2, 1059, 1060
28.	Lubartów	5 Chlewiska	18
		7 Łucka Kol.	2138
		8 Łucka	132
		18 Trzciniec	717
		19 Wandzin	579, 632
29.	m. Lubartów	4 Zagrody Lubartowskie	1/6
		5 Nadrzeczna	1
		8 Za Fabryką	68
		9 Glinianki	76
		10 Lubelska	356/13, 356/30,356/31
		13 Łucka	36/4, 132
30.	Lublin	2-Bronowice	15/2, 28/1, 145/2, 146/1, 149, 154/10
		10-Dziesiąta Stara	1/2, 1/3, 2/33, 2/46, 2/55, 2/56, 2/65, 2/66, 2/95, 2/96, 2/101, 2/103, 2/104, 2/105, 2/106, 2/107, 2/108, 2/109, 2/110, 2/111, 2/112, 2/120, 2/121
		13-Hajdów	1/3, 1/4, 1/5, 1/8, 9, 21/1, 23, 24, 31, 62/3, 62/5, 62/7
		19-Majdan Tatarski	9/1, 9/2, 9/3, 10/1, 10/3, 10/4, 11, 12/4, 12/6, 12/7, 12/8, 12/10, 12/11, 12/12, 12/13, 12/14, 12/20, 12/21, 12/17
		20-Majdan Wrotkowski	20/1, 32, 41, 46, 49
		35-Stary Gaj	1, 1/2, 11
		37-Tatary	6/2, 8/3, 10/1, 10/2, 10/3, 37
		38-Trześniów	268/1, 268/2, 268/3, 268/4, 268/5
		43-Wrotków	1, 1/7, 1/8, 1/9, 1/10, 2, 42/1, 42/3, 42/4, 42/6, 42/10, 43/3, 51/3, 71/3, 71/5, 71/6
		44-Zadębie I	8/1, 28, 32, 36/6, 37, 38, 27/3, 27/5, 27/6, 36/10, 36/16, 36/17, 141/6
		45-Zadębie II	12, 31, 32/1, 39, 40/1, 141/2
		46-Zadębie III	4/3, 20, 23, 27, 31/1, 47, 47/2, 48, 50, 70/5, 101/7, 104, 105/1, 105/2, 106/2, 129/4, 157
		47-Zygmuntów	2
		49-Zemborzyce Kościelne II	1/2, 1,
		50-Zemborzyce Kościelne III	1/17
		54-Zemborzyce Górne II	1/1, 1/2, 1/3, 1/4, 1/5
		60-Pliszczyn	1013/4, 1013/5, 1013/11
		62-Jakubowice Murowane	34/5, 34/6
		63-Świdniczek	392
		70-Węglinek	115
		71-Konopnica I	1256
31.	Lubycza Królewska	3 Hrebenne	100/2, 100/5, 551/1, 556, 562
		8 Lubycza Królewska	487/1
		18 Siedliska	351, 434, 454, 548, 559, 564
		22 Teniatyska	256
		24 Zatyle	189, 336
32.	Łopiennik Górny	0014-Wola Żulińska	1160

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
		0015-Żulin	1182
33.	m. Łuków	0003-Łuków	197/1197/2, 197/3, 841/1, 842/1, 843/1, 844/1, 845/1, 846/1, 847/1, 848/1, 849/1, 850/1, 851/1, 852, 876, 899, 900/4, 900/5, 900/7, 900/8, 900/12, 900/16, 900/28, 2435/6, 3240, 3307, 3329/4, 3329/5, 3329/6, 3346/2, 3346/3, 3346/4, 3346/5, 7576/28, 7576/42, 7576/43, 7576/44, 9234
34.	Łuków	0001-Aleksandrów	880
		0004-Dąbie	339
		0006-Gołaszyn	362
		0014-Kownatki	728
		0015-Krynka	10/2
		0026-Suchocin	430
		0029-Szczygły Górne	650
		0030-Świdry	957
		0031-Turze Rogi	936, 937
		0032-Wólka Świątkowa	33
		0033-Zalesie	680/3, 681, 682, 707, 708, 709, 741, 742
		0035-Żdżary	479/2
35.	Mełgiew	1-Dominów	473
		14- Minkowice Kol.	48
		15- Nowy Krępiec Kol.	305/1, 305/2, 305/3, 305/4
		17-Podzamcze	604
36.	Miączyn	2 Frankamionka	43, 47/1, 47/2, 47/3, 47/4
		7 Koniuchy	469/6, 472/9, 472/10, 483/1
		8 Kol. Koniuchy	204/3, 377/3, 378/3, 378/6, 381/3, 394, 426
		11 Miączyn	961/6, 1222/1, 1239/3, 1360, 1363
		12 Kol. Miączyn	1248/3, 1364
		19 Zawalów	954/3, 1154/3, 1188, 1192/3, 1275/3, 1317/5
		20 Kol. Zawalów	77/3, 119, 120, 121/3, 127/3, 228
37.	m. Międzyrzec Podlaski	0003-3	132/1, 132/5, 132/6, 173, 252/6, 252/16
		0004-Jelnica	297
		0005-5	301
38.	Międzyrzec Podlaski	0015-Misie	1057/2
		0017-Przychody	747
		0026-Sitno	308
		0030-Utrówka	375, 376, 377, 379, 382, 383
		0031-Wysokie	983
39.	Milanów	0004-Kopina	973/2
		0006-Milanów	1135, 1136, 1137
		0007-Kol. Milanów	256
40.	Milejów	13 Łysołaje	1442, 1443, 64, 65
		14 Łysołaje Kol.	399
		19 Popławy	1/3, 1/10, 1/13, 2, 6/4, 7/1, 8/1, 9/1, 15/1, 21/1, 22/1, 26/1, 27/1, 34/3, 41/1, 44/5, 45/5, 46/1, 48/1, 50/1, 52/3, 54/1, 55/3, 56/1, 57/1, 58/1, 59/1, 64/1, 65/1, 71/1, 72/1, 75/1, 79/3, 79/5, 80/1, 81/1, 82/1, 85/1, 86/1, 87/1, 88/1, 89/5, 94/1
		20 Starościce	118
41.	Nałęczów	6 Czesławice	379/3
		8 Drzewce-Kol.	1/8, 1/10
		11 Piotrowice	300/4
		12 Sadurki	532/11, 532/13
42.	Niedrzwica Duża	4 Krężnica Jara	396/1, 396
		7 Majdan Sobieszczański	293
		10 Niedrzwica Duża	318/1, 318/3, 318/6, 318/14, 318/15, 318/16, 318/17, 318/18, 318/19, 318/20, 318/21, 318/22
		11 Niedrzwica Kościelna	538, 708,729
		16 Sobieszczany Kol.	192/1
		17 Sobieszczany	78
		18 Strzeszkowice Duże	663
43.	Niedźwiada	1 Berejów	10
		2 Brzeźnica Bychawska	162, 528
		3 Brzeźnica Bychawska Kol.	16, 291

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
		4 Brzeźnica Książęca	1043
		11 Pałecznica	261, 772
		13 Tarło	686
		15 Zabiele	114
44.	Nielisz	7 Krzak	321
		10 Ruskie Piaski	472
		18 Wólka Nieliska	127
		21 Zarudzie	314
		22 Złojec	702, 1189, 1802
45.	Niemce	4 Ciecierzyn	736/2, 938
		13 Ludwinów	31
		14 Łagiewniki	208
		17 Niemce	50/1, 1919,2207/6
46.	Nowodwór	5-Grabów Szlachecki	441/1, 441/2
47.	Parczew	0005-Koczergi	830/3
		0006-Komarne	146/1, 146/2
		0007-Królewski Dwór	231, 233
		0008-Laski	78
		0001- Parczew Miasto	139, 316, 386, 2424/1, 2424/2, 2485/1, 2485/2, 2485/3, 2485/6
48.	Piszczac	Chotyłów	516/11
		0003-Dobrynka	168, 267/1, 268/2, 804
		Piszczac	178/3
		0012-Popiel	113
49.	Potok Wielki	0004-Osinki	149
		0010-Potok Wielki	914
		0013-Stawki	37
		0014-Wola Potocka	667
50.	m. Puławy	1 Miasto Puławy	832/1, 832/6, 832/8, 832/9
		3 Wólka Profecka	752
		4 Puławy Kolejowa	414/12
		8 Zakłady Azotowe	2, 17
		9 Las-Iung	725
51.	Puławy	1 Borowa	643
		2 Skoki	109
		5 Gołąb	3635/1
		6 Opatkowice	1908
		7 Kowala	392
		8 Łęka	381/3, 382
		27 Wólka Gołębska	1, 5, 476, 639, 799, 1285, 1288
52.	Radzyń Podlaski	0008-Główne	9
		0009-Jaski	94
		0014-Płudy	995/1, 995/2, 1013
		0015-Siedlanów	2/6
		0017-Ustrzesz	911/2, 911/3, 911/4
		0023-Bedlno Radzyńskie	215, 179/6
53.	Rejowiec	0001-Adamów Kol.	75
		0006-Czechów Kąt	327, 328
		0019-Wereszcze Duże	309
		0020-Wereszcze Małe	97
		0021-Wólka Rejowiecka	603/1
		0022-Zagrody	270
		0026-Zawadówka	9, 128, 153
54.	Rejowiec Fabryczny	0002-Józefin	148
		0003-Kanie	630/2
		0004-Krasne	459, 471, 591

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
		0011-Wólka Kańska	329/1
		0013-Zalesie Kańskie	212
		0014-Zalesie Kraszeńskie	56
		0015-Kanie-Stacja	79, 122, 314
		0003-obręb 3	213
		0005-obręb 5	3
		0006-obręb 6	122/12, 122/30
		0007-obręb 7	197
		0008-obręb 8	15
55.	Ruda-Huta	0001-Chromówka	8
		0004-Gotówka	193
		0009-Karolinów	29
		0010-Leśniczówka	259
		0011-Marynin	59
		0015-Ruda	673/1, 673/2, 673/3
		0016-Ruda-Huta	165/6, 165/7
		0017-Ruda-Opalin	70
		0023-Ruda-Kol.	192, 221
56.	Ryki	4-Chrustne	590
		7-Janisze	14
		8 Leopoldów	733/8, 3492/4
		19-Ogonów	15
		20-Oszczywilk	75, 732
		24-Rososz	1069
57.	m. Ryki	1-Ryki	1555/6
58.	Siemień	0005-Gródek	127
		0016 Tulniki	578
		0022-PGR-RYB Siemień	190, 192, 200,
59.	Sitno	1 Bożydar	14/1
		5 Nowa Kol. Horyszów Polski	234/3
		6 Horyszów Polski	1014, 1015/1, 1024/4
		7 Kol. Horyszów Polski	217/2, 221
		9 Jarosławiec	250/4, 265/3, 295/2, 610/1, 689/1, 1195/4, 1203/3, 1328/2, 1328/3, 1441, 1450, 1754/1, 1878, 1879, 1901
		10 Karp	934/1, 935, 1525
		14 Stabrów	680/1
		16 Wólka Horyszowska	215/1, 216/1, 217/3
60.	Stanin	0003-Borowina	91, 92,
		0015-Lipniak	3, 4
		0020-Sarnów	220, 221
		0027-Wólka Zastawska	253/1
		0029-Zastawie	297, 410
61.	Stężyca	0001 Brzeziny	1167, 1168/1
		5-Kletnia	129, 1780
		7-Nadwiślanka	36/3
		0007 Nadwiślanka	83
		13- Stara Rokitnia	249
		0014 Stężyca	883
62.	m. Stoczek Łukowski	0005-Stoczek Łukowski	936/32
63.	Stoczek Łukowski	0001-Aleksandrówka	702
		0007-Jamielne	716
		0008- Jamielnik Kol.	306/5
		0010-Jedlanka	481/19, 2307
		0022-Stara Prawda	400/3, 400/7
		0024-Stare Kobiałki	728

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
		0025- Stary Jamielnik	972
64.	Susiec	5 Łosiniec	1478
		7 Majdan Sopocki	1455, 1464
		9 Maziły	522
		11 Nowiny	390
		12 Oseredek	211
		15 Rybnica	173, 648/4
		16 Skwarki	601/5, 757/6, 757/7
		18 Susiec	599
		19 Wólka Łosiniecka	1395
65.	Szastarka	1 Blinów II	108
		3 Brzozówka	99/1
		9 Polichna IV	57/1
		10 Polichna II	88/1
		11Polichna I	174/1
		12 Polichna III	101/1
		13 Rzeczyca Kol.	73, 767/5
		14 Szastarka	767/17
66.	Szczebrzeszyn	2 Brody Duże	537, 620/1, 689/1
		3 Brody Małe	472/2, 593, 594
		7 Kąty I	546/1, 871
		9 Niedzieliska	683, 1984/1
		10 Kol. Niedzieliska	289, 612/1
67.	Świdnik	2-Kol. Biskupie	60
		3-Kol. Świdnik Mały	44/1
		1 Miasto Świdnik	152/26, 152/33, 152/35, 152/37, 152/36, 152/38, 152/39, 152/40, 152/51
68.	m. Terespol	0001-Terespol	14/1, 15/1, 16/1, 17/1, 18/1, 19/1, 20/1, 21/1, 25/1, 25/2, 26/1, 27/1, 28/1, 29/1, 31/13, 31/18, 31/20, 31/26, 31/27, 31/28, 299/4, 299/6, 300/2, 301/4, 301/6, 303/4, 304/2, 323/3, 424/1, 425/1, 433/1, 434/3, 1728/1, 1729/1, 1765/1, 1766/1, 2390/2,
		0002-Błotków	2028/1
69.	Terespol	0003-Kobylany	697/14, 697/17, 750
		0015-Małaszewicze	21/43, 384/1, 2658/2
		0022-Polatycze	134, 470
70.	Tereszpol	1 Bukownica	71, 477/1, 478/1, 478/2, 479/1, 480/1, 581, 582/1, 583/1, 636/1, 663, 664, 665, 667
		3 Szozdy	86/2, 86/3, 88/2, 88/3, 90/2, 91/2, 152/2, 154/2, 165/2, 165/5, 165/6, 166/2, 166/3, 167/2, 168/2, 171/2, 171/3, 171/4, 183/1, 185/1, 186/1, 186/2, 187/1, 187/2, 187/3, 188/1, 188/2, 189/2, 190/2, 191/2, 192/2, 193/2, 194/2, 194/3, 195/2, 196/2, 196/3, 197/2, 198/2, 199/2, 200/2, 201/2, 202/2, 203/2, 204/1, 204/2, 205/2, 206/2, 207/2, 208/2, 209/2, 210/2, 211/2, 212/2, 213/2, 214/2, 215/2, 217/1, 217/2, 218, 219/2, 220/2, 220/3, 221/2, 221/3, 222/2, 222/3, 223/2, 223/3, 224/2, 224/3, 225/2, 225/3, 226/2, 226/3, 237/1, 238/1, 239/1, 240/1, 241/1, 241/3, 242/1, 242/3, 243/1, 243/3, 244/1, 244/3, 245/1, 245/3, 246/1, 246/3, 249/1, 249/3, 250/1, 250/3, 251/1, 251/3, 252/1, 252/3, 253/1, 253/3, 254/1, 254/3, 255/1, 255/3, 256/1, 256/3, 257/1, 257/3, 260/1, 260/3, 263/1, 263/3, 264/1, 264/3, 265/1, 265/3, 266/1, 266/3, 267/1, 267/3, 268/1, 268/3, 269/1, 269/3, 270/1, 270/3, 271/1, 271/4, 273/2, 273/3, 273/4, 273/5, 273/7, 274/1, 274/3, 275/1, 275/3, 276/1, 276/3, 277/1, 277/3, 278/1, 278/3, 280/1, 280/3, 281/1, 281/3, 282/1, 282/3, 283/1, 283/3, 284/1, 284/3, 285/1, 285/3, 286/1, 286/3, 287/1, 287/3, 288/1, 288/5, 289/1, 289/3, 290/1, 290/3, 357/1, 357/3
		5 Tereszpol Zaorenda	1755, 2041
		6 Tereszpol Zygmunty	587/2, 587/4, 587/5, 590/2, 590/4, 590/5, 592/2, 592/4, 592/5, 594/2, 594/4, 594/5, 596/2, 596/4, 596/5, 598/2, 598/4, 598/5, 600/2, 600/4, 600/5, 602/2, 602/4, 602/5, 604/2, 604/4, 604/5, 605/2, 605/6, 605/9, 606/1, 606/2, 606/4, 607/1, 607/6, 608/1, 608/3, 609/1, 609/3, 612/1, 612/5, 617/1
71.	Trawniki	2-Biskupice	536, 538
		4-Ewopole	374
		8-Struża Kol.	127
		10-Trawniki	263, 264, 266/10, 1961/3,
		11-Trawniki Kol.	611
72.	Trzebieszów	0014-Szaniawy Matysy	1155
		0015-Szaniawy Poniaty	611/5, 656/3, 676/3, 872/1, 878/1, 939
73.	Trzydnik Duży	6 Łychów	939/1, 1063/1

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
		Gościeradowski	
		7 Łychów Szlachecki	599/1
		10 Rzeczyca Księża	737/1
		11 Rzeczyca Ziemiańska	796, 1062/1, 2170
		20 Zielonka	296, 298/1
74.	Ulan-Majorat	0002-Gąsiory	602
		0017-Zakrzew	621
75.	Wąwolnica	9 Łopatki	28
76.	Werbkowice	0140 Gozdów	1175, 976/3
		0141 Gozdów-Alojzów Kol.	353
		0163 Hostynne Kol.	644/3, 651/3, 656
		0164 Hostynne	19/3, 139/7, 153/4, 464/4, 681
		0165 Łotów	345/3
		0167 Werbkowice	927/5, 927/8, 1072/32
		0168 Konopne	32/5, 49/6, 50/3, 67/3,142/3, 364
		0173 Terebiniec	39/8, 311/2, 266/1
		1671 Werbkowice Iung	5, 20/1
77.	Wilkołaz	3 Obroki	163/1, 339, 343, 344
		5 Pułankowice	263/1, 487/1
		6 Rudnik Szlachecki	35/1
		7 Rudnik Szlachecki Kol.	293/1
		9 Wilkołaz 1	860/1
		11 Wilkołaz 3	521/3, 817/5, 817/6
		13 Wilkołaz Poduchowny	29/1, 29/2
78.	Włodawa	0008-Sobibór	1
		0016-Orchówek	908
		0014-Żłobek	463, 464/5, 464/9, 464/11, 464/12, 464/13, 464/14, 464/15
79.	Wohyń	0001-Bezwola Stara Wieś	4
		0003-Bezwola Wymyślne	4, 393
		0004-Bojanówka	1
		0008-Lisiowólka	106
		0011-Planta	308, 306
80.	Wola Uhruska	0001-Bytyń	90
		0003-Kosyń	385, 386
		0005-Majdan Stuleński	86
		0011-Siedliszcze	100
		0013-Stulno	17
		0014-Uhrusk	230
		0015-Wola Uhruska	237/22
81.	Wólka	6 Pliszczyn	1013/3
82.	Zakrzówek	2 Góry Kol.	10/2
83.	Zalesie	0010-Kłoda Duża	441
		0019-Wólka Dobryńska	852
84.	Zamość	14 Mokre	1205, 1278
		15 Płoskie	852, 853
		17 Siedliska	103, 252/1, 254/1
		18 Sitaniec Błonie	800/3, 881/18
		22 Szopinek	79/6, 322
		24 Chyża Kol.	23/1, 227/1
		28 Wysokie	403/5, 403/7, 403/8, 403/11, 403/12, 403/15, 1384/5
		31 Zawada	458/1, 632/1, 1219, 1233/1
85.	m. Zamość	1 Miasto Zamość	1, 3, 7, 11/18, 11/25, 11/31, 16, 25/3, 42/1, 44, 125, 152, 235, 245/3, 287/4
86.	m. Zwierzyniec	0001 Zwierzyniec	249, 478, 543/11, 549, 1211, 1485/12, 1485/23

Lp.	Gmina	Obręb	Nr działek
87.	Zwierzyniec	4 Obrocz	1109, 1162, 1187
		6 Sochy	822/1, 822/4, 822/5, 822/6
		10 Żurawnica	742
		11 Rudka	608
		12 RPN Zwierzyniec	50